

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет адвокатури
Кафедра організації судових, правоохоронних органів та адвокатури

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 9 квітня 2021 р.)

Одеса
Фенікс
2021

УДК 328.185: 351: 342.95

A72

Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 6 від 12 березня 2021 р.)

Редакційна колегія:

д. ю. н., проф. Бакаянова Н. М. (голова);

к. ю. н., доц. Кісліцина І. О.;

к. ю. н., ас. Деменчук М. О.

Антикорупційні органи: проблеми становлення, розвитку
A72 та взаємодії : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 9 квіт-
ня 2021 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. – Одеса : Фе-
нікс, 2021. – 464 с.

ISBN 978–966–928–658–1

Збірник містить матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Антикорупційні органи: проблеми становлення, розвитку та взаємодії», яка відбулася 9 квітня 2021 р. у Національному університеті «Одеська юридична академія».

Доповіді учасників присвячені проблемам становлення та розвитку антикорупційних органів в Україні, питанням взаємодії в системі запобігання корупції, удосконалення антикорупційної діяльності, зарубіжному та міжнародному досвіду протидії корупції.

УДК 328.185: 351: 342.95

ISBN 978–966–928–658–1

© ПП «Фенікс», оформлення, 2021

© Н. М. Бакаянова, І. О. Кісліцина,
М. О. Деменчук, 2021

© НУ «Одеська юридична академія», 2021

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО
президента Національного університету
«Одеська юридична академія»
учасникам Міжнародної науково-практичної конференції
«АТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ:
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ»

Шановні учасники конференції!

Вітаю вас на міжнародній науково-практичній конференції *«Антикорупційні органи: проблеми становлення, розвитку та взаємодії»!*

В умовах стану соціально-економічного розвитку України та політико-правових реалій подолання корупції обґрунтовано визначається як одне з пріоритетних завдань на шляху розбудови демократичної правової держави. Сучасний вектор реформ в Україні спрямований на удосконалення діяльності антикорупційних органів, зміцнення їх правового статусу, що означає новий крок у боротьбі з корупцією, прагнення забезпечити економічну та громадську безпеку країни.

Водночас корупція є транснаціональним явищем, яке потребує об'єднання зусиль у сфері протидії корупції на міжнародному просторі, розробку стандартів, заходів і правил, які всі країни можуть застосовувати для зміцнення національних правових норм і режимів державного регулювання боротьби з корупцією.

Наголошуючи, що корупція створює загрозу для стабільності і безпеки суспільства, підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права, правова наука пропонує теоретичне обґрунтування та новаційні підходи до запобігання корупції, вивчення досвіду діяльності антикорупційних органів, системний аналіз результатів їх діяльності, застосування антикорупційних механізмів.

Напрямки роботи конференції дозволяють висвітлити існуючі проблеми у сфері запобігання корупції, запропонувати шляхи їх вирішення, а можливості онлайн комунікації – не залишатися осторонь

від обміну думками щодо актуальних проблем сьогодення, незважаючи на червону зону, в якій знаходиться Одеська область у ці складні часи пандемії.

Щиро дякую всім учасникам конференції, нашим зарубіжним колегам з Білорусі, Молдови, США та Швейцарії за участь в обговоренні актуальних питань!

Бажаю учасникам конференції здоров'я, наснаги та плідної співпраці!

*Президент
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України*

С. В. КИВАЛОВ

Секція 1

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Ківалов С. В.

*президент Національного університету
«Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, заслужений юрист України*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Одним із принципових напрямів розвитку України як сучасної цивілізованої правової держави є розвиток галузі освіти. Зазначений напрямок передбачає й здійснення просвітницької діяльності з запобігання корупції та протидію корупційним явищам у самій освітній галузі.

Актуальність посилення антикорупційних заходів відображується у проекті Зasad державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки, розробленому Національним агентством з питань запобігання корупції [1]. Інтеграція антикорупційної освіти у навчальні програми різних рівнів освіти (дошкільної, середньої, професійно-технічної, вищої, наукової) визначається як один з стратегічних результатів реалізації Антикорупційної стратегії (п. 2.2.2.). У цьому контексті варто підкреслити, що студентам Національного університету «Одеська юридична академія» вже тривалий час викладається цілий комплекс дисциплін з протидії корупції з позицій організації діяльності відповідних правоохоронних органів, кримінального процесу, кримінології, адміністративного права, етики правників тощо.

Крім того, з метою ефективної протидії корупції в освітній галузі 23 березня 2021 року затверджено програмний документ – Антико-

рупційну програму Міністерства освіти і науки України на 2021–2023 роки [2]. Формулювання програмних положень спрямоване на забезпечення дотримання вимог антикорупційного законодавства, реалізацію засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у сфері освіти і науки та заходів, спрямованих на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням.

У межах виконання антикорупційної програми МОН передбачається запровадження комплексу додаткових заходів щодо запобігання та протидії корупції, розроблених з урахуванням ідентифікованих корупційних ризиків, задля мінімізації корупційних ризиків у діяльності МОН, закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, що належать до сфери управління МОН.

З метою інституційної розбудови механізму протидії корупції Закон України «Про запобігання корупції» у 2019 році було доповнено статтею 13–1 «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції», який стосується і вищих навчальних закладів. На виконання законодавчих положень 17 березня 2020 року НАЗК було затверджено Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції [3], яким визначено завдання, функції та права уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Аналіз положень вказаного Типового положення свідчить, що воно має лише загальний характер, а тому, на мій погляд, є **нагальна потреба розроблення МОН Положення про уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції у вищих навчальних закладах, яке має враховувати специфіку їх організації та діяльності.**

Слід визнати й те, що діяльність уповноважених у закладах освіти, насамперед вищої, на теперішній час є значною мірою розрізненою та мало ефективною. У зв'язку з цим доцільно наголосити

на *необхідності удосконалення правового регулювання інституту уповноважених з питань запобігання та виявлення корупції, визначення напрямків координації у цій сфері, стандартизації такої діяльності МОН спільно з НАЗК.*

Окрім того, Законом України «Про запобігання корупції» встановлюється, що керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) підзвітний і підконтрольний керівнику відповідного державного органу або органу місцевого самоврядування; керівник відповідного державного органу або органу місцевого самоврядування забезпечує гарантії незалежності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) від впливу чи втручання у його роботу (ч. 3 ст. 13–1). Вбачається, що *таке формулювання значно звужує зміст ст. 13–1 зазначеного Закону та позбавляє уповноваженого з питань запобігання та виявлення корупції гарантії незалежності, оскільки заклади освіти не є ані державним органом, ані органом місцевого самоврядування. У зв'язку з цим доцільно внести пропозицію викласти ч. 3 ст. 13–1 в такій редакції:*

«3. Керівник уповноваженого підрозділу (уповноважена особа) підзвітний і підконтрольний керівнику відповідного державного органу, *державного підприємства, державної установи* або органу місцевого самоврядування.

Керівник відповідного державного органу, *державного підприємства, державної установи* або органу місцевого самоврядування забезпечує гарантії незалежності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) від впливу чи втручання у його роботу».

Більш того, з метою забезпечення незалежності уповноваженого з питань запобігання та виявлення корупції в закладах вищої освіти варто запропонувати, аби їх призначення та звільнення здійснювалося керівником відповідного закладу *за погодженням з НАЗК.*

Не менш важливим напрямком запобігання корупції є подання декларацій та посилення відповідальності у цій сфері.

27 жовтня 2020 року Конституційний Суд України (далі – КСУ) прийняв резонансне рішення № 13-р/2020, яким визнав неконститу-

ційними низку положень антикорупційного законодавства, зокрема щодо подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щодо окремих повноважень НАЗК і щодо встановлення кримінальної відповідальності за декларування завідомо недостовірної інформації (ст. 366–1 КК України) та ін. Про дискусійність вказаного рішення вказує вже те, що чотири судді КСУ висловили окрему думку, не погоджуючись із аргументацією рішення.

Слід звернути увагу на повідомлення Національного антикорупційного бюро, що через вказане рішення КСУ підлягали закриттю 110 кримінальних проваджень, в межах яких розслідувалося близько 180 фактів умисного внесення посадовцями недостовірних відомостей до е-декларацій. 7 особам, серед яких троє колишніх народних депутатів, було повідомлено про підозру. 34 справи скеровано до суду. Стосовно 13 осіб вже було винесено рішення суду (6 вироків, стосовно 7 осіб справи закриті за nereабілітуючими підставами) [4].

Заслугує на увагу думка судді КСУ В.В. Лемака, висловлена в Окремій думці до Рішення № 13-р/2020: «...жодне положення Конституції України не може бути витлумачене в такий спосіб, результат якого знижує (прямо чи неопосередковано) спроможність держави до протидії загрозам у сфері національної безпеки і оборони в сучасних умовах» [5]. Вбачається, що *в сучасних умовах явище корупції слід розглядати саме з позиції загрози національній безпеці*. Саме за такого підходу слід аналізувати зміст нового рішення Європейського суду з прав людини, яке безпосередньо стосується проблеми корупції – рішення від 9 лютого 2021 року у справі Xhoxhaj проти Албанії, яким було відхилено заяву звільненої з підстав не доброчесності судді Конституційного суду Албанії [6].

У зв'язку з цим варто підтримати прийнятий Верховною Радою України Закон від 4 грудня 2020 року, яким Кримінальний кодекс України було доповнено статтями 366–2 «Декларування недостовірної інформації» та 366–3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Водночас, якщо ми розглядаємо боротьбу із корупційними злочинами як засіб забезпечення національної безпеки, то їй потребують перегляду встановлені санкції статей 366–2 та 366–3 КК України в бік їх підсилення. Зокрема, санкціями вказаних статей передбачаються покарання лише у вигляді штрафу, громадських робіт з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років і лише в окремих випадках передбачається можливість застосування обмеження волі.

Слід звернути увагу на те, що санкції статей 366–2 та 366–3 КК України не узгоджуються між собою. Наприклад, умисне внесення особою завідомо недостовірних відомостей до декларації, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, може каратися штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 2 ст. 366–2), проте умисне неподання суб'єктом декларування декларації – штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 366–3), тобто виходить, що, з точки зору покарання, вигідніше декларацію взагалі не подавати.

Таким чином, законодавче регулювання визначення видів покарання за вказаними злочинами потребує удосконалення. Коли покарання не є пропорційним або принцип невідворотності покарання не працює, складно говорити про результативність антикорупційних заходів.

Новий виток боротьби з корупцією, який пов'язаний з сучасною державною політикою щодо виконання Україною взятих на себе зобов'язань перед міжнародною спільнотою, має передбачати державний та громадський контроль у сфері протидії корупції, вдосконалення антикорупційного законодавства, посилення відповідальності за корупційні злочини, чітку координацію діяльності з запобігання корупційних явищ.

Список використаної літератури:

1. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки (Проект для публічного обговорення). К., 2020. 35 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/NAZK-Antykoruptsiyna-strategiya-23.06.2020.pdf> (дата звернення: 23.03.2021)
2. Антикорупційна програма Міністерства освіти і науки України на 2021–2023 роки: Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України 23 березня 2021 року № 353. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Ministerstvo-osvity-i-nauky-Ukrayiny-26.03.2021.pdf> (дата звернення: 23.03.2021)
3. Типове положення про уповноважений підрозділ (уповноважену особу) з питань запобігання та виявлення корупції: Затверджено Наказом Національного агентства з питань запобігання корупції 17 березня 2020 року № 102/20. *Офіційний вісник України*. 2020. № 34. Ст. 1145. (дата звернення: 23.03.2021)
4. НАБУ має закрити 110 кримінальних проваджень через рішення КСУ. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/nabu-maie-zakryty-110-kryminalnykh-provazhzen-cherez-rishennia-ksu/a-55430805> (дата звернення: 23.03.2021)
5. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно Рішення у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb13d710-20#Text> (дата звернення: 23.03.2021)
6. CASE OF XHOXHAJ v. ALBANIA. № 15227/19, 09/02/2021. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-208053> (дата звернення: 23.03.2021)

Пацкан В.В.

*доктор юридичних наук,
заслужений юрист України,
Голова Рахункової палати*

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

В Україні антикорупційна політика здійснюється в напрямі розбудови інституційної системи запобігання та протидії корупції, що включає спеціалізовані органи, законодавство, формування спеціальних механізмів для запобігання та протидії корупції тощо. Наразі в Україні вже створені та функціонують такі органи, як: Національне агентство запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Вищий антикорупційний суд України, а також певні задачі в сфері протидії корупції виконують органи прокуратури та Національної поліції України. Збір, аналіз та оприлюднення інформації щодо ймовірних фактів відмивання коштів можливого кримінального походження здійснює Державна служба фінансового моніторингу. Пріоритетними секторами для впровадження антикорупційних заходів визначено: судові органи, прокуратуру, поліцію; систему державного регулювання економіки; сферу державного та приватного секторів економіки; податкові та митні процедури; сфери будівництва, інфраструктури, земельних відносин; сектори оборони, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту.

Варто підкреслити, що в міжнародних документах особлива увага приділяється питанням превенції (попередження та запобігання) корупції, а не вжиттю заходів по боротьбі з корупцією постфактум. У Конвенції ООН проти корупції (UNCAC), що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 31 жовтня 2003 р., представлено узгоджене світовою спільнотою розуміння корупції, її природи, а також визначено заходи протидії корупції. У Конвенції зазначається, що корупція підриває розвиток, послаблює демократію, боротьбу з орга-

нізованою злочинністю, тероризмом та іншими загрозами загальної безпеки. У статті 5 Конвенції визначено концептуальні підходи політики й практики запобігання та протидії корупції. Зокрема, кожна Держава-учасниця: а) згідно з основоположними принципами своєї правової системи, повинна розробляти й здійснювати ефективну скоординовану політику протидії корупції, що сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності; б) повинна прагнути до встановлення й заохочення ефективних видів практик, спрямованих на запобігання корупції; в) має періодично проводити оцінку відповідних правових інструментів й адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання корупції та боротьби з нею [1].

У процесі визначення інституційних засад антикорупційної політики важливо враховувати світовий досвід, який показав, що в багатьох розвинених країнах антикорупційна політика розглядається як складова детінізації економічних відносин і є вбудованою в економічну політику. Зокрема, в 2016 р. у Франції був ухвалений Закон «Про прозорість, боротьбу з корупцією та модернізацію економіки», а в 2017 р. у Великобританії був прийнятий Закон «Про кримінальні фінанси», який надає державним органам нові інструменти у боротьбі з відмиванням грошей, незаконним збагаченням, корупцією, ухиленням від сплати податків, фінансуваням тероризму [2, с. 104-105].

Рациональні підходи в частині превенції корупції напрацьовані в Данії, яка в Індексі Глобальної Конкурентоспроможності за 2019 рік [3] посіла перше місце серед країн з найнижчим рівнем корупції. У Данії політика попередження корупції є складовою детінізації економічних відносин на багатьох рівнях. Зокрема, діяльність таких органів, як: Данське Агентство міжнародного розвитку, Данське Агентство з кредитування експортних операцій, Торгова рада Данії, Фонд індустріалізації для країн, що розвиваються, Конфедерація данської промисловості, спрямована на попередження корупції в різних сферах економіки [4]. Так, Данське Агентство міжнародного розвитку (DANIDA) зобов'язує юридичних осіб, що є членами цієї

асоціації, включати «антикорупційні положення» у зовнішньоторговельні контракти, а додатковою умовою є підписання декларації про невчинення корупційних діянь. Зобов'язання про незастосування хабарництва підписують сторони в деклараціях при кожній угоді в усіх інституціях. Також укладаються спеціальні антикорупційні трудові договори, де працівник зобов'язується не брати й не пропонувати хабарі іншим.

Для визначення прогресивних підходів до формування антикорупційної політики варто зосередити увагу на практиці Фінляндії, де не існує окремих законів, спеціально прийнятих для запобігання та протидії корупції, а ухвалюються стратегічні документи щодо державної політики в сфері боротьби з тіньовою («сірою») економікою та попередження економічних злочинів. Зокрема, в останні роки у Фінляндії були ухвалені такі документи:

«Національна стратегія боротьби з тіньовою економікою та злочинністю у сфері економіки на 2016-2020 рр.» [5]; «Оперативна програма по боротьбі з «сірою» економікою та фінансовими злочинами на 2016-2020 рр.» [6];

«Стратегія боротьби з «сірою» економікою та економічною злочинністю на 2020-2023 рр.» [7]; «Резолюція Уряду про Стратегію та план дій щодо подолання «сірої» економіки та економічної злочинності на 2020-2023 рр.» [8].

Показовим є те, що стратегічні підходи Фінляндії ґрунтуються на філософії, що запобігання тіньовій діяльності й економічним злочинам є більш ефективним для суспільства, ніж констатація фактів та втручання в злочини, коли вони вже відбулися. «Стратегія боротьби з «сірою» економікою та економічною злочинністю на 2020-2023 рр.» передбачає комплексний, послідовний і ефективний підхід до виявлення тіньової діяльності при одночасному створенні умов для розвитку здорової конкуренції, справедливого ринку праці, запобігання тінізації бізнесу. За висновками фінських експертів, форми «сірої» економіки і економічної злочинності постійно змінюються. Традиційно «сіра» економіка спостерігається в трудомістких секторах із використанням незадекларованої робочої сили, а в сек-

торах із великим і швидким обігом капіталу – приховується дохід. Нині потенційні сфери тіньової економіки розширюються за рахунок: електронної торгівлі; цифровізації та складності оподаткування операторів цифрових платформ; збільшення міжнародних потоків капіталу та руху трудових ресурсів; використання віртуальних валют, офшорів, посередників тощо. Варто підкреслити, що відомості стосовно поширених і нових явищ тіньової економіки у Фінляндії представлено на веб-сервісі «Сіра економіка і економічні злочини» (www.grey-economy-crime.fi). Також ведеться активна робота зі створення інформаційних платформ та систем моніторингу для ідентифікації суб'єктів тіньової економіки органами влади під час виконання ними своїх повноважень та надання публічних послуг. Показовим є те, що індикаторами для моніторингу виконання Стратегії є: ідентифікація явищ, пов'язаних з тіньовою економікою; внесення змін до законодавства; оперативність органів влади у реагуванні на факти розповсюдження тіньової економіки та корупційні діяння в органах влади й бізнесі. Тобто, стратегія Фінляндії ґрунтується на філософії профілактики тіньової діяльності та пов'язаних з нею економічних злочинів.

З огляду на світовий досвід, пропонується антикорупційну політику в Україні розглядати як складову комплексної системи детінізації національної економіки. Тому, в Стратегію антикорупційної політики, що представлена в проєкті Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки» (№ 4135) [9], доцільно імплементувати завдання профільним органам влади щодо виявлення умов і чинників поширення тіньової економіки та економічної злочинності в Україні. Комітет з питань антикорупційної політики Верховної Ради України запропонував затвердити Антикорупційну стратегію на 2020-2025 роки, а також внести зміни до закону «Про запобігання корупції». Антикорупційна стратегія буде реалізовуватися шляхом виконання «Державної антикорупційної програми по виконанню антикорупційної стратегії», яку розроблятиме НАЗК, а затверджуватиме Уряд на 5 років. Основними принципами антикорупційної політики визначено: оптимізація функцій

держави та місцевого самоврядування шляхом усунення дублювання повноважень, функцій з високим рівнем корупційних ризиків; цифрова трансформація та прозорість повноважень органів влади різних рівнів; створення зручних та законних способів надання публічних послуг фізичним і юридичним особам; забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні правопорушення; формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права.

У розвиток цього вважаємо за доцільне започаткувати роботу щодо виявлення сфер тіньової економіки та визначення шляхів щодо їх детінізації, і на цій основі розробляти заходи антикорупційної політики та антикорупційної стратегії. Подальше вдосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції, а також мінімізація корупції в найбільш вразливих з точки зору подолання корупції сферах неможливе без впровадження системних заходів детінізації економіки, насамперед, в частині виявлення та припинення дії каналів виведення фінансових ресурсів і матеріальних активів в тіньовий обіг. На нашу думку, такі підходи спроможні створити дієву платформу для поступового викорінювання фінансово-економічних умов для мотивації та поширення корупційних правопорушень.

У НАЗК створено Департамент запобігання та виявлення корупції, який здійснює стратегічний аналіз корупційних ризиків, про що свідчить аналітична інформація на офіційному сайті [10]. Позитивним є те, що НАЗК впроваджує новий напрям експертного проактивного стратегічного аналізу корупційних ризиків для виявлення й усунення корупційних схем в частині: визначення пріоритетних сфер публічного управління й економіки з високим рівнем корупційних ризиків; проведення із залученням фахових експертів системного аналізу у визначених сферах на базі всіх існуючих джерел корупційних ризиків і схем (розслідування правоохоронних органів, журналістські та громадські матеріали, повідомлення про корупцію, антикорупційні програми державних органів); документування зібраної інформації та її розміщення в Каталозі корупційних ризиків; підго-

товка пропозицій щодо ефективного усунення та/або мінімізації виявлених ризиків із публічним висвітленням корупційних схем.

Департамент запобігання та виявлення корупції НАЗК вже розробив пакет аналітичних і експертних матеріалів, зокрема, стосовно: узагальнення зовнішніх ризиків, які полягають у недосконалості нормативно-правових актів; визначення пріоритетних галузей для стратегічного аналізу корупційних ризиків; виявлення джерел корупції у сфері землеустрою та потенціал їх усунення; корупційні ризики у закупівлях; схеми тіньового обігу землі в умовах мораторію тощо [10]. Зазначені аналітичні матеріали є свідченням предметної діяльності Департаменту запобігання та виявлення корупції НАЗК, а перспективним напрямом має стати також діагностика сфер тіньової економіки та розроблення заходів щодо їх детінізації, що відповідає основним ідеям Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (UNCAC), де у статті 5 визначено, що кожна держава згідно з основоположними принципами своєї правової системи, повинна розробляти й здійснювати ефективну скоординовану політику протидії корупції, що сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності.

На сьогодні в Антикорупційній стратегії, яка представлена в проекті Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки» (№ 4135), в якості основних заходів запобігання корупції визначено: формування скоординованої політики шляхом визначення ефективних механізмів запобігання і протидії корупції та удосконалення повноважень антикорупційних органів. Проте в Антикорупційній стратегії чітко не представлена позиція, що антикорупційна політика є складовою детінізації національної економіки, що є логічним і підтверджено досвідом країн, які в Індексі сприйняття корупції та Індексі Глобальної Конкурентоспроможності посідають перші місця з найнижчим рівнем корупції та економічної злочинності.

Тіньова економіка створює фінансову базу корупції, а корупція в усіх її формах виступає інструментом поширення тіньової економі-

ки. З огляду на це, інституційний механізм антикорупційної політики має бути спрямований на виявлення сфер і чинників тіньової економіки та превенції корупції з метою їх викоринення як антисоціальних явищ в суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Конвенція Організації об'єднаних націй проти корупції (UNCAC) (підписано 31.10.2003, ратифіковано ВРУ 18.10.2006, набула чинності 01.01.2010). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_cl6.

2. Шепетько С.А., Прокопченко С.І. Зарубіжний досвід законодавчого забезпечення запобігання та протидії корупції / Наукові записки. Серія: Право / Випуск 2. Спецвипуск. Кропивницький : ТОВ «Полімед-Сервіс», 2017. 199 с. С. 102-106.

3. The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. 2020. URL: www.weforum.org

4. Хто краще бореться з корупцією? Країни-лідери URL: www.slovoidilo.ua/polityka

5. Government Resolution on a National Strategy for Tackling the Shadow Economy and Economic Crime for 2016–2020. URL: <http://www.vero.fi/torjunta/kuvat-videot-ja-tiedostot/a-n...>

6. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelman vuosille 2016–2020. URL: <http://www.intermin.fi/documents/Harmaan+talouden+torjunta...>

7. Government Resolution on a Strategy Plan for Tackling the Grey Economy and Economic Crime for 2020–2023. URL: <http://www.vero.fi/torjunta/kuvat-videot-ja-tiedostot/go..>

8. Government Resolution on a National Strategy and an Action Plan for Tackling the Grey Economy and Economic Crime for 2020–2023. Programme of Prime Minister Sanna Marin's Government. URL: <http://www.tem.fi/documents/Government+Resolution+on+a+St...>

9. Проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки» (№ 4135). URL: <https://rada.gov.ua>

10. Стратегічний аналіз корупційних ризиків. Департамент запобігання та виявлення корупції НАЗК. URL: nazk.gov.ua/normatyvne-i-metodologichne-zabezpec

Славицька А. К.

*народний депутат України, член Комітету Верховної Ради України
з питань антикорупційної політики, кандидат юридичних наук*

**ВЗАЄМОДІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО
КОНТРОЛЮ КОМІТЕТОМ З ПИТАНЬ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ
СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ**

Парламентський контроль по суті є видом державного контролю, який реалізується у порядку та межах, визначених Конституцією і законами України як безпосередньо через саму Верховну Раду України, так і через створювані нею постійно діючі робочі органи – комітети Верховної Ради України.

Свою контрольну функцію парламент може здійснювати як прямо, шляхом заслуховування звітів представників тих чи інших органів влади, висловлення недовіри, звільнення посадовців або формування певних державних органів тощо, так і опосередковано – через різні форми контрольної діяльності парламентських комітетів, а також тимчасових спеціальних або слідчих комісій, Рахункової палати та Уповноваженого ВРУ з прав людини.

В Законі України «Про запобігання корупції» (далі також – Закон № 1700-VII) не використовується таке доволі поширене у застосуванні поняття як «антикорупційні органи». Закон оперує визначенням «спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції». До яких віднесено органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України та Національне агентство з питань запобігання корупції [1].

Водночас, варто зауважити, що Закон України «Про запобігання корупції» було ухвалено у жовтні 2014 року. На той час такий правоохоронний орган як Державне бюро розслідувань не був утворений. Разом з тим, з огляду на категорії кримінальних правопорушень, розслідування яких входить до компетенції ДБР, – його також цілком обґрунтовано можна віднести до «спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції».

Певні форми взаємодії Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики та здійснення останнім парламентського контролю за діяльністю деяких спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, визначені в Законах України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII та Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [2].

Комітет з питань антикорупційної політики Верховної Ради України IX скликання було утворено відповідно до Постанови «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання» від 29 серпня 2019 року № 19-IX [3].

Додатком до цієї Постанови визначено і предмет відання Комітету, який окрім таких загальних питань, як формування антикорупційної політики, запобігання та протидія корупції, правове регулювання та організація діяльності НАБУ, НАЗК та АРМА, включає також проведення антикорупційної експертизи законопроектів, поданих суб'єктами права законодавчої ініціативи [3].

Антикорупційна експертиза визначається як діяльність із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією та розроблення рекомендацій стосовно їх усунення (п. 1 ч. 1 ст. 1, ч. 1 ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції») [1].

Відповідно до частини другої статті 55 Закону України «Про запобігання корупції», обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією [1].

Попри те, що в Законі України «Про запобігання корупції» зазначається, що профільний Комітет ВРУ здійснює антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд

Верховної Ради України саме народними депутатами України, згідно Регламенту ВРУ Комітет надає висновки на законопроекти, внесені усіма суб'єктами права на законодавчу ініціативу.

Водночас, Національне агентство з питань запобігання корупції також може проводити за власною ініціативою у встановленому ним порядку антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд не тільки Кабінету Міністрів України, а і Верховної Ради України.

У такому випадку, НАЗК інформує відповідний комітет Верховної Ради України або Кабінет Міністрів України про проведення антикорупційної експертизи відповідного проекту нормативно-правового акта, що є підставою для зупинення процедури його розгляду або прийняття, але на строк не більше десяти днів.

Подекуди мають місце випадки, коли щодо одного і того ж проекту закону, Комітет та НАЗК доходять різних висновків щодо наявності чи відсутності у ньому корупціогенних факторів. В якості прикладу, можна згадати законопроект «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» реєстр. № 2285-д від 18.12.2019, який було ухвалено як закон 14.07.2020 року.

Згідно Висновку Комітету ВРУ з питань антикорупційної політики у проекті цього акту не виявлено корупціогенних факторів, і він відповідає вимогам антикорупційного законодавства [5].

Натомість НАЗК у своєму висновку щодо згаданого проекту закону вказує, що останній містить корупціогенні фактори і потребує суттєвого, концептуального та редакційного доопрацювання з урахуванням наданих агентством рекомендацій [6].

Водночас, наявність негативного висновку чи то Комітету, чи то НАЗК щодо того або іншого проекту закону не є підставами для повернення законопроекту суб'єкту права на законодавчу ініціативу без його включення до порядку денного та розгляду на пленарному засіданні.

Регламент Верховної Ради України визначає такими підставами наявності висновку двох інших комітетів: до предмета відання якого належать питання конституційного права, про те, що законопроект

суперечить положенням Конституції України, крім випадків, коли він стосується внесення змін до Конституції України чи то комітету, до предмета відання якого належать питання регламенту, про те, що внесений законопроект, проект іншого акта оформлений та/або зареєстрований без дотримання вимог закону, цього Регламенту та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів (пункти 1, 2 частини другої статті 94 Регламенту ВРУ) [4].

Тобто наявність висновку Комітету ВРУ з питань антикорупційної політики про те, що той чи інший законопроект містить корупціогенні фактори чи то суперечить антикорупційному законодавству, само по собі не є перешкодою для розгляду цього проекту у сесійній залі.

Вказаний висновок скоріш за все можна розглядати як рекомендацію щодо того, які положення законопроекту слід удосконалити при його доопрацюванні чи то при підготовці до другого читання головним Комітетом.

Так, у період вересня 2020 року – січня 2021 року Комітетом ВРУ з питань антикорупційної політики було отримано 853 доручення Голови Верховної Ради України щодо здійснення, відповідно до вимог статті 55 Закону України «Про запобігання корупції» та статті 93 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», антикорупційної експертизи законопроектів та підготовки експертного висновку щодо їх відповідності вимогам антикорупційного законодавства. За цей же період Комітетом затверджено 182 експертні висновки щодо проектів нормативно-правових актів, із них 16 законопроектів визнані такими, що містять корупціогенні фактори та не відповідають вимогам антикорупційного законодавства, до 57- ми надано зауваження.

В цілому ж, усталеними формами взаємодії Комітету ВРУ з питань антикорупційної політики та НАЗК є участь представників Національного агентства на засіданнях комітету, з метою висловлення їх позиції щодо проектів закону, які передбачають зміни до Закону України «Про запобігання корупції», доопрацювання антикорупцій-

ної стратегії, заслуховування інформації, отримання роз'яснень Комітету щодо тих чи інших правових питань тощо.

Що стосується парламентського контролю за діяльністю Національного антикорупційного бюро України, то відповідно до статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» такий контроль здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмету відання якого відноситься боротьба з корупцією і організованою злочинністю, в порядку, визначеному Конституцією України, Законом України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», цим та іншими законами України [2].

Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» передбачено, що Директор Національного бюро, серед іншого, інформує Верховну Раду України з основних питань діяльності Національного бюро та його підрозділів про виконання покладених завдань, додержання законодавства, прав і свобод осіб, щороку не пізніше 10 лютого та 10 серпня подає парламенту письмовий звіт про діяльність Національного бюро протягом попередніх шести місяців [2].

Комітет Верховної Ради України, до предмету відання якого належать питання боротьби з корупцією, не рідше одного разу на рік проводить відкриті для громадськості слухання на тему діяльності Національного бюро, виконання покладених на Національне бюро завдань, додержання ним законодавства, прав і свобод осіб. [2].

Разом з тим, у Верховній Раді поточного скликання такі слухання не проводились. Організація цих заходів ускладнилась у зв'язку із запровадженням обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2.

Водночас, з метою реагування та у порядку контролю, Комітет неодноразово звертався як до НАБУ, так власне до інших компетентних правоохоронних органів щодо тих чи інших питань, які, серед іншого, стосуються діяльності і цієї правоохоронної структури. Зокрема, Комітет звертався до Офісу Генерального прокурора щодо надання інформації про наявність і стан розслідування кримінальних прова-

джень за фактами можливих неправомірних дій Ситника А. С. у період зайняття ним адвокатською діяльністю; до Офісу Генерального прокурора, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національного антикорупційного бюро України щодо надання інформації про стан та ефективність здійснення досудового розслідування кримінального провадження № 52017000000000209 від 24.03.2017 року («Справа Роттердам+») та проблемних питань щодо визначення збитків.

Згідно частини шостої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», щороку має проводитися незалежна оцінка (аудит) ефективності діяльності Національного бюро, його операційної та інституційної незалежності, у тому числі шляхом вибіркового аудиту кримінальних проваджень, досудове розслідування у яких здійснювалося Національним бюро та було завершено. Зазначену оцінку (аудит) проводить комісія зовнішнього контролю у складі трьох членів. Верховна Рада України, поряд із Урядом і Президентом були визначені суб'єктами формування такої комісії [2].

Водночас, Рішенням Конституційного Суду № 11-р/2020 від 16.09.2020 р. положення другого речення абзацу другої частини шостої статті 26 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо визначення Президентом України одного члена комісії зовнішнього контролю було визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) [7].

Але навіть до ухвалення зазначеного рішення Конституційним Судом України, вказаний аудит жодного разу не було проведено. І причина, в першу чергу, полягає у недосконалому правовому регулюванні здійснення такого аудиту.

На сьогоднішній день на розгляді Верховної Ради України знаходиться низка законопроектів, направлених на удосконалення як процедури здійснення самої оцінки ефективності діяльності Національного бюро, так і визначення суб'єктів формування відповідної комісії із урахуванням висновків Конституційного Суду.

Таким чином, варто зауважити, що в цілому ефективність парламентського контролю в значній мірі залежить від чіткої правової регламентації її здійснення. Разом із тим, сьогодні на законодавчому

рівні закріплені достатні механізми взаємодії та контролю за спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції з боку парламентських комітетів як органів створених для здійснення законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України. Питання лежить у площині бажання реалізовувати ці механізми на практиці.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про запобігання корупції». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
3. Постанова Верховної Ради України «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/19-20#Text>.
4. Регламент Верховної Ради України. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.
5. Картка проекту Закону «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор». Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67682.
6. Висновок антикорупційної експертизи проекту Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор». Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/vysnovok-antykoruptsiynoyi-ekspertyzy-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-derzhavne-regulyuvannya-diyalnosti-shhodo-organizatsiyi-ta-provedennya-azartnyh-igor/>.
7. Рішення Конституційного Суду № 11-п/2020. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-20#Text>.

Бакаянова Н. М.

*завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та
адвокатури Національного університету
«Одеська юридична академія», доктор юридичних наук,
професор, адвокат, секретар дисциплінарної палати
кваліфікаційно-дисциплінарної комісії Одеської області,
заслужений юрист України*

АДВОКАТУРА У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Подолання корупції справедливо проголошується як умова розвитку України як демократичної правової держави, адже жодне суспільство не може знаходитися у безпеці, не позбувшись того «кореня, з якого випливає за всіх часів і при будь-яких спокусах презирство до всіх законів», як визначив корупцію у «Левіафані» Т. Гоббс [1, с. 73].

«Вічне питання» корупції – негативного соціального явища, залишається не менш актуальним й сьогодні. Водночас рівень корупції в сучасних країнах є настільки різним [2], що дослідження причин, які породжують корупцію, факторів та механізмів, які здатні її зменшити, ефективності системи протидії корупції, удосконалення порядку застосування превентивних антикорупційних заходів, є необхідним, виходячи з проблеми корупції в Україні.

Законодавство України про запобігання корупції визначає компетенцію державних органів та повноваження посадових осіб, діяльність яких забезпечує функціонування системи запобігання корупції в Україні.

Поняття системи запобігання корупції в Законі «Про запобігання корупції» (далі – Закон) є відсутнім, незважаючи на те, що цей Закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні [3]. Закон виокремлює спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції – органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції (ч. 1 ст. 1). Водночас з інших положень Закону вбачається, що окрім спеціально уповноважених суб'єктів, в межах системи запобігання корупції здійснюють діяльність й інші органи та особи. Наприклад, вихо-

дячи із змісту ст. 19 Закону, у системі запобігання корупції діють всі суб'єкти, які, згідно з Законом, зобов'язані приймати антикорупційні програми. Крім того, ст. 21 Закону передбачено й участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції – громадських об'єднань, їх членів або уповноважених представників, а також окремих громадян в діяльності щодо запобігання корупції.

Таким чином, система запобігання корупції має певні контури, але чітко не є визначеною у Законі.

Здійснення науково-правового аналізу положень Закону викликає на обґрунтоване запитання, з яких причин *інститут адвокатури* жодним чином не згадується в ньому?

Адвокатура не входить до системи органів державної влади та місцевого самоврядування, не є вона й *громадським об'єднанням*, про що неодноразово наголошувалося у наукових дослідженнях та що знайшло відображення у законодавчому визначенні адвокатури при прийнятті Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у 2012 році. Особливий статус адвокатури, її функціональне призначення обумовлюють її специфічну роль у запобіганні корупції. Незважаючи на те, що боротьба з корупцією не визначається завданням адвокатури, адвокатура як інститут громадянського суспільства, діє саме в його інтересах. Громадянське суспільство зацікавлено у тому, щоби боротьба з корупцією була ефективною, адже корупція створює небезпеку для демократичних інститутів, підриває моральні підвалини суспільства.

Кроки законодавця у напрямі врегулювання сфери надання професійної правничої допомоги, розмежування адвокатської діяльності з діяльністю юристів, які не є адвокатами, та особами, які не мають юридичної освіти, але діють як суб'єкти підприємницької діяльності на юридичному ринку, мають важливе значення для боротьби з корупцією.

Діяльність з представництва та захисту від кримінального обвинувачення, яка не передбачає дисциплінарного контролю, є ґрунтом для корупції: коли правову допомогу надають особи, на яких законом не покладено обов'язків діяти відповідно до правил адвокатської

етики, дотримуватись принципу законності та нести професійну відповідальність, помітним є толерантне ставлення до використання неправових засобів для досягнення результату, якого бажає клієнт. Протидія розростанню корупційного середовища передбачає поширення єдиних професійних і етичних стандартів, у тому числі щодо неприпустимості вчинення корупційних правопорушень, дотримання корпоративної дисципліни.

Проте у Законі термін «адвокат» з'являється виключно у наступних положеннях: 1) ч. 3 ст. 53, в якій йдеться про державний захист викривача, визначає, що для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої Законом України «Про безоплатну правову допомогу», або залучити адвоката самостійно; 2) у п. 9 ч. 2 ст. 53–3 передбачено, що викривач, серед іншого, має право на відшкодування витрат на адвоката у зв'язку із захистом прав особи як викривача; 3) в абз. 3 ч. 2 ст. 56 йдеться про з'їзд адвокатів України як суб'єкт обрання кандидатів на посади члена Вищої ради правосуддя, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

До переліку суб'єктів декларування адвокатів Законом не віднесено. Водночас листом Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) вих. № 113–02/15337/21 від 22 березня 2021 р. «Щодо виконання публічно-правових функцій» було визначено необхідність подання електронних декларацій членами дисциплінарних палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури [4].

НАЗК обґрунтувало таку необхідність, виходячи з поняття «інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законів (крім іноземців-нерезидентів, які входять до складу таких комісій), Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті» (пп. в п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону).

Зазначена вимога НАЗК має надзвичайно дискусійний характер, виходячи з того, що 1) *дисциплінарні комісії* законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність не передбачені. Дисциплінарними органами адвокатури є не дисциплінарні палати, а *кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*; 2) *не відповідає принципу юридичної визначеності*, оскільки пп. в п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону не дає змогу з достатньою точністю з'ясовувати членам органів адвокатського самоврядування, чи включено їх до цього переліку та визначити свої обов'язки щодо подання декларацій.

Доктринальний підхід також передбачає, що розширене тлумачення законодавчих норм застосовується виключно, якщо воно розширює правові можливості, та *не підлягає застосуванню при розширенні обов'язків та відповідальності особи*. «Результати тлумачення не можуть виходити за межі норми, що тлумачиться. Тлумачення становить лише конкретизуюче, судження про норму права, але не нове нормативне розпорядження» [5, с. 65].

«Юридичні конструкції норм права (дефініції, диспозиції), які не дають змоги їхнім адресатам – фізичним особам, що провадять діяльність, пов'язану із запобіганням, протидією корупції, чітко з'ясовувати свої обов'язки щодо подання декларації, повною мірою визначати свою поведінку та передбачати наслідки своїх дій, в окремих випадках можуть призвести до довільного тлумачення положень законів органами державної влади. А це вже може спричинити сваволю в притягненні фізичних осіб до юридичної відповідальності, зумовити настання для них інших негативних правових наслідків» (абз. 6 пп. 3.3 п. 3 мотивувальної частини Рішення КСУ № 3-р/2019) [6].

Не відповідає принципу правової визначеності вимога до адвокатів-членів дисциплінарних палат та ВКДКА подати декларації, яку сформульовано на рівні листа НАЗК від 22 березня 2021 р., який був спрямований до органів адвокатського самоврядування менш, ніж за 10 днів до закінчення визначеного законом терміну подання декларацій, враховуючи, що у попередньому листі НАЗК з цього пи-

тання, зокрема, № 620/0/1–20 від 19.02.2020 р. [7], було надане протилежне за змістом роз'яснення та оприлюднене до відома адвокатів.

Незважаючи на те, що норми Закону у цій частині потребують удосконалення, розвиток законодавства відбувається іншому напрямі. Так, Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції від 15 грудня 2020 р. № 1079-IX будь-які зміни та доповнення до ст. 3 не передбачені [8]. Проектом Закону «Про внесення змін до частини 5 статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» щодо усунення невизначеності обов'язків членів органів адвокатського самоврядування стосовно заповнення та подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (реєстр. № 3602, від 05.06.2020 р.) пропонується внести зміни до абз. 1 ч. 5 ст. 45 Закону, якими встановити, що дія розділу VII «Фінансовий контроль» цього Закону, зокрема, обов'язок подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, *не поширюється на членів органів адвокатського самоврядування* [9].

Законодавство про адвокатуру та адвокатську діяльність, у свою чергу, також підлягає удосконаленню у напрямі розвитку норм, які стосуються антикорупційних заходів – це й необхідність закріплення самостійним статутним напрямом діяльності НААУ дослідження та вдосконалення заходів, спрямованих на запобігання корупції та підвищення авторитету адвокатури в сфері боротьби з корупцією, й розробка антикорупційної програми НААУ, та т.і.

Привертає на себе увагу неточність деяких формулювань у Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [10]. Так, не може бути адвокатом особа, яка звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, дізнавача, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення *корупційного правопорушення*, – протягом трьох років з дня такого звільнення (п. 4 ч. 2 ст. 6). Водночас Закон містить поряд з терміном *корупційне правопорушення* й інший термін – *правопорушення, пов'язане з корупцією*. На відміну від корупційного правопорушення, таке діяння не

містить ознак корупції, але порушує встановлені вимоги, заборони та обмеження, встановлені антикорупційним законодавством. Вбачається, що вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, також має бути підставою заборони набуття статусу адвоката, що потребує законодавчих змін.

Список використаної літератури:

1. Томас Гоббс. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної і цивільної. Київ: Дух і Літера. 2000. 600 с.
2. Індекс сприйняття корупції 2020: Transparency International. – URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnnyattya-koruptsiyi-2020> (дата звернення 30.03.2021).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.
4. РАУ наголошує на правовій невизначеності законодавства щодо подання е-декларацій членами дисциплінарних органів адвокатури. Офіційний веб-портал Національної асоціації адвокатів України. URL: <https://unba.org.ua/news/6437-rau-nagoloshue-na-pravovij-neviznachenosti-zakonodavstva-shodo-podannya-e-deklaracij-chlenami-disciplinarnih-organiv-advokaturi.html> (дата звернення 30.03.2021).
5. Власов Ю.Л., Нагребельний В.П. Тлумачення норм права // Юридична енциклопедія. Т. 5. К.: 2004. С. 60–82.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 65 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» від 6 червня 2019 року № 3-р/2019. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19#Text> (дата звернення 30.03.2021).

7. Лист Національного агентства з запобігання корупції Голові Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України Ізвітний Л. П. № 620/0/1–20 від 19.02.2020. Офіційний веб-портал Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. URL: <https://vkdka.org/wp-content/uploads/2020/03/13308.pdf> (дата звернення 30.03.2021).

8. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо відновлення інституційного механізму запобігання корупції: Закон України від 15 грудня 2020 року № 1079-IX. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1079-20#Text> (дата звернення 30.03.2021).

9. Про внесення змін до частини 5 статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» щодо усунення невизначеності обов'язків членів органів адвокатського самоврядування стосовно заповнення та подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: проєкт Закону від 05.06.2020 р., реєстр. № 3602. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69044 (дата звернення 30.03.2021).

10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Голос України. 2012. №№ 148–149.

Каденко О. О.

адвокат, член Ради адвокатів України, заступник голови Комітету з питань антикорупційної політики та комплаєнсу при Національній асоціації адвокатів України, заслужений юрист України

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

18 травня 2006 року Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти корупції, відповідно до частини першої статті 5 якої кожна Держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї

правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності [1].

Частинами 1, 2 статті 61 Закону України «Про запобігання корупції» визначено, що одним із механізмів запобігання корупції у діяльності юридичних осіб є їх законодавчо визначений обов'язок забезпечувати розробку та вжиття заходів, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання і протидії корупції у діяльності юридичної особи. Керівник, засновники (учасники) юридичної особи забезпечують регулярну оцінку корупційних ризиків у її діяльності і здійснюють відповідні антикорупційні заходи. Для виявлення та усунення корупційних ризиків у діяльності юридичної особи можуть залучатися незалежні експерти, зокрема для проведення аудиту [2].

Національна асоціація адвокатів України (далі – НААУ) є недержавною некомерційною професійною організацією, яка об'єднує всіх адвокатів України та утворюється з метою забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування [3]. НААУ є юридичною особою; створена на невизначений термін та не може бути реорганізована [4].

Однією з функцій НААУ є представницька функція [5, с. 286], яка, крім іншого, включає в себе представництво адвокатури України у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, підприємствами, установами, організаціями незалежно від форми власності, громадськими об'єднаннями та міжнародними організаціями [4]. Деякі науковці відносять до функцій органів адвокатського самоврядування, через які діє НААУ, й функцію формування високопрофесійного та інтолерантного до корупції адвокатського корпусу [6, с. 51].

Одним із статутних завдань НААУ є сприяння процесу формування правової держави в Україні [4].

На реалізацію вказаної представницької функції та задля досягнення окресленого статутного завдання, на виконання вимоги анти-

корупційного законодавства щодо вжиття заходів, які є необхідними та обґрунтованими для запобігання і протидії корупції у діяльності юридичної особи, 01 червня 2016 року при НААУ створено Комітет з питань антикорупційної політики та комплаєнсу [7].

Метою створення Комітету було дослідження та вдосконалення заходів, спрямованих на запобігання корупційних проявів як соціального явища, на запобігання виникнення конфлікту інтересів серед адвокатської спільноти, на підвищення авторитету адвокатури в сфері боротьби з корупцією.

Для досягнення своєї мети вказаний комітет: збирає, узагальнює й аналізує практику правозастосування у сфері боротьби з корупцією; готує аналітичні та методичні матеріали для адвокатів у сферах антикорупційної політики й боротьби з корупцією; бере участь в організації та/або проведенні семінарів, конференцій, тренінгів та інших заходів НААУ; розробляє навчальні програми, спрямовані на підвищення кваліфікації адвокатів за спеціалізованою тематикою; налагоджує міжнародну співпрацю з інституціями у професійних самоврядних органах адвокатури; взаємодіє з регіональними органами адвокатського самоврядування з питань, що належать до його компетенції; взаємодіє з органами влади, органами місцевого самоврядування, судами, міжнародними інституціями та юридичними і фізичними особами з метою розвитку профільних царин і забезпечення прав людини; співпрацює з громадськими об'єднаннями з метою підготовки пропозицій щодо розв'язання суспільно важливих питань, пов'язаних із запобіганням проявів корупції; розглядає звернення у межах своїх повноважень; виконує свої завдання у будь яких формах, що не заборонені Конституцією України, законодавчими актами України, Правилами адвокатської етики, цим Положенням, а також документами РАУ; висвітлює свою роботу, а також актуальні питання у сфері боротьби з корупцією й антикорупційної політики у засобах масової інформації; ухвалює рекомендації або готує пропозиції, які вносяться на розгляд Голови НААУ, РАУ; здійснює моніторинг проявів корупції за участі адвокатів та вживає заходи для їх усунення

та не повторення; проводить спільні науково-практичні заходи із правоохоронними органами, органами прокуратури, судовими установами та іншими державними органами, спрямовані на запобігання проявів корупції та ризиків їхнього виникнення; здійснює експертно-аналітичну роботу та надає науково-методичну допомогу щодо виявлення державними органами, органами місцевого самоврядування корупційних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм; забезпечує науково-практичне співробітництво з приватним сектором щодо впровадження антикорупційних програм; забезпечує співпрацю з особами, які повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень закону, організовує вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту у зв'язку з таким інформуванням; за результатами розгляду заяв фізичних та юридичних осіб про порушення вимог закону у сфері боротьби з корупцією ініціює проведення перевірок можливих фактів таких порушень; проводить постійний моніторинг законодавства у сфері боротьби з корупцією, готує пропозиції щодо удосконалення державної політики у цій сфері; вживає інші заходи для досягнення цілей і завдань Комітету, НААУ, РАУ [8].

Діяльність НААУ у сфері запобігання корупції здійснюється не лише через створений для цих цілей комітет. Також НААУ займає активну позицію при здійсненні антикорупційної діяльності спеціально створеними органами держави в частині, що стосується адвокатів, через органи адвокатського самоврядування.

Яскравим прикладом такого напрямку діяльності НААУ в антикорупційній сфері є проведення 31 березня 2021 року позачергового засідання Ради адвокатів України з приводу отримання листа Національного агентства з питань запобігання корупції «Щодо виконання публічно-правових функцій», яким було повідомлено про необхідність подання електронних декларацій членами дисциплінарних палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. За результатами

такого засідання було сформовано низку позицій у сфері застосування адвокатами антикорупційного законодавства та, крім іншого, вирішено рекомендувати адвокатам використовувати індивідуальні способи захисту своїх прав в означеній сфері шляхом звернення до НАЗК за відповідними роз'ясненнями, одночасно скерувавши звернення НААУ до парламенту та органів влади щодо припинення утисків прав адвокатів через антикорупційні механізми [9].

Зазначене свідчить про достатньо активну позицію НААУ у розвитку правовідносин щодо запобігання та протидії корупції в Україні.

Водночас, незважаючи на окреслену позицію НААУ у цій сфері, остання наразі не має Антикорупційної програми, затвердження якої, в силу вимог статті 62 Закону України «Про запобігання корупції» [2], хоча і не є обов'язком вказаної юридичної особи, однак відповідало б задекларованим меті та завданням її діяльності, а також діяльності створених нею утворень.

Таким чином, можна дійти до висновку, що НААУ є самостійним суб'єктом правовідносин у сфері запобігання та протидії корупції й здійснює активну діяльність через органи адвокатського самоврядування і створений нею Комітет з питань антикорупційної політики та комлаєнсу. Укріпленню НААУ, як суб'єкта окреслених правовідносин, сприяли б розробка та затвердження Антикорупційної програми НААУ, яку доцільно було б розробити за участі (обговорення) всіх адвокатів. Антикорупційної програми НААУ, на наш погляд, мала б включати, крім іншого, перелік та опис антикорупційних заходів, стандартів, процедур та порядок їх виконання (застосування), зокрема порядок проведення періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності НААУ; порядок здійснення належного нагляду, контролю та моніторингу за дотриманням антикорупційної програми у діяльності НААУ; додаткові гарантії незалежності НААУ та її членів при реалізації програми.

Список використаної літератури:

1. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2007 р. № 49. Ст. 2048.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 року № 5076-VI // Голос України. 2012. №№ 148–149.
5. Статут недержавної некомерційної організації «Національна асоціація адвокатів України»: затверджений рішенням установчого з'їзду адвокатів України 17.11.2012. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/statut_naau.pdf (дата звернення: 31.03.2021).
6. Бакаянова Н. М. Функціональні основи об'єднання адвокатів в Україні // Часопис Київського університету права.– № 3.– 2015.– С. 282–287.
7. Гвоздй В. А. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 /Гвоздй Валентин Анатолійович; Київ, 2020.– 301 с.
8. Про створення при Національній асоціації адвокатів України Комітету з питань антикорупційної політики та комплаєнсу: Рішення Ради адвокатів України № 70 від 01.06.2018 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2018-06-01-r-shennya-rau-70_5b3dfda9a9b4b.pdf (дата звернення: 31.03.2021).
9. Положення про Комітет з питань антикорупційної політики та комплаєнсу, затверджене рішенням Ради адвокатів України № 70 від 01.06.2018 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2018-06-01-r-shennya-rau-70_5b3dfda9a9b4b.pdf (дата звернення: 31.03.2021).
10. РАУ наголошує на правовій невизначеності законодавства щодо подання е-декларації членами дисциплінарних органів адвокатури (заголовок з екрану). URL: <https://unba.org.ua/news/6437-rau-nagoloshue-na-pravovij-neviznachenosti-zakonodavstva-shodopodannya-e-deklaracij-chlenami-disciplinarnih-organiv-advokaturi.html> (дата звернення: 31.03.2021).

Панченко О.О.

*прокурор п'ятого відділу управління процесуального керівництва,
підтримання державного обвинувачення та представництва в суді
Спеціалізованої антикорупційної прокуратури
Офісу Генерального прокурора*

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Протидія корупції продовжує залишатися однією з найважливіших проблем, яку намагається вирішити сучасна Українська держава. Актуальність цього питання зумовлена тим, що корупція запускає і погіршує явища соціальної кризи, псує імідж України на міжнародній арені, негативно впливає на мікро- і макроекономічні процеси й заважає конструктивному діалогу влади та громадськості.

З метою забезпечення належного рівня протидії корупції держави вдаються до застосування різних інструментів у сфері кримінально-правової політики. В цьому аспекті сучасними механізмами є кримінальна відповідальність за незаконне збагачення, а також інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Відколи Республіка Індія і Аргентинська Республіка в 1964 році вперше запровадили кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, на рівні міжнародних організацій почав домінувати підхід, що такий захід є кращою світовою практикою, яку належить наслідувати [1].

Кримінальна відповідальність за незаконне збагачення передбачена у законодавстві щонайменше 48 держав світу. Вона застосовується в різних країнах уже кілька десятків років, у тому числі з використанням принципу екстериторіальності, що свідчить про міжнародно-правовий характер вказаного злочину.

Криміналізація такого діяння, як незаконне збагачення, є одним із зобов'язань, яке Україна взяла на себе при ратифікації Конвенції ООН проти корупції, Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, Додатковим протоколом до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, і визначена рекомендаціями Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) та інших міжнародних інституцій [2].

Так, стаття 20 Конвенції ООН проти корупції визначає незаконне збагачення як «умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати».

Уперше злочинність вказаного діяння в законодавстві України про кримінальну відповідальність визначена згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 07.04.2011 № 3207-VI. Зокрема, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 368-2 «Незаконне збагачення», редакція якої зазнала неодноразово змін та в результаті рішенням Конституційного Суду від 26.02.2019 № 1-р/2019 визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною).

З урахуванням згаданого рішення Конституційного Суду 31.10.2019 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» № 263-IX. Зокрема, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 368-5, якою відновлено кримінальну відповідальність за незаконне збагачення.

Чинна редакція статті 368-5 КК України повністю відповідає міжнародним стандартам та Конституції України. На відміну від попередньої, покладає обов'язок установлювати відсутність законних підстав для набуття у власність активів на органи досудового розслідування. Вказане ґрунтується на конституційних приписах, які гарантують презумпцію невинуватості і неприпустимість притягнення особи до відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів.

Окрім того, згідно з положеннями Закону України від 31.10.2019 № 263-IX в системі запобігання корупції в Україні запроваджено новелу – інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, так звана цивільна конфіскація.

Зокрема, введені поняття «набуття активів», «активи», «законні доходи». Визначені категорія осіб, до яких застосовується такий інститут, порядок збору матеріалів, процес доказування тощо.

Запровадження цього сучасного механізму відповідає кращим світовим практикам боротьби із корупцією. Наприклад, схожий інститут працює у Великобританії, США, Австралії, Канаді, Албанії, Грузії, Італії, Ізраїлі, Ліхтенштейні, Словенії, Швейцарії, Таїланді, Південній Африці, Філіппінах.

Головним документом, що унормовує таку конфіскацію, є Конвенція ООН про боротьбу з корупцією. Наявність такого інституту допускається Директивою ЄС 2014/42/EU «Про замороження і конфіскацію засобів здійснення злочинів і доходів, набутих у злочинний спосіб».

Окрім того, відповідно до Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), країни повинні створювати механізми, які б дозволяли без винесення обвинувального вироку конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом, або інструментів злочину [3].

При цьому слід зауважити, що Європейський суд з прав людини визнає конфіскацію активів поза межами кримінального провадження такою, що не суперечить презумпції невинуватості, не порушує майнових прав та заборон покарання без закону (справи «М проти Італії», «Оторіно проти Італії», «Аркурі проти Італії», «Рієла та інші проти Італії», «Батлер проти Сполученого Королівства», «Уолш проти Сполученого Королівства», «Гогітідзе та інші проти Грузії») [4].

Так, у п. 105 рішення у справі «Гогітідзе та інші проти Грузії» від 12 травня 2015 року ЄСПЛ зазначає, що правові стандарти допускають: 1) конфіскацію майна, пов'язану з серйозними кримінальними злочинами (корупція, відмивання коштів, оборот наркотичних засобів) без попереднього кримінального обвинувачення; 2) переведення тягаря доведення законності походження майна на відповідачів цих некримінальних проваджень про конфіскацію, зокрема цивільних проваджень *in rem*; 3) конфіскацію майна і доходів, отриманих шляхом конвертації або перетворення цінностей, отриманих злочинним

шляхом, або змішаного з іншим майном, що має законне походження;
4) застосування конфіскації до будь-яких осіб, які володіють майном без необхідної добросовісності [5].

Потреба залучати цивільно-правові механізми виникла з огляду на неможливість застосування норм кримінального права через презумпцію невинуватості, виправдання підозрюваного в межах кримінального провадження тощо.

Серед переваг такої конфіскації: можливість застосування без застосування особи за вчинення кримінального правопорушення, у тому числі стосовно майна, яке перебуває за кордоном, а також майна тих осіб, яких наділено імунітетом від кримінального переслідування.

Інститут цивільної конфіскації справді може стати ефективним інструментом стягнення у дохід держави незаконно набутого чинівниками майна, оскільки не потребуватиме доведення вини у кримінальному процесі та реалізовуватиметься у більш стислі строки [6].

Список використаної літератури:

1. Окрема думка судді Конституційного Суду України Шевчука С.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nh01d710-19#Text>.

2. Окрема думка судді Конституційного Суду України Сліденка І.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nf01d710-19#Text>.

3. Яременко О., Яременко С. Сторінка антикорупціонера: погляд із середини на деякі питання. Незаконне збагачення та декларування. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2019/december/issue-12/article-105894.html>.

4. О. Антонюк. Визнання активів необґрунтованими та їх вилучення URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vyznannya-aktyviv-neobgruntovanyh-ta-yih-vyluchennya/>

5. Справа «Горітідзе та інші проти Грузії» (заява № 36862/05). URL: <https://courses.ed-era.com/assets/courseware/9e466733eab9aeb296f9e4ce7973e27c/asset-v1:EdEra+HR201+hr201+type@asset+block/1P1-Gogitidze.pdf>

6. Осадько А.С., Довгаль Ю.С. Механізми вдосконалення процедури цивільної конфіскації: деякі аспекти застосування. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2020/16.pdf.

Однолько І. В.

кандидат юридичних наук, доцент

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: ВИКЛИКИ КІНЦЯ 2020 РОКУ

Антикорупційна політика повинна ґрунтуватися на розумінні корупції, як явища, зумовленого соціальними чинниками. Так, багато, хто з дослідників феномену корупції, відмічає, що корупція виникає не сама по собі, а на задалегідь підготовленій соціальній базі [1, с. 116].

Актуальність даного дослідження впливає з того, що сьогоднішні масштаби й динаміка розвитку корупції в Україні створюють реальну загрозу національній безпеці, відповідно до цього слід знайти дієвий механізм реагування на ситуацію, що склалася.

Питанню знаходження найбільш дієвих шляхів протидії корупції в нашій державі приділяли свої дослідження, такі науковці, як: П.П. Андрушко, Л.В. Багрій-Шахматов, О.Ю. Бусол, О.М. Джужа, О.О. Дудоров, А.П. Закалюк, З.А. Загиней-Заболотенко, О.Г. Кальман, О.М. Литвак, О.С. Мельников, М.І. Мельник, Є.В. Невмержицький, В.О. Навроцький, В.М. Попович, В.Я. Тацій, Х.Ю. Федорчак, М.І. Хавронюк та інші. Проте щороку тенденції змінюються, тому виникає потреба щороку аналізувати стан реалізації антикорупційної політики у державі та визначати основні заходи реагування.

Аби досягти цієї мети варто зазначити, що загалом антикорупційна політика держави – це законодавчо визначена діяльність відповідних суб'єктів, уповноважених на реалізацію заходів запобігання відповідно до розподілу повноважень законодавчо визначених суб'єктів у частині забезпечення протидії корупційним правопорушенням, у тому числі в питаннях міжнародного співробітництва, строків для їх виконання та розподілом фінансування на проведення заходів запобігання, а також наукове забезпечення запобігання злочинності у практичній діяльності.

У квітні 2018 року Кабінетом Міністрів України було схвалено «Державну програму щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна Стратегія) на 2018–2020 роки» [2]. Головними напрямками антикорупційної політики держава згідно із цією Стратегією визначено:

- імплементація у вітчизняне антикорупційне законодавство норм ЄС, зокрема, тих, що стосуються пошуку та арешту активів осіб, які підозрюються у вчиненні корупційних злочинів;
- запобігання корупційним проявам у правоохоронних органах, представницьких органах влади, у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- закладання вектору на впровадження більш жорсткої відповідальності за корупційні правопорушення;
- формування негативного ставлення до корупції, як явища.

Очевидно, що подібна Стратегія потрібна державі й стратегічні плани з протидії корупції повинні оновлюватися, оскільки сама корупція зазнає постійних динамічних змін, проте, багато в чому зазначена Стратегія дублює ті, що вже стали історією. Відтак зазначена Стратегія та подібні їй нормативні документи не дають реальних шляхів протидії корупції в державі.

З початку 2018 року й до сьогодні в Україні відсутній основний стратегічний документ у сфері протидії корупції, що є однією із причин вкрай низької ефективності діяльності антикорупційних органів.

У зв'язку з тим, що до сьогодні так і не прийнято Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки, яка мала б стати фундаментом

у питаннях протидії корупції [3], упродовж 2020 року свою роботу активізувала Національна рада з питань антикорупційної політики. Відповідно до Положення, затвердженого Указом Президента України № 808/2014 від 14 жовтня 2014 року (зі змінами та доповненнями станом на 2020 рік), до основних завдань Нацради як консультативно-дорадчого органу при Президентові України віднесено: 1) підготовка та подання Президентові України пропозицій щодо визначення, актуалізації та вдосконалення антикорупційної стратегії; 2) здійснення системного аналізу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання і протидії корупції; 3) підготовка та надання Президентові України узгоджених пропозицій щодо поліпшення координації та взаємодії між суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції; 4) оцінка стану та сприяння реалізації рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), Організації економічної співпраці і розвитку (OECD), інших провідних міжнародних організацій щодо запобігання і протидії корупції, підвищення ефективності міжнародного співробітництва України у цій сфері; 5) сприяння науково-методичному забезпеченню з питань запобігання і протидії корупції [4].

Так, за минулий рік проведено низку заходів щодо запобігання та протидії корупції в Україні, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва.

Указом Президента України № 392/2020 введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», в якій серед поточних та прогнозованих загроз визначено й корупцію, яка перешкоджає виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливорює її стає і динамічне зростання та, як наслідок, підживлює кримінальне середовище [5].

28 вересня 2020 року під головуванням Президента України проведено засідання Нацради, на якому було обговорено проект Закону № 4135 від 21 вересня 2020 року «Про засади державної антико-

рупційної політики на 2020–2024 роки» та визначено невідкладний характер її прийняття [6].

Певні виклики постали перед Україною через прийняте 27 жовтня 2020 р. Конституційним Судом України рішення у справі № 1–24/2020(393/20) щодо визнання неконституційності статті 366–1 Кримінального кодексу України (далі – КК України), яка встановлювала кримінальну відповідальність за недостовірне декларування інформації, та окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» щодо перевірки декларацій та моніторингу способу життя декларантів, що негативно відобразилося на незалежності та ефективності функціонування вітчизняної антикорупційної інфраструктури [7]. З вступом в дію відповідного рішення в Україні стали неможливими процеси з проведення спеціальних перевірок НАЗК, яка є обов'язковою вимогою для заміщення посад державних службовців, прокурорів, слідчих, голів місцевих державних адміністрацій тощо, а також притягненням винних осіб до відповідальності за порушенням вимог антикорупційного законодавства України.

У той же час конституційна криза зумовила прийняття та введення в дію Указом Президента України № 477/2020 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 жовтня 2020 року «Про вжиття заходів для відновлення нормативно-правового регулювання діяльності антикорупційних органів та довіри до конституційного судочинства» [8].

У зв'язку з великим суспільним резонансом щодо скасування е-декларування та декриміналізації діянь щодо неподання чи внесення недостовірних відомостей до декларацій, 27 листопада 2020 р. під головуванням Президента України відбулося засідання Нацради, на якому за участю міжнародних партнерів України обговорені питання виходу із конституційної кризи у зв'язку із рішенням Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 р. № 13-р/2020 [9].

23 грудня 2020 р. Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваже-

ної на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» № 1074-IX [10].

З початку 2021 року в державі продовжується активна антикорупційна політика, умовами успішної реалізації якої можуть бути: забезпечення дотримання антикорупційного законодавства; ефективність його застосування на практиці; підтримка антикорупційних заходів держави громадянським суспільством та владою українського народу.

На сьогоднішній день оцінити реальну ефективність від вчинення тих чи інших дій антикорупційного характеру доволі важко. Виходячи з цього, оцінка ефективності антикорупційної політики держави повинна досліджуватися за сукупністю факторів, основними серед яких є: статистичні дані щодо стану корупції в країні; визначення місця країни у світових рейтингах щодо дослідження корумпованості держави; ставлення населення до проблеми корупції (чи змінюється воно протягом певного періоду).

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене, слід відмітити, що роль держави у протидії корупції є величезною. Проводячи грамотну антикорупційну політику, висуваючи ефективні антикорупційні стратегії розвитку та здійснюючи дієве співробітництво з міжнародною спільнотою, держава в змозі звести корупційні прояви до мінімуму.

Список використаної літератури:

1. Багрий-Шахматов Л. В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы коррупции, теневой экономики и борьбы с ними: Учебное пособие. – Одесса: Латстар, 2001. – 530 с.

2. Уряд схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки» Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikorupcijnu-strategiyu-na-2018-2020-roki> (дата звернення: 05.04.2021).

3. Проект Закону України від 18.09.2020 № 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» (одержаний ВР України). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI03252A?an=582> (дата звернення 05.04.2021).

4. Про Національну раду з питань антикорупційної політики. Положення, затверджене Указом Президента України від 14 жовтня 2014 року № 808/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808/2014#Text> (дата звернення 05.04.2021).

5. Указ Президента України № 392/2020 про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення 05.04.2021).

6. Глава держави закликає Верховну Раду якнайшвидше затвердити Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки 28 вересня 2020 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavizaklikae-verhovnu-radu-yaknajshvidshe-zatver-64061> (дата звернення: 05.04.2021).

7. Рішення Конституційного Суду України у справі у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text> (дата звернення 05.04.2021).

8. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 жовтня 2020 року "Про життя заходів для відновлення нормативно-правового регулювання діяльності антикорупційних органів та довіри до конституційного судочинства". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/477/2020#Text> (дата звернення: 05.04.2021).

9. Кримінальна відповідальність за недостовірне декларування має бути суворою – Президент на Нацраді з питань антикорупційної політики 27 листопада 2020 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/kriminalna-vidpovidalnist-za-nedostovirne-deklaruvannya-maye-65317> (дата звернення: 05.04.2021).

10. Президент підписав закон щодо відновлення відповідальності за недостовірне декларування. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-vidnovlennya-vidpovidalnosti-65777>

11. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р., № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18#Text> (дата звернення: 05.04.2021).

Храпенко О. О.

*доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Антикорупційна політика України – це самостійна функція держави, яка являє собою постійне здійснення кроків держави і суспільства з метою усунення причин та умов, які народжують корупцію у всіх сферах життя людей. Розробка антикорупційної політики починається із розуміння її головних напрямів, які характерні для кожної держави.

Серед основних ідей державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки, яка розроблена за результатами публічного обговорення Національним агентством з питань запобігання корупції є досягнення суттєвого прогресу у запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У цій Антикорупційній стратегії корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню та розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів [2].

За результатами опитувань громадян, які так чи інакше мали відношення до корупційних проявів в Україні з'ясовано, що рівень корупційного досвіду у порівнянні з 2013 роком зменшився від 60% до 40% громадян [2]. Тобто прогрес є, але він є недостатнім для задоволення потреб і надій суспільства.

Проаналізувавши статистику щодо пріоритетних сфер в боротьбі з корупцією серед населення та представників бізнесу, можна виділити такі:

1. очищення від корупції судової системи;
2. сфера охорони здоров'я;
3. поліція і прокуратура;
4. державний сектор економіки;
5. податкова і митна сфери;
6. фінансування партій та передвиборчих кампаній;
7. оборона і безпека.

У кожній із пріоритетних сфер Антикорупційна стратегія визначає базові проблеми та формулює стратегічні результати, яких слід досягти для вирішення проблем. Ці результати сформульовано таким чином, щоб вони давали однозначне розуміння комплексу заходів, необхідних для їх реалізації.

Антикорупційна стратегія передбачає основоположні ідеї (принципи) у боротьбі з корупцією:

1. оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування (передбачено позбавлення органів влади надмірних повноважень та усунення дублювання їх функцій).

2. зниження «людського фактору» та збільшення прозорості і ефективності у стосунках держави з громадянами та організаціями (цього вдасться досягти завдяки запровадженню правил загальної адміністративної процедури та цифровізації більшості процесів та послуг);

3. створення зручних та законних альтернатив корупційним практикам;

4. забезпечення дієвого державного контролю за дотриманням публічними службовцями правил етичної поведінки та вимог антикорупційного законодавства;

5. забезпечення невідворотності відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення [1].

Механізм реалізації Антикорупційної стратегії може бути впроваджено лише шляхом виконання відповідної державної антикоруп-

ційної програми, яку розробляє Національне агентство з питань запобігання корупції.

Маємо велике бажання і оптимістичні прогнози, що основні напрями антикорупційної політики будуть відображені у житті, тобто реалізуються у низці заходів, які реально будуть ефективними і зазначеними у планах кожного антикорупційного органу в Україні.

У Антикорупційній стратегії на 2020–2024 роки є свої недоліки. Один з вагомих – це суттєві затрати державного бюджету на реалізацію цілей стратегії. Але є надія, що реалізація антикорупційної політики на постійній основі виправдає себе не тільки в моральному і політичному розуміннях, але і економічно.

Список використаної літератури:

1. Антикорупційна стратегія. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykorrupsijna-strategiya/>.
2. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykorrupsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>.

Курганський О. В.

*старший викладач кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ КЕРІВНОГО ТА ОСОБОВОГО СКЛАДУ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Сучасний етап судово-правової реформи можна одночасно розглядати в контексті розвитку системи органів, основним призначенням яких є попередження, виявлення, припинення та подолання наслідків корупційних правопорушень. Необхідність подальшого посилення позицій таких органів є, безперечно, нагальним в умовах сучасного українського суспільства. Але ефективність діяльності цілої системи органів, що мають основною своєю метою зниження

рівня корупційних правопорушень не завжди залежить виключно від нормативного регулювання цих органів. Значний внесок до кінцевого результату подібної діяльності докладають й інші аспекти, практична реалізація та особистісний фактор. Від того як в практичній дійсності будуть реалізовані надані повноваження, ким саме, з яким рівнем професійності, вмотивованості будуть виконані професійні обов'язки залежить ефективність всієї мережі антикорупційних органів.

Актуальність проблеми кадрового забезпечення, порядку організації добору, вимог до осіб, що претендують на посади в антикорупційних органах в сучасних кризових умовах є безперечною та різноплановою. Та хотілось торкнутися питання, що має досить «незручний» характер – участь негромадян України в формуванні кадрового складу антикорупційних органів, та, відповідно, безпосередньо входить до складу антикорупційних органів.

Вперше нормативно було закріплено можливість участі негромадян України у формуванні антикорупційних органів ще Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року. Даний нормативний акт закріпив, що половину складу Конкурсної комісії з добору на посаду Голови Національного агентства з питань запобігання корупції складають особи, призначені Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій донорів, які надавали Україні міжнародну технічну допомогу у сфері запобігання і протидії корупції [1]. Слід зауважити, що роль інших трьох членів вказаної комісії, призначених Кабінетом Міністрів України зводиться технічній ролі присутності, оскільки повноважним засідання вказаної комісії є за умови присутності чотирьох членів, троє з яких призначені на підставі пропозицій донорів, а рішення приймається також чотирма голосами, три з яких – голоси, віддані тими ж самими представниками донорів, а відсутність підтримки хоча б одного з представників цієї «трійки» автоматично означає неможливість прийняття запропонованого проекту рішення. Окремого питання заслуговує можливість доступу всіх членів означеної комісії, в тому числі негромадян України до інформації з обмеженим доступом, в тому числі з допомогою помічників. Досить незрозуміло, як можна реалізувати до таких осіб заходи від-

повідальності за порушення правил поведження з інформацією, обіг якої є обмеженим.

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» по своїй суті не містить вказання на обов'язковість участі іноземних громадян у формуванні кадрового складу даного органу та у процедурі призначення керівника НАБУ [2]. Але зміст Постанови ВРУ № 64-VIII від 25 грудня 2014 року вказує на призначенням Джованні Кеслера – директора Європейського бюро по боротьбі із шахрайством до складу комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Національного антикорупційного бюро України за згодою. Така ситуація цілком зрозуміла, оскільки наявність громадянства України для членства в означеній комісії також не є обов'язковим.

Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» зробив крок ще далі. Ним було передбачено утворення окремого органу – Громадської ради міжнародних експертів. Даний орган діє у складі шести членів, які призначаються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України виключно на підставі пропозицій міжнародних організацій, з якими Україна співпрацює у сфері запобігання та протидії корупції відповідно до міжнародних договорів України. Закон закріпив можливість призначення як громадян України, так й іноземців, але ВККСУ затвердила до складу даного органу виключно іноземців [3]. Особливо слід звернути увагу, діяльність даного органу може здійснюватися за рахунок міжнародної технічної допомоги [4].

Але найдалше законодавець в напрямку залучення іноземних громадян пішов приймаючи Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо забезпечення прозорості в організації діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури з метою виконання рекомендацій Міжнародного валютного фонду» від 18.02.2016 року. Сама назва документу вже демонструє певну тенденційність. Але зміст має більш широкі наслідки. Стаття 8¹ передбачила створення конкурсної комісії для здійснення кандидатів на посади керівника спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його заступників, інших працівників. Знову ж таки, вимоги щодо обов'язкового громадянства осіб, що можуть входити до складу, від-

сутні [5]. Практика показала наявність кількох іноземців, що входять до складу даної комісії – Нона Цоцория, Драго Кос, Томас А. Фаєрстон. Та найбільш цікавим в тексті даного вбачається зауваження, що загальні вимоги до прокурорів Офісу Генерального прокурора не розповсюджуються на прокурорів САП, в тому числі й вимоги щодо необхідності наявності громадянства України.

Аналіз означених норм законодавства свідчить, що формування керівного складу більшості органів, що здійснюють попередження, виявлення, припинення та подолання наслідків корупційних правопорушень знаходиться під значним впливом іноземних організацій, а у випадку зі Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою – ще й допускається працевлаштування громадян іноземних держав. В даному випадку досить складно говорити про наявність суверенітету української держави, навіть при вирішенні питань суто внутрішнього характеру – боротьбі з корупцією.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції – Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.– Відомості Верховної Ради України від 05.12.2014 – 2014 р., № 49, стор. 3186, стаття 2056
2. Про Національне антикорупційне бюро України -Закон України від 14.10.2016 № 1698-VII- Відомості Верховної Ради України.– від 21.11.2014–2014 р., № 47, стор. 3040, стаття 2051
3. Склад ГРМЕ/ Вища кваліфікаційна комісія суддів України. URL: <https://www.vkksu.gov.ua/ua/gromadska-rada-miznarodnich-iekspiertiw/sklad-grmie/>
4. Про Вищий антикорупційний суд -Закон України від 07.06.2018 № 2447–19 – Відомості Верховної Ради України – 2018 р., № 24, стор. 5, стаття 21
5. Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо забезпечення прозорості в організації діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури з метою виконання рекомендацій Міжнародного валютного фонду -Закон України від 18.02.2016 № 1020-VIII – Відомості Верховної Ради України від 11.03.2016– 2016 р., № 11, стор. 18, стаття 128

6. Склад комісії з проведення конкурсу на зайняття адміністративних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі. Офіс генерального прокурора URL: https://www.gp.gov.ua/ua/preview.html?_m=publications&_t=rec&_c=view&id=285443

Нестерчук Л. П.

*старший викладач кафедри організації
судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВАЖЕЛІ ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКИХ УТВОРЕНЬ У ФОРМУВАННІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Україна знаходиться на шляху побудови демократичних засад державності. На підтвердження такої орієнтації держави до абзацу п'ятого преамбули Конституції України Верховною Радою України були внесені зміни, згідно із Законом № 2680-VIII від 07.02.2019 року та зазначено, що держава піклується щодо «...зміцнення громадянської злагоди на землі України» та підтверджує «європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [1]. Але цьому може завадити корупція, яка залишається найбільш обговорюваною проблемою боротьби у світі щодо державних структур, установ, органів або бізнесу тощо, є переважно головним ганебним явищем, що слід подолати в нашій державі. Така увага до боротьби з корупцією приділяється, тому що її рівень, який існує у державах знищує систему цінностей та принципів. Завдяки існуванню корупції виникає тотальна недовіра щодо державної влади та її представників, що сприяє негативним наслідкам і руйнує економіки країн, державні інститути тощо. «Також інвестиції іноземців напряму залежить від рівня корупції в країні та шляхів її подолання, бо інвестори часто не розуміють місцевих правил ведення бізнесу» [2]. Задля боротьби з цим явищем слід корупцію вивчати, досліджувати підстави та причини її виникнення у держа-

вах світу й Україні, зокрема. Саме системний підхід є протистоянням щодо корупції, яка має певні ознаки. Наприклад, слід знати механізми та можливості використання владних повноважень у особистих цілях та інтересах, також причетність й нанесення шкоди суспільним інтересам через високий рівень корупції.

Тому у державах, де існує таке явище як тотальна корупція світова спільнота вимагає боротьби з нею завдяки підвищенню рівня юридичної відповідальності у державі. «Боротьба з корупцією в Україні, де рівень відповідальності дуже великий полягає в створенні системи, яка працюватиме комплексно. Система має базуватися на принципах дотримання закону, правопорядку, чесності та активності громадського контролю» [2].

У держав, де існує корупція – це швидше системне питання, а не виняткове. До таких країн віднесено країни третього світу (нажаль до цих країн віднесено й Україну через визначення у державі високого рівня корупції), і вони мають вирішувати це питання за допомогою незалежних антикорупційних органів із застосовуванням непрямих підходів щодо боротьби із корупцією. Йдеться про прозорість використання всіх державних ресурсів та створення політичних партій, громадських організацій, які реально мають представляти інтереси різних верств населення у запобіганні та подоланні корупції у державі. Ключову роль в запобіганні та протидії корупції взяло на себе громадянське суспільство, яке спільно з донорськими міжнародними організаціями, українською владою утворюють своєрідну унію у протистоянні корупції. Таким чином, антикорупційні активності на кшталт створення певних органів, що долають корупцією шляхом застосування юридичної впливу, – антикорупційні суди, антикорупційні органи, що вивчають та розслідують корупційні дії в лавах державних високопосадовців тощо, стимулюють громадські організації, спонукаючи міжнародних донорів виділяти кошти. Донорів цікавить мати поруч сильну країну, яка б мала якісну економічну та мирну співпрацю. А задля досягнення такої мети має відбутися боротьба

з корупцією й її подолання, наприклад, в Україні на певних умовах у відповідь донорам на їхню фінансову допомогу.

В державі Україна за допомогою міжнародних партнерів вже створено систему, до якої входять антикорупційні органи, їхня організація і діяльність регулюється національним законодавством, а саме: Національне антикорупційне бюро України (Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» – НАБУ), Вищий антикорупційний суд (Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» – ВАКСУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (Закон України «Про прокуратуру» – САП), Національне агентство з питань запобігання корупції (Закон України «Про запобігання корупції» – НАЗК) та Державне бюро розслідувань (Закон України «Про Державне бюро розслідувань» – ДБР). НАБУ, ДБР, САП є державними правоохоронними органами, на яких покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до їх підслідності, а також запобігання вчиненню нових. ВАКС покликаний здійснювати правосуддя на підставі кримінальних проваджень про корупцію, що надходять до суду зі Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Цікавим є той факт, що у країнах Європейського Союзу (Німеччини, Франції, Італії) та США правопорушення щодо посадовців, неправомірна вигода, використання службового становища, зловживання владою, вимагання, крадіжки та шахрайство зазначено у кримінальних кодексах як «корупційні правопорушення».

У багатьох країнах світу давно створені і успішно працюють механізми протидії корупції задля подолання цього надзвичайно ганебного явища. До таких країн віднесено: Австрію, Австралію, Великобританію, Данію, Ірландію, Ісландію, Ізраїль, Канаду, Люксембург, Нову Зеландію, Нідерланди, Німеччину, Норвегію, США, Сінгапур, Фінляндію, Чилі, Швецію, Швейцарію та інші. Слід зауважити, що «важливе значення в зарубіжних країнах, мають інститути громадянського суспільства, особливо з контролю за діями влади, активна антикорупційна позиція більшості громадян, їхніх громад-

ських об'єднань, а неприйняття ними корупції є рисою ментальності, складовою суспільної культури. Особливо активну роль у протидії зловживанням влади відіграють засоби масової інформації» [3, с. 197]. Отже, важливим є той факт, що необхідність дослуховуватися до думки громадськості є обов'язковою саме через це зловживання та корупційні прояви стали неможливими у багатьох органах влади цілої низки країн.

В Україні через вплив громадських організацій запроваджено інструменти, які сприяють контролювати діяльність місцевого депутатського корпусу на предмет присутності корупції у їхній діяльності, реагувати на публічні запити, – це відкриті данні, електронні системи тощо. Завдяки таким заходам органи виконують певні функції у цьому напрямі. Наприклад, НАЗК займається справами щодо запобігання корупції серед державних службовців при заповненні електронних декларацій. Таким чином слід наголосити, що основою антикорупційної діяльності держави мають бути, так звані, антикорупційні ініціативи, і вони надходять не лише від влади України, а і завдяки суспільству, небайдужій громадськості, яка вимагає відновлення справедливості.

На сучасному етапі розвитку української держави боротьба з корупцією досягає нового рівня. Вона ведеться спеціалізованими антикорупційними органами здійснення правопорядку та досудового розслідування відносно високопосадовців та посадовців нижчого рівня у разі скоєння ними корупційного правопорушення, але недостатньо завзято. Але, якщо зрозуміти важливість антикорупційної діяльності у державі, працювати системно та комплексно у тісному зв'язку громадянським суспільством та владою, тоді щось можна змінити, тоді цей шлях може виявитися реальним.

Базові антикорупційні закони значно посилюють відповідальність за корупційні правопорушення, за недотримання вимог з декларування майна. Запроваджена система у багатьох напрямках робить можливим здійснення громадського контролю у запобіганні коруп-

ції, наприклад, відповідно у спостереженні щодо заповнення електронних декларацій державними службовцями.

Закон України «Про запобігання корупції» закликає до зросту доброчесності публічних службовців та представників громадськості, як сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники державної діяльності з метою забезпечення довіри до результатів досягнень у розвитку держави. І, зокрема, довіри до діяльності робітників антикорупційних органів, що утворені в Україні задля подолання корупції у державі.

Велике значення також мають чинники, які негативно впливають на знищення корупції – це часто є відсутнім вміння громадян критично мислити, а також часто відсутнє бажання позбутися ризиків побутової корупції; відсутність набувати високого рівня доброчесності серед представників органів влади; небажання подолати сприймання матеріальної вдячності чи заохочення як головного інструменту вирішення проблем.

Ефективність подолання корупції полягає також у залученні до цих процесів усіх сторін, що є зацікавленими, й має досягатися зрозумілою для них мовою.

Список використаної літератури:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Боротьба з корупцією, URL: <https://engage.org.ua/iak-ukraina-protydiie-koruptsii/>.

3. Миронюк Т.В. Іноземний досвід боротьби з корупцією Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.– практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 2.С. 194–198.

Надточієва А. П.
адвокат, аспірантка 2-го року навчання
кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЇ ТА ЛОБІЗМУ ПРИ ФОРМУВАННІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Корупція є надзвичайно складним інституційним феноменом суспільного життя, який в Україні набув форми критично небезпечної проблеми.

За даними Transparency International в «The Global Corruption Barometer 2020», яка публікує індекс сприйняття корупції в різних країнах світу «Corruption perceptions index 2020» Україна посідає 118 місце із 180 позицій. На сьогоднішній день СРІ України становить 33 балів зі 100 можливих, що на 3 бали більше, ніж в минулі роки. При цьому такий же високий рівень корупції у Єгипті, африканській Есватіні (Свазіленд), Непалі, Сьєрра-Ліоне та Замбії (33 бали зі 100) [10].

За оцінками Transparency International Ukraine індекс України в 2020 році покращився завдяки запуску Вищого антикорупційного суду та перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції, які завершили «ланцюжок» створення антикорупційної інфраструктури в Україні, що до цього могла працювати лише частково. При цьому, загалом покращення або погіршення на 3 бали не вважається статистично значущим результатом, і такі показники варто враховувати в сумі за кілька років як свідчення планомірних змін у боротьбі з корупцією. Так, показники 2020 року вказують на позитиви, які сталися в Україні в останні два роки (особливо до весни 2020 року) і не враховують резонансних подій останніх місяців [10].

Взаємопроникнення влади і бізнесу стало наслідком ще більшої їх взаємопов'язаності і взаємозалежності, що сприяє розвитку лобістських відносин, зростанню рівня та масштабів корупції, нівелюванню демократичних зрушень та внутрішній корозії парламентаризму.

Невдалі реформи так і не призвели до системних перетворень в Україні, при цьому сформувавши інституційні пастки, під якими

прийнято розуміти формування неефективних, але стабільних норм або інститутів, одним з яких і є корупція, яка власне проектується і на організаційний механізм її протидії, що слід враховувати під час розроблення системи заходів антикорупційної політики [7].

Найчастіше термін «корупція» застосовується у відношенні до бюрократичного апарату та політичної еліти з огляду на характерну ознаку корупції як на конфлікт між діями посадової особи та інтересами її роботодавця або між діями виборної особи та інтересами суспільства.

Сутність правової держави полягає у наданні гарантій своїм громадянам рівного і вільного права в ухваленні рішень, зокрема мати реальну можливість брати участь у політичному процесі та ухваленні конкретних рішень, що відповідали б їх інтересам.

Організований вплив на законодавчу та адміністративну діяльність державних органів є невід’ємним фактором політичного та економічного життя кожної країни, однак в Україні зазначена діяльність залишається законодавчо нерегульованою, а в переважній більшості – набуває протиправних форм.

З огляду на це правове регулювання лобістської діяльності є актуальною проблемою держави та суспільства як важливий елемент у системі заходів протидії корупції та невід’ємна легальна частина демократичних процесів, спрямованих на створення можливості суспільству впливати на прийняття державних рішень, підвищення легітимності влади шляхом підвищення довіри до неї.

Термін “лобізм” походить від англійського слова «lobby», що означає вестибюль, передпокій, кулуари. Від лобізму в позитивному сенсі слід відрізнати кримінальний або тіньовий лобізм, суть якого полягає у різних неформальних заходах впливу на носіїв владних повноважень з метою їх схилення до прийняття політичних рішень [5, с. 179].

Кримінальний або тіньовий лобізм в залежності від обставин підпадає під ознаки кримінально-караного діяння, зокрема, статтю 369–2 Кримінального кодексу України (далі – КК України) (Зловживання впливом), відповідно до якої передбачена кримінальна відпові-

дальність за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання такої вигоди третій особі *вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування*, а також за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або пропозицію чи обіцянку здійснити вплив за надання такої вигоди; або під ознаки кримінальних правопорушень, встановлених статтями 368 (Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою), 369 (Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) або 364 (Зловживання владою або службовим становищем) КК України [3].

Відповідно до примітки до ст. 369–2 КК України особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є особи, визначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», а також службові особи, визначені у частині четвертій статті 18 цього Кодексу [3].

Суб'єкт злочину, відповідальність за який встановлена статтями 369 та 369–2 КК України, – загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку.

При цьому, не встановлення особи, щодо якої повинен був здійснюватися вплив, або отримання неправомірної вигоди (прийняття пропозиції або обіцянки), не маючи наміру здійснювати вплив на будь-кого, не виключає відповідальність за ст. 369–2 КК України. Відтак поведінка особи, на яку повинен був здійснюватися вплив, перебуває поза межами складу злочину та не залежить від обізнаності цієї особи про дії того, хто насправді чи уявно зловживає впливом.

Така позиція викладена у вирокі Вищого антикорупційного суду від 17 березня 2021 року у справі № 758/1780/17: «... для кваліфікації за ст. 369–2 КК України не є необхідним встановлення персональних даних уповноваженої особи, на яку має бути здійсне-

но вплив, оскільки такі відомості не становлять обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу цього злочину. З огляду на викладене, кримінальна відповідальність за злочин, передбачений ст. 369–2 КК України, настає незалежно від того чи була реальною або удаваною можливість відповідного впливу, достатньо, щоб винний усвідомлював за що саме він одержує неправомірну вигоду.» [9].

Суб'єкт злочину, передбаченого статтями 364 та 368 КК України, спеціальний – службова особа. Дії особи, яка сприяла тому, хто прийняв пропозицію, обіцянку або одержав неправомірну вигоду, чи тому, хто її пропонував або надав, або організувала цей злочин, або підбурила до його вчинення, належить кваліфікувати як співучасть у злочині, передбаченому ст. 368 або ст. 369 КК України. При цьому питання про кваліфікацію дій співучасника потрібно вирішувати з урахуванням спрямованості його умислу виходячи з того, в чийх інтересах, на чийй стороні і за чиєю ініціативою він діяв – того, хто прийняв пропозицію, обіцянку або одержав неправомірну вигоду, чи того, хто її пропонував або надав. Зокрема, якщо неправомірна вигода одержується службовою особою через посередника, який діє на її стороні, то дії такого посередника кваліфікують як пособництво в одержанні неправомірної вигоди – за ч. 5 ст. 27 і відповідною частиною (крім ч. 1) ст. 368 КК України, за винятком коли така особа не була співвиконавцем вчиненого – службовою особою, яка використовувала надану їй владу чи службове становище [3].

Наразі чинне кримінальне законодавство не дозволяє ефективно вирішувати питання притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що є носіями владних повноважень, вплив на яких здійснюється з метою схилення їх до прийняття політичних чи інших рішень в інтересах окремих суб'єктів чи різних лобістських груп.

Так, Конституцію України встановлено, що єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України, конституційний склад якої – чотириста п'ятдесят народних депутатів України. При цьому, статтею 80 Конституції визначено, що народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результа-

ти голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.

Статтею 140 Конституції України встановлено, що місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи [1].

Стаття 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» регламентує питання, що вирішуються районними і обласними радами виключно на їх пленарних засіданнях, тобто колегіальним органом [2].

Отже, депутати (як Верховної Ради України так і місцевих рад) одноособово не приймають рішень, такі рішення приймаються колегіальним органом більшістю голосів. Відтак відсутній прямий і безпосередній причинно-наслідковий зв'язок між голосуванням та прийняттям рішення. Голосування депутата є його обов'язком, а участь у такому голосуванні є здійсненням депутатом його представницьких повноважень.

Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у постанові від 13 січня 2021 року у справі № 243/1573/17 дійшов висновку, що кваліфікація дій службової особи (заступника міського голови) за ст. 368 КК виключається, якщо дії, за сприяння у вчиненні яких вона отримала неправомірну вигоду, належать до виключної компетенції колегіального органу (міської ради) [8].

Формування правового механізму лобістської діяльності має забезпечити ефективні механізми запобігання здійсненню тіншового та кримінального лобістського впливу, механізми їх виявлення і притягнення до відповідальності за ці дії. Законодавче визначення суб'єктів лобізму та встановлення чітких правил їх діяльності забезпечить можливість більш чіткого розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених Кримінальним кодексом України від легальної діяльності суб'єктів, направленої на організований вплив на законодавчу та адміністративну діяльність державних органів.

Оскільки корупція як соціальне явище має соціальний, правовий, економічний, політичний, етичний та культурологічний виміри, антикорупційна політика України має враховувати усі зазначені складові корупції під час балансування питань легітимізації лобіювання, політичної етики, захисту соціальних інтересів та заходів протидії корупційним проявам [6, с. 222].

Законодавче регулювання лобізму повинно забезпечити над ним державний та громадський контроль, зробити відкритою та загальнодоступною інформацію щодо інтересів суб'єктів чи груп, які стоять за тим чи іншим проектом закону або рішенням, відкрити реальних авторів державних рішень, виявити ступінь залежності/незалежності представників влади, а відтак – створити законодавчі бар'єри для зловживань та корупції і захистити органи державної влади від незаконного впливу, що слід враховувати при формуванні антикорупційної політики.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року// Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

4. Корупційні схеми: їх кримінально-правова кваліфікація і досудове розслідування / за ред. М. І. Хавронюка. К.: Москаленко О. М., 2019. 464 с.

5. Орлов Ю.В. Політико-кримінологічна теорія протидії злочинності: монографія. Харків, 2016. 656 с.

6. Юртаєва К.В. Кримінальний лобізм в контексті антикорупційної політики України // Кримінально-правові та кримінологічні засади про К82 тидії корупції: зб. тез доп. V Міжнар. наук.практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Хар ків. нац.

унт внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2017. 232 с.

7. «Корупційна пастка» української економки: причини формування та проблеми подолання. Пясецька-Устич С.В. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», випуск 3–1(46) 2018. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2018/46_1_2018/03.pdf.

8. Постанова Верховного Суду від 13 січня 2021 року у справі № 243/1573/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94194571>.

9. Вирок Вищого антикорупційного суду від 17 березня 2021 року у справі № 758/1780/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95601523>.

10. Індекс сприйняття корупції 2020: Transparency International. – URL: <https://ti-ukraine.org/research/indexs-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/>.

***Науковий керівник:** професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент Мірошниченко Наталія Анатоліївна*

***Білоушенко А. Ю.**
студентка І-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

На даний час у нашій державі дуже різко відчувається проблема корупції, яка є загрозою правам людини та громадянина, правопорядку та соціальній справедливості, верховенству права й демократії, а також перешкодою економічного розвитку суспільства. Для вирішення цієї проблеми потрібно розробити сукупність антикорупційних заходів, які мають бути спрямовані для викорінення корупції та запобігати її виникненню.

Україні потрібно досягти успіху у вирішенні цього питання, щоб суспільство почало довіряти владі, щоб підріс економічний потенціал

країни, щоб рівень життя став як у провідних країнах Європи. З часів незалежності України боротьба з корупцією була завжди актуальна. На даний момент визначні державні діячі, політики, економісти та юристи прагнуть вирішити цю проблему, оскільки корумпована держава не представляє інтересу на політичній та економічній міжнародній арені. Це все веде до зниження інвестиційної привабливості країни, оскільки ця система заважає розвитку бізнесу та соціальних програм, інвестиційні гроші використовуються не за призначенням, руйнують довіру до судової та правоохоронної системи.

У даний момент державна політика України у сфері запобігання корупції ще не до кінця розроблена, на що впливає багато факторів:

- 1) суспільно-політичні процеси;
- 2) економічна криза;
- 3) процес модернізації законодавства, у тому числі й антикорупційного.

Тому запобігання корупції залишається актуальним питанням за для аналізу та вдосконалення державної політики України. Зараз дуже важко визначити реальні розміри корупції та ефективність заходів задля запобігання їй на території, тому дати справедливую оцінку за комплексом заходів, можна за допомогою певних факторів:

- 1) статистичних даних (вони мають значення для державних органів, зокрема й правоохоронних),
- 2) рейтингового рівня визначеного міжнародними організаціями (наприклад, Transparency International);
- 3) ставлення до цього процесу населенням (є найбільш оптимальним критерієм ефективності роботи влади в цьому напрямі).

Якщо взяти статистичні дані МВС України лише за 2015 рік до суду було направлено **2141** протокол про адміністративні корупційні правопорушення. З них **1720** накладених штрафів, 346 адміністративних справи – було закрито, 13 протоколів було повернено у зв'язку з не належним оформленням. **1720** осіб притягнуто до відповідальності. З них 649 депутатів сільських, селищних, 6 міських, районних рад, 129 державних службовців, 318 посадових осіб місцевого самоврядування, 2 службових особи судової гілки влади (не суддів).

Transparency International вже в котрий рік відносить Україну до "рекордсменів" боротьби з корупцією, розміщуючи її за індексом сприйняття корупції на рівні з Угандою та Коморськими островами. Отже, не дивлячись на зниження кількості зареєстрованих корупційних правопорушень і зростання показників притягнення посадових осіб до відповідальності величина матеріальних збитків залишається непомірно великою, що негативно сприймається населенням. Спиряючись на ці всі показники корупція веде виключний руйнуючий характер, який зумовлений високим рівнем її прихованості та безкарності. У загальнодержавній політиці боротьба з корупцією повинна стати ключовим елементом та бути спрямованою на зміну ставлення громадян до цього явища та можливість впливати на результати боротьби з нею.

Дослідивши загалом це питання, можна стверджувати, що в Україні корупція, по-перше, є загрозою для фінансової стабільності, адже вона чинить опір формальній економіці, а отже є природним і закономірним наслідком легальних статусів господарюючих та керуючих суб'єктів. Виходить, що посадові особи окремих державних структур не просто обслуговують економіку, вони беруть у ній участь, тобто мають «свою долю» в економіці. Отже, є механізм для корупції, на жаль, який є легальним і діє десятиліттями. Посадовці беруть хабарі, оскільки вважають, що це цілком нормально і переконані, що за їхні вчинки ніхто не буде нести кримінальної відповідальності.

На сьогоднішній день в Україні створено 2 незалежні антикорупційні інституції, які мають різні повноваження по реалізації державної антикорупційної політики [2]:

НАБУ (Національне антикорупційне бюро України) – державний орган, який протидіє кримінальним корупційним правопорушенням, які вчиняють вищі посадові особи державного та місцевого самоврядування і також є консультативно дорадчим органом при Президентові України;

НАЗК (Національного агентства з питань запобігання корупції) – має спеціальний статус формування державної антикорупційної політики;

Національна рада з питань антикорупційної політики здійснює моніторинг стану запобігання корупції в Україні, реалізує антикорупційну стратегію протидії корупції і здійснює подання Президентові пропозицій щодо покращення координації між органами, що протидіють корупції. За рекомендацією GRECO склад ради має бути сформовано на паритетних засадах між неурядовими організаціями та владою. Крім вище перерахованих мною суб'єктів у реалізації та формуванні державної політики беруть ще такі інституції:

Кабінет Міністрів України, який реалізує антикорупційні стратегії і затверджує проекти про стан справ з корупцією;

Верховна Рада України, яка корегує і схвалює антикорупційну стратегію, проводить слухання на теми антикорупційної політики.

На сьогоднішній день у нашій країні одним з провідних напрямків у сфері запобігання корупції є вчасне виявлення корупційних ризиків, які матеріалізуються у діяльності державних службовців [1].

Корупційні ризики – сукупність правових, організаційних та інших факторів і причин, які породжують, заохочують (стимулюють) осіб до скоєння корупційних правопорушень під час виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування.

Державна служба – це передусім посади, які здійснюють функції державного управління з підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень, через що відбувається реалізація державної політики. На підставі чого уповноважені особи отримують хабарі законним чином. Специфіка державної служби створює можливості для існування суперечливих інтересів – індивіда, соціальних груп, суспільства та самої держави, зіткнення яких в управлінському процесі спричиняє виникнення різноманітних конфліктних ситуацій, а іноді призводить і до скоєння корупційних правопорушень.

На практиці прийнято вважати, що зіткнення таких інтересів, а, отже, і наявність корупційних ризиків найчастіше зустрічається у таких сферах державного управління, як надання адміністративних

послуг та здійснення контрольно-наглядової функції держави. Загалом корупційні ризики можна поділити на дві групи: інституційні та загальносистемні ризики.

Так, інституційні корупційні ризики – фактори, що негативно впливають на поведінку публічних службовців, перетворюючи її на корупційну, та усунення яких належить до компетенції адміністративного органу, в якому працює (або який очолює) такий службовець.

Підсумовуючи усе вищесказане можна зробити висновки, що в Україні подолати корупцію неможливо за короткий період часу, оскільки задля подолання цієї проблеми потрібно розробити ряд засобів. Наприклад, для боротьби з корупцією насамперед потрібно підняти заробітні плати, притягати публічних та державних осіб, які скоїли посадові злочини до кримінальної відповідальності, тому що корупція тягне нашу країну на останні позиції.

Кожен українець бажає подолати це у своїй країні. Держава намагається усіма своїми діями у боротьбі з корупційними проявами довести свою неупередженість та безкорисність. Таким чином створюються нові методики, способи та шляхи задля запобігання корупції.

Список використаної літератури:

1. Концепція реформування системи запобігання корупції в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_47773.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 700-VII. URL: [HTTPS://ZAKON.RADA.GOV.UA/LAWS/SHOW/1700-18#TEXT](https://zakon.rada.gov.ua/LAWS/SHOW/1700-18#TEXT).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Храпенко Олена Олегівна

Бродецька Є. М.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Для української держави найбільшою загрозою, що перешкоджає розвитку усього суспільства і стосується інтересів кожного українця, є корупція. Як вказує Д. Феррейра, голова правління Transparency International, Україна є одним із ключових майданчиків боротьби з корупцією не лише в Європі, а й в усьому світі; якщо антикорупційна діяльність в Україні зазнає поразки, це поставить під сумнів здатність всіх країн із перехідною економікою протидіяти корупції [1].

На нашу думку, саме доброчесність як принцип та ключова засада має бути основним аспектом зниження корупційних ризиків. Відповідно до Закону України “Про державну службу”, принцип доброчесності – спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та його відмова від превалювання приватного інтересу під час виконання наданих йому повноважень [2]. Отже, кожен посадовець, який наділений владними повноваженнями, зобов’язаний бути не лише справедливим, безстороннім, тактовним до звичайних громадян, яким він надає послуги, але й максимально відповідально ставитися до своїх обов’язків.

Значущість принципу доброчесності підкреслюється й у Законі України “Про засади державної антикорупційної політики” від 08.08.2015 р. Так, рівень та масштаби корупції в країні, ефективність протидії корупційним процесам значною мірою залежать від доброчесності виборних посадових осіб [3].

На нашу думку, важливим кроком у реалізації цього принципу є втілення у життя інституту доброчесних викривачів корупції, що передбачений статтею 53 Закону України “Про запобігання корупції”, в якій визначено правовий статус викривачів та методи їх захисту від переслідування [2].

Звісно, базисом, що забезпечує дотримання доброчесності, є перевірка на доброчесність, яка повинна проводитись шляхом імітації ситуацій, які можуть виникнути в діяльності певного публічного службовця. Так, може моделюватися ситуація провокування хабаря з метою відстеження поведінки на предмет непідкупності та чесності.

Крім того, за законодавством може проводитися моніторинг способу життя державних службовців, відповідність витрат та стилю життя до заробленого, правдивість інформації в деклараціях та відкритість тримання не зарплатних матеріальних виплат [4].

Зазначимо, що інструментами для забезпечення доброчесності у всьому світі визнано кодекси поведінки, індекси-показники, міжнародні договори тощо. Зокрема, в ст. 8 Конвенції ООН проти корупції встановлено вимогу щодо розроблення та прийняття країнами-учасниками Кодексів поведінки посадових осіб, а також норм етичної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [5]. Такі кодекси мають вимагати від державних службовців бути сумлінними, проявляти ініціативу та творчі здібності, вдосконалювати організацію своєї роботи та підвищувати професійну кваліфікацію, бути чесним та неупередженим, ніколи не надавати будь-яких переваг окремим фізичним, юридичним особам та політичним партіям, рішуче виступати проти антидержавних проявів в суспільстві і сил, які загрожують безпеці громадян, дотримуватися високої культури спілкування, ввічливо ставитись до громадян, співробітників, особливо під час виконання посадових обов'язків, не шкодити інтересам суспільства та держави.

Список використаної літератури:

1. Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Закон України “Про запобігання корупції” від 14 жовтня 2014 року № 700-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України “Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки” від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки” від 29 квітня 2015 року № 265.

5. Transparency International Україна. URL: <http://ti-ukraine.org/>.

Науковий керівник:** асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Деменчук Марина Олександрівна

***Гаврилюк А. А.**
студент 1-го курсу магістратури
факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ, ЩО УПОВНОВАЖЕНІ РЕАЛІЗУВАТИ ДЕРЖАВНУ АНТИКОРУПЦІЙНУ ПОЛІТИКУ

Найбільш актуальною та дискусійною проблемою десятиріччя, на думку багатьох вчених, є проблема корупції у органах державної влади. Реагуючи на агресивні виклики сучасності, законодавець актуалізує нормативну базу з метою вдосконалення різних аспектів державної антикорупційної політики, створюючи принципово нові правові механізми протидії поширенню корупції у органах державної влади, які, за загальним правилом, є найбільш вразливими для цього явища. Одним з фундаментальних «проривів» у напрямі вдосконалення антикорупційних механізмів, які б впливали безпосередньо на органи державної влади, є Закон України «Про запобігання корупції» [1] (далі – Закон).

Задля успішної реалізації положень, що визначаються вищезгаданим Законом та чисельними підзаконними нормативно-правовими актами (Постановами Кабінету Міністрів, Указами Президента та ін.), з урахуванням міжнародної антикорупційної практики та у взаємодії

з міжнародними партнерами, за досить короткий час в Україні була сформована незалежна «антикорупційна гілка» органів зі спеціальними повноваженнями та чітко визначеною спеціалізацією, обмеженою лише колом питань, які стосуються втілення у життя державної антикорупційної політики. Мова йде, перш за все, про визначене Законом Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та про низку інших органів, зокрема, про Національне антикорупційне бюро України та Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру [2]. Доцільність та раціональність існування такої системи антикорупційних органів завжди було питанням дискусійним, що і визначає актуальність та необхідність даного дослідження.

За результатом аналізу діяльності антикорупційних органів зі спеціальними повноваженнями можна зробити висновок про те, що існує ряд чинників, які, за своєю суттю, є перепорою, яка заважає діяльності антикорупційних інституцій так, як це «задумувалося» законодавцем під час формування законодавчого фундаменту для їх подальшого існування [3].

Основною проблемою вважаємо визначення дефіциту довіри суспільства як до антикорупційної політики в цілому, так і до суб'єктів, які уповноважені цю політику реалізовувати. Лише ефективна взаємодія з громадськими суспільними інститутами, прозорість діяльності та дотримання високих професійних стандартів може забезпечити стабільно високий рівень довіри суспільства, а за відсутності вказаного рівня суспільної довіри ефективність діяльності антикорупційних органів помітно зменшується.

Другою за своєю важливістю проблемою вважаємо правильне визначення вектору антикорупційних заходів, основних їх напрямків та пріоритетів. Переймаючи досвід міжнародних партнерів, досліджуючи історію антикорупційних органів зарубіжних країн, законодавець сформував антикорупційну політику без урахування регіональної специфіки, некоректно визначаючи ключові напрямки антикорупційної діяльності. Створення ряду органів зі спеціальними «антикорупційними повноваженнями» без забезпечення належного рівня антикорупційної просвітницької та аналітичної діяльності

призводить до, з одного боку, регулярної перевантаженості системи таких органів некоректними зверненнями, а, з іншого боку, з цілком некоректним розумінням сутності корупційних явищ та причин їх існування, що, в цілому, зводить діяльність антикорупційних органів до «боротьби з повітряними млинами», коли держава здатна лише реагувати на фактичні прояви корупції, але не усувати її першоджерела.

Помилковим було б не відмітити проблемність досить суперечливої діяльності судової гілки влади, яка, навіть за умов існування спеціалізованого судового органу – Вищого антикорупційного суду України, не в повній мірі здатна забезпечити реальність та невідворотність покарання за корупційні злочини, що визначені кримінальним законодавством. Відсутність усвідомлення реальності та невідворотності покарання, у свою чергу, породжує корупцію як явище у цілому і нівелює результати роботи усієї гілки антикорупційних органів [4].

Можна дійти висновку про необхідність ретельного вивчення зарубіжного досвіду, на якому базуються концепції існуючої антикорупційної системи. Під час її формування не були в повній мірі враховані ризики, пов'язані з юрисдикційними конфліктами, не були належним чином прийняті до уваги оптимізаційні аспекти, ризики перевантаження системи державних органів, та, звичайно, не був врахований досить класичний для сучасної України ризик посилення політичного впливу на відповідний спеціалізований орган, що, фактично, позбавляє такий орган найважливішої риси – політичної нейтральності та незалежності.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 21.03.2021).
2. Сіверс Р.В, Кухарук А.В. Окремі аспекти функціонування уповноважених підрозділів з питань запобігання корупції. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_47882 (дата звернення: 21.03.2021).

3. Суб'єкти у сфері запобігання та протидії корупції. URL: <https://www.pfu.gov.ua/lg/873-sub-yekty-u-sferi-zapobigannya-ta-protydyi-koruptsiyi/> (дата звернення: 21.03.2021).

4. Пархоменко-Куцевіл О.І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Гур'єва М. М.

*студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Результати досліджень міжнародної організації Transparency International, в період з 2013 по 2020 рік Індекс сприйняття корупції в Україні зріс з 25 до 30 пунктів. Однак результати цих досліджень показують, що прогрес, досягнутий за останні роки, не задовольняє суспільство, оскільки він занадто повільний. Загальний рівень сприйняття корупції в Україні залишається високим [1, с. 4]. Корупція залишається однією з найважливіших проблем нашої країни.

Сучасний стан розвитку українського суспільства свідчить про те, що сьогодні існує реальна необхідність вдосконалення антикорупційної політики в країні.

Аналізуючи антикорупційну політику України, необхідно назвати фактори, що впливають на рівень корупції: непрозорість діяльності та підзвітність органів державної влади; відсутність (або дуже невеликий відсоток) політичної волі щодо запобігання та боротьби

з корупцією, неефективна участь у цій роботі правоохоронних органів та органів національної безпеки; розгалуження системи ліцензування та регулювання; надмірний вплив певних олігархічних груп на урядові процедури прийняття рішень та призначення; часто відсутність правил професійної етики на державній службі; низький рівень захисту права власності; недотримання антикорупційного законодавства у поєднанні з його недосконалістю, суперечливою діяльністю судової влади у цьому напрямку; відсутність систематичності в роботі з виявлення корупції в органах державної влади; відсутність громадського контролю за доходами та витратами вищих державних службовців, а також ефективних механізмів участі громадянського суспільства у формуванні та реалізації антикорупційної політики.

У соціальному середовищі контекст існування корупції повинен включати такі фактори: типізація соціально-економічних відносин, маргіналізація значної частини українського суспільства, що призводить до дисбалансу між соціальними групами та абсолютного домінування політичної еліти. Порівняння соціального контексту та факторів нового внутрішнього елітогенезу, а також структурно-функціональний аналіз розвитку політичної еліти дозволяє зробити висновок про суттєве відчуження еліти та громадянського суспільства, що є мультиплікатором негативних соціальних наслідків політичної корупції в Україні.

Незважаючи на те, що ці проблеми неодноразово вирішувались експертами, вони все ще залишаються невирішеними. Особливо гостро сьогодні стоїть питання існування політичної та високопоставленої корупції, яка становить серйозну загрозу національній безпеці України та є осередком інших форм корупції [2, с. 47].

Політична корупція, яка полягає у незаконному використанні можливостей та повноважень учасниками політичного процесу та державними органами з метою особистої чи групової вигоди, створює корупційні схеми на всіх рівнях економічного та соціального життя. Донедавна корупція залишалася найвигіднішим та найменш ризикованим бізнесом в Україні.

Високий рівень корупції спостерігається у сфері державних закупівель, земельних відносин, будівництва, торгівлі та видобутку корисних копалин. Тіньові схеми в цих сферах існують за підтримки високопосадовців та політиків [3].

Однією з основних причин, яка не сприяє ефективності антикорупційних заходів, є відсутність необхідної політичної волі.

Очевидно, що ефективність реалізації антикорупційної політики в Україні та відповідних антикорупційних заходів, а також виконання чинного антикорупційного законодавства залишається досить низьким та неефективним.

В останні роки, коли відбулися кардинальні зміни в політичному та соціальному житті країни, коли на законодавчому рівні були прийняті майже всі правові норми для вдосконалення державної антикорупційної політики та затверджений курс на європейську інтеграцію, погляди на корупцію змінилися. Водночас аналіз соціально-політичних та соціально-економічних принципів запобігання корупції в Україні показав:

- недостатню визначеність, непослідовність та поверховість у процесі формування, а згодом – реалізацію антикорупційної політики, яка спричиняє безкарність для правопорушників.

- надзвичайно широкий інституційний зміст антикорупційної діяльності поступово перетворює її у закриту адміністративну систему, яка починає набувати рис автономії в державі та закрита для суспільства.

- відсутність державної ініціативи та необхідних організаційних заходів для створення соціальних формувань, незалежних неурядових структур для посилення громадської активності у боротьбі з корупцією провокує вузький підхід до розуміння протидії, тобто спрямованої не на корупцію, а на її прояви.

- відсутність прозорості процесів приватизації власності, вирішення економічних та економічних питань, надання пільг тощо створює умови для поширення корупції.

- системні недоліки законодавства, що виявляються як у недосконалому законі, так і у їх внутрішніх суперечностях, не сприяють створенню раціональної системи контролю за діяльністю працівників, надійного адміністративно-правового захисту проти корупції.

Список використаної літератури:

1. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки. Проект за результатами публічного обговорення URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020–2024-roky-zarezultatamy-publichnyh-obgovoren-08.09.2020.pdf>

2. Пархоменко-Куцевіл О.І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

3. Маркєєва О.Д. Антикорупційна політика в Україні: проблеми та перспективи. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/21–1440595448.pdf>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент **Кубасенко Андрій Володимирович**

Гребенюк М.І.

студентка 1-го курсу факультету

цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Кожна держава має певні функції, які забезпечують її становлення і розвиток. Наприклад, охорона правопорядку чи безпека громадян – це функції, які склалися історично і по факту є головними причинами створення єдиної держави. Протягом століть зміст і склад цих функцій збільшується, удосконалюється і змінюється, оскільки з розвитком суспільства з'являються й нові проблеми. На сьогодні однією з проблем, що стосується взаємодії державного апарату і суспільства – є корупція. Для широкого розуміння цього явища, слід

дати йому конкретне визначення. Отже, корупція – це проблема суспільства, яка полягає у зловживанні службовим становищем, у злочинному використанні посадових можливостей задля задоволення власних потреб. Найбільш активно це негативне явище розвивається у громадській та політичній сферах, тобто там, де людина має повноваження щодо розподілу певних ресурсів, які по суті їй не належать, використовує їх з метою власного збагачення. Це злодіяння, на жаль, почало досить активно розвиватись у межах нашої країни, а, отже, настав час по-новому поглянути на арсенал засобів і способів, які можуть протидіяти цій загрозі.

На даний момент на території України формування та реалізація антикорупційної політики визначаються Верховною Радою, яка кожного року не пізніше першого червня проводить збори з питань ситуації стосовно корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики. За допомогою аналізу ситуації про корупцію Національне агентство розробляє антикорупційну стратегію, а Кабінет Міністрів затверджує її і несе особисту відповідальність щодо виконання і забезпечення. Корупція без постійної протидії їй має властивість розширюватися, тому на даний час в Україні розвиваються деякі організації з протидії корупції.

До органів, які борються з корупцією в Україні належать:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).

Це агентство зобов'язане перевіряти щорічні дані стосовно корупції, усі дані у деклараціях державних службовців та співставляти їх дохід зі стилем життя. Крім цього агентство слідкує за фінансуванням політичних партій та громадських об'єднань. Якщо під час перевірки буде виявлено якісь правопорушення, усі матеріали будуть передані до Національного антикорупційного бюро.

2. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ).

Головним завданням бюро є попередження, виявлення та розкриття корупційних правопорушень, які були вчинені високопосадовцями. НАБУ мають право вимагати відомості про усе майно та

доходи, входити до державних установ без перешкод та відкривати провадження стосовно керівників органів державної та місцевої влади. Станом на початок 2020 року ця організація відкрила 805 кримінальних проваджень щодо топ-корупціонерів, провели 130 допитів та ліквідували корупційну схему посадовців Одеської міської ради.

3. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП).

САП – це спеціалізована антикорупційна прокуратура, є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

4. Державне бюро розслідувань (ДБР).

Державне бюро розглядає і розслідує злочини, які було вчинено службовцями НАБУ та САП.

5. Служба безпеки України (СБУ).

Спеціальний підрозділ, який організовує та здійснює оперативно-розшукові заходи з викриття та розробки корумпованих посадових осіб в структурах державної влади. Також взаємодіє з прокуратурою та здійснює оперативно-розшукові заходи з забезпечення розслідування зловживань корумпованих посадових осіб органів виконавчої, законодавчої та судової влади, правоохоронних та контролюючих органів.

Перелічивши основні організації, які реалізують і забезпечують антикорупційні програми в Україні, можна сказати, що на сьогодні їх діє досить багато, але чи виконують вони свою головну функцію наразі сказати достовірно неможливо. Очевидно, що антикорупційні заходи дещо зменшують відсоток корупції в країні, проте є певні недосконалості в антикорупційних програмах, наприклад, лояльність щодо державних службовців, які є учасниками корупційних угод та часом неналежне виконання своїх обов'язків службами, які займаються протидією корупції.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 2014, № 1700-VII. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056

2. Державна служба: підручник: у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; редкол.: Ю.В. Ковбасюк (голова), О.Ю. Оболенський (заст. голови), Одеса: НАДУ, 2012. – Т. 1., с. 267–283

3. Звіт 2020 року про діяльність НАБУ. URL: <https://nabu.gov.ua/report/zvit-druge-pivrichcha-2020-roku> (дата звернення: 17.08.2019).

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Владишевська Вікторія Вікторівна**

Дойчева У. І.

*студентка І-го курсу магістратури
судово-адміністративного факультету Національного
університету «Одеська юридична академія»*

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Громадський контроль є невід’ємною частиною належного функціонування громадянського суспільства, відображенням демократичної сили, що має вплив на публічну владу. Механізм громадського контролю діє завдяки безпосередній та активній участі громадян та їх об’єднань. Особливістю сучасної держави є наявність принципів відкритості, прозорості, доступності, що сприяє діяльності громадського контролю та існуванню його у різних сферах суспільного життя, в тому числі й в антикорупційній діяльності.

З питання вивчення участі громадського контролю у правоохоронній діяльності держави, зокрема антикорупційній, працювало багато вітчизняних вчених: Завгородній В.А., Кінаш М.М., Дорошенко В.А., Вітвіцький В.В., Дзюба В.Б., Савенков Л.Д. та інші. Питання з антикорупційної протидії залишається актуальним у науковій спільноті та відкритим до обговорення, оскільки в Україні, на сьогодні, відбувається становлення нових для нашої держави антикорупційних органів, та, відповідно, удосконалення їх правового регулювання та напрямків у функціонуванні.

Варто зазначити, що антикорупційна політика в державі може відбуватися у різних формах, як репресивних, так і превентивних. Однак, жоден із названих заходів не буде дієвим без підтримки громадськості. Звертаючись до досвіду зарубіжних країн, можна звернути увагу, що активність громадян – важлива умова подолання корупції. Саме тому громадський контроль у заходах щодо запобігання корупції є запорукою успішної антикорупційної політики.

Первинним поняттям щодо «суб'єктів громадського контролю» є поняття «суб'єкт контролю». Л. Д. Савенков надав цьому поняттю розширене значення за яким це – «фізичні особи або структурні підрозділи, які за своїм функціональним призначенням покликані здійснювати цілеспрямований впорядкований вплив на відповідний об'єкт контролю, використовуючи для його проведення технічні та інші засоби» [1, с. 122]. Щодо суб'єктів громадського контролю, то відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про національну безпеку України» громадський контроль здійснюють громадяни особисто чи у складі громадських об'єднань [2]. Як справедливо зазначає С. С. Вітвіцький: «...суб'єкти громадського контролю є обмеженими у своїй діяльності, оскільки насамперед вони мають попередити злочинні діяння та скоординувати державні контрольні органи на усунення цих порушень» [3].

Статтею 21 Закону України «Про запобігання корупції» закріплено права громадян в діяльності щодо запобігання корупції, зокрема: «...повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних правопорушень або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів; запитувати та одержувати інформацію про діяльність щодо запобігання корупції; проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проєктів; брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції; здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції та інші» [4].

Проаналізувавши норми законодавства, можемо зробити висновок, що фізичними особами – суб'єктами громадського контролю, мо-

жуть бути лише громадяни України. Вважаємо сумнівний той факт, що законодавець суб'єктивно звузив права фізичних осіб з іншими громадянськими станами. В певних випадках, коли особа хоче звернутися до органу у разі виявлення правопорушень чи надання роз'яснень, її національна приналежність не має значення.

Разом з тим, окрім звичайних суб'єктів громадського контролю, можна виокремити й спеціальні. Наприклад, Рада громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України (далі – Рада громадського контролю), права якої передбачені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» та Положенням про Раду громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України, затвердженого Указом Президента України від 15.05.2015 № 272/2015 (далі – Положення). Відповідно до пункту 4 Положення, завданнями Ради громадського контролю визначено: «...1) здійснення цивільного контролю за діяльністю Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ); 2) сприяння взаємодії Національного антикорупційного бюро України з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства у сфері протидії корупції» [5]. У пункті 5 Положення також визначено повноваження Ради громадського контролю за діяльністю НАБУ.

Таким чином, Раду громадського контролю за діяльністю НАБУ можна визначити як спеціальний громадський контроль, сформований як орган. Оскільки, у нього наявні специфічні завдання, визначений порядок формування, законодавчо закріплений порядок діяльності.

Існування такого виду громадського контролю значно розширює права громадськості у сфері контролю за антикорупційною діяльністю. Розглядаючи повноваження Ради громадського контролю, порівнюючи з повноваженнями громадських активістів, можна зробити висновок, що вони набагато ширші. Як приклад: Рада громадського контролю обирає двох представників до складу Дисциплінарної комісії НАБУ. Також варто зазначити про наявність у членів Ради громадського контролю правових засобів впливу у визначенні підстав притягнення до дисциплінарної відповідальності працівника

НАБУ, наявності чи відсутності складу дисциплінарного порушення, обирати та рекомендувати вид дисциплінарної відповідальності, тоді як представники громадськості таких повноважень не мають.

Отже, визначення громадського контролю на сьогодні є неоднозначним оскільки, можна виділити звичайних і спеціальних суб'єктів його здійснення. До спеціальних варто віднести, наприклад, Раду громадського контролю за діяльністю НАБУ, оскільки у неї наявні власні завдання, повноваження та компетенція. До загальних ми відносимо усіх інших суб'єктів здійснення громадського контролю: фізичних осіб та їх об'єднання. Крім того, звертаємо увагу на недосконалість формулювань окремих статей законодавства про те, що громадський контроль можуть здійснювати лише громадяни України. Вважаємо, що дане формулювання звужує суб'єктний склад та пропонуємо замінити його на «фізичні особи», таким чином, уникаючи зазначення громадянської приналежності.

Список використаної літератури:

1. Савенков Л. Д. Система внутреннего контроля в организации системы бюджетирования на промышленных предприятиях // Вестник Поволжского государственного университета сервиса. 2014. № 3 (35). С. 120–123
2. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
3. Вітвіцький С. С. Контроль як гарантія законності діяльності публічної адміністрації: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2016. 480 с.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
5. Питання Ради громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України: Указ Президента України від 15.05.2015 № 272/2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/272/2015#n11> (дата звернення: 13.10.2019)

6. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18).

7. Про Раду громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України: положення, затверджено Указом Президента України № 272/2015 від 15 травня 2015 року, URL: <https://nabu.gov.ua/polozhennya-pro-radu-gromadskogo-kontrolyu>,

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Нестерчук Лілія Петрівна**

Дубина Т. М.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Впродовж довгого часу корупція залишається однією з найбільших проблем України та є темою для постійних дебатів як для української, так і для міжнародної спільноти. Вона поширена на всіх рівнях державної та місцевої влади, що є дуже небезпечним. В Індексі сприйняття корупції (ІСК), що укладається глобальною антикорупційною організацією Transparency International та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2019 року наша країна посіла 120 сходинку у переліку зі 180 країн світу [1].

Виникненню корупції сприяють різноманітні фактори. Факторами корупції слід визнавати явища, процеси, інші чинники, які здійснюють будь – який детермінуючий вплив на корупцію, обумовлюючи корупцію як явище та сприяють її конкретним проявам. Розрізняють таку класифікацію факторів: політичні; економічні; правові; організаційно-управлінські; соціально-психологічні.

До політичних ми можемо віднести загальну нестабільність політичної влади, низький рівень правової культури, надмірне та активне втручання держави в економіку та приватне життя громадян, що призводить до послаблення ринкових регуляторних механізмів, ерозії основ громадянського суспільства, непрозорість системи державного управління та прийняття рішень на національному, регіональному, місцевому рівнях. Політичні причини є найпомітнішими з усіх.

До економічних причин належить нестабільність економіки країни, нерозвиненість фінансово-грошової системи, несприятливий інвестиційний клімат, низький рівень заробітної плати, складна економічна ситуація в країні.

Правові причини пов'язані з недоліками та прогалинами в законодавстві. Правова база неефективно протидіє зловживанню чиновництва, його зверхності над населенням та надмірній закритості, не сприяє створенню чіткої системи контролю за діяльністю службовців, надійному адміністративно-правовому захисту особи від свавілля державних органів та посадових осіб. Крім того, до правових причин можна віднести незнання або нерозуміння населенням законів, недосконалість системи декларування доходів державних службовців, недостатня врегульованість відповідальності за вчинення різних корупційних діянь тощо.

До організаційно-управлінських причин відносять прийняття посадовими особами рішень на власний розсуд, масове заміщення посад державних службовців шляхом використання особистих зв'язків.

Соціально-психологічними причинами можна вважати слабкість громадянського суспільства, яке не усвідомлює шкоду корупції або не в змозі протистояти їй. Особливістю процвітання корупції є подвійний моральний стандарт. Тобто, з одного боку корупція вважається неприйнятною та недопустимою, з іншого боку низова корупція оцінюється як цілком допустима. Для громадян є звичним «дякувати» за вирішення побутових питань і це є нормою [2].

Погоджуємося, що наслідками подальшого впливу корупції в Україні можуть стати:

- зростання соціально-політичної напруги (впритул до реальної революційної ситуації);
- подальша криміналізація та «тінізація» економіки;
- підрив фінансово-економічної системи країни;
- девальвація моральних цінностей вітчизняного суспільства;
- падіння міжнародного іміджу країни, погіршення її політичних, економічних, соціальних і правових позицій на світовій арені;
- втрата можливостей вступу країни в престижні світові організації;
- міжнародна політична та економічна ізоляція тощо [3].

Саме тому життєвою необхідністю подальшого розвитку держави є протидія корупції. Це питання є важливим для суспільного прогресу, нормального життя та запобігання іншим викликам та загрозам.

Список використаної літератури:

- 1.Боротьба з корупцією. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/borotba-z-korupciyeyu>.
2. Про причини корупції або корупціогенні фактори. URL: <https://buhgalter.com.ua/news/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/proprichini-koruptsiyi-abo-koruptsiogenni-faktori/#:~:tex>.
3. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії/С. В. Дрьомов, Ю.Г. Кальниш, Д.Б. Клименко ті ін.; за ред. Ю.Г. Кальниша. Київ: Пріоритети, 2010. 88 с. URL: <http://sd.net.ua/2012/03/08/korupciya-v-ukrayini-vstup.html>.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Деменчук Марина Олександрівна**

Зіньова А. О.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Сьогодні рівень корупції в Україні змушує законодавчі органи приймати нові нормативні акти для його зменшення. Це зумовлює певний комплекс чинників, які є стабільними. Серед цього комплексу варто виокремити і забезпечити тверде правове підґрунтя, при якому всі органи державної влади і органи міського самоврядування працювали би згуртовано задля розвитку антикорупційної політики. Виникають справедливі запитання: чи на належному рівні відбувається формування антикорупційної політики та як підвищити низьку ефективність взаємодії у системі запобігання та протидії корупції? Слід зазначити, що в порівнянні з попередніми роками, відбулось покращення показників рівня корупції в Україні.

Антикорупційна політика – це система заходів, що регулює процеси запобігання та протидії корупції.

Згідно з опитуванням Тетяни Кустової керівників п'яти облас-тей, на запитання «Як знизити рівень корупції?» респонденти відповіли, що підвищення заробітної плати, соціального забезпечення та підвищення кримінального та дисциплінарного стягнення за правопорушення було б достатнім [1].

Найбільш ефективним засобом подолання корупції є прагнення зробити її ризикованою та не вигідною. До того моменту, поки державному службовцю буде вигідно «брати хабарі й зловживати владою», а ризик покарання буде мінімальним, жодні вжиті заходи не матимуть позитивного результату.

Цілями антикорупційної політики має стати не тільки зниження рівня корупції, а й забезпечення захисту прав і інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов'язаних з корупцією. Крім того, необхідно урахувати думку громадян в прийнятті певних прозорих відкритих рішень. Згідно з цього опитування, можна дійти висновку, що підґрунтям формування й реалізації антикорупційної політики

повинні стати результати моніторингу стану та поширення корупції в різних регіонах країни.

Враховуючи вищевикладене, слід наголосити що, законодавство щодо антикорупційної політики на даний момент не є досконалим.

Корупцію можна розглядати як комплексну «хворобу», лікування якої потребує комплексного підходу. При цьому складно очікувати, що таке лікування швидко дасть позитивні результати. Саме тому при виконанні заходів антикорупційної політики на основі стратегії, програм, планів дій, спрямованих на її реалізацію, потрібно запастися терпінням та чітко усвідомлювати, що для успіху необхідно не тільки виділити фінанси, а й постійно підвищувати ефективність використання виділених коштів на основі оцінки виконання реалізованих заходів з точки зору їх соціально – економічної результативності. Витрати на реалізацію заходів щодо попередження корупції повинні одночасно обумовлюватися економічними можливостями держави, а з іншого боку – бути одночасно і достатніми.

Саме тому потребує розроблення і законодавчого затвердження наукова Концепція державної антикорупційної політики, у якій мають бути чітко визначені:

1. поняття, сутність і зміст державної антикорупційної політики;
2. її місце і роль у публічному управлінні;
3. механізми взаємодії держави і громадських організацій, політичних партій у виробленні державної антикорупційної політики тощо.

Впровадити міжнародний досвід формування й реалізації антикорупційної політики в системі державної служби, удосконалити та підвищити ефективність інституційної бази запобігання і протидії корупції шляхом оптимізації системи та функцій центральних та місцевих органів державної влади, здійснення процесів подальшого реформування й модернізації державної служби.

Список використаної літератури:

1. Кустова Т. «Формування й реалізація антикорупційної політики в системі державної служби України: сучасний стан та шля-

хи вдосконалення». URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2019/2019_03\(42\)/18.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2019/2019_03(42)/18.pdf)

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Храпенко Олена Олегівна**

Ізотова С. О.

*студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ В МЕХАНІЗМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Електронне декларування – один із новітніх інструментів в механізмі запобігання корупції у сфері державного управління. До 2016 року декларації подавалися на паперових носіях до відділу кадрів і не мали відкритого публікування. Проте, у тому ж році було введено електронне декларування як одну із вимог Європейського Союзу задля отримання безвізового режиму. За основну мету електронного декларування ставили прозорість та підзвітність публічної служби.

Електронне декларування – це оприлюднення інформації про свої доходи, майно, цінні папери, активи, інші корпоративні права, фінансові зобов'язання, видатки, правочини тощо.

Всі декларації публікуються у відкритому доступі на офіційному сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК).

Проте, у жовтні 2020 року НАЗК на підставі рішення Конституційного Суду України [1] закрило доступ до декларацій, тим самим порушивши основну мету декларування – відкритість та доступ до інформації про доходи високопосадовців.

Проте, у листопаді 2020 року НАЗК поновила доступ до електронних декларацій за розпорядженням Кабінету Міністрів Украї-

ни, аргументуючи тим, що це черговий крок до подолання корупції в Україні.

Наказом НАЗК від 29.01.2021 № 26/21 було встановлено процедуру перевірки декларацій, а також визначено алгоритм дій у разі виявлення порушень вимог електронного декларування [2].

Відповідно вищезазначеному наказу, в першу чергу проводиться перевірка декларацій осіб, що займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків (відповідно примітці ст. 51 ЗУ «Про запобігання корупції» до таких осіб відносяться Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, депутати Верховної Ради України, судді, судді КСУ, Генеральний Прокурор України та його перші заступники, Голова Національного Банку України) [3]. Робота з перевірки декларацій починається не одразу після кінцевої дати подання декларацій, а набагато пізніше, наприклад, у 2020 році перевірка даних почалися лише в червні. Тобто, працівникам НАЗК фізично не вистачає часу для повної перевірки хоча би декларації осіб, які пов'язані з високим корупційним ризиком.

НАЗК вже було опубліковано список декларацій, які будуть перевірено у першу чергу у 2021 році. До цього списку увійшли 71 особа, згодом планується перевірка ще 250 декларацій [4].

Безумовно, протягом 5 років існування електронної системи декларування, була доведена доцільність її введення, наприклад, щорічно НАЗК виявляє недостовірні відомості у деклараціях високопосадовців більше ніж на 500 млн грн., тим самим доводячи ефективність цієї системи. Проте, якщо б цю систему перевірки декларацій було б модернізовано та автоматизовано, ефективність цієї системи була б підвищена.

На нашу думку, в сучасній системі електронного декларування є деякі проблемні питання, які потребують свого вирішення. Так, норма закону, яка зобов'язує надавати відомості про доходи, майно та майнові зобов'язання неповнолітніх дітей декларанта представляється нам недосконалою, так як виключає з цього переліку повнолітніх дітей суб'єкта декларування, тим самим залишаючи досить широкі

можливості приховування доходів і переведення майна і майнових зобов'язань на найближчих родичів, якими є повнолітні діти. Доцільно розширити це коло за рахунок таких найближчих родичів як батьки, брати і сестри. Обґрунтовується це тим, що суб'єкти декларування намагаються перевести на своїх найближчих родичів фактично належне їм майно або джерела доходів. Крім того, вони протегують своїм родичам, створюють їм сприятливі умови для комерційної та іншої діяльності, а відсутність можливості здійснити перевірку доходів найближчого оточення суб'єктів декларування, не дозволяє виявити незаконність характеру такого сприяння в просуванні бізнесу в силу латентного характеру таких дій.

Позитивним моментом в Законі України «Про запобігання корупції» є наявність вимоги подання електронної декларації, особами, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Але на нашу думку, термін подання таких декларацій повинен бути збільшений. Пояснюється це тим, що багато чиновників, а разі припинення своєї діяльності вже через рік мають можливість переоформити майно, яке було у володінні підставних осіб на себе.

Отже, система електронного декларування в Україні – важлива ланка в механізмі запобігання корупції, яка стає дієвим інструментом для усунення корупційних ризиків в нашій країні. Проте, сучасний стан електронного декларування не ідеальний. Наявні проблеми з перевіркою декларацій та притягнення до відповідальності за порушення вимог електронного декларування дають підстави стверджувати, що необхідні відповідні зміни, направлені на вдосконалення цієї системи.

Список використаної літератури:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 по справі № 1–24/2020(393/20). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710–20#Text>

2. Наказ № z0158–21 від 29.01.2021 Про затвердження Порядку проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0158–21#Text>

3. Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700–18#Text>

4. Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-zvertaye-uvagu-na-rozshyrennya-kola-sub-yektiv-deklaruvannya/>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Кубаєнко Андрій Володимирович

Катанчик Ю. Є.

*студентка I-го курсу магістратури
факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЛЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Впродовж довгого часу корупція залишається однією з найгостріших проблем України, а протидія їй визнається пріоритетним напрямком розвитку держави.

Згідно даних численних аналітичних звітів, корупція є проблемою не тільки для іноземного, а й для вітчизняного бізнесу [1]. Вона має не лише негативний вплив на права людини, демократію, а й створює загрозу правопорядку та соціальній справедливості. Дане явище перешкоджає економічному розвитку України, загрожує належному й ефективному функціонуванню держави та суспільства, зокрема, функціонуванню підприємств, установ і організацій [2].

В умовах ринкової економіки, що супроводжується розвитком конкурентних відносин, пріоритетним завданням є створення сприятливого середовища для зростання конкуренції в Україні.

Перехід до ринкової економіки зобов'язує державу здійснювати контроль над збереженням конкурентних відносин та поліпшенням конкурентних умов на різних ринках [3, с. 232].

На законодавчому рівні було створено низку органів з запобігання та протидії корупції, в тому числі тих, які здійснюють контроль за монополіями. Так, до них належать: Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Державне бюро розслідувань (ДБР), Антимонопольний комітет України (АМКУ) тощо.

Антимонопольний комітет України (АМКУ) – це державний орган, який наділений спеціальним статусом через його ключову роль у формуванні й ефективній реалізації державної конкурентної політики. Метою діяльності АМКУ є захист конкуренції у підприємницькій діяльності й у сфері державних закупівель на державному рівні.

Згідно нормам ст. 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», АМКУ наділений широким колом завдань та повноважень. Наприклад, основним його завданням є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики, а саме:

- 1) на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом й пріоритету прав споживачів, виконання державного контролю за дотриманням положень про захист економічної конкуренції, а також запобігання, виявлення та припинення порушень законодавства в сфері захисту економічної конкуренції;

- 2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються та /або реалізуються суб'єктами природних монополій;

- 3) сприяння поширенню добросовісної конкуренції;

- 4) забезпечення застосування законодавства в сфері захисту економічної конкуренції;

- 5) контролю стосовно розвитку конкурентного середовища й захисту конкуренції в сфері державних закупівель;

6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та контролю за допустимістю цієї допомоги для конкуренції [4].

До повноважень Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень належить розгляд справ про недобросовісну конкуренцію й інші справи стосовно порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, відповідно до ч. 6 ст. 40 Господарського кодексу України [5].

У контексті п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі», Антимонопольний комітет України є органом оскарження у сфері закупівель [6]. Так, 05 квітня 2015 року на базі Комітету було створено Постійно діючу адміністративну колегію Антимонопольного комітету України, що займається розглядом скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Рішення, прийняті Колегією по справі, приймаються від імені АМКУ. Не дивлячись на це, Антимонопольний комітет України не є виключним органом, уповноваженим розглядати справи щодо вчинення антиконкурентних узгоджених дій, що стосуються спотворення результатів публічних закупівель. Так, відповідно до ч. 7 ст. 40 Господарського кодексу України, рішення АМКУ та його територіальних відділень можуть бути оскаржені до суду. У такому випадку, розгляд справи починається з початку. Більш того, законодавством передбачено відшкодування збитків з Державного бюджету України за позовом заінтересованих осіб, завданих незаконними рішеннями Антимонопольного комітету України або його територіальних відділень.

Отже, Антимонопольний комітет України – це державний орган зі спеціальним статусом, наділений повноваженнями з формування й реалізації державної конкурентної політики та контролю за монополіями. Він уповноважений розглядати справи щодо порушення законодавства у сфері публічних закупівель. Однак, дані повноваження не є виключними, адже рішення АМКУ у справах, щодо вчинення антиконкурентних узгоджених дій у сфері спотворення результатів торгів можуть бути оскаржені заінтересованими особами в судовому порядку.

Список використаної літератури:

1. Боротьба з корупцією. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeu/borotba-z-korupciyeu>.
2. Запобігання і протидія корупції. Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву. URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/pro-fond/zapobihannia-ta-protydiia-koruptsii>.
3. Слободянюк М. В., Хачатрян В. В. Особливості функціонування Антимонопольного комітету України. *Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання*. Вип. 14-й. 2016. С. 232–234.
4. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
6. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Клименко Ю. А.

*студентка I-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНУ ВЛАДУ

Проблема ролі держави у запобіганні корупції в сучасному суспільстві є, мабуть, однією з найактуальніших проблем. Вона носить універсальний, багатоаспектний характер з політичної, соціально-економічної та правової складової. На цьому наголошують як державні, політичні та громадські діячі, так і прості громадяни. Дана

проблема багаторазово піднімалася і піднімається як в науковій сфері на різного рівня науково-практичних конференціях, форумах, круглих столах, так і в інформаційному полі засобів масової інформації.

Корупція не тільки сповільняє покращення рівня країни, але й підживляє її авторитет, чим породжує недовіру суспільства та інших держав.

В останні роки науковці різних галузей знань активно вивчають процес формування та розвитку політичної корупції. В Україні вона становить велику загрозу, бо не зважаючи на те, що наша держава є відносно молодою, корупція вже встигла проникнути в усі сфери життя українців та продовжує активно поширюватися надалі.

Основними проявами корупції у політиці є:

- незаконне фінансування політичних партій;
- дії, пов'язані зі спотворенням ролі політичних партій як акторів демократичної політичної системи;
- дії, пов'язані з депутатською етикою, етикою високопосадовців;
- продаж місць у потенційно прохідній частині виборчого списку партії;
- підкуп виборців;
- застосування адміністративного ресурсу;
- прийняття ключових партійних рішень без широкого обговорення з партійцями (відсутність внутрішньопартійної демократії);
- наявність конфлікту інтересів у носіїв службових, представницьких та інших повноважень;
- політичний непотизм, кронізм і фаворитизм;
- непрозоре (тіньове) лобіювання;
- політична корупція в судовому процесі тощо [1, с. 286].

Заслуговує на окрему увагу проблеми фінансування політичних партій. Так, всі політичні партії та їх місцеві організації повинні робити та надавати фінансовий звіт у встановленні державою терміни у певній аудиторській фірмі. Потім, не пізніше ніж на сороковий день після закінчення звітного кварталу, політична партія повинна надати звіт до Національного агентства з питань запобігання корупції про доходи, витрати та майно партії та її структурних підрозділів.

Обов'язковим є розділ звіту про «Внески та інші надходження». Він має містити всю інформацію щодо внесків, які надходять до партії. А саме: грошові та майнові внески; внески, отриманні як результат фінансування діяльності та заходів партії та її структурних організацій; кошти державного фінансування.

Слід зазначити, що протиправним вважається фінансування політичних партій, наприклад:

- суб'єктами органів державної влади та місцевого самоврядування (президентом України, народними депутатами, депутатами місцевих рад);
- кандидатами на пост Президента України чи кандидата у народні депутати України;
- юридичними особами, які не мають громадянства України;
- анонімними особами або особами під псевдонімом.

Такі внески посилюють залежність партії від сфери приватного фінансування, унаслідок чого виникає ризик утворення корупції.

Наприклад, заборона пожертвувань іноземними юридичними особами має на меті запобігання зовнішнього впливу, анонімних – надання можливості простеження прозорості фінансування, державних – зменшення «бартерних» взаємозв'язків, суть яких полягає в так званому наданні «послуги за послугу».

Аналізуючи вищесказане, яскравим прикладом є ситуація, яка склалася зараз в Україні, щодо призупинення фінансування політичних партій за матеріалами Національного агентства з питань запобігання корупції. Адже у фінансових звітах партій були виявлені грубі порушення та протиріччя: інформація про загальний обсяг надходження фінансів на рахунок партії, без зазначення джерел з яких фінансувалася партія, а також значне завищення реальних цін за послуги і створення фіктивних документів для виведення коштів.

Для реалізації в Україні ефективної антикорупційної політики необхідне вивчення та запровадження успішного досвіду інших зарубіжних країн, особливо щодо успішних політичних, правових та організаційних механізмів, як запобігання так і протидії корупції. Вивчення зарубіжних програм, які спрямовані на протидію коруп-

ції та довели на практиці свою ефективність мають бути обов'язково враховані в національній антикорупційній діяльності [2, с. 296].

На нашу думку, спеціальні заходи протидії та запобігання політичній корупції в сучасному суспільстві повинні включати в себе кілька етапів: По-перше, необхідне проведення комплексних наукових досліджень з даної проблеми, які передбачають довгостроковий прогноз розвитку політичної корупції в суспільстві. По-друге, необхідна підготовка комплексних національних антикорупційних програм і проєктів нормативно-правових актів щодо її попередження. По-третє, необхідне прийняття і обов'язкове виконання вже прийнятих нормативно-правових актів у сфері боротьби з політичною корупцією. По-четверте, необхідно вдосконалювати діяльність судів та сприяти підвищенню ефективності діяльності правоохоронних органів щодо попередження, виявлення, припинення і розслідування фактів політичної корупції та справедливому покаранню винних у їх скоєнні. По-п'яте, необхідна ефективна взаємодія між різними антикорупційними органами, як всередині держави, так і між різними державами.

Таким чином, політична корупція є серйозною проблемою для забезпечення національної безпеки держави, яка загрожує як внутрішній, так і зовнішній діяльності держави. Існування політичної корупції загрожує для всіх сфер суспільних відносин, зокрема становить загрозу нормальному функціонуванню гілок влади.

Список використаної літератури:

1. Миндреску Ю.О. Парадигма дослідження корупції в сучасній політичній науці. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2019. Т. 7. С. 285–304.
2. Косілова О.І. Особливості політичної корупції в Україні. *Наука і правоохорона*. 2019. № 1. С. 296–304.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент **Кубасенко Андрій Володимирович**

Король А. С.
*студент 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Корупція, як і раніше, залишається однією з найважливіших проблем (згідно з опитуванням, проведеним на початку 2020 року, важливість проблеми корупції залишається на одному рівні з питанням розв'язання кризи на Донбасі).

Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструє, що поширеність корупції та недовіра до судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій.

Визначення пріоритетних сфер у запобіганні та протидії корупції на 2020–2024 роки відбулося з огляду на підсумки стандартного опитування щодо рівня корупції в Україні, проведеного у 2020 році (яке включало опитування підприємців, експертів та населення в цілому), інших досліджень щодо стану, динаміки та поширеності корупції в Україні, а також за результатами аналізу ефективності реалізації антикорупційної політики.

Так, згідно з даними стандартного опитування щодо рівня корупції, найбільш пріоритетним напрямом боротьби з корупцією і для бізнесу (57% респондентів), і для населення України (52% респондентів) є очищення від корупції судової системи. Для населення України наступними за пріоритетністю (у порядку спадання) є охорона здоров'я (38%), поліція і прокуратура (37%), державний сектор економіки (27%), податкова і митна сфери (25%), а також фінансування партій та передвиборчих кампаній (21%). На думку представників бізнесу, найбільш пріоритетними напрямками у протидії корупції є: поліція і прокуратура (41%), податкова і митна сфери (32%), фінансування партій та передвиборчих кампаній (25%), охорона здоров'я (24%), оборона і безпека (23%)[1].

Згідно статті 124 Конституції України: правосуддя в Україні здійснюють виключно суди [2]. Відповідно до цієї статті, судді беруть безпосередню участь в розгляді корупційних справ. Відповідно до судової реформи 2016 року було створено Вищий антикорупційний суд (надалі – ВАКС). Його робота розпочалася 5 вересня 2019 року. Завдання Вищого антикорупційного суду прописано в частині 1 статті 3 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»: здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов’язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства [3].

Згідно аналізу здійснення правосуддя ВАКС (як судом першої інстанції) за 2020 рік: загалом у 2020 році ВАКС розглянуто більше 11 тисяч справ і матеріалів, зокрема, завершено розгляд 60 кримінальних проваджень та 10937 клопотань, скарг, заяв під час досудового розслідування. Майже 9,5 тисяч справ і матеріалів вирішено по суті (з ухваленням вироку або постановленням ухвали за вимогами клопотання, скарги, заяви). Так, у 2020 році ВАКС ухвалено 22 вироби та 9386 рішень по суті клопотань, скарг і заяв під час досудового розслідування [4].

Багато науковців України вважають, що створення великої кількості антикорупційних органів не зменшує корупцію, а навпаки збільшує. Ось наприклад думка політолога В. Небоженко він вважає, що в країні створюються паралельні органи з протидії корупції, а неминуча конкуренція цих органів зробить боротьбу з нею малоефективною[5]. З цією думкою складно не погодитися, бо, як показує практика в більшості випадках, так і виходить. З створенням великої кількості антикорупційних органів, корупція в Україні не зменшується.

В Україні створено низку антикорупційних органів, наприклад:

- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК);
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ);
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП);
- Державне бюро розслідування (ДБР);
- Вищий антикорупційний суд (ВАКС);
- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку

та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА); Служба безпеки України (СБУ).

Держава виділяє антикорупційним органам великі кошти. Витрати держави на Службу безпеки у січні-березні 2020 році становили 2,6 млрд грн. За 2020 рік було повідомлено підозру 1763 особам, з них 763 службовця. 379 осіб було засуджено, з них 145 посадовців. Також було звільнено з посад 187 посадовців. [6]

У першому кварталі 2020 року на утримання НАБУ виділено 238,9 млн грн. Протягом січня-березня 2020 на САП держава витратила 18,4 млн грн.

Прокурори САП спільно з детективами НАБУ продовжують свою щоденну боротьбу з корупцією у вищих ешелонах влади. І 2020 рік вже показав, що корупціонерів у країні не меншає – лише за півроку на одержанні неправомірної вигоди викрито декількох суддів та очільників держпідприємств. Крім того, у поле зору антикорупційних органів потрапили і ті особи, які намагались підкупити високопосадовців – зокрема, справа надання 5 млн доларів США хабаря керівникам САП та НАБУ. Поміж іншого, І півріччя 2020 року принесло результати в розслідуваннях інших тяжких корупційних злочинів – повідомлено про підозру організаторам та учасникам злочинних схем в Одеській міській раді на суму 92 млн грн.; на ДП «Електроважмаш» зі збитками у 13,7 млн грн. та на вугледобувних підприємствах з 50,17 млн грн. збитків тощо. Без уваги САП та НАБУ не залишились і колишні народні обранці, які незаконно отримували компенсації за винайм житла у Києві – повідомлено про підозру чотирьом екснардепам. [7]

З наведених прикладів можна побачити, що антикорупційні органи, продовжують боротися з корупцією і можна побачити таку

статистику: За останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) **виросли на 3 бали**. Із 33 балами зі 100 можливих ми отримали 117 місце зі 180 країн у списку CPI. Поруч із нами у рейтингу Єгипет, африканська Есватіні (Свазіленд), Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія – всі ці країни так само у CPI-2020 набрали по 33 бали [8].

Але це не змінює ситуації з великою кількістю антикорупційних органів. З державного бюджету виділяються десятки та сотні мільйонів гривень на утримання цих органів. На теперішній час ці кошти були б доречнішими в соціальній сфері чи в інших сферах життя суспільства.

Найголовніша і основна мета будь-якої антикорупційної політики – це зниження рівня корупції, в найкращому варіанті – повне її викорінення, а також надання всім громадянам, суспільству в цілому і державі захисту їх прав та інтересів від загроз, які пов'язані з корупцією. Для того щоб досягти головної мети і ефективності антикорупційної політики, необхідне виконання наступних завдань:

- формування такої правової системи, яка б перешкождала підкупу публічних осіб і громадян при проведенні виборів або референдуму;
- компенсація за заподіяну шкоду внаслідок корупційного правопорушення;
- постійний моніторинг антикорупційної політики, оцінка її результативності;
- вільне висвітлення всіх фактів проявів корупції в ЗМІ.

Список використаної літератури:

- 1 Про затвердження Державної програми щодо реалізації заasad державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2020–2024 роки: Проект Закону України від 21 вересня 2020 р. № 4135. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykoruptsiyna-strategiya/>
- 2 Конституція України: Закон України прийнятий на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

3 Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.07.2018 № 2447-VIII. Відомості Верховної Ради України.[Текст] 2018. № 24. Ст. 212.

4 Аналіз здійснення правосуддя Вищим антикорупційним судом у 2020 році(як судом першої інстанції). 2021 р. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/analyses/justice_2020.pdf

5 Беззуб І. Антикорупційна політика в Україні./ І. Беззуб. 2017. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1261:antikoruptsiyna-politika-v-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382

6. Результати СБУ звіт за 2020 рік: <https://ssu.gov.ua/uploads/documents/2021/01/19/rezultati-sbu-zvit-2020.pdf>

7. Звіт НАБУ: І півріччя 2020 року. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_i_pivrichchya_2020_roku_0.pdf

8. Україна в Індексі сприйняття корупції- 2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович**

Красюн А. С.

студентка І-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В юридичній літературі достатню увагу приділено питанню небезпеки та шкідливості корупції. Переважна більшість вчених вказують на економічний характер небезпеки цього явища, проте, на нашу думку, головна її небезпека полягає в тому, що вона перешкоджає належній реалізації конституційних прав та свобод громадян, руйнує довіру населення до державних інститутів та створює негативний імідж держави на міжнародному рівні.

Антикорупційна політика – це комплекс заходів, які спрямовані на запобігання і протидію корупції, усунення причин її виникнення та захисту прав, інтересів суспільства від негативних наслідків, які були спричинені через неї.

Реформування антикорупційного законодавства на основі світових стандартів – логічний наслідок інтеграційних процесів України, спосіб виконання зобов'язань перед світовою спільнотою, покликаний продовжити впровадження передового міжнародного досвіду в запобіганні та протидії корупції.

Дослідження юридичної літератури дозволило зробити висновок щодо переліку можливих кроків, здатних вдосконалити антикорупційну політику в Україні. Вважаємо, що найбільш значущими є:

- прийняття змін до Закону України «Про запобігання корупції» (зміна моделі управління Національного агентства з питань запобігання корупції, запровадження незалежної оцінки діяльності цього агентства);
- забезпечення постійного, безкоштовного та автоматизованого доступу НАЗК до баз даних (реєстрів, банків даних тощо) у яких адміністраторами є державні органи;
- створення системи моніторингу реалізації антикорупційної політики в електронну форматі;
- посилення дослідження стану корупції в Україні;
- підвищення кваліфікації осіб, що задіяні у боротьбі та протидії корупції;
- забезпечення повноти відомостей щодо осіб, наявних в Єдиному реєстрі корупціонерів;
- удосконалення методології оцінки корупційних ризиків.

Вважаємо запропонований перелік дій таким, що має комплексний характер та потребує:

- кропіткої роботи над створення нормативно-правової бази його реалізації;
- часу задля впровадження запропонованих ідей;
- коригування залежно від ефективності реалізації на практиці.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури, кандидат юридичних наук
Деменчук Марина Олександрівна

Магзер Г. Б.

*студентка 1-го курсу факультету цивільної
та господарської юстиції*

Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Корупція, тобто процес при якому посадова особа, яка наділена певною владою, використовує її для особистого збагачення, завжди залишалася однією з найсерйозніших проблем України, це – надзвичайно пагубне явище, яке всебічно гальмує розвиток держави. Вона присутня у всіх сферах людського життя та створює яскраво виражену майнову диференціацію між людьми – майнове розшарування. Варто зазначити, що через рік після Євромайдану Україна очолювала рейтинг країн за рівнем корупції в Європі: за результатами глобального Індексу сприйняття корупції 2014 (Corruption Perceptions Index) країна посідала 142 місце зі 175, а за даними міжнародної аудиторської компанії Ernst & Young в 2012 році наша держава входила в трійку (з 43 країн) найбільш корумпованих країн світу разом з Колумбією та Бразилією. Отже, на основі вище сказаного можна зробити висновок, що Україна – досить корумпована держава.

Саме для того, щоб змінити ситуацію в іншу сторону та, зокрема, на вимогу Міжнародного валютного фонду, Президентом України 16 квітня 2015 року, було утворено правоохоронний орган з широкими силовими повноваженнями, на який покладається попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних злочинів – НАБУ. Бюро розслідує корупційні справи, до яких причетні держслужбовці категорії «А». До повноважень Національного бюро входить здійснення оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, проводить перевірку на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, вживає заходи щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації, здійснює діяльність щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт, забезпечує на умовах конфіденційності та добровільності співпрацю із особами, які пові-

домляють про корупційні правопорушення, здійснює міжнародне співробітництво та звітує про свою діяльність та інформує суспільство про результати своєї роботи.

У ході реформи 2016 року було утворено Вищий антикорупційний суд, який здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства. Вищому антикорупційному суду підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних злочинів, передбачених в примітці статті 45 Кримінального кодексу України, статтями 206⁻², 209, 211, 366⁻¹ Кримінального кодексу України. Слідчі судді Вищого антикорупційного суду здійснюють судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду відповідно до частини першої цієї статті. Інші суди, визначені цим Кодексом, не можуть розглядати кримінальні провадження щодо злочинів, які віднесені до підсудності Вищого антикорупційного суду (крім випадку, передбаченого абзацом сьомим частини першої статті 34 цього Кодексу). Однак, варто зазначити, що цей суд не розглядає дріб'язкових справ, а лише справи, що стосуються вищих ешелонів влади, тобто Президента України, Народних депутатів України та якщо розмір предмета злочину рівний або перевищує 500 мінімальних заробітних плат. Щодо утворення цього органу було та є багато критики, адже сам процес утворення суперечив чинному законодавству, однак це був важливий аспект в ході судової реформи 2016 року, реформування якого розглядався як спосіб протидії корупційним діям.

Можна зробити висновок, що утворення НАБУ та ВАКС було правильним та надзвичайно потрібним рішенням. Не зважаючи на

критику, якій піддається національна антикорупційна політика варто відмітити, що від моменту утворення НАБУ та ВАСК прослідковується прогрес – 25 позицій (станом на початок 2021 року) відповідно до Індексу сприйняття корупції міжнародної організації Трансперенсі Інтернешнл. У підсумку хотілося б відзначити, що корупція – це одна з найважливіших проблем в сучасному суспільстві, вирішення якої безпосередньо залежить від участі в цьому процесі всього суспільства. Адже саме від того, як кожен громадянин відноситься і реагує на прояви корупційних дій залежить стан у державі в цілому. В ідеалі, кожен з нас, зобов'язаний звертати увагу, перешкоджати та протидіяти будь-яким проявам хабарництва, всіма доступними та що найважливіше, законними методами.

Список використаної літератури:

1. Васильєв А. С. Антикорупційна політика в Україні: Курс лекцій: навчальний посібник. Київ. 2016. т. 7.

2. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Владишевська Вікторія Вікторівна**

Мартинюк К. В.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕГАТИВНОГО СУСПІЛЬНОГО ЯВИЩА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Корупція – це правопорушення, яке полягає у використанні посадовими особами свого службового становища й своїх службових повноважень для особистого збагачення. Корупцією є дії посадової особи, яка приймає, випрошує або вимагає винагороди, або дії представника приватного бізнесу (чи просто громадянина), який пропонує

винагороду з метою порушити чи оминати закон з метою отримання переваг або особистої вигоди. Корупція є процесом, в якому залучені як мінімум дві сторони.

Корупція як явище не є надбанням сучасності. Ще з часів появи перших держав корупція є породженням соціуму і відносин у ньому. Небезпека цього явища полягає в тому, що воно викликає у суспільства «звикання», у населення формується ставлення до нього не як до аномалії, а як до «норми життя». Негативна сила корупції проявляється у падінні авторитету країни, органів державної влади, падінні моральних цінностей у суспільстві, у проникненні кримінальної складової у державно-управлінські та суспільні відносини. Корупція підриває економічні основи держави, блокує надходження іноземних інвестицій, приводить до «тінізації» економіки, тощо.

Корупція як глобальне явище притаманне усім країнам, незалежно від політичного устрою і рівня економічного розвитку. Очевидно, корупція є проблемою не лише українською, а й світовою. Над її вирішенням працюють такі відомі міжнародні організації, як ООН, Європейський парламент, Організація безпеки та співтовариства в Європі тощо [1].

Перша писемна згадка про корупцію наявна у справах Стародавнього Вавилону та в Законах царя Хамурапі (XVIII ст. д н.е.). Навіть у часи Античності Аристотель вважав, що подолання корупції приведе до державної стабільності. Повинен існувати такий устрій, в якому за допомогою законів можна вплинути на посадових осіб та не дозволити їм незаконно збагачуватись. З численних пам'яток відомо, що подарунки жерцям власного племені, вождям були нормою. У такий спосіб люди демонстрували свою покірність, повагу до лідера. Уперше спробував подолати корупцію ще у XXIV ст. до нашої ери Урунімгіна – шумерський цар міста-держави Лагаша [2].

Сучасне поняття корупції починає складатися на межі Нового часу з початком утворення централізованих держав і правових систем, що існують і нині. Важливий імпульс до осмислення корупції в сучасному розумінні дають праці Нікколо Макіавеллі. Він порівнював корупцію з хворобою, наприклад, сухотами: «Спочатку її важко

розпізнати, але легше лікувати, якщо ж вона запущена, то її легко розпізнати, але вилікувати важко», зазначав великий італійський філософ і політичний діяч XVI століття. «Так само й корупція у справах держави, – продовжує автор, якщо вчасно виявити недугу, що починається (це можуть зробити лише мудрі правителі), то позбутися її неважко, якщо ж вона запущена так, що будь-кому видно, то ніяке зілля вже не допоможе».

Згідно з Макіавеллі, корупція – це використання публічних можливостей у приватних інтересах. У подальшому акцент у розумінні корупції був перенесений на її кримінологічну та кримінально-правову сторони. Томас Гоббс через століття напише в «Левіафані»: «люди, що хизуються своїм багатством, сміливо скоюють злочини, сподіваючись, що їм вдасться уникнути покарання шляхом корумпування державної юстиції або отримати прощення за гроші або інші форми винагороди». До них він відносив «тих, хто має багато могутніх родичів або популярних людей, що завоювали собі високу репутацію», що наважуються порушувати закони в надії на те, що їм вдасться чинити тиск на владу, що виконує закон. Корупція, за Гоббсом, «є корінь, з якого випливає в усі часи і за всяких спокус презирство до всіх законів».

Після офіційного введення термін «корупція» дуже швидко набув популярності, що призвело до його масового вживання як науковцями, політичними діячами, так і пересічними громадянами. Разом з тим, вживаючи це поняття, автори вкладали в нього різний зміст. При цьому під корупцією розумілося будь-яке зловживання владою будь-якою особою, яка наділена владою [3].

Явище корупції є досить поширеним в сучасній Україні, що є вкрай небезпечним і реально загрожує національній безпеці України.

Основні причини виникнення корупції в Україні умовно можна поділити на наступні:

- організаційні (пов'язані з можливістю використовувати надані повноваження для задоволення приватних інтересів);
- економічні (можливість матеріального збагачення);

- правові (недосконале законодавство у сфері протидії корупції);
- управлінські (можливість посадових осіб прийняття рішення на свій розсуд, масове заміщення посад державних службовців шляхом використання особистих зв'язків);
- соціально-психологічні (низька громадянська свідомість, менталітет, що деформується усвідомленням можливості без зайвих зусиль та втрати часу вирішити будь-яке питання тощо) [1].

Більшість дослідників корупції в Україні, аналізуючи вплив політичних факторів, констатують, що «саме ця частина соціальних передумов у більшості випадків становить детерміністичне підґрунтя для корупції в сучасний період».

Серед них можна виділити найбільш вагомі:

- прорахунки в політиці реформування української держави і суспільства (помилкова ідеологія реформ);
- гальмування назрілих політичних процесів, що призвело до незавершеності формування політичної системи та повільного розвитку політичної структури та свідомості суспільства;
- політичну нестабільність, яка проявляється у нестабільності існуючих політичних інститутів;
- дисбаланс функцій та повноважень гілок влади; нерішучість і непослідовність у проведенні суспільних перетворень;
- безсистемне і нерішуче впровадження демократичних засад у різні сфери суспільного життя;
- відсутність ефективного контролю за діяльністю вищих посадових осіб виконавчої гілки влади, у тому числі керівників правоохоронних структур;
- відсутність належної політичної волі щодо системної протидії корупції;
- недостатня визначеність, непослідовність і неналежна наукова обґрунтованість антикорупційної політики;

- відсутність ефективної співпраці між державними органами і незалежними громадськими формуваннями з метою активізації громадськості на боротьбу з корупцією [4].

Список використаної літератури:

1. Про причини корупції. URL: <https://buhgalter.com.ua/news/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/pro-prichini-koruptsiyi-abo-koruptsiogenni-faktori/>.

2. Гришук М. Передумови виникнення та протидії корупції: історико-правові аспекти. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38751/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D1%89%D1%83%D0%BA.pdf>

3. Поняття, причини, наслідки та правові основи запобігання корупції. URL: https://arm.naiau.kiev.ua/books/atikoruption/lectures/lecture_1.html

4. Лазаренко С.Ж., Бабенко К.А. URL: Політико-правові та соціальні передумови корупції в органах державної влади. URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/298-politiko-pravovi-ta-sotsialni-peredumovi-koruptsiji-v-organakh-derzhavnoji-vladi.html>

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Деменчук Марина Олександрівна**

Мурашко В. О.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної і господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

При дослідженні проблеми корупції варто відзначити відомий вислів американського політичного лідера Бенджаміна Франкліна: «Якби шахраї знали всі переваги чесності, вони заради вигоди

припинили б шахраювати». Корупція – це глобальна проблема для будь-якої країни незалежно від політичного устрою чи рівня економічного розвитку. Це явище беззаперечно призводить до руйнування демократичних засад державного ладу, окрім того зростання корумпованості має негативний вплив на моральний та етичний розвиток суспільства, правову та соціальну захищеність громадян, а також знижує авторитетність держави на міжнародній арені. Таким чином, питання боротьби з проявами корупції та формування антикорупційного середовища є дуже актуальним, особливо для України.

Науковці зазначають, що оскільки корупція відображається в політичній, соціально-економічній і правовій сферах, то і думки авторів щодо сутності цього поняття різнобічні: у політичному сенсі корупція – зловживання державною владою, посадою та службовим становищем з метою отримання матеріальної винагороди чи вигоди; у соціально-економічній сфері – спотворення корумпованим державним апаратом соціально-економічної політики держави; у правовому сенсі – підкуп-продажність державних службовців; зловживання владою або посадовим становищем, використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу, елемент (ознака) організованої злочинності [1].

Україна зараз є однією з найкорумпованіших країн, тому вирішення цієї проблеми є дуже важливим для нас. Якщо говорити про нинішній стан речей, то відповідно до «Індексу сприйняття корупції», що оприлюднила Міжнародна антикорупційна організація Transparency International станом на 2020 рік Україна дещо покращила свою позицію порівняно з попередніми роками і отримала 33 бали за 100-бальною шкалою (117 місце із 180 країн у списку Corruption Perceptions Index), де 100 балів – це найкращий результат, коли корупція сприймається як відсутня, а 0 балів – це тотальна корумпованість.

Можемо говорити про те, що позитивних змін Україна зазнала завдяки запуску Вищого антикорупційного суду, а також перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції, що стало завершальним етапом в розбудові антикорупційної інфраструктури в Україні. Окрім того, були запроваджені нові законодавчі норми,

відповідно до яких НАБУ отримало право проводити самостійно негласні слідчі дії, повернулася відповідальність за незаконне збагачення, посилюється захист викривачів та запровадилися відповідні зміни у сфері публічних закупівель. Проте, цього явно недостатньо для того, щоб сформувати антикорупційну державу, доки в українському менталітеті існує схильність до вчинення корупційних дій. Тож яким чином, ми можемо досягнути зниження рівня корумпованості в Україні? За рахунок формування антикорупційної культури українського суспільства.

Стельмашук Л.С. вважає, що під терміном «антикорупційна культура» слід розуміти систему соціально-психологічних та економіко-правових відносин, які виникають між державними службовцями та іншими громадянами з приводу реалізації першими завдань держави. Тому логічно починати формування антикорупційної культури саме з державних службовців, що є представниками держави [2]. Звичайно, якимсь раціональне зерно в цьому є, оскільки дійсно, за рахунок зменшення рівня корумпованості в діяльності державних службовців зростає довіра громадян, а також їхня впевненість у законності вчинених дій та прийнятих рішень держслужбовцями. Проте, не можемо погодитись з тим, що таким чином реально сформується антикорупційна культура суспільства, оскільки, якщо хабарів багато беруть, то їх відповідно багато дають.

Кравченко С. та Пантелейчук І. зазначають, що слід акцентувати увагу на особливостях соціально-психологічного клімату, який сприяє процвітанню корупції в Україні, а саме: існуванні подвійних моральних стандартів, за яких корупція офіційно вважається суспільно неприйнятною, проте вона, особливо на низовому рівні, стала невід'ємною частиною буття пересічного українця; нерозумінні гостроти проблеми корупції більшістю громадян нашої держави; невиявлені політиками та представниками державної влади належної поваги до закону і суду [3].

Отже, вважаємо, що потрібно провести низку таких заходів, які будуть спрямовані на формування антикорупційної свідомості громадян та посилення їх антикорупційної мотивації:

1) роз'яснення на рівні масової свідомості сутності такого поняття як «корупція», а також зазначення її справжньої ціни для суспільства та держави. Зазвичай, українець не сприймає запрошення «потрібної» людини до ресторану чи підношення їй «символічного» подарунку як прояв корупції, хоча часто це дійсно так і є, але ми традиційно виправдовуємо подібні вчинки, оскільки не вбачаємо в цьому ніяких суспільно-негативних наслідків. Загалом, наслідки впливу корупції можна поділити на прямі та непрямі. Так, до прямих наслідків належать, наприклад, несправедливість і нераціональність процедур розподілу державних ресурсів, загальні втрати коштів внаслідок корупції, що призводить до зменшення суспільних благ. Непрямі наслідки полягають у неналежному функціонуванні структур публічної адміністрації, законодавчих і судових органів, їх нездатності забезпечувати суспільний розвиток тощо [4, С. 264];

2) поширення антикорупційної освіти населення, шляхом запровадження суспільних програм, проведення інформаційних та навчальних заходів щодо впливу корупції на ту чи іншу діяльність тощо;

3) залучення громадськості до здійснення заходів щодо запобігання корупції. Так, відповідно до ст. 21 Закону України «Про запобігання корупції» громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право: повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів; запитувати та одержувати інформацію про діяльність щодо запобігання корупції; проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій; брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції; вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання

корупції; проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції; проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції; здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції тощо [5];

4) оприлюднення діяльності щодо реалізації засад антикорупційної політики. Так, Закон України «Про запобігання корупції» передбачає щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики, яка оприлюднюється на офіційному веб-сайті Верховної Ради України, проте вважаємо, що такі доповіді потрібно надавати частіше, ніж раз на рік, а також передбачити можливість публічної прес-конференції, яка б транслювалася по національному телебаченню;

5) надання громадянам чіткого бачення стосовно майбутнього вектору України. Це є не менш важливим фактором, оскільки всі люди дбають про власні інтереси, тому для них є важливим розуміти, що держава, в якій вони проживають, розвивається, удосконалюється та здатна забезпечити гідний рівень життєдіяльності її громадян. Цього можна досягти шляхом створення різноманітних стратегій та програм, певних нормативно-правових актів тощо. Проте, це не має бути просто документ з пунктиками, які насправді не виконуються – це має бути реальне вчинення рішучих дій, спрямованих на досягнення цілей.

Таким чином, висновок впливає такий: сформувавши антикорупційну культуру суспільства, тобто негативне ставлення громадян до корупційних дій та готовність протидіяти їй, ми можемо говорити про значне зниження корупційної активності громадян. Тому, вважаємо досить позитивним те, що відповідно до Проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки одним із основних принципів антикорупційної політики на 2020–2024 роки [6] буде принцип формування суспільної нетерпимості до корупції, утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права.

Список використаної літератури:

1. Виховання доброчесності та зниження ризиків корупції: навчальний посібник. Київ: НУОУ ім. Івана Черняхівського. 2018. Ст. 252.

2. Стельмашук Л.С. Формування антикорупційної культури державних службовців як спосіб протидії корупції. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління»*. 2014. Випуск № 1. С. 339–347. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvamu_upravl_2014_1_44.

3. Кравченко С. та Пантелейчук І. Напрями формування антикорупційної культури українського суспільства. *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. № 2. С. 5–13. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vnadu_2012_2_3.

4. Запобігання та протидія корупції: навчальний посібник / за ред. Михненка А.М. Київ: ДННУ “Академія фінансового управління”. 2013. 4-те видання. Ст. 672. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=450&num=6.

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 1700-VII. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n311>

6. Проект Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. 2020. Київ. Ст. 41. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsijna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кіслиця Ірина Олександрівна**

Олексюк А. А.

*студент 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ЗАГРОЗА

Однією з наболілих та актуальних проблем сучасного суспільства є корупція, що гальмує процеси економічного розвитку, ставить перепони у здійсненні правосуддя та у регулюванні суспільних відносин.

Актуальність теми полягає у формуванні довіри населення до органів державної влади та законів, які вони приймають, для врегулювання цієї проблеми, припинення проявів корупції у всіх органах державної влади та місцевого самоврядування.

Держава всіляко намагається протидіяти корупції та позбутися її. Антикорупційна реформа – одна з надскладних та структурованих реформ, які проводяться на цей момент в державі. Боротьба з корупцією є нагальним аспектом, який червоною ниткою проходить через всі реформи в Україні – від сфери охорони здоров'я до енергетичної незалежності. Забезпечення правдивої інформації про реальні результати запровадження антикорупційної реформи, довіри до державних інститутів є особливим чинником прогресу цієї реформи, яка розпочалася у 2011 році з створенням Президентом України Національного антикорупційного комітету та подальшого прийняття низки законодавчих актів, серед яких основним є Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції», Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки, що була ухвалена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1001.

Верховна Рада підтримала Антикорупційну стратегію на наступні і п'ять років. За урядовий законопроект № 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» проголосували в першому читанні 320 народних депутатів. Як зазначається в проекті Антикорупційної стратегії, вона сприятиме забезпеченню

злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

На мою думку, реалізація стратегії та дії держави є цілком доцільним та правильним рішенням на шляху подолання корупції. Я твердо переконаний, що проблема також ховається і у менталітеті нашого народу, аби раз і назавжди викоринити корупцію потрібно починати з кожного із нас та формувати такі якості як справедливість та доброчесність.

Крім того, було б доцільним провести реорганізацію органів державної влади та місцевого самоврядування і запровадити жорсткі санкції, які б зупинили прояви корупції. Більше уваги необхідно приділяти своєчасному реагуванню на повідомлення громадян, засобів масової інформації, результати соціологічних досліджень про корупційні діяння та інші протиправні дії посадових осіб, поширеність корупції в окремих відомствах. Єдина мета усіх державних органів у цьому напрямі – забезпечення дотримання прав і свобод громадян, реалізації їхніх законних інтересів, адже єдиним чинником ефективності роботи у цьому випадку є те, наскільки громадяни задоволені виконанням зобов'язань, які покладає на себе держава.

Досліджуючи питання даної теми, можна дійти висновку, що в Україні, на жаль, випадки корупції займають особливе місце, які створюють перешкоди для розвитку нашої країни і виконують функцію «тягаря», який тягне країну донизу. На жаль, ця проблема має комплексний характер та потребує поступової та систематичної роботи. Дії держави, направлені на боротьбу із нею, та прийнята стратегія – безпосередній цьому доказ.

***Науковий керівник:** асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури, кандидат юридичних наук
Деменчук Марина Олександрівна*

Омельяненко О. А.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Проблема запобігання і протидії корупції вже багато років є пріоритетним напрямком державної політики в Україні. Вагомий стимулом для більш ефективного і швидкого вирішення даної проблеми став той факт, що Україна взяла курс на євроінтеграцію, а однією з головних умов Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським союзом є реформування системи влади в державі і викорінення корупції на всіх рівнях.

Вважаємо, що жоден нормативно-правовий акт не дасть бажаного результату до того часу, доки суспільство не усвідомить важливість вирішення проблеми корупції і не почне виконувати приписи законів. Саме тому формування негативного ставлення до корупції є важливим елементом великого механізму вирішення цієї проблеми.

Актуальність теми полягає також у тому, що досить великий відсоток українського суспільства так чи інакше стають учасниками корупційних відносин, оскільки не сприймають певні прояви корупції як негативне явище.

У проекті закону України «Про засади державної антикорупційної політики України (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки» зазначається, що у багатьох сферах суспільного життя застосування корупційних практик є зручнішим, оперативнішим, ефективнішим, а інколи і єдиним способом задоволення потреб фізичних або юридичних осіб порівняно із задоволенням таких потреб у законний спосіб [1].

Не зважаючи на тривалий процес боротьби з корупцією і здійснення великої кількості реформ у цій сфері, дане явище є досить розповсюдженим у всіх сферах життя українського суспільства. Подекуди корупція на побутовому рівні настільки укоренилася, що не

сприймається як порушення моральних чи правових норм. Перш за все, дуже вагомим фактором є заохочення проявів корупції з боку населення та відсутність чіткої вимоги до представників публічної влади щодо дотримання ними визначених правил етичної поведінки та доброчесності.

Ледь не кожного дня члени соціуму зіштовхуються з проявами корупції у будь-якому її вигляді і розмірі або й самі, до кінця не розуміючи, стають ініціаторами і заохочують дані прояви.

Вирішення даної проблеми для України є надзвичайно важливим і потрібно постійно продовжувати працювати у напрямку реформування системи для повного подолання проявів корупції. Також слід роз'яснити громадянам що таке корупція і які способи вирішення побутових питань є її прямими проявами та як їх уникнути.

Зокрема, слід звернути увагу на виховання в суспільстві нетерпимості до корупції і це стосується не лише дорослого населення чи публічних осіб. Адже всі наші знання та навички ми набуваємо в ході нашого розвитку, і чим раніше усвідомимо проблему, тим більше шансів знайти способи її вирішення.

Отже, необхідно виховувати негативне ставлення до корупції у громадян ще з дитячого віку. Зокрема, висвітлювати проблеми існування корупції та шляхи їх вирішення у навчальних програмах всіх рівнів. Саме це допоможе виховати суспільство, яке не буде шукати корупційні шляхи для вирішення побутових питань.

Також варто провести інформування всього суспільства про негативні наслідки вчинення корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень. Донести важливість дотримання принципів доброчесності та порядності. Саме це дозволить підвищити рівень обізнаності громадян, які і є головною рушійною силою у боротьбі з корупцією. Інформація має бути доступною і зрозумілою усім верствам населення.

Дослідивши дане питання, можна зробити висновок, що для втілення в життя стратегії запобігання корупції в Україні, необхідно зробити акцент на підвищення правосвідомості суспільства. Саме на органи державної влади та їх представників прокладається просвіт-

ницька робота, спрямована на формування негативного ставлення до корупції в державі. Вагомий внесок слід зробити і педагогам та публічним особам, які своїм прикладом повинні донести до кожного важливість боротьби з корупцією.

Застосувавши усе це на практиці, ми маленькими кроками прийдемо до великої перемоги і лише подолавши корупцію зможемо підняти рівень життя в Україні до рівня європейських держав.

Список використаної літератури:

1. Проект закону України «Про засади державної антикорупційної політики України (Антикорупційна стратегія) на 2020–2024 роки». URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020–2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-08.09.2020.pdf>.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Подченко Ю. А.

*студент I-го курсу магістратури
факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Проблема корупції в Україні та багатьох інших країнах викликає занепокоєння з боку суспільства. Над створення ефективних заходів боротьби з проявами корупції працюють як науковці, так і практики, проте багато важливих питань залишаються невирішеними.

Відповідно до ст. 13 Конвенції ООН проти корупції, кожна держава-учасниця повинна вживати необхідних заходів для сприяння активній участі громадянського суспільства у запобіганні ко-

рупції та боротьбі з нею, а також належних заходів для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпек корупції шляхом: залучення населення до процесів прийняття рішень та посилення прозорості їх прийняття; забезпечення ефективного доступу населення до інформації та проведення заходів щодо інформування населення; створення поваги, заохочення та захисту свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію [1].

Зміцнення співробітництва державної влади з громадянським суспільством у сфері протидії корупції вимагають і рекомендації Стамбульського плану план дій з боротьби проти корупції для Азербайджану, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизької Республіки, Російської Федерації, Таджикистану та України. Узагальнення рекомендацій, третій принцип якого передбачає підтримку активної участі громадськості в реформах через сприяння суспільному обговоренню проблем корупції й участі громадян у попередженні її проявів. Це можливо шляхом таких дій: 1) створення на різних рівнях проєктів щодо підвищення проінформованості суспільства та проведення освітніх програм, що стосуються негативних наслідків корупції; 2) залучення неурядових організацій до моніторингу діяльності державного сектору, контроль та забезпечення наявності в цих організаціях необхідних методів, інструментів і навичок для запобігання корупції; 3) розповсюдження співробітництва між урядовими структурами, неурядовими організаціями, приватним сектором, професійними організаціями, незалежними науково-аналітичними центрами в питаннях протидії корупції; 4) прийняття положень, що будуть гарантувати неурядовим організаціям необхідні права та обов'язки для ефективної участі в боротьбі з корупцією; 5) гарантування доступу до інформації, що має відношення до сфери протидії корупції [2].

Україна є активним учасником в реалізації обох міжнародних документів. Крім того, національне законодавство України в свою чергу передбачає участь інститутів громадянського суспільства в реалізації державної антикорупційної політики.

Але, на жаль, сьогодні вплив неурядових організацій на процеси формування та реалізації антикорупційної політики в Україні є слабким і не стабільним, що залежить від суб'єктивних і об'єктивних факторів. Комунікація органів влади з цільовими аудиторіями є неефективною, формування антикорупційної політики не долучаються належним чином громадські та інші соціальні інституції в результаті чого антикорупційна політика не набуває необхідної підтримки в суспільстві та призводить до несприйняття суспільством дій органів влади у сфері протидії корупції, а також регулярному виникненню суперечок, оскільки заходи з протидії корупції не дають очікуваних результатів.

Сьогодні громадськість, науковці, активісти, міжурядові організації, ЗМІ, корпорації та уряди все більш активно поширюють природу повноважень громадських організацій говорити від імені громадян та мати вплив на внутрішні й міжнародні процеси. І тому питання доброчесності й підзвітності всередині організацій громадянського суспільства є принциповими передумовами прийнятності для суспільства і влади їхньої контролюючої ролі та статусу провідників необхідних змін [3, с. 529]. Аналізуючи міжнародний досвід, було виявлено що представники громадянського суспільства, головним чином громадські організації, можуть в контексті запобігання та протидії корупції співпрацювати з владою й суспільством у такі основні способи:

- 1) Позитивно впливати на підвищення антикорупційної освіченості й розуміння суті небезпеки та негативних наслідків корупції у громадян;

- 2) Діяти в якості стримувачів і посередників, відіграючи «мостобудівну» роль у налагодженні й підтримці двосторонньої співпраці між зацікавленими сторонами;

- 3) Бути експертами із антикорупційних питань, формуючи окремі групи, необхідні для посилення впливу на державні процеси антикорупційного характеру;

4) Ініціювати та проводити різноманітні дослідження, формувати пропозиції до удосконалення державної політики в сфері протидії та боротьби з корупцією;

5) Спостерігати та контролювати реалізацію національної антикорупційної стратегії та державних програм запобігання корупції.

Ефективність і результативність цих завдань у загальнонаціональному масштабі значною мірою залежить не лише від бажання органів державної влади рахуватися з позицією інститутів громадянського суспільства, а саме від підвищення рівня залучення громадян до антикорупційної діяльності й кампаній громадських організацій, адже формування громадськими організаціями нетерпимого ставлення до корупції в суспільстві, надання практичних порад представникам місцевої громади щодо шляхів протидії корупції в конкретних випадках, підвищення загальної правосвідомості населення може дати більш суттєвий ефект опосередкованого впливу на формування і реалізацію антикорупційної політики знизу вгору. Це можливе тому, що негативно налаштована громадська думка є рушійною силою процесів здійснення реальних змін.

На сьогоднішній день в Україні нараховується близько 200 неурядових організацій які декларують свою антикорупційну спрямованість. Однак їх діяльність не стала механізмом, що реально має вплив на ситуацію у сфері протидії корупції. Боротьба з корупцією в Україні, яка повинна включати організацію суспільної активності, зустрічається з серйозною перешкодою. Це, перш за все, інформаційний вакуум, що стосується корупції як складної, багатоаспектної проблеми. Інформаційне поле складають публікації щодо корупції в ЗМІ, зміст яких зводиться до опису окремих аспектів корупції [4, с. 347].

Дослідження участі громадських організацій у протидії корупції в Україні дозволяє зробити такі висновки:

1. Недостатня організаційна спроможність інститутів запобігання та протидії корупції, а також бар'єри, що створюють державні органи, які виражаються у формі суб'єктивних та об'єктивних чинників, створюють недостатні умови для участі громадських організацій у процесах протидії корупції.

2. На сьогоднішній день, інститути громадянського суспільства не сприймаються в якості повноцінних партнерів з боку влади, що пов'язано, перш за все, з відсутністю бажання органів влади реально боротися з корупцією, а також через слабе представництво громадян та недостатню активність громадських організацій. Це, у свою чергу, також пов'язано з тим, що представники неурядових організацій в основному зосереджуються на експертних і моніторингових функціях, а не на інформаційно-просвітницькій діяльності серед громадян і підвищенні їх антикорупційної освіченості, залученні до своїх кампаній і діяльності.

3. Задля посилення участі у протидії корупції в Україні громадські організації мають більш активно взаємодіяти з широкою громадськістю та ЗМІ, посилити роботу в напрямку підвищення правової свідомості громадян, ставати більш підзвітними для населення, організовуватися в коаліції та рухи задля синергії й підвищення результативності.

Список використаної літератури:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України* від 07.12.2007–2007 р., № 49, стор. 2048.

2. Стамбульський плану план дій з боротьби проти корупції для Азербайджану, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизької Республіки, Російської Федерації, Таджикистану та України від 21 січня 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04#Text

3. Запобігання та протидія корупції: нав. посіб. за ред. проф. А. М. Михненка (кер. авт. кол.), О. В. Руснак, А. М. Мудров, С. О. Кравченко та ін., 3тє вид., доп.і перероб. К.: НАДУ, 2012. 529 с.

4. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: Монографія. К.: КНТ, 2008. 368 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Серек-Басан А.А.

*студентка I-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА 2020–2024 РР.

У березні 2020 р. було проведено опитування серед українців щодо трьох найважливіших проблем в Україні. Саме корупція посіла почесне місце поміж інших. Більшість населення вважає, що вона досі залишається великою перепоною економічного та політичного розвитку України. Не дивлячись на усі створені реформи та розроблені стратегії щодо запобіганню корупції, ситуація не змінилася.

Актуальність даного питання полягає у розгляді новоствореної програми щодо формування суспільної нетерпимості до корупції; утвердження культури доброчесності та поваги до верховенства права; усунення випадків реалізації одним і тим же органом повноважень, у поєднанні яких створюються додаткові корупційні ризики; забезпечення погодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що сприятиме розвитку країни в цілому.

Попередня антикорупційна стратегія була зосереджена на пріоритетах, які були пов'язані зі створенням системи сучасних антикорупційних інструментів (правових інститутів) та становленням системи антикорупційних органів, що повинні були забезпечити ефективну реалізацію цих інструментів. Одночасно, завдяки втіленню інших програмних документів Урядом обмежувалися можливості для корупції в окремих категоріях через проведення галузевих реформ [1].

5 листопада 2020 року Верховна Рада ухвалила за основу Антикорупційну стратегію на наступні п'ять років. За належний законопроект № 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» проголосували в першому читанні 320 народних депутатів [2].

Ідеї даної програми базується на поєднанні двох підходів: визначення основних напрямків удосконалення загальної системи за-

побігання та протидії корупції; найбільш пріоритетні сфери з точки зору її подолання.

Національне агентство з питань запобігання корупції визначає мету Антикорупційної стратегії досягненням суттєвого прогресу у перешкоджанні та протидії корупції, а також забезпеченням злагодженості та системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У цій Антикорупційній стратегії корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню та розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів.

«Антикорупційна стратегія – це система заходів, впровадження яких може забезпечити координацію роботи правоохоронних, антикорупційних державних органів на загальнодержавному та місцевому рівнях», – зазначив Президент України [3].

На мою думку, це логічний та необхідний крок, оскільки цей документ дає шанс не просто відновити антикорупційну систему, а забезпечити її подальший розвиток. Відповідний документ також передбачає необхідність забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення. Крім того, положення Антикорупційної стратегії узгоджуються з Меморандумом про взаєморозуміння між Україною та Європейським Союзом і спрямовані на впровадження його положень.

Основними пріоритетами проекту є збалансоване поєднання зазначених підходів, що дасть змогу не лише знизити рівень корупції, а й підвищити довіру громадян до органів влади та суттєво пришвидшити темпи соціально-економічного розвитку.

Список використаної літератури:

1. National Agency on Corruption Prevention Official Website. Ukraine, Kyiv, Druzhby Narodiv blvd, 28, 01103. URL: <https://nazk.gov.ua/en/antykorupsijsna-strategiya/>.
2. ВР ухвалила за основу законопроект про Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/news/20218049-vr-uhvalila-za-osnovu-zakonoprojekt-pro-antikorupcijnu-strategiyu-na-20202024-roki>.

3. ВР ухвалила за основу Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки. Інтерфакс-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/701257.html>.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Деменчук Марина Олександрівна**

Філевська Є. Р.

*студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі розвитку української держави одним із найболючіших каталізаторів соціального невдоволення державною політикою залишається високий рівень корупції та її неконтрольоване проникнення в усі сфери суспільно-політичного, соціально-економічного та правового життя держави, що вимагає вдосконалення формування й реалізації антикорупційної політики, зокрема, нормативного забезпечення запобігання та протидії корупції.

На міжнародному рівні Україна сприймається як країна зі значним ступенем корупції. При цьому вказана проблема поширена як на центральному, так і на місцевому рівнях [6].

Низький міжнародний рейтинг України, в першу чергу, обумовлений недосконалістю антикорупційного законодавства, декларативним характером більшості правових норм, у поєднанні з відсутністю дієвих механізмів координації, взаємодії та контролю органів державної влади щодо реалізації антикорупційних заходів, значною мірою сприяє виникненню корупційних ризиків і, як наслідок, формуванню корупційного середовища, яке сильно ускладнює правильне функціонування всіх суспільних та державних механізмів.

Перші вагомі кроки щодо очищення влади від корупції заради побудови успішного суспільства належать Національному антикорупційному бюро України, яке розпочало свою роботу у 2015 році. Основним його завданням є попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до підслідності Бюро, а також запобігання вчиненню нових.

Так, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [2].

Зокрема, згідно із статтею 2 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнуто за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими [4].

Державне бюро розслідувань (далі – ДБР) є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. ДБР вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до

першої – третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України [1].

5 вересня 2019 року розпочав свою роботу Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС). У ст. 1, 4 ЗУ «Про вищий антикорупційний суд» ВАКС є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України. Завданням ВАКС є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

У ЗУ «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора» зазначається, що Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП) є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора – керівнику САП [3]. Основними завданнями САП є:

– здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування кримінальних правопорушень Національним антикорупційним бюро України.

- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового розгляду.

- запобігання незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності та необґрунтованому застосуванню до неї заходів процесуального примусу, виконання вимог закону про невідворотність відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення.

- підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, що розслідувалися Національним антикорупційним бюро України.

- забезпечення в межах компетенції відшкодування збитків, завданих кримінальними правопорушеннями.

- забезпечення застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження.

- представництво інтересів держави в суді у випадках, передбачених ЗУ «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Згідно з Проектом Закону «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки», антикорупційна стратегія складається з 4 розділів, при цьому, перший розділ присвячений концепції формування антикорупційної політики у 2020–2024 роках та механізму її реалізації. Решта розділів документу містять опис певних проблем та очікувані стратегічні результати, яких слід досягти для їх розв'язання [5].

Дана концепція базуються на поєднанні двох підходів:

- подальше удосконалення загальної системи запобігання та протидії корупції (розділи II та IV проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки);

- мінімізація корупції у найбільш пріоритетних з точки зору подолання корупції сферах, в тому числі за рахунок проведення найбільш успішних галузевих реформ (розділ III проекту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки). Наразі зазначений законопроект готується на друге читання.

Отже, в цілому, огляд питання засвідчує, що стратегічною метою антикорупційної політики в Україні є протидія корупції на всіх рівнях шляхом підвищення прозорості діяльності державних органів, додержання прав і свобод людини й громадянина, забезпечення європейських соціальних стандартів. Перший крок на цьому шляху зроблено – створено правовий механізм, який відповідає міжнародним стандартам та ефективно працюватиме в умовах сучасної української юридичної системи. Новації антикорупційного законодавства говорять про позитивні зрушення на шляху до декорумпізації.

Список використаної літератури:

1. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 6. ст. 55
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49. ст. 2056
3. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: Наказ Офісу Генерального прокурора № 125 від 5 березня 2020 року / База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>
4. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 1. ст. 2
5. Проект Закону про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007
6. Удосконалення антикорупційного законодавства на засадах світових стандартів. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_31896

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович**

Цапушел І. М.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ

На сьогоднішній день українське суспільство вимагає рішучих змін та реформ задля приведення усіх сфер його діяльності у відповідність до стандартів європейської та світової спільноти.

Однією із найпоширеніших проблем є явище корупції, яке спотворює державне управління в основних його сферах, зокрема у політичній та економічній галузях. Крім того, хабарництво в даному сенсі, носить міжнародний характер, який впливає на співробітництво Української держави з міжнародними організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз тощо. До того ж, механізм ліквідації корупційних схем є одним із передових зобов'язань України перед договірними сторонами.

Для викорінення проявів корупційних відносин, українське законодавство передбачає створення спеціально уповноважених органів. На сьогодні такими є Вищий антикорупційний суд, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура та Національне агентство з питань запобігання корупції.

Питання діяльності антикорупційних органів було предметом дослідження таких науковців, як О. Гладун, О. Мельниченко, Е. Дмитренко, С. Клімова, проте не всі проблемні питання вирішені, що обумовлює необхідність подальших досліджень в цьому напрямку.

Одним із органів, уповноваженим на виконання заходів антикорупційної політики є Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК). Діяльність НАЗК спрямована на виконання попереджувальної функції, зокрема на запобігання вчинення корупційних правопорушень.

На думку багатьох науковців, передовою функцією НАЗК є здійснення діяльності, яка направлена на запобігання політичній корупції. Правовими засадами реалізації вищезазначеного завдання є

Закон України «Про запобігання корупції» [1], Закон України «Про політичні партії в Україні» [2] та Положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру [3].

Проблемним питанням системи регулювання в області фінансування політичної діяльності є вимога надання інформації суб'єктами про рух коштів під час здійснення такої діяльності. Фінансова звітність має дві головні цілі. По-перше, дана інформація допомагає досягти прозорості, до якої закликає Конвенція ООН проти корупції [4]. По-друге, аналіз фінансових звітів політичних партій Національним агентством з питань запобігання корупції сприяє виявленню фінансових правопорушень, які можуть містити склад корупційного злочину [5, с. 99].

Департамент із питань запобігання політичної корупції є одним із структурних елементів, який входить до складу НАЗК. Саме даний підрозділ наділений повноваженнями у сфері збору, оприлюднення та перевірки звітів політичних партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру (далі – Звіт). Аналіз Звітів політичних партій можна вважати ключовим завданням НАЗК. На це Закон України «Про політичні партії в Україні» надає два місяці, протягом яких НАЗК має підготувати і затвердити висновки за результатами такого аналізу [2, ст. 17].

Ключовими проблемами при поданні фінансової звітності політичними партіями до НАЗК є наступні факти:

- непередставлення щорічних фінансових Звітів і звітів про надходження і витрати коштів;
- представлення Звітів із порушенням встановлених термінів;
- неопублікованість Звітів;
- використання в Звітах фальсифікованих даних.

Найбільшого розголосу на сьогоднішній день набуває подання звітів із порушенням встановлених термінів. До того ж, дане прострочення закріплено на законодавчому рівні. В даному разі мова йде про наступне законодавче застереження. Пунктом 25 Прикінцевих та Перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» встановлено, що Звіти політичних партій, передбачені статтею 17 Закону України «Про політичні партії в Україні», кінцевий термін подання яких припадає на період здійснення заходів щодо запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), передбачених карантинном, встановленим Кабінетом Міністрів України, подаються не пізніше ніж на сороковий день після закінчення здійснення заходів щодо запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), передбачених карантинном, встановленим Кабінетом Міністрів України [6].

Кабінет Міністрів України на протязі останнього року запроваджує та оновлює протиепідемічні заходи із продовженням строку дії даних заходів. Так, 70% політичних партій в Україні скористалися вищевказаною нормою Закону України «Про політичні партії в Україні» та не подавали звітність, ні за перший, ні за другий, ні за третій квартал 2020 року. Такі дії політичних партій свідчать про порушення принципу прозорості, доброчесності й підзвітності у своїй діяльності.

У зв'язку з цим, як громадське суспільство, так і НАЗК, позбавлені можливості опрацювати особливості фінансування політичних партій. Подібна практика зменшує рівень прозорості політичного фінансування та підзвітності політичних партій перед суспільством і державою. Крім того, можливість партій не звітувати суперечить суспільному інтересу щодо доступу до правдивої інформації про джерела фінансування й витрати партій, який не можна ігнорувати навіть в умовах затяжних карантинних обмежень [7, с. 2].

Вважаємо, що подання політичними партіями до НАЗК великої кількості Звітів після завершення карантинних обмежень призведе до надмірного навантаження на Національне агентство з питань запобігання корупції, внаслідок чого робота НАЗК у сфері протидії політичній корупції стане менш ефективною, що у свою чергу призведе до втрати довіри населення до органів державної влади.

Можна зробити висновок, що ефективність антикорупційних органів прямо залежить від особливостей законодавчого врегулю-

вання діяльності цих органів. Хаотичне запровадження правових норм, які опосередковано стосуються роботи НАЗК може призвести до втрати довіри населення до антикорупційних підрозділів.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України* 2020, № 36, ст. 273.

2. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. *Відомості Верховної Ради України* 2020, № 19, ст. 126.

3. Про затвердження Положення про порядок подання Звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції № 2 від 28.07.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1185-16#Text>

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції № 995_c16 від 31.10. 2003 р. в редакції від 01 січня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

5. Ведькал В. А. Міжнародна співпраця України у сфері запобігання та протидії корупції. *Право і суспільство*, 2016. № 2(2). С. 98–104.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020 р. *Відомості Верховної Ради України* 2020, № 18, ст. 123.

7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про політичні партії в Україні» щодо строків подання політичними партіями звітів про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру» № 7д9/1–2021/12141 від 19.01.2021. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/464457>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Яровенко Я. В.

*студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Очевидно, що проблему політичної корупції можна вирішити лише поступово, шляхом формування нового законодавства, посилення контролю за діяльністю обранців та представницьких органів влади з боку відповідних державних органів, інститутів громадянського суспільства, включаючи засоби масової інформації, підвищення політичної відповідальності громадянам за їх вибір та народних депутатів за їх діяльність [1, с. 95].

На сьогодні слід визначити проблему відсутності спеціально підготовлених фахівців, які формують та реалізують антикорупційну політику. У новостворених органах (зокрема, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державне бюро розслідувань) не вистачає спеціалістів даної сфери, які використовували б набуті знання, уміння, навички з урахуванням вимог чинного законодавства, посадових обов'язків та положень про антикорупційні органи. Таким чином, існує необхідність формування державного замовлення на підготовку фахівців для системи антикорупційних органів, які повинні мати знання з права, економіки, фінансів, податків, соціології, PR-менеджменту, політології, філософії, менеджменту, психології, громадськості адміністрація. Тобто необхідно розробити спеціальні навчальні програми для таких фахівців. Крім того, необхідно передбачити фінансування підготовки та перепідготовки фахівців з Державного бюджету України. Іншою важливою проблемою є недостатня ефективність новостворених антикорупційних установ. Так, сьогодні працюють Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне агентство України з питань виявлення,

розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державне бюро розслідувань, сформований, але не працює Вищий Антикорупційний суд. Однак рівень корупції в Україні не знижується [2, с. 75].

На даний момент не існує реальних ефективних механізмів запобігання корупції, оскільки заповнення електронної декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не дозволяє оцінити реальні витрати та доходи працівника протягом року. Крім того, запровадження системи електронного декларування дозволило багатьом посадовим особам заповнити так звану нульову декларацію, тобто надало працівникам право декларувати нерухоме майно, заощадження та доходи без зазначення джерел таких активів.

Сьогодні реальний результат антикорупційної політики набагато нижчий за очікуваний, що свідчить про існування комплексу системних проблем. Перш за все, це стосується недосконалості системи критеріїв оцінки ефективності антикорупційної політики, яку потрібно переглянути для покращення її функціональних можливостей. Зокрема, вчені зосереджуються на таких аспектах цієї проблеми:

- оцінка ефективності реалізації державної антикорупційної політики не може бути зведена лише до сумарної оцінки ефективності діяльності суб'єктів її реалізації. Ефективність слід визначати з урахуванням кількісних та якісних показників, що відображають реальний стан змін у зв'язках з громадськістю, опосередкованих використанням запрограмованих та інших антикорупційних заходів (Д.Г. Заброна);

- вирішальним фактором ефективної антикорупційної політики в країні є досить чітка законодавча база, яка містить понад сотню законів, указів, розпоряджень Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, галузевих нормативних актів. Однак за роки незалежної української держави не вдалося досягти реального функціонування в Україні загальновизнаних державно-правових принци-

пів верховенства права, пріоритету прав і свобод людини порівняно з іншими цінностями (В. М. Купрійчук);

- ефективність державної антикорупційної політики, крім політичної волі, залежить від законодавчого забезпечення, існування ефективної системи державних органів, забезпечення належної координації процесів формування та реалізації антикорупційної політики, запобіжних заходів, як а також її подолання (А. М. Новак);

- складність вирішення проблеми оцінки ефективності антикорупційної політики в науково-теоретичному вимірі зумовлена її багатогранністю та недостатньою розробкою теоретичних та методологічних засад антикорупційної політики, включаючи відсутність розробки та реалізації цілеспрямованої антикорупційної політики – корупційні заходи, відсутність критеріїв сучасних антикорупційних стимулів і, відповідно, їх нездатність протидіяти зростаючій витонченості корупції (Ю. П. Івашук) [3].

Українська влада вжила низку заходів для посилення антикорупційної діяльності. Водночас на сучасному етапі надзвичайно важливо впровадити прийняте антикорупційне законодавство, визначити механізм його реалізації у діяльності спеціалізованих органів, а також виправити визнані законодавчі недоліки.

Таким чином, цілями антикорупційної політики в Україні має бути зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян, суспільства та держави від загроз, пов'язаних з корупцією, шляхом реалізації таких завдань: запобігання корупції правопорушення; створення правового механізму, що запобігає підкупу осіб, що мають статус державного службовця; забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення у всіх випадках, прямо передбачених нормативно-правовими актами; відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями; моніторинг факторів корупції та ефективності заходів антикорупційної політики; формування антикорупційної суспільної свідомості; сприяння реалізації прав громадян та організацій на доступ до інформації про факти корупції, а також їх вільне висвітлення у ЗМІ.

Список використаної літератури:

1. Ростовська К.В. Сучасна антикорупційна політика в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія “Право”*. 2017. Вип. 23. С. 94–97.

2. Пархоменко-Куцевіл О.І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

3. Прокопів Б.В. Стан та шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 1. С. 152–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2019_1_28.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент **Кубасенко Андрій Володимирович**

Секція 2
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Цуцкїрїдзе М. С.

*заступник Голови Національної поліції України – начальник
Головного слідчого управління, полковник поліції,
доктор юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України*

ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ
АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Корупція є однією із найбільш серйозних проблем сьогодення, що ставить під загрозу злагоджене функціонування державних інституцій, а також забезпеченість правами і свободами людей і громадян не лише однієї держави, а й світового співтовариства в цілому.

Водночас, держава, як соціальне утворення, що зобов'язана системно підходити до загроз і потенційних небезпек, як суспільству загалом так і окремим його громадянам, останні роки, реалізує державну політику в даній галузі, на нашу думку, досить ефективно. Це підтверджується зокрема тим, що було створено низку антикорупційних інституцій, питання організації роботи яких, хоч і залишаються дискусійними, проте ефективність та результативність їх роботи вже була частково доведена.

Також, з метою ефективної євроінтеграції антикорупційного законодавства науковцями та практиками вбачається за необхідне дотримання положень Резолюції (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією». Слід зазначити, що запропоновані зміни також кореспондуються з положеннями Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні, схваленої рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року і затвердженої Указом Президента України від 08 квітня 2008 року № 311/2008.

Тому, пропонується більш детально розглянути окремі аспекти функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції в системі антикорупційних органів України, виділити нормативно-правові підстави його функціонування та її сутність.

У 2007 році Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції [1], що запустило процедуру імплементації міжнародно-правових норм європейського зразка до національного законодавства України.

Поряд із цим, Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» [2] передбачається, що Національне агентство з питань запобігання корупції є координаційним центром антикорупційної політики в державі, що разом із цим, виконує превентивні антикорупційні функції і є відповідальним перед Верховною Радою України та підконтрольним і підзвітним Кабінету Міністрів України.

Слід підкреслити, що сутність функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції, перш за все, зводиться до здійснення запобігання вчиненню корупційних правопорушень, а також реалізації превентивних антикорупційних функцій.

Окремі дослідники в своїх працях визначають, що це досягається через виявлення та усунення чинників, що дають змогу вчиняти корупційні правопорушення, контроль за дотриманням антикорупційних правил політичними партіями, чиновниками та політиками, роботу з викривачами корупції тощо [3].

Крім зазначеного, сутність діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції, відображається також у звітах про роботу, на що належить звернути увагу також. Так, Європейською Комісією було проведено аналіз імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і видано за його результатами щорічний звіт.

У звіті відзначено, що після перезавантаження Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) у 2020 році спостерігався прогрес у його роботі [4].

Звітом визначається, що після перезавантаження Національне агентство з питань запобігання корупції, досягло прогресу у своїй роботі, зокрема через організацію ефективної системи електронного

декларування, що забезпечується перевіркою щорічних декларацій про доходи та майно посадовців (як зазначено на офіційному веб-порталі Національного агентства з питань запобігання корупції до них надійшло понад 900 000 декларацій у 2020 році) [5].

Таким чином, слід підвести підсумок про те, що безперечно, питання запобігання і боротьби з корупційними проявами в нашій державі є пріоритетним завданням, реалізація якого потребує прийняття серйозних організаційних рішень та утворення відповідних механізмів, що, на сьогоднішній день вже активно реалізовується.

Сутність функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції, перш за все полягає в тому, що на нього покладено основні, орієнтуючі та установчі функції в питаннях антикорупційної політики держави та у межах визначеним суспільством.

Інструментарій, що перебуває в розпорядженні Національного агентства з питань запобігання корупції визначений чинним законодавством України, як і правові основи його функціонування (в тому числі здійснення повноважень), а їх антикорупційна спрямованість, перш за все характеризується установчим характером та превентивною функцією.

Слід окремо підкреслити те, що Національне агентство з питань запобігання корупції не є органом, що здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у той час як такі повноваження Кримінальним процесуальним кодексом покладаються на детективів Національного антикорупційного бюро, слідчих Національної поліції України (згідно з приміткою до статті 45 Кримінального кодексу України та статті 216 Кримінального процесуального кодексу України за Національною поліцією України встановлено підслідність корупційних кримінальних правопорушень за статтями 262, 308, 312, 313, 320, 357, 364¹, 365², 366¹ 368³, 368⁴, 368⁵ Кримінального кодексу України) та інших.

Список використаної літератури:

1. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18 жовтня 2006 року № 251-V [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16/conv#o2>.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

3. Правові засади та практичні аспекти запобігання корупції (лекційні матеріали до тренінгового навчального курсу для працівників державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування) – [електронний ресурс] – режим доступу: <https://dabi.gov.ua/wp-content/uploads/2016/10/Pravovi-zasady-tapraktychni-aspekty-zapobigannya-korupsiyi.pdf>.

4. Після перезавантаження НАЗК досягло прогресу у своїй роботі – звіт Єврокомісії/ Офіційний веб-ресурс Національного агентства з питань запобігання корупції// – [електронний ресурс] – режим доступу: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/pislya-perezavantazhennya-nazk-dosyaglo-progresu-u-svoyij-roboti-zvit-yevrokomisiyi/>.

5. 2020 Association Implementation Report for Ukraine/ An official website of the European Commission// – [електронний ресурс] – режим доступу: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2259.

Ковальчук І. С.

*доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день найбільшою проблемою в сучасній країні є явище корупції, яке охоплює всі найважливіші галузі державного управління. Значного поширення це явище зазнало у політичній та економічній сферах.

Очевидні проблеми, викликані високим рівнем хабарництва та зловживання, – руйнація системи цінностей суспільства, тотальна недовіра до органів державної влади, що врешті-решт призводить до

негативних економічних наслідків, збільшуючи нерівність та уповільнюючи зростання доходів населення [1].

Як зазначається у Законі України «Про запобігання корупції» корупція це – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Одним із ключових етапів щодо попередження, виявлення та боротьби з корупційними правопорушеннями стало створення автономної (незалежної) системи спеціалізованих антикорупційних органів, до якої слід віднести Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (далі – САП), Вищий антикорупційний суд України (далі – ВАСУ), Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ) та Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК).

Що стосується САП, то вона являє собою підрозділ в прокурорській системі України з особливим статусом. За своїми функціями САП здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності та розслідувань, що проводить Національне антикорупційне бюро України, а також підтримує державне обвинувачення у цих провадженнях.

Особливе значення в системі органів, що займаються боротьбою з корупцією є ВАСУ. Його створення було однією з найважливіших складових судово-правової реформи 2016-го року, проте знадобилося майже чотири роки, щоб спеціалізована судова інституція розпочала свою роботу. Першим кроком в створенні ВАСУ стало прийняття відповідного закону в якому закріплено його правовий статус а саме, те що дана судова інституція спеціалізується виключно на розгляді кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів. Суддів на

відкритому конкурсі відбирала Вища кваліфікаційна комісія суддів України разом з Громадською радою міжнародних експертів. Здебільшого суд розглядає справи, за якими досудове розслідування здійснюється Національним антикорупційним бюро України під процесуальним керівництвом прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Одним із основних правоохоронних органів у боротьбі з корупцією є Національне антикорупційне бюро України. Основною функцією НАБУ є виявлення та розслідування корупційних злочинів вчинених вищими посадовими особами. Особами, підслідними НАБУ у корупційних справах, є: Президент України, повноваження якого припинено, Народні депутати України, їх помічники та радники, Прем'єр-міністр України, міністри та заступники, члени національних агенцій і державних фондів. Державні службовці категорії «А», Голова Національного Банку України та його заступники, посадовці Митної та Податкової служби, Ради національної безпеки та оборони, Генеральний прокурор України, керівники обласних прокуратур, Начальницький склад органів внутрішніх справ, Збройних сил України, Служби безпеки України, Держприкордонслужби, Нацгвардії. Судді Конституційного суду України та судів загальної юрисдикції Депутати обласних рад Вищі посадові особи місцевого самоврядування [3].

Важливе значення в боротьбі з корупційними правопорушеннями покладено ще на один орган, а саме НАЗК. Його створення було передбачено Законом України «Про запобігання корупції», ухваленим 14 жовтня 2014 року. НАЗК має превентивну функцію тобто попередження вчинення корупційних правопорушень з боку державних посадовців, що здійснюється шляхом перевірки достовірностей відомостей, які містяться в деклараціях, поданих державними службовцями. На відміну від НАБУ, САП та інших правоохоронних органів у сфері боротьби та протидії корупції, основоположною функцією НЗКА є запобігання вчиненню корупційних правопорушень. Це відбувається шляхом виявлення та усунення чинників, що дають змогу вчиняти корупційні правопорушення, контроль за дотриманням ан-

тикорупційних правил політичними партіями, чиновниками та політиками, роботу з викривачами корупції тощо.

Підсумовуючи слід зазначити, що основи діяльності органів боротьби з корупцією, а саме САП, ВАСУ, НАБУ та НАЗК, орієнтовані на досвід провідних країн світу. Створення відокремленої системи антикорупційних органів, основною метою діяльності яких є запобігання та протидія корупційним правопорушенням, є доволі позитивною практикою для побудови та закріплення основних принципів, на яких базується громадянське суспільство та будь-яка демократична держава.

Список використаної літератури:

1 Боротьба з корупцією. Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/borotba-z-korupciyeyu>.

2 Про запобігання корупції: Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної ради України. 2014 № 49. ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

3 Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України № 1698-VII від 14 жовтня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 47. Ст. 1.

Кубаєнко А. В.

*доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури*

*Національного університету «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

У сучасних умовах економічного розвитку все більшої актуальності набувають питання, пов'язані із забезпеченням оптимізації бюджетних витрат в рамках реалізації електронної системи у сфері

закупівель товарів, робіт, послуг для забезпечення державних потреб. Формування конкурентоспроможної та чесної системи публічних закупівель одне з найважливіших завдань, яке стоїть перед органами державної влади. Одним з факторів, що гальмують розвиток ефективної системи публічних закупівель є зростання злочинності і корумпованості в даній сфері. Необхідність підвищення антикорупційної стійкості системи публічних закупівель, вимагає формування ефективних механізмів проведення публічних закупівель і розробки комплексу ефективних заходів запобігання корупції.

Як свідчить сучасна практика, держзакупівлі – один з найбільш корумпованих секторів економіки. Акумулюючи значну частку фінансових ресурсів, даний сектор стає об'єктом пильної уваги шахраїв з метою незаконного збагачення. Сумарний обсяг укладених контрактів щорічно зростає, відповідно зростає і об'єкт корупційного посягання, а це, в свою чергу, привертає все більше і більше шахраїв в даний сектор.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про публічні закупівлі» використання електронної системи закупівель здійснюється на принципах добросовісної конкуренції серед учасників; максимальній економії, ефективності та пропорційності; відкритості та прозорості на всіх стадіях закупівель [1], що дозволяє компаніям досягати кращої для них ціни, а, отже, і значно економити бюджетні кошти (на відміну від закупівлі у єдиного постачальника, що виключає будь-які прояви конкуренції). Електронна система закупівель покликана зробити операції з будь-якої торгово-закупівельної діяльності прозорими, служить інструментом для виявлення корупційних мотивів при угодах, дозволяє повністю автоматизувати і упорядкувати торговий процес, скоротити супутні витрати.

Однак, великою проблемою електронних торгів залишається корупційна домовленість між учасниками торгів та між учасниками і замовником. І навіть, незважаючи на те, що сучасна процедура закупівлі максимально ускладнює життя тим, хто хоче порушити закон, повністю від корупції це не захищає. Введення в практику електронних закупівель планувалося, як можливість виключити злочинну до-

мовленість, але практика свідчить, що і в даному випадку, будь-яку ідею можна довести до абсурду, наприклад ситуація, коли необхідний товар описується настільки детально і пред'являються такі вимоги до постачальника, що їм відповідає тільки один конкретний учасник.

Проблемним питанням залишається висока латентність злочинів в сфері державних закупівель – небажання учасників процедури, що зіткнулися з фактами корупції звертатися в правоохоронні органи і всіляко сприяти в проведенні розслідування і виявлення корумпованих посадових осіб. Причинами такої пасивності можна назвати страх помсти, втрати бізнесу і багато інших. Тому налагодження відносин і взаємодії учасників державних закупівель з правоохоронними органами є першочерговим завданням у викритті корумпованих посадових осіб. Учасники публічних закупівель повинні оперативно попереджати правоохоронні органи навіть про найменшу можливість виникнення факту корупції.

На нашу думку, поряд з загальновідомими юридичними, економічними та політичними заходами, особливої актуальності набирає соціально-психологічний фактор. Як всім відомо, за вчиненням будь-якого корупційного діяння стоїть конкретна людина (індивід) або група осіб основним мотивом діяльності яких є спрага наживи в результаті незаконного привласнення чужого майна, грошей або зловживання своїм становищем. Передчуття і усвідомлення людиною можливості нажитися за чужий рахунок, переважує усвідомлення неправомірності і незаконності скоєних ним діянь.

На підставі аналізу даних в сфері публічних закупівель, можна стверджувати про низьку ефективність діючого механізму запобігання корупції та про необхідність розробки нових або вдосконалення старих заходів.

Отже, враховуючи вищевикладене, можна визначити, що системний підхід запобігання корупції в сфері державних закупівель – це сукупність юридичних, економічних, політичних, а також соціально-психологічних заходів, що мають як тактичну, так і стратегічну антикорупційну спрямованість.

Основними заходами щодо підвищення ефективності запобігання корупції в сфері закупівель можуть бути наступні:

- уточнення умов, при яких може виникнути конфлікт інтересів між учасником закупівлі і замовником при здійсненні закупівель товарів, робіт, послуг для забезпечення державних потреб;
- встановлення обов'язку учасника закупівлі представляти замовнику інформацію з метою виявлення обставин, що свідчать про можливість виникнення конфлікту інтересів з замовником;
- встановлення заборони на здійснення закупівель у постачальників (підрядників, виконавців), засновники (учасники) і (або) контролюючі особи яких зареєстровані в офшорних зонах;
- забезпечення умов для своєчасного виявлення замовником обставин, які свідчать про можливість виникнення конфлікту інтересів, в тому числі за допомогою міжвідомчої інформаційної взаємодії.

Таким чином, корупційні ризики в сфері державних закупівель товарів і послуг представляють значну загрозу не тільки для компаній – учасників держзакупівель, а й для економічної безпеки країни в цілому.

Отже, запобігання корупції в системі публічних закупівель являє собою комплекс антикорупційних заходів та включає законодавчу діяльність органів державної влади, контрольну (аудиторську) діяльність органів державного контролю, конкретні напрямки оперативно-розшукової роботи правоохоронних органів щодо виявлення та розслідування корупційних діянь в цій сфері, діяльність самих компаній – учасників держзакупівель по впровадженню нових технологій, залучення фахівців з різних сфер і використання новітніх методів виявлення та запобігання правопорушень пов'язаних із корупцією, а також можливості соціально-психологічного впливу. Тільки при комплексній всебічній і взаємній співпраці можна стримати постійне зростання злочинності у системі державних закупівель, що зможе гарантувати ефективність надання послуг, робіт і товарів, проведення чесних конкурсів, закупівель і торгів, а також економію фінансових ресурсів.

Електронна система державних закупівель, яка функціонує для запобігання корупції та зменшення її рівня, фактично «пронизана» корупційними схемами. За допомогою цих схем учасники закупівлі можуть здійснювати протиправні дії, порушуючи тим самим права та законні інтереси держави, суспільства, особистості. Це свідчить про наявність істотних проблем в досліджуваній сфері, які потребують оперативного реагування. Мінімізація корупції в сфері державних закупівель може здійснюватися за допомогою поєднання практично обґрунтованих і ефективних підходів – психологічного, технічного, регламентаційного і карального (репресивного).

Список використаної літератури:

1. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.

Кіслицина І. О.

*доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук*

**РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПРОКУРАТУРИ У БОРОТЬБИ ІЗ КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ**

Проблема корупції та боротьби з нею є актуальною для багатьох країн, в тому числі для України. За міжнародним індексом сприйняття корупції, у 2020 році Україна отримала 33 бали зі 100 та посіла 117 місце із 180 країн світу, покращивши минулорічний результат на 3 бали [1]. Наразі в Україні створена цілісна система органів, діяльність яких спрямована на запобігання вчиненню корупційних правопорушень, ефективно та швидко досудове розслідування кримінальних правопорушень та судовий розгляд цих категорій справ.

В механізмі державних органів у сфері боротьби із корупцією центральне місце посідає Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП), оскільки, по-перше, прокурори САП здійснюють

процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у категорії справ, підслідних Національному антикорупційному бюро України, по-друге, прокурори САП підтримують публічне обвинувачення у Вищому антикорупційному суді України.

Організація роботи САП регулюється нормами Конституції України, закону України «Про прокуратуру», Наказу Генерального прокурора «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора» та інших нормативних актів.

Основні завдання та функції Спеціалізованої антикорупційної прокуратури закріплені у п. 3.1–3.10 Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора, які потребують аналізу.

Першою функцією САП є здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування кримінальних правопорушень Національним антикорупційним бюро України [2]. В межах цього напрямку САП здійснює нагляд за здійсненням НАБУ гласних та негласних слідчих дій на стадії досудового розслідування, в тому числі дає вказівки детективам НАБУ щодо здійснення слідчих дій та необхідних заходів для швидкого ефективного досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень.

Другим завданням САП є виконання вимог закону під час приймання, реєстрації, розгляду та вирішення заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, своєчасне внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань [2]. Здійснюючи цю функцію, прокурори САП мають право вносити інформацію про кримінальні правопорушення, що мають ознаки корупційних, до ЄРДР, контролюють своєчасне внесення детективами НАБУ інформації про хід досудового розслідування (або роблять це самостійно).

До завдань САП відноситься забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування Національним антикорупційним бюро України кримінальних правопорушень та оскарження незаконних судових рішень на стадії досудового розслідування і судового

розгляду [2]. В межах цієї функції прокурори САП повинні оскаржувати рішення слідчого судді, які не відповідають вимогам закону, а також судові рішення, якщо є порушення вимог матеріального або процесуального законодавства під час судового розгляду.

Крім того, прокурори САП здійснюють запобігання незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності та необґрунтованому застосуванню до неї заходів процесуального примусу. Такий напрямок роботи є необхідним для того, щоб невинуватих осіб не було притягнуто до відповідальності за кримінальне правопорушення, здійснене іншою особою, оскільки в деяких випадках повідомлення про корупційні злочини злочини здійснюють з метою боротьби із конкурентами, в тому числі політичними. Прокурори САП повинні направляти до суду обвинувальні акти разом із матеріалами досудового розслідування тільки тоді, коли зібрані усі необхідні докази, що підтверджують вину конкретної особи. Прокурори САП також забезпечують надання підозрюванім, обвинуваченим безоплатної правової допомоги, коли це передбачено нормами Кримінального процесуального кодексу України.

Однією з центральних функцій САП є підтримання публічного обвинувачення в суді у кримінальних провадженнях, що розслідувалися Національним антикорупційним бюро України [2]. Для реалізації цієї функції суттєве значення має належна підготовка прокурора до підтримання публічного обвинувачення. Проте, як свідчить практика, в деяких випадках прокурори не готуються належним чином до судового розгляду та підтримання публічного обвинувачення, і наслідком такого недбалого ставлення можуть бути відмова прокурора від підтримання обвинувачення, винесення судом виправдовувального вироку. Якісна підготовка прокурора до підтримання публічного обвинувачення включає в себе аналіз інформації, отриманої під час вивчення кримінального провадження, особливу увагу слід приділити доказам, зібраним детективами НАБУ; визначення кола та послідовності питань, які підлягають з'ясуванню під час судового розгляду; планування стратегії підтримання публічного обвинувачення та

дій, які дозволять в повній мірі підтвердити версію обвинувачення; вивчення судової практики та практики ЄСПЛ у подібних справах.

Цікаво, що на прокурорів САП покладається забезпечення в межах компетенції відшкодування збитків, завданих кримінальними правопорушеннями [2]. Проте, необхідною є розробка механізму реалізації цієї функції, оскільки на даний час це питання залишається відкритим. Крім того, прокурори САП слідкують за застосуванням належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження [2].

Наступною функцією САП є представницька, яка закріплена в ст. 131–1 Конституції України, законі України «Про прокуратуру» та конкретизована у Положенні про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора. Так, на прокурорів САП покладається представництво інтересів держави в суді у випадках, передбачених Законом України «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [2]. Представництво прокурором інтересів держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів держави, у випадках та порядку, встановлених законом. Проте слід зазначити, що не в усіх випадках, коли інтереси держави порушені, або є загроза їх порушення, прокурори мають звертатись до суду для захисту цих інтересів. Законом чітко передбачено підстави, за яких можливе представництво прокурором в суді законних інтересів держави: 1) якщо захист цих інтересів не здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження; 2) якщо захист цих інтересів неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження; 3) у разі відсутності органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкту владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження. Проте на практиці доволі складно визначити, чи

належним чином орган, на який покладено захист інтересів держави, здійснює цей обов'язок.

Останньою в переліку визначено завдання САП щодо здійснення у межах реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури міжнародного співробітництва [2]. Під час міжнародного співробітництва відбувається обмін досвідом та ефективними методиками розслідування і розкриття злочинів. Крім того, часто корупційні злочини мають транснаціональний характер, в таких корупційних схемах задіяні не тільки громадяни України, але й мешканці інших країн, а також фінансові установи інших країн. В межах міжнародного співробітництва також відбувається вирішення питань про екстрадицію.

Таким чином, у системі антикорупційних органів САП займає важливе місце, що обумовлюється її функціями та покладеними завданнями, активно співпрацює з НАБУ, ВАКС та іншими спеціалізованими антикорупційними органами. Загалом, утворення ВАКС, САП і НАБУ в Україні є втіленням принципу спеціалізації у діяльності судових та правоохоронних органах. Можна зробити висновок, що утворення САП в якості самостійного структурного підрозділу в межах Офісу Генерального прокурора сприяє більш ефективному виконанню завдання по боротьби із корупцією, оскільки до прокурорів САП пред'являються особливі вимоги та покладається особлива відповідальність.

Список використаної літератури:

1. Україна в Індексі сприйняття корупції-2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
2. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: Наказ Генерального прокурора від 05.03.2020 № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>

Плахотнік О. В.
*доцент кафедри нотаріального,
виконавчого процесу та адвокатури,
прокуратури, судоустрою Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ФУНКЦІЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП) займає особливе місце у системі державних органів, що спрямовані на боротьбу з корупцією. Виконання функцій САП у зв'язку з діяльністю Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) на стадії досудового розслідування та виконання функцій САП у суді мають свої особливості у кримінальних провадженнях пов'язаних з VIP корупційними правопорушеннями. З однієї сторони, нагляд у формі процесуального керівництва за діяльністю НАБУ на стадії досудового розслідування це нагляд за розслідуванням корупційних злочинів або злочинів пов'язаних з корупцією, а з іншої сторони не всі злочини, що має право розслідувати НАБУ відносяться до корупційних злочинів. З цього виходить те, що САП не завжди буде здійснювати функції нагляду за корупційними або пов'язаних з корупцією злочинами. Проблема підслідності НАБУ досі залишається актуальною темою серед науковців.

Завданням даних тез є розкриття частини повноважень САП, які визначені у Законі України “Про прокуратуру” [1]. Згідно, ч. 5 ст. 8 Закону України “Про прокуратуру” в Офісі Генерального прокурора утворюється (на правах самостійного структурного підрозділу) Спеціалізована антикорупційна прокуратура, на яку покладаються такі функції: 1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України; 2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; 3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом України “Про прокуратуру” і пов'язаних

із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. У межах реалізації своїх функцій Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює міжнародне співробітництво [1].

САП повинна здійснювати нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування НАБУ. Однак, враховуючи, що САП здійснює нагляд за гласними та не гласними слідчими (розшуковими) діями НАБУ на стадії досудового розслідування необхідно визначити підслідність НАБУ за ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [2]. Однак, КПК України визначає підслідність НАБУ не тільки у ч. 5 ст. 216 КПК України.

Згідно ч. 5 ст. 216 КПК України детективи Національного антикорупційного бюро України здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191, 206–2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366–2, 366–3, 368, 368–5, 369, 369–2, 410 Кримінального кодексу України, якщо наявна хоча б одна з умов визначених пунктами 1–3 ч. 5 ст. 216 КПК України.

Войтюк Р.В. у своїй статті “Актуальні питання підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України” зазначає, що визначені в абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України злочини підслідні детективам НАБУ лише у разі дотримання однієї з умов їх учинення, які пов'язані з категорією суб'єктів, розміром предмета злочину або завданої ним шкоди [3]. Войтюк Р.В. зазначає відповідну класифікацію підслідності НАБУ за ч. 5 ст. 216 КПК України з якою слід погодитись. Також, необхідно зазначити, що підслідність НАБУ має доволі складну структуру, яка може пересікатись з підслідністю інших органів, які визначені у ст. 216 КПК України. Так, підслідність слідчих Державного бюро розслідувань, яка віднесена ч. 4 ст. 216 КПК України пересікається з підслідністю детективів Національного антикорупційного бюро України, “крім випадків, коли досудове розслідування цих кримінальних правопорушень віднесено до підслід-

ності НАБУ згідно з частиною п'ятою цієї статті”. Також, ч. 9 ст. 216 КПК України зазначає, що у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених статтями 209 і 209–1 Кримінального кодексу України, досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, який розпочав досудове розслідування або до підслідності якого відноситься кримінальне правопорушення, що передував легалізації (відмиванню) майна, одержаного злочинним шляхом, крім випадків, коли ці кримінальні правопорушення віднесено згідно із цією статтею до підслідності НАБУ. Злочини, що визначені ч. 7 ст. 216 КПК України також можна віднести до підслідності НАБУ, оскільки “... досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, до підслідності якого відноситься кримінальне правопорушення, у зв’язку з яким почато досудове розслідування.”

Можливо найбільш об’ємною, за своїм значенням у визначенні підслідності є норма, що визначена перед останнім абзацом ч. 5 ст. 216 КПК України, де детективи НАБУ з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, які віднесені цією статтею до його підслідності, за рішенням Директора НАБУ та за погодженням із прокурором САП можуть також розслідувати кримінальні правопорушення, які віднесені до підслідності слідчих інших органів. Ця норма значно розширює підслідність НАБУ по відношенню до підслідності інших органів, що визначені ст. 216 КПК України.

Окремо слід зазначити про ч. 11 ст. 216 КПК України яка вказує на розслідування кримінальних проступків у формі дізнання, що також має відношення до підслідності НАБУ згідно ч. 3 ст. 38 КПК України. Згідно ч. 11 ст. 216 КПК України, при визначенні органу, що здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання, застосовуються правила підслідності, передбачені цією статтею (ст. 216 КПК України).

Також чиним, САП повинна здійснювати нагляд за діяльністю НАБУ та тими злочинами, що будуть віднесені до його підслідності на стадії досудового розслідування. Однак, розкриваючи функцію нагляду САП неможливо оминати процесуальне керівництво на

стадії досудового розслідування. Форма процесуального керівництва визначається ч. 2 ст. 36 КПК України, прокурор, здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Процесуальне керівництво безпосередньо пов'язано з наглядовою діяльністю прокурора і розкрити цю діяльність у межах тез навряд чи можливо, але необхідно зазначити, що Конституція України у ст. 131–1 також зазначає, що прокуратура здійснює організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку [4].

Враховуючи тенденцію до посилення ролі прокурора, як процесуального керівника загалом, так і до діяльності САП зокрема, логічним буде звести функцію САП до процесуального керівництва за додержанням законів під час проведення дізнання, гласних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій НАБУ у кримінальному провадженні.

Функція підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях, це наступна функція САП, що може бути реалізована виключно у суді, у відповідних провадженнях, що будуть віднесені до підслідності НАБУ. Згідно до предметної підсудності Вищого антикорупційного суду, що визначена ст. 33–1 КПК України, та тих проваджень НАБУ у яких САП здійснювала нагляд, підтримання державного обвинувачення буде відбуватись у Вищому антикорупційному суді. У цьому ж суді буде здійснюватись представництво у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Функцію представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом України “Про прокуратуру” і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави частково можна розкрити через главу 12

Цивільного процесуального кодексу України [5]. Згідно, ч. 1 ст. 290 Цивільного процесуального кодексу України позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави подається та представництво держави в суді здійснюється прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави розглядаються колегіально Вищим антикорупційним судом у складі трьох суддів, відповідно до ч. 1 ст. 34 ЦПК України.

Міжнародне співробітництво САП у межах їх діяльності необхідно розглядати через Розділ IX КПК України. Однак, необхідно ще раз зазначити, що у межах даних тез неможливо повноцінно розглянути всі функції САП. Підтримання державного обвинувачення у суді, функцію представництва САП та міжнародне співробітництво САП, як за своєю формою так і за своїм змістом є надзвичайно об'ємними та включають в себе діяльність яка визначається не тільки Законом України “Про прокуратуру”, а також антикорупційним законодавством, процесуальним законодавством та Наказами Генерального прокурора.

Список використаної літератури:

1. Про прокуратуру. Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // Голос України від 25.10.2014. № 206.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. К.: Голос України, 2012. 19 травня. № 90–91.
3. Войтюк Р.В. “Актуальні питання підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України”. ПРАВОВИЙ ЧАСОПИС ДОНБАСУ № 2. URL: <http://ljd.dli.donetsk.ua/ljd-archive/category/25-activities-2-pdf>.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст. 141.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року / Верховна Рада України. Офіц. Вид. К.: Голос України, 2004. 18 травня. № 89.

Кравченко О. В.

*аспірантка 4-го курсу кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ

Діяльність правоохоронних органів відіграє важливу роль у розбудові правової держави та громадянського суспільства, забезпеченні захисту прав і свобод громадян та мешканців України.

Проблема подолання корупції в Україні сьогодні залишається однією з найактуальніших у суспільстві. Всі зусилля української влади протягом останнього року у цьому напрямі були зосереджені переважно на створенні відомств і посад, покликаних боротися з корупцією, які, щоправда, й досі не запрацювали на повну силу. Тому з реальним розкриттям корупційних злочинів в Україні, на сьогоднішній день, все не так успішно, як із антикорупційними заявами. Такий стан речей дедалі більше мобілізує на боротьбу з корупцією громадянське суспільство та активізує антикорупційну діяльність окремих політиків.

Ефективність протидії корупції залежить від створення єдиної і комплексної системи уповноважених суб'єктів, покликаних забезпечити виявлення, досудове розслідування і запобігання корупційним правопорушенням.

Слід зауважити, що на сьогоднішній день спеціалізованими суб'єктами в боротьбі проти корупції в Україні виступають такі органи: Національне антикорупційне бюро України (є державним правоохоронним органом, який виявляє, припиняє, розслідує і розкриває корупційні правопорушення і запобігає вчиненню нових); Спеціалізована антикорупційна прокуратура (самостійний структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора); Національне агентство з питань запобігання корупції (центральный орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики, формує правила попередження корупції і підвищення прозорості публічного сектору);

Державне бюро розслідувань (центральный орган виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції); Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (центральный орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики, формує правила попередження корупції і підвищення прозорості публічного сектору); Вищий Антикорупційний суд (постійно діючий вищий спеціалізований суд у системі судоустрою України).

Водночас слід констатувати, що в Україні хоч і створені антикорупційні органи, однак діяльність цих органів неефективна, відсутні реальні результати діяльності, скоординовані дії у реалізації основних антикорупційних заходів, що, в свою чергу, формує негативне відношення громадськості до таких новостворених інституцій. Це пов'язано з багатьма факторами, зокрема, по-перше, відсутність спеціально підготовлених фахівців, які реалізуватимуть антикорупційну політику, обізнані у питаннях запобігання та подолання корупції, мають відповідну кваліфікацію та досвід діяльності. По-друге, відсутність досвіду діяльності та інституційної спроможності зазначених органів, оскільки це новостворені органи, вони формують свою діяльність з урахуванням досвіду європейських та світових практик, що не завжди спрацьовує. Адже в Україні характер корупції відрізняється від корупційних проявів в інших країнах, тому слід враховувати національні особливості прояву корупції в нашій країні. По-третє, зазначені органи повільно розпочали свою діяльність, оскільки дуже довго формувався кадровий склад таких органів. Зокрема, Національне агентство з питань запобігання корупції понад рік працювало не в повному складі (було призначено 4 члени Національного агентства з 5), на сьогодні ще повністю не укомплектований кадровий склад Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, а також Державного бюро розслідувань. По-четверте, відсутня

взаємодія зазначених органів, яка має бути врегульована у чинних нормативно-правових документах, разом з тим антикорупційні інституції дублюють діяльність одна одної, це стосується складання адміністративних протоколів, здійснення нагляду за дотриманням законодавства у частині заповнення декларацій, а також конфлікту інтересів тощо.

Отже, діюче законодавче забезпечення формування національної системи «антикорупційних органів» не можна вважати завершеним, тому що досі триває реформування спеціально уповноважених органів у сфері протидії корупції.

Варто розділити думку з експертами, громадськими діячами, які наголошують: все, що по-справжньому пов'язано з протидією корупції, неодмінно набуває політичного забарвлення, а це лише свідчить про те, наскільки глибоко вона вросла у владу, державу та суспільство, і тому очевидним є той факт, що процес одужання буде нелегким і тривалим. Для її усунення та остаточного ліквідування створена і діє у межах своїх повноважень велика кількість різних органів.

Таким чином, антикорупційні органи України – правоохоронні органи, які з кожним днем удосконалюються завдяки тому, що на власному історичному досвіді Україна визначила основні положення та напрямки, у якому треба рухатися далі. Антикорупційні органи, як новий елемент механізму захисту правопорядку перебуває на стадії активного розвитку і правове регулювання їх організації та діяльності потребує законодавчого доопрацювання. Проте навіть сьогодні антикорупційні органи України вдало реалізують свої завдання на практиці, що додає впевненості у тому що через деякий час воно стане невід'ємною частиною ефективного механізму правового захисту законних інтересів держави і громадянина.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Ковальчук Інна Сергіївна

Баклан З. Г.
студентка І-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

НЕДОПУЩЕННЯ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА

Актуальність дослідження проявів корупції в діяльності прокурорів зумовлена тим, що діяльність працівників органів прокуратури має публічний характер, тобто знаходиться під постійною увагою суспільства, а це, в свою чергу, покладає на них обов'язок щодо дотримання вимог законодавства України, відповідальність за відповідність соціальній ролі посади прокурора та уникнення підстав для сумніву в законності прийнятих рішень та вчинених дій. Таким чином, прокурор повинен дотримуватися професійної етики, тобто його діяльність повинна бути моделлю належної поведінки, що відповідає загальноприйнятим нормам моралі, а також кращим уявленням суспільства про прокуратуру та її працівників.

В контексті обраної проблематики слід зазначити що ж таке власне корупція. Загалом, слово «корупція» походить від латинського слова «*corrupture*», що в перекладі означає «псувати». В римському праві дане визначення застосовувалося для позначення протиправних дій в судовій практиці (наприклад, перешкоджання судовому процесу). Та в сучасних умовах дане визначення застосовується далеко не тільки в діяльності суддів – довіра суспільства до органів прокуратури теж значно знижується за рахунок існування корупції в прокурорській діяльності. Погоджуємось з науковцями, які тлумачать корупцію у правовому аспекті так: підкуп-продажність державних службовців; зловживання владою або посадовим становищем, використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу, елемент (ознака) організованої злочинності [1, ст. 9].

Слід зазначити, що Закон України «Про запобігання корупції» встановлює обмеження, які сприяють запобіганню корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням:

– обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22), відповідно до якого особам, визначених Законом, в тому числі прокурорам, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах;

– обмеження щодо одержання подарунків чи неправомірної вигоди (ст. 23), яке полягає в тому, що особам, визначених Законом, в тому числі прокурорам, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб, якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи, а також у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави;

– обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 25), відповідно до якого особам, визначених Законом, в тому числі прокурорам, забороняється займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, а також входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації);

– обмеження спільної роботи близьких осіб (ст. 27), яке полягає в тому, що особи, визначені Законом, в тому числі і прокурори, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам [2].

Вважаємо, що вчинення прокурором корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень прямо пов'язане з порушенням профе-

сійної етики прокурора. Так, прокурор під час виконання своїх службових повноважень зобов'язаний неухильно дотримуватися вимог закону та загальноновизнаних етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [2].

Окрім того, Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів встановлює, що прокурор має суворо дотримуватись обмежень, передбачених антикорупційним законодавством, не допускати будь-яких проявів, які можуть створити враження корупційних, у тому числі:

- вступати у позаслужбові стосунки з метою використання службових повноважень або службового становища;
- неправомірно втручатися чи здійснювати у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, вплив на службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи суддів [3].

Не можна не звернути увагу на те, що порушення вище зазначених положень викликає сумніви в об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності прокурора, а також є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності у вигляді звільнення з посади в органах прокуратури. Так, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 51 та ч. 3 ст. 54 Закону України «Про прокуратуру» прокурор звільняється з посади у разі набрання законної сили судовим рішенням про притягнення прокурора до адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією [4].

Ще один доказ того, що в діяльності прокурора недопустимими є прояви корупції, полягає в тому, що відповідно до п. 3 ч. 6 ст. 27 Закону України «Про прокуратуру» особа, яка має незняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією не може бути призначена на посаду прокурора [4].

Загалом, можемо зробити висновок, що запобігання корупції в прокурорській діяльності є одним із першочергових завдань. Так, відповідно до Антикорупційної програми Генеральної прокуратури України на 2019–2020 роки заходами з реалізації загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у діяльності органів

прокуратури України у 2019–2020 роках були: аналіз стану запобігання та протидії корупційним і пов'язаним з корупцією правопорушенням; виявлення корупційних ризиків у діяльності органів прокуратури України, встановлення причин і умов їх виникнення, реалізація заходів щодо їх усунення (мінімізації); вжиття заходів щодо виявлення конфлікту інтересів при виконанні повноважень працівниками органів прокуратури України та його врегулювання; запобігання існуванню у відомчих організаційно-розпорядчих документах чинників для корупційних ризиків; встановлення й заохочування нових ефективних запобіжників вчиненню корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень; інформування громадськості про здійснювані Генеральною прокуратурою України заходи щодо запобігання та протидії корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням тощо [5]. Варто зазначити, що антикорупційна програма Офісу Генерального прокурора на 2021–2022 роки вже затверджена наказом Генерального прокурора від 12.03.2021 року, проте текст буде оприлюднений після погодження з Національним агентством з питань запобігання корупції згідно з вимогами статті 19 Закону України «Про запобігання корупції», хоча в цілому наведене положення залишиться без істотних змін.

Наостанок, слід відмітити, що відповідно до Стандартів професійної відповідальності та викладів основних обов'язків і прав прокурорів, ухвалених Міжнародною асоціацією прокурорів у 1999 році прокурори повинні повсякчасно підтримувати честь і гідність своєї професії, завжди поводитись професійно, дотримуючись законів, правил і етичних норм своєї професії, а також постійно дотримуватись найвищих стандартів чесності та старанності і так далі [6]. Проте, прояви корупції в діяльності прокурора автоматично порушують дані умови і відповідно підривають довіру суспільства до органів прокуратури.

Таким чином, вважаємо, що задля усунення або хоча б мінімізації корупційних ризиків в прокурорській діяльності потрібно: 1) вжити заходів щодо матеріального забезпечення та соціального захисту працівників органів прокуратури, що виступатиме стимулятором праці й запобігатиме корупційним проявам; 2) вжити необхідних заходів навчального та методичного характеру щодо правильного застосування

та виконання антикорупційного законодавства органами прокуратури, шляхом підвищення їх кваліфікації та професійного рівня; 3) здійснювати ефективний контроль за своєчасністю та достовірністю подання декларації працівниками органів прокуратури; 4) створити умови невідворотності відповідальності працівників органів прокуратури за порушення вимог антикорупційного законодавства тощо.

Список використаної літератури:

1. Виховання доброчесності та зниження ризиків корупції: навчальний посібник. Київ: НУОУ ім. Івана Черняховського. 2018. Ст. 252.
2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 1700-VII. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n311>.
3. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>.
4. Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 1697-VII. Ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18?find=1&text=коруп#n3>.
5. Наказ Генеральної прокуратури України від 01.03.2019 року № 38 «Про затвердження Антикорупційної програми Генеральної прокуратури України на 2019–2020 роки». *Офіс Генерального прокурора*. 2014. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/iord?_m=publications&_t=rec&id=242880.
6. Стандарти професійної відповідальності та виклади основних обов'язків і прав прокурорів від 23.04.1999 р. *Міжнародна асоціація прокурорів*. 1999. URL: [https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Docmentation/IAP-Standards-\(1\)/Ukrainian.pdf.aspx](https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Docmentation/IAP-Standards-(1)/Ukrainian.pdf.aspx).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Василяшко А. В.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ У РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Корупція – одне з негативних явищ у суспільстві, що знаходить прояв у зловживанні своїм становищем службових осіб задля особистого збагачення. На жаль, це одна з найгостріших проблем на території України, про що свідчать статистичні показники: за останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) виросли на 3 бали (із 33 балами зі 100 можливих ми отримали 117 місце зі 180 країн у списку CPI) [1].

Задля боротьби з корупцією в нашій державі створено ряд правоохоронних органів. На нашу думку, ключову роль серед них відіграє Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП) – самостійна ланка в системі органів прокуратури, що була створена 22 вересня 2015 р. за наказом Генерального прокурора України В. Шокіна.

Зазначимо, що головним завданням цього органу є нагляд за розслідуваннями Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ). Правовою основою діяльності САП є ст. 9 Закону України «Про прокуратуру» [2] та наказ Генеральної прокуратури від 12.04.2016 № 149 «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України» [3].

Безумовно, ключову роль в роботі цієї прокуратури відіграє прокурор. Умовно його роботу можна розділити на декілька етапів:

- нагляд при проведенні слідчих дій;
- нагляд за порядком написання усіх протоколів під час судового розслідування;
- нагляд під час досудового розслідування та прийняття в його рамках рішень.

Завдяки плідній взаємодії з НАБУ САП попереджує, запобігає, виявляє, розкриває корупційні правопорушення, що мають «елітарний» характер. До прикладу, 30 березня 2021 р. прокурором САП,

за матеріалами досудового розслідування НАБУ, скеровано до суду обвинувальний акт про обвинувачення одного з керівників Харківського окружного адміністративного суду у наданні неправомірної вигоди [4]. У свою чергу, 25 березня 2021 р., прокурорами САП за матеріалами досудового розслідування, яке здійснювали детективи НАБУ, скеровано до суду обвинувальний акт про обвинувачення колишніх посадовців Служби зовнішньої розвідки України: заступника голови СЗР, посадовця СЗР, а також колишнього виконувача обов'язків директора державного підприємства [5].

Отже, можна зробити висновок, що завдання, покладені на САП, є досить великим за своїм обсягом та достатніми для того, щоб реалізувати антикорупційну державну політику. Крім того, притягаючи до відповідальності таких «особливих» суб'єктів, САП сприяє підвищенню рівня довіри населення до всіх органів державної влади, що в сучасних умовах є край актуальним для України.

Список використаної літератури:

1. Індекс сприйняття корупції 2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
3. Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України: Наказ від 12.04.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149900-16#Text>.
4. САП скерувала до суду справу голови харківського адмінсуду. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/30/novyna/polityka/sap-skeruvala-sudu-spravu-holovy-harkivskoho-adminsudu>
5. САП скерувала до суду справу екзаступника голови Служби зовнішньої розвідки. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/25/novyna/polityka/sap-skeruvala-sudu-spravu-ekszastupnyka-holovy-sluzhby-zovnishnoyi-rozvidky>.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури, кандидат юридичних наук
Деменчук Марина Олександрівна

Видойна М. І.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Нині тема подолання корупції є однією із найактуальніших світових проблем. Корупція у всіх своїх формах загрожує не лише суспільним і національним інтересам, а й безпеці держави в цілому. Саме тому формуються нові правоохоронні органи та покладаються відповідні функції на вже створені органи. Нині в Україні налічується близько десятка органів, що займаються реалізацією державної антикорупційної політики та борються із незаконними діями посадових осіб.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у діяльності спрямованої на запобігання корупції є органи прокуратури, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства із питань запобігання корупції [1]. Одним із найважливіших органів у здійсненні Україною антикорупційної політики є Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), що було створене відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року, яке визначене законом, як державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [2].

Вважаємо, що діяльність НАБУ надзвичайно важлива для майбутнього України, оскільки запобігання хабарництва є одним із головних завдань здійснення державної політики уповноваженими суб'єктами. Це зумовлено тим, недостатні дії у сфері боротьби з корупцією можуть спричинити недовіру суспільства, спад інвестиційної перспективи, та небажання європейських та світових фондів

працювати з Україною. Сталі корупційні правопорушення та нестача державного бажання в боротьбі з хабарництвом, призводять до зменшення імовірності геополітичного, економічного та інших проривів у розвитку країни. Боротьба із корупцією в Україні обтяжується тим, що ці протиправні стосунки розповсюдились на усі рівні державного управління, в процесі творення правової держави загалом. Дослідники вважають, що хабарництвом частково «заражені» майже усі гілки влади.

Створення НАБУ стало новим досвідом для України. Схожі органи працюють у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії, їх діяльність виявилась досить ефективною у протидії корупції, що стало однією із причин створення аналогу для України. Відносна новизна введення даної правоохоронної структури вимагає вдосконалення інституалізації процесу боротьби із корупцією.

Саме тому для Національного антикорупційного бюро важливим є вирішення певного переліку питань у сфері протидії корупції, зокрема постійне здійснення аналізу на основі стану справ, що стосуються хабарництва, спостереження за реалізацією державної антикорупційної політики, формування ідеології недопустимості корупції. Ось чому слушним є припущення В. М. Пасічника, суть якого полягає у тому що, безпосередньою вимогою для досягнення успіху в боротьбі із корупцією є збільшення покарання за корупцію, запровадження більш суворої кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину [3].

Важливим для досягнення ефективного виконання своїх повноважень НАБУ є його взаємодія із іншими правоохоронними органами, які здійснюють протидію корупції. Зокрема, варто зазначити, що у процесі здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні, яке розслідується Національним антикорупційним бюро України за процесуальним керівництвом Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, детективи НАБУ взаємодіють із прокурорами САП на стадії досудового розслідування з метою дотримання вимог КПК [4].

Зважаючи на те, що НАБУ не тільки антикорупційний, а й правоохоронний орган, то є ймовірність виникнення хабарництва у його внутрішній структурі, оскільки багато співробітників інших правоохоронних органів перейшли до НАБУ після його утворення. З метою запобігання даної загрози, створено гарантії незалежності, що покликані уникнути корупційних проявів серед працівників Національного антикорупційного бюро України. З метою забезпечення досягнення гарантії незалежності прийнято такі заходи: нормативно-правовими актами встановлено особливий порядок конкурсного відбору Директора Національного антикорупційного бюро України та вичерпний перелік підстав припинення його повноважень, набір інших працівників НАБУ здійснюється на конкурсних засадах, усім працівникам бюро надано особливий правовий та соціальний захист та забезпечено належні умови оплати праці.

Таким чином, можна зробити висновок, що нині проблема боротьби із корупцією є однією із злободенних для України. Із метою протидії хабарництву було створено Національне антикорупційне бюро України, що реалізує державну антикорупційну політику. Питання взаємодії НАБУ під час розгляду кримінальних проваджень є важливим аспектом для проведення повного, швидкого, всебічного та неупередженого досудового розслідування; збирання доказів (зберігаючи їх юридичні властивості), їх правильного закріплення та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення (злочини).

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.
3. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією: В. М. Пасічник 2014 р. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_5.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кіслиця Ірина Олександрівна**

Винокур В. В.

*студент 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Комплексна антикорупційна реформа визнана однією з найбільш складних та дискусійних реформ в історії сучасної незалежної України. Вона складається з багатьох етапів і бере свій початок у 2014 році, коли Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про запобігання корупції» [1], у той же час почалось формування системи спеціалізованих антикорупційних органів, головним призначенням яких є реалізація державної антикорупційної політики відповідно до оновленої законодавчої бази. До таких органів слід віднести Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) як спеціалізований орган досудового розслідування, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП) як спеціалізований орган процесуального керівництва, Вищий антикорупційний суд (ВАКС) як орган судового контролю та судочинства та Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) як профільний орган, що формує антикорупційну політику та здійснює заходи, пов'язані з запобіганням корупції. Усі ці органи наділені спеціальними повноваженнями, що кореспондують їх функціям та обов'язкам. Потрібно розуміти, що ризики, пов'язані з діяльністю вищевказаних органів, в тому числі і корупційні, є над-

звичайно високими, оскільки корупційні елементи мають схильність та здатність впливати на органи, що можуть загрожувати їх успішній протиправній діяльності та подальшому збагаченню. Видається зрозумілим, що у випадку, коли власне антикорупційний орган буде піддано корупційному впливу, ефективність та доцільність діяльності такого органу буде під великим питанням. Окрім того, потенційні корупційні скандали, пов'язані саме з антикорупційними органами, можуть негативним чином вплинути на рівень громадської довіри до вказаних органів. Рівень довіри є досить важливим показником, оскільки антикорупційна діяльність напряду залежить від взаємодії з громадськістю, від рівня довіри залежить якість та кількість повідомлень про можливі корупційні правопорушення та успішність роботи з викривачами. Враховуючи вищенаведене та керуючись досвідом зарубіжних партнерів, законодавець вважає за необхідне створення підрозділів внутрішнього контролю за діяльністю спеціальних антикорупційних органів.

Досліджуючи положення законодавства, що регулює діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції, визначається, що, відповідно до Положення про Управління внутрішнього контролю, затвердженого Наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 12.03.2020, воно є самостійним структурним підрозділом апарату НАЗК, який здійснює заходи для забезпечення доброчесності працівників Національного агентства та дотримання Закону України «Про запобігання корупції». Управління підпорядковано безпосередньо Голові Національного агентства, має визначений перелік функцій, пов'язаних з організацією та забезпеченням внутрішнього контролю в НАЗК та забезпеченням доброчесності працівників НАЗК, наділено відповідними функціями та правами. Відповідно до вищезгаданого Положення, до складу Управління входять відділ внутрішнього контролю та відділ з питань запобігання корупцією [2]. Як визначається з вищенаведеного, структурний поділ органу внутрішнього контролю Національного агентства з питань запобігання корупції охоплює два функціональні напрямки – загальний

контроль за додержанням законодавства та контроль доброчесності працівників, наділених спеціальними повноваженнями.

Статтею 27 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» визначено, що з метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного бюро у складі його центрального управління діє підрозділ внутрішнього контролю [3]. Відповідно до Положення про Управління внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, затвердженого наказом Директора Національного антикорупційного бюро України від 29.11.2019, Управління є підрозділом внутрішнього контролю, який діє у складі центрального управління НАБУ з метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного бюро. До складу Управління входять відділ запобігання корупції, відділ внутрішніх розслідувань, відділ інформаційної безпеки та старші детективи Управління внутрішнього контролю, які підпорядковуються безпосередньо Керівнику Управління.[4] Виходячи з переліку функцій та обов'язків Управління, його працівники уповноважені проводити ряд заходів внутрішнього контролю, починаючи з розробки та впровадження систем виявлення та управління корупційними ризиками в діяльності НАБУ та закінчуючи проведенням повноцінного досудового розслідування з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень у діяльності працівників Національного бюро.

Що стосується Вищого антикорупційного суду України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, то, виходячи з правової природи вищевказаних органів, вони є, відповідно, повноправними частинами системи судоустрою та системи органів прокуратури України, і у питаннях внутрішнього контролю підпорядковуються відповідним спеціальним органам, комісіям та радам. Тим не менш, буде неправильним залишити без уваги деякі заходи, що вживаються керівництвом, до прикладу, системи органів прокуратури України і спрямовані на роботу саме з ризиками корупційних правопорушень у діяльності органів прокуратури України. Одним з таких заходів є

щорічне формування та затвердження Антикорупційних програм, положеннями яких визначаються засади загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупційним і пов'язаним із корупцією правопорушенням.

Проаналізувавши наведені положення законодавства, можна зробити висновок про те, що у існуючій системі антикорупційних органів створені та діють органи внутрішнього контролю, діяльність яких спрямована на усунення корупційних ризиків та проведення внутрішнього контролю у формі моніторингу або розслідування там, де це визначається доцільним.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.03.2021).

2. Положення про Управління внутрішнього контролю: затв. наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 12.03.2020 № 95/20. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/130-Polozhennya-pro-Upravlinnya.pdf> (дата звернення: 27.03.2021).

3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст. 2051). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення: 27.03.2021).

4. Положення про Управління внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України: затв. наказом директора Національного антикорупційного бюро України від 29.11.2019 № 142. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/page_uploads/02.12/nakaz_uvkv.pdf (дата звернення: 27.03.2021).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Вотчал О. В.

студент I-го курсу факультету

прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН В УМОВАХ ЕПІДЕМІЇ COVID-19

В сучасних умовах реформування українського суспільства актуальними є дослідження та вирішення проблем запобігання та протидії корупції. Корупційні прояви в гілках влади становлять перешкоду на шляху реалізації інших реформ; корупція знижує рівень довіри до діючої влади; знижуються інвестиції; рівень та якість життя; погіршується соціально-економічне становище країни. Саме тому одним із пріоритетних напрямів політики є розвиток антикорупційних органів.

Відсутність ефекту боротьби з корупційними явищами негативно впливає на розвиток суспільства, партнерські відносини з зарубіжними партнерами, гальмує розвиток держави та унеможливорює реалізацію нових реформ. Тож виходом з такої ситуації є вдосконалення законодавчого забезпечення діяльності антикорупційних органів та підвищення ефективності їх функціонування.

Аналізуючи результати роботи Національного антикорупційного бюро України за 2020 на підставі звіту [1], важливо звернути увагу на те, що НАБУ продовжило тенденцію до збільшення кількості викриття фактів корупції. Так, детективами було повідомлено про підозру 201 особі (у 2019 році – 153 особам). Необхідно зауважити, що у порівнянні з першим півріччям 2020 року, друга половина року виявилася менш продуктивною за кількістю підозр (в першому – 125, проти 76 – у II півріччі). Така ситуація була пов'язана з відсутністю керівника САП, який за законом має підписувати підозри низці посадовців, підслідних НАБУ.

Сьогодні проходить конкурс на заняття посади керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, тому сподіваємося, що най-

ближчим часом ситуація щодо процесуального керівництва значно покращиться. Заслужують позитивної оцінки темпи розслідувань у II півріччі 2020 року, з-поміж 33 кримінальних проваджень, у межах яких підозрюваними стали 76 осіб, слідство вдалося завершити у 14: 8 справ стосовно 8 осіб скеровано до суду, у 6 провадженнях стосовно 11 осіб відкриті матеріали слідства для ознайомлення [1].

Враховуючи зазначене, можна констатувати, що відбулося і значне покращення економічної ефективності діяльності НАБУ. Так, за результатами роботи за 2020 рік загальний економічний ефект від діяльності антикорупційних органів (НАБУ та САП) перевищив 1,9 млрд грн (рис. 1). Так, упродовж II півріччя 2020 року до бюджету перераховано майже 51 млн грн, із яких 50 млн грн відшкодовано колишнім народним депутатом України, якого слідство вважає організатором схеми з заволодіння майном Національної гвардії України на понад 81,64 млн грн [1].

ЕКОНОМІЧНИЙ ЕФЕКТ ВІД ДІЯЛЬНОСТІ НАБУ ТА САП У 2020 РОЦІ

(всього у 2020 році)

(в т.ч. у II півріччі 2020 року)

Рис. 1. Економічний ефект від діяльності НАБУ та САП у 2020 році

Одним із напрямків підвищення ефективності діяльності НАБУ є вдосконалення взаємодії між антикорупційними органами та Вищим антикорупційним судом. У зв'язку із карантинними обмеженнями, які застосовувалися в 2020 році, взаємодія НАБУ з громадськістю, державними органами та міжнародними партнерами протягом 2020 року проходила в дистанційній формі із застосуванням інформаційних технологій в режимі онлайн. Заслужує окремої уваги пи-

тання щодо співпраці НАБУ та державних органів влади з приводу надання інформації щодо обставин, які можуть сприяти вчиненню кримінальних корупційних правопорушень у сфері їхньої компетенції. Інформація, яка надається до НАБУ найчастіше пов'язана зі сферою закупівель у транспортній та енергетичній галузях. Детективами НАБУ в свою чергу вказується про необхідність забезпечення рівних умов для учасників торгів та усунення впливу замовників на проведення тендерів.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, необхідно звернути увагу на достатньо високому рівні роботи НАБУ за 2020 рік, але в той же час констатуємо, що ефективність його діяльності та взаємодія потребує значних змін та вдосконалення.

В умовах епідемії COVID-19 відповідних трансформаційних змін потребує діяльність всіх антикорупційних органів. Для забезпечення розумних строків досудового розслідування необхідні найшвидші кроки у напрямку запровадження системи ECase Management System (MS), яка дозволить оптимізувати процес досудового розслідування антикорупційних органів України. Впровадження вказаної системи дозволить НАБУ, САП та ВАКС взаємодіяти онлайн, що пришвидшить час та підвищить якість досудового розслідування.

Список використаної літератури:

1. Звіт про роботу НАБУ за 2020 рік. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_ii_2020_.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Кубаєнко Андрій Володимирович

Данилевська М.М

*студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Корупція є вагомим фактором, який гальмує процес розвитку усього суспільства і держави в цілому. Група держави проти корупції (ГРЕКО) зазначає, що корупція в Україні є систематичним явищем, яке існує в усіх сферах життя суспільства та на всіх рівнях державного управління, у тому числі у правоохоронних органах, прокуратурі та судовій владі, а також у місцевій владі [1]. Слід зазначити, що антикорупційна діяльність активно розвивається в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Одним із головних джерел запровадження і здійснення антикорупційної діяльності є нормативно-правова база.

Тучак Р.М. вважає, що найпотужнішою зброєю в боротьбі з корупцією є верховенство закону, тобто функціонування влади у русі неухильного дотримання принципів законності та справедливості як найвищих засад свого функціонування. Закон має розглядатися як непорушний кодекс поведінки, а повага до нього з боку усіх членів суспільства – як їх громадський обов'язок [2, с. 47].

Сьогодні в Україні існує понад 100 нормативних актів, головною метою яких є вирішення, запобігання та боротьба з корупцією. Однак існування такої великої кількості нормативно-правових актів не означає, що існуюча система антикорупційної політики є повною, досконалою та дієвою. Зазначені правові акти приймалися в різний час різними уповноваженими на те органами та для різних цілей, і така велика кількість документів національного законодавства показує нам, що в сучасній Україні бракує єдиної концепції боротьби з корупційними правопорушеннями.

На сьогодні головним документом міжнародного стандарту у сфері запобігання і протидії корупції є Конвенція ООН проти корупції, прийнята на 58 сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 року, яка встановила теоретичні основи для адаптації національного

законодавства та визначили фундаментальні засади антикорупційної політики держав-учасниць цього міжнародного договору.

Так, відповідно до Конвенції кожна держава-учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє і здійснює ефективну політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й не-підкупності, прозорості й відповідальності. Окрім того, норми цієї Конвенції передбачають створення спеціального органу (органів), діяльність якого (яких) спрямована на запобігання і протидію корупції, активну участь громадськості, створення кодексів поведінки службовців, зміцнення незалежності судової влади, закріплення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення та окреслення корупційних злочинів.

Враховуючи те, що в Україні фактично була відсутня ефективна стратегія протидії корупції, яка б враховувала гостроту проблеми та актуальність ситуації, недоліки актуалізували необхідність ухвалити новий стратегічний документ, який би комплексно підійшов до розв'язання проблеми, визначив чіткі цілі, часові рамки й засоби їх досягнення, а також поєднав антикорупційні реформи з іншими, зокрема такими як судова реформа, реформа органів правопорядку, публічної служби, адміністративна тощо. Таким документом покликана була стати нова Антикорупційна стратегія.

14 жовтня 2014 р. Верховна Рада України в другому читанні прийняла закони України « Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», «Про Національне антикорупційне бюро України» [3], «Про запобігання корупції» [4], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів». Крім того, 16 вересня 2014 р. було прийнято Закон України «Про очищення влади», який передбачає механізми люстрації посадових осіб органів державної влади й місцевого самоврядування.

Ухвалені антикорупційні закони – це базові документи, які містять основні принципи як оголосити війну корупції та виграти її. Згідно із Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» від 14.10.2014 № 1699-VII, до переліку основних завдань, вирішення яких визначено ключовими на період 2014–2017 років віднесено:

1) розроблення ефективної скоординованої політики, направленої на боротьбу із корупцією, створення спеціально уповноважених органів відповідно до стандартів ЄС;

2) запобігання корупції у представницьких органах влади та органах виконавчої влади;

3) створення доброчесної публічної служби;

4) запобігання корупції у сфері державних закупівель;

5) запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції;

6) запобігання корупції у приватному секторі;

7) спрощення процедури доступу до інформації;

8) створення системи правових інструментів, які дадуть змогу ефективно виявляти та розслідувати корупційні злочини, конфісковувати майно, яке було предметом злочинної діяльності або набуто внаслідок такої діяльності, притягувати до відповідальності осіб, причетних до вчинення корупційних злочинів;

9) формування в суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції;

10) оцінювання результатів реалізації Антикорупційної стратегії.

Також слід звернути увагу на Закон України «Про вжиття заходів для відновлення нормативно-правового регулювання діяльності антикорупційних органів та довіри до конституційного судочинства», згідно з яким Кабінету Міністрів України невідкладно потрібно вжити заходів щодо ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також вирішити питання безпосереднього автоматизованого доступу Національного агентства з питань

запобігання корупції до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів, банків даних, у тому числі тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, для отримання інформації, необхідної для виконання повноважень [5].

Саме тому, в умовах активної протидії проявам корупції особливої актуальності набуває професійне навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, вивчення особливостей взаємодії антикорупційних інституцій з органами влади та органами місцевого самоврядування; підвищення професійного рівня та правової свідомості, формування однакового підходу до розуміння і застосування норм антикорупційного законодавства, які є основою для подальшої успішної боротьби з корупцією.

Однак, не слід забувати про те, що прийняття будь яких Законів ще не є запорукою їх успішної реалізації. Отже, попереду у держави та громадських інституцій дуже велика робота по створенню умов ефективного застосування положень нового антикорупційного законодавства. Основою в такій роботі має стати затвердження Національної антикорупційної стратегії держави та прийняття на її основі державної програми, які нададуть реалістичне бачення ситуації в Україні, та визначать, враховуючи міжнародний досвід та відповідні стандарти, перспективи розвитку державної антикорупційної політики на найближчі роки.

Список використаної літератури:

1. Національна система доброчесності «Україна-2015»: звіт Transparency International Україна. – [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://ti-ukraine.org>.
2. Тучак Р.М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2007. с. 198.
3. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон від 14.10.2014 No 1698-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, No 47, ст. 2051.

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. 2014. № 49. ст. 2056.

5. Про вжиття заходів для відновлення нормативно-правового регулювання діяльності антикорупційних органів та довіри до конституційного судочинства: Закону України від 29.10.2020 № 477 // Відомості Верховної Ради України. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0006525-20#Text>.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Ковальчук Інна Сергіївна

Зуєва В. С.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ РЕЄСТРУ КОРУПЦІОНЕРІВ

Протягом тривалого часу корупція є однією з найбільш гострих проблем для нашої країни, а для усунення злочинів, пов'язаних з нею, вчинено багато різноманітних заходів з боку держави. Так, в Україні діє Закон «Про запобігання корупції», який поширюється на осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, депутатів, посадовців, військовослужбовців, суддів, посадових та службових осіб органів прокуратури, поліцейських та ін.

Згідно цього закону, Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики [1].

Цей орган створює Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, тобто портал, де міститься інформація про всіх фізичних та юридичних осіб, які

вчинили корупційні правопорушення. На думку більшості вчених, така база має значно понизити рівень корупції в країні.

Зазначимо, що метою реєстру є:

- перевірки осіб, які претендують на певні посади;
- визначення сфер діяльності та посад, які мають найбільший корупційний ризик;
- аналіз відомостей про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення.

Держателем та Адміністратором реєстру є Національне агентство, яке також забезпечує роботу та функціонування реєстру. Реєстратором Реєстру є самостійний структурний підрозділ апарату Національного агентства, що вносить або вилучає певні відомості. Наприклад, якщо певну особу було виправдано, реєстратор вилучає її ім'я з реєстру.

Цікавим є той факт, що інформація про корупціонерів додається до Реєстру на основі електронних копій рішення суду з Єдиного державного реєстру судових рішень, а також завіреної в установленому порядку паперової копії розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення [2].

За допомогою Реєстру будь-яка особа може самостійно перевірити наявність інформації про кожного посадовця, депутата, суддю та інших, з ким можливо доведеться мати справу. Кожен посадовець, депутат, суддя та інші можуть перевірити наявність інформації про себе.

Нещодавно, 11 березня 2021 р., Національне агентство представило оновлений Реєстр корупціонерів. Оскільки його база зазнала деяких змін, тепер завдяки їй можна дізнатися кількість корупціонерів у кожній області та перевірити справжність довідок за QR-кодом. Крім того, покращено пошук: знайти людину набагато легше за допомогою спеціальних фільтрів.

Отже, Реєстр корупціонерів є досить актуальним та передовим кроком для нашої держави, що сприятиме попередженню вчинення

корупційних правопорушень, прозорості в діяльності високопосадовців та підвищенню рівня довіри населення до них.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

2. Про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення: рішення Національного агентства з питань запобігання корупції 09.02.2018 № 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18#Text>.

Науковий керівник:** асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Деменчук Марина Олександрівна

Кириченко А. О.

*студентка I-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ
ТА ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ПОРІВНЯЛЬНО-
ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ В АСПЕКТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ**

Проблема вчинення злочинів вищими посадовими особами в сучасних умовах постає особливо актуально. Корупція є одним з найголовніших ворогів нашої держави. Негативна статистика вчинення корупційних правопорушень підтверджує той факт, що сфера української правоохоронної діяльності потребує реформування, одним з напрямків з реалізації цієї діяльності й виражається у створенні актуальних правоохоронних органів таких як Державне бюро розслідувань (далі ДБР) й Національного антикорупційного бюро (далі НАБУ), та порівняння й аналіз функцій цих двох основоположних органів системи антикорупційного законодавства є не тільки цікавим, а й актуальним для практичного застосування.

Згідно Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [1]. Однак у законі чітко не окреслені повноваження цього органу. Тому повніше розкрити функції НАБУ допомагає Кримінально-процесуальний кодекс, де у ч. 5 ст. 216 зазначено, що детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206–2, 209, 209–1, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 368, 368–2, 369, 369–2, 410 Кримінального кодексу України, якщо наявна хоча б одна з таких умов:

- по-перше, злочин вчинено вищою посадовою особою (наприклад Президентом України);
- по-друге, розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленої законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків);
- по-третє, злочин, передбачений статтею 369, частиною першою статті 369–2 Кримінального кодексу України, вчинено щодо службової особи, визначеної у частині четвертій статті 18 Кримінального кодексу України або у пункті 1 цієї частини [2].

Тобто, узагальнюючи функції НАБУ, можна виділити три основні функції, погоджуючись при цьому з думкою Р. Гречанюк: 1) оперативно-розшукову; 2) досудового розслідування; 3) превентивну, що полягає у здійсненні інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ [4, с. 43–44].

Щодо Державного бюро розслідувань, то ст. 5 відповідного Закону прописано, що Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України [3].

Тому на підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що функції НАБУ й ДБР загалом є достатньо схожими. Основна відмінність між цими правоохоронними органами полягає у їх підслідності. Державне бюро розслідувань розслідує усі злочини службових осіб, які згідно ККУ не відносяться до корупційних, а Національне антикорупційне бюро в свою чергу розслідує переважно злочини, які згідно Кримінального кодексу можна віднести до корупційних.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження можна дійти до висновку, що й Державне бюро розслідувань й Національне антикорупційне бюро за функціями є достатньо спорідненими органами, основна відмінність полягає у підслідності злочинів, які розслідують ці органи. Тому законодавцю слід внести більшу чіткість у нормативно-правові акти стосовно розмежування функцій цих двох органів. Оскільки викорінення корупції – це тривалий процес, який

потребує використання багатьох різних методів і способів, вважаю, варто продовжувати проводити різні дослідження у цій сфері для однакового правозастосування правниками.

Список використаної літератури:

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 47. Ст. 2051.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

3. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 6. Ст. 55.

4. Гречанюк Р.В. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 2. 223с.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури, кандидат юридичних наук
Деменчук Марина Олександрівна

Ковальова М. С.

студентка I-го курсу магістратури

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

**СУЧАСНИЙ СТАН РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
АНТИКОРУПЦІЙНИМИ ОРГАНАМИ**

В реаліях сьогодення, коли проблема корупції в країні стоїть особливо гостро, тема сучасного стану розслідування корупційних кримінальних правопорушень антикорупційними органами є як ніколи актуальною.

Ні для кого не секрет, що корупція має місце майже у будь-якій країні. Різниця ж між країнами з такою проблемою полягає у методах боротьби з корупцією (і в першу чергу, корупцією, що вчиняються органами державної влади): створення інституцій, компетентних та неупереджених органів, які б здійснювали попередження, моніторинг, виявлення корупційних злочинів та забезпечували притягнення винних до відповідальності в міру своєї вини, згідно діючого законодавства.

В Україні до системи органів, уповноважених розслідувати корупційні правопорушення, входять Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Державне бюро розслідувань (ДБР). Існує також орган, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням корупційних злочинів – Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Підсудність ДБР та НАБУ визначена частинами 4,5 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК).

Такі справи розглядаються загальними судами крім окремих категорій справ, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду. Так, КПК України закріплює, що кримінальне провадження у першій інстанції здійснюють місцеві загальні суди, а також Вищий антикорупційний суд. Кримінальне провадження справ цієї категорії в апеляційній інстанції здійснюють відповідні апеляційні суди, а також Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду [1].

Отже, в Україні створена ціла система органів державної влади та Суд, що уповноважені розглядати та постановляти рішення у справах, за обвинуваченням особи/осіб у вчиненні корупційного кримінального правопорушення.

Корупцією, у відповідності до частини 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» є використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі, або

на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

У частині першій статті 3 цього Закону визначений широкий перелік осіб, які підпадають під дію цього Закону та можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності, проте на наш погляд, було б доцільно передбачити процедуру притягнення до відповідальності посадовців за організацію отримання неправомірної вигоди, у випадку її прийняття не безпосередньо самою посадовою особою, визначеною у статті 3, а також її близьким родичем, підпорядкованою або третьою особою тощо, з метою вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

У Примітці до статті 45 КК України, чітко визначено перелік злочинів, що підпадають під визначення корупційного кримінального правопорушення, а саме, кримінальні правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364–1, 365–2, 368–369–2 Кримінального кодексу України [1].

Пархоменко О.І. серед причин розвитку корупції виділяє, зокрема:

- відсутність сталості у державному апараті, а саме, що великий ризик вчинення корупційних правопорушень трапляється саме у зв'язку з постійними реорганізаціями, змінами керівництва, працівників відповідного державного апарату/органу;

- незавершеність формування правового поля в Україні. Суперечливість вимог одного закону вимогам інших законів стає причиною масового тиску на державні органи, створює сприятливі умови до корупційних дій з боку посадових осіб державних установ, організацій і підприємств різних форм власності;

– неефективність діяльності новостворених антикорупційних інституцій, у тому числі відсутність відповідної професійної освіти у кадрів, відсутність механізмів діяльності таких інституцій [3].

Отже, вчинення корупційного кримінального правопорушення не можна розглядати виключно як наслідок впливу якогось одного фактору. Крім того, серед причин корупції слід визначити недосконалість процесуальної нормативно-правової бази.

Слід нагадати, що відповідно до ч. 1,4 статті 214 КПК України, слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань. Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування, а дізнавач – керівником органу дізнання, а в разі відсутності підрозділу дізнання – керівником органу досудового розслідування [1].

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

Згідно частини 9 статті 214 КПК, слідчий, дізнавач протягом 24 годин з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань у письмовій формі повідомляє Національне агентство з питань запобігання корупції про початок досудового розслідування за участю викривача, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені частиною п'ятою цієї статті [1].

На превеликий жаль, на практиці досить часто кримінальні провадження саме по корупційним злочинам навіть не відкривають.

Слідчий, прокурор протиправно відмовляють у відкритті кримінального провадження, мотивуюче своє рішення тим, що зі змісту заяви/повідомлення та доданих матеріалів не вбачається складу кримінального правопорушення.

У таких випадках можливо оскаржити таке рішення тільки через суд, але в будь-якому випадку в межах визначеного законом строку, що становить 10 днів з моменту прийняття рішення, вчинення відповідної дії.

Так як відмова у внесенні відомостей до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань не оформлюється постановою, то єдиним способом встигнути подати скаргу на таку дію, є постійний моніторинг та уточнення у черговій частині або канцелярії органу досудового розслідування інформацію про вручення повідомлення про злочин слідчому. Якщо було повідомлено, що слідчий отримав повідомлення більше тижня тому, а відомості до ЄРДР внесені не були, то часу на подання скарги може і не бути, особливо враховуючи неоднозначність позиції суддів з приводу моменту, з якого слід відраховувати ці 10 днів. Таким чином, навіть суд не стане на ваш бік з метою притягнути до відповідальності особу, що підозрюється у вчиненні корупційного правопорушення.

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що відсутність чіткого механізму розслідування корупційних злочинів та ускладнення процедури проведення досудового розслідування через узгодження слідчим великої кількості процесуальних дій призводить тільки до затягування справи та можливості використовувати таку неналагоджену систему з метою закриття кримінального провадження, знову ж таки, породжуючи корупцію. Недосконалість правової бази надає багато способів «обійти» діюче законодавство з метою уникнення кримінальної відповідальності, що не тільки призводить до невиконання завдань кримінального провадження, а й породжує нові корупційні злочини.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

3. Пархоменко-Кучевіл О.І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Малій Ю. Є.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ В ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Актуальною проблемою на шляху до зростання економіки та розвитку демократії у державі, що може поставити під загрозу всі позитивні зрушення і трансформації, є корупція, яка ігнорує принцип верховенства права, перешкоджає повноцінній реалізації законних прав та свобод громадян держави, розвитку інститутів громадянського суспільства та інших сфер. Успішна реалізація антикорупційної політики в Україні вимагає заснування злагодженого й дієвого апарату – механізму, що складається з органів, які є уповноваженими на запобігання й перешкоджання корупційним правопорушенням, їх встановлення, розслідування, викриття та притягнення до юридичної відповідальності всіх винних у вчиненні злочинних корупційних дій осіб.

Для того, щоб забезпечити дієву боротьбу з корупцією треба, по-перше, чітко розділити обов'язки між відповідними інституціями, аби забезпечити наявність органів, які б відповідали за протидію

корупції, або уповноважених осіб, на яких могли б бути покладені обов'язки з питань боротьби з корупцією за допомогою правоохоронних органів. Важливе місце у системі такого механізму займають саме органи прокуратури, передусім – Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП). Так, саме звернення уваги на світовий досвід функціонування й роботи установ, подібних Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі в Україні, й детальний аналіз чинного законодавства нашої країни став першим джерелом для моніторингу способів удосконалення ефективності діяльності відповідного органу [1, с. 32].

Створення антикорупційної прокуратури в Україні є досягненням реформування стану організаційного та функціонального забезпечення органів прокуратури згідно з сучасними європейськими стандартами та кращими практиками провідних країн світу.

Одним з методів викорінення корупції як соціального та політичного явища законодавець вважає реформу існуючих і створення нових органів, що протидіють їй виявам. Тож, 14 жовтня 2014 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про запобігання корупції». У цьому законі окреслено роль і місце органів прокуратури в питанні здійснення антикорупційної діяльності [2].

Розглядаючи компетенцію САП, необхідно вказати, що на неї покладається процес керівництва розслідуванням досудового етапу, вирішення відповідно до закону решти питань під час порушення кримінального провадження та нагляд за розшуковими діями НАБУ. Окрім цього, варто, мою думку, погодитися з тим, що головним завданням нагляду в роботі антикорупційної прокуратури є забезпечення належної, ефективної організації нагляду за дотриманням принципу законності в процесі здійснення оперативно-розшукової та кримінальної процесуальної діяльності підрозділами Національного антикорупційного бюро України [3, с. 124].

Основними ознаками САП, як самостійної установи, є: незалежність і самостійність, структурна та операційна автономія, підзвітність, доступність, прозорість, відкритість, високий рівень спеціалізації працівників, фінансування за рахунок коштів державного

бюджету тощо. Додатковими рисами відповідного спеціального антикорупційного органу виступають: порядок його створення та діяльності, компетенція, передбачені законодавством спеціальні функції і державно-владні повноваження, функціональна взаємодія з іншими органами в процесі реалізації своїх повноважень, тощо.

Також досить важливою складовою діяльності антикорупційної прокуратури є координація, яка є сукупністю взаємоузгоджених дій, рішень та заходів, в рамках єдиного співробітництва по боротьбі із корупцією в найвищих проявах.

Сьогодні у чинному законодавстві України існує певна колізія щодо повноважень прокуратури та органів досудового розслідування з організації процесу досудового розслідування. Так, відповідно до змін у Конституції, що відбулися 2016 року, організація досудового розслідування покладається на прокуратуру. Однак подібні зміни не були інкорпоровані до чинного КПК, що до цього часу покладає організацію досудового розслідування на керівника органу досудового розслідування. Яскравим прикладом може слугувати стаття 131–1 Конституції України, другий пункт якої наголошує на тому, що обов'язки з питань організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням покладаються на прокуратуру [4]. Однак, в Кримінальному процесуальному кодексі України зазначається, що досудове розслідування здійснюється керівником органу досудового розслідування, який при цьому користується повноваженнями слідчого [5]. Останній для цього наділений значними повноваженнями, включно із правом ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, надавати вказівки слідчому, погоджувати проведення слідчих дій тощо.

Отже, внаслідок подібної неузгодженості повноважень на практиці виникають досить серйозні протиріччя між САП та органом досудового розслідування, зокрема з питання визначення перспектив розслідування, планування слідчих та процесуальних дій, погодження процесуальних рішень та ін.

Так само, як слідчі органів поліції, детективи повинні узгоджувати свої дії щодо збирання доказів не лише із прокурором – процесуальним керівником, а й із керівником відділу.

Відсутність чітких стримуючих механізмів впливу таких керівників, обумовлює наявність проблем, пов'язаних із двома напрямками підпорядкування детектива.

Більш того, трапляються випадки, коли керівник органу досудового розслідування фактично повністю перебирає на себе повноваження, що мав би здійснювати прокурор САП як процесуальний керівник в частині організації та планування розслідування у конкретному кримінальному провадженні. Цей приклад яскраво демонструє, що в цьому випадку саме керівник органу досудового розслідування фактично й виконує роль реального керівника процесом розслідування, визначаючи необхідні слідчі дії та ін.

Можна зробити висновок, що у наведеному прикладі план розслідування все одно погоджується з прокурором, який надає свої пропозиції, однак, на нашу думку, роль прокурора мала б бути визначальною. Наявність значних повноважень у керівника органу досудового розслідування щодо своїх підлеглих, у тому числі щодо їх дій у межах кримінального провадження, часто зумовлює орієнтацію детективів саме на вказівки свого безпосереднього керівника, а не прокурора САП щодо здійснення тих чи інших процесуальних та слідчих дій. Тож, фактично можна дійти висновку, що процесуальні відносини між прокурором та детективом лише віддзеркалюють наявність певних інституційних конфліктів між двома інституціями, що своєю чергою обумовлено відсутністю чіткого розмежування їх повноважень на етапі досудового розслідування.

Отже, з огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, про те, що утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України було об'єктивно зумовлене бажанням суспільства мати дієвий державний антикорупційний орган кримінального переслідування корупційних злочинів та осіб, які до них причетні. Так, закріплення її особливого статусу в механізмі органів прокуратури зумовлено

специфічними завданнями, які покладені на цей орган, і обмеженням впливу на прокурорів відповідного органу з боку керівництва Офісу Генерального прокурора.

Таким чином, сьогодні додаткової законодавчої розробки та доопрацювання потребує: штатний розпис та структура Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, спеціальні правила етичного кодексу поведінки антикорупційних прокурорів, ризико-орієнтовна система оцінки схильності до корупційних проявів у професійній діяльності антикорупційної прокуратури та чітка структура розподілу обов'язків між іншими органами системи антикорупційних органів.

Список використаної літератури:

1. Карпунцов В. В. Проблемні питання реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 44, том 2. С. 32–35.
2. Про запобігання корупції: Закон України: від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
3. Вандін Є. В. Діяльність антикорупційної прокуратури: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 1, том 4. С. 122–125.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент **Кубаєнко Андрій Володимирович**

Окопна В. С.

*студентка I-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПЕЦІАЛІЗОВАНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОКУРАТУРА ЯК САМОСТІЙНА І НЕЗАЛЕЖНА ЛАНКА СИСТЕМИ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Передумови створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури насамперед пов'язані із високим рівнем корупції в Україні. Слід зауважити, що створення САП здійснилось за допомогою досвіду існування схожих прокуратур у деяких державах світу. Наприклад, в Іспанії працює спеціальна окружна прокуратура щодо запобігання економічних злочинів, пов'язаних із корупцією, в Італії – Національна прокуратура Антимафії, яка займається боротьбою з організованою злочинністю і відмиванням доходів, отриманих від злочинів, вчинених злочинним угрупованням, тощо [1].

Спеціалізована антикорупційна прокуратура є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [3]. Створення цього підрозділу було однією з найважливіших вимог встановлення безвізового режиму та надання допомоги для українців від Євросоюзу, а також спричинене прагненням суспільства створити результативний державний антикорупційний механізм кримінального переслідування корупційних злочинів та осіб, які такі злочини вчинили. Запровадження САП пов'язане із потребою у забезпеченні роботи НАБУ. Цей орган підтримує державне обвинувачення у провадженнях бюро, представляє інтереси громадян у випадках, пов'язаних із корупцією. Ідея взаємодії САП з іншими підрозділами прокуратури викликана значенням суті самого прокурорського органу. САП об'єднана в діяльність органів прокуратури як організаційно, так і функціонально. Загалом функціональний блок повноважень усього прокурорського порядку регламентує Закон України «Про прокуратуру» [2].

САП містить власну своєрідну структуру, котра включає центральний апарат і територіальні відділи, що розміщуються в тих самих містах, в яких розташовані територіальні управління НАБУ. Цей підрозділ має високий рівень як фінансового, так і матеріально-технічного забезпечення. Про це підтверджують результати співбесід з різними експертами, так і те, що останні декілька років САП не до кінця витрачає всі кошти, виділені на цей орган у Державному бюджеті України. Партнерство САП з представниками громадськості та міжнародними партнерами не є системним. Орган здійснює міжнародне співробітництво в межах своїх функцій, і рівень такого співробітництва, за словами працівників органу, досить результативний.

Кодекс професійної етики та поведінки прокурора у межах САП не застосовується достатньо ефективно. Процес притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності не може бути прозорим через відсутність незалежного механізму формування органу, що здійснює дисциплінарне провадження. Діяльність САП у сфері комунікації є прозорою, а інформування населення про свою виконану роботу орган проводить регулярно та достатньо, хоч і є деякі недоліки [1]. Питання відбору та роботи керівництва підрозділу також є предметом регулювання законодавства, яке чітко визначає порядок проведення конкурсу на адміністративні посади в органі, повноваження таких керівників та порядок їх звільнення, але при цьому не встановлює певних вимог до кандидата в контексті доброчесності.

Звичайно, цей підрозділ має свої переваги та недоліки. Формування САП призвело до деяких покращень у протидії з корупцією в Україні, але деякий політичний тиск залишається і ми спостерігаємо те, що глобального зниження рівня корупції немає.

Список використаної літератури:

1. Потреби професійної підготовки Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. URL: <http://euaci.eu/assets/userfiles/resources/Conclusion1.pdf>.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

3. Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру
Офісу Генерального прокурора 05.03.2020 № 125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#Text>.

***Науковий керівник:** доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Храпенко Олена Олегівна*

Пашкова П. О.

*студентка I-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОВНОВАЖЕННЯ ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Основною метою Закону України «Про Державне бюро розслідувань» (далі – Закон) є створення організаційно-правових засад запобігання і протидії корупції серед вищих посадових осіб держави, суддів і прокурорів, запобігання корупції під час формування єдиного органу законодавчої влади і недопущення зрощення бізнесу та політики, а також належного розслідування злочинів катування і пов'язаних з ними злочинів.

Для досягнення вказаної мети Закон визначає правові засади організації, повноваження і порядок діяльності Державного бюро розслідувань – центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом та правоохоронного органу спеціального призначення, метою створення якого є забезпечення чесності, неупередженості і непідкупності вищих посадових осіб держави, суддів та прокурорів, заради забезпечення прав і свобод людини, ефективності державної влади, зміцнення громадської злагоди в Україні [1].

На сьогодні в Україні стоїть проблемне питання – боротьба зі злочинністю та корупцією. Протягом останнього часу корупція в Україні продовжує набувати ознак системного явища, яке по-

ширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий і найбільш дієвий протиправний засіб вирішення будь-яких питань. Зважаючи на негативну тенденцію поширення корупції в Україні, пріоритетним напрямом державної антикорупційної політики стала кардинальна зміна підходів до протидії корупції, поєднана із удосконаленням національного антикорупційного законодавства та реформуванням правоохоронних органів. Це зумовлено тим, що проведення фундаментальних реформ у державі неможливе за такого рівня поширення корупції, у тому числі в органах державної влади, суду і правоохоронних структурах. Розслідуванню будь-яких злочинів, учинених представниками органів державної влади, суду і правоохоронних органів, майже завжди протидіють як винні, так й інші зацікавлені особи. Зважаючи на високий рівень корумпованості українських посадовців, розслідування та судовий розгляд таких кримінальних справ, за виключенням невеликої кількості так званих “резонансних”, закінчується безрезультатно: справи, зазвичай, закриваються за реабілітуючими підставами, а за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів винні отримують покарання, не пов’язані із позбавленням волі.

Директор Державного бюро розслідувань відповідно до Закону:

1) несе відповідальність за діяльність Державного бюро розслідувань, зокрема законність здійснюваних Державним бюро розслідувань оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод людини і громадянина;

2) організовує роботу Державного бюро розслідувань, призначає та звільняє першого заступника і заступників Директора Державного бюро розслідувань у порядку, визначеному цим Законом, а також визначає їхні обов’язки;

3) присвоює у встановленому законодавством порядку ранги державних службовців працівникам Державного бюро розслідувань та спеціальні звання особам рядового і начальницького складу;

4) вносить на розгляд Президенту України подання про присвоєння спеціальних звань вищого начальницького складу Державного бюро розслідувань;

5) представляє Державне бюро розслідувань у відносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, а також органами іноземних держав, міжнародними організаціями тощо;

6) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також на засіданнях Кабінету Міністрів України з питань, що стосуються забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань[1].

Крім інших обставин, такий підхід до цього питання зумовлений існуванням суспільної думки, що підрозділи боротьби з корупцією в системі СБ України та МВС України на даному етапі державного розвитку виконали свою функцію. Створення окремої правоохоронної структури у сфері протидії корупції в комплексі з глибокою реорганізацією правоохоронних органів відповідає інтересам забезпечення національної безпеки України. У зв'язку з цим, створення сильного та незалежного Державного бюро розслідувань на початку подібної реорганізації виглядає логічним і своєчасним кроком.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що до проблеми протидії корупції у вищих органах влади, судах і правоохоронних органах України потрібно підходити ширше, ніж до вирішення вузькопрофільного питання створення Державного бюро розслідувань. По-перше, потрібно визначитися із кількістю правоохоронних органів та їх співробітників у кожному відомстві. По-друге, упорядкувати завдання та повноваження цих органів, ліквідувавши дублювання окремих функцій. По-третє, вирішити, як бути з тими структурами, які реально існують, але ефективність їх діяльності надзвичайно низька. По-четверте, розібратися, чому окремі борці з корупцією, “не за хабарі працюють, але на них живуть” [2]. Лише після цього потрібно вирішувати, чи дійсно нам потрібно створювати якісь нові структури.

Список використаної літератури:

1. Про Державне бюро розслідувань: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.

2. Деонізійович С. Є. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/boz_2013_2_10.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Храпенко Олена Олегівна

Станева А. В.

*студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПЕЦІАЛІЗОВАНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОКУРАТУРА: НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Сьогодні боротьба з корупцією існує майже у всіх країнах світу. Корупція є найбільшою хворобою політичної бюрократії сьогоднішньої епохи [1]. Досвід існування спеціалізованих антикорупційних прокуратур мають такі держави, як Австрія, Іспанія, Італія, Німеччина, Румунія, Швеція тощо [2]. Не так давно в Україні також було створено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. Пропонуємо розглянути нормативну базу цього органу та дослідити проблемні питання.

Багато українських науковців-правників досліджували проблеми діяльності органів САП, зокрема: І. Н. Граєць, Р. В. Гречанюк, А. Линник, О. Проневич, О. Червякова, М. Руденко, Вандін Є. В., І. С. Ковальчук та багато інших.

Згідно з ч. 5 ст. 7 Закону України “Про прокуратуру” в Офісі Генерального Прокурора утворюється на правах самостійного струк-

турного підрозділу Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Саме тому 22 вересня 2015 р. колишній Генеральний прокурор України Віктор Шокін підписав наказ, згідно з яким було затверджено структуру, а відповідно їй створено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру на правах самостійного структурного підрозділу у складі Прокуратури. Є. Вандін вважає, що створення антикорупційної прокуратури є продуктом організаційного та функціонального реформування органів прокуратури України відповідно до сучасних європейських стандартів та кращого досвіду країн світу з розвинутими правовими системами і традиціями [3].

Нормативно-правова основа функціонування даного органу є досить широкою, незважаючи на те, що з першого погляду здається, що перелік документів не є великим. Діяльність та функціонування Спеціалізованої антикорупційної прокуратури врегульовані такими нормативно-правовими документами як Закон України “Про прокуратуру”, Положення САП, Закон України “Про запобігання корупції” тощо.

Част. 5 ст. 8 Закону України “Про прокуратуру” чітко визначено функції САП. До основних із них належать здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України, підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях та представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених законодавством і пов’язаних із корупційними або пов’язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави. Також варто відмітити, що у межах реалізації своїх функцій Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює міжнародне співробітництво.

Частиною 5 статті 27 того ж самого Закону України визначено вимоги до прокурорів САП. Одним із прокурорів САП може бути призначена особа, яка володіє державною мовою, має вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше п’яти років. Наступною частиною цієї статті зазначено пункти, згідно з якими особа не має

змоги працювати прокурором в САП: особа визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною; має захворювання, які перешкоджають виконанню обов'язків прокурора; має незняту чи непогашену судимість або на яку накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Заслугує на увагу норма, викладена в абзаці 4 ч. 3 ст. 23 Закону України “Про прокуратуру”, а саме те, що представництво інтересів держави у суді у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави здійснюється прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, а у визначених законом випадках – прокурорами Офісу Генерального прокурора в порядку та на підставах, визначених Цивільним процесуальним кодексом України.

Таким чином можна сказати, що САП наділена загальними повноваженнями прокуратури зі специфічними завданнями. Це зумовлює активне здійснення нагляду за додержанням законів у операційно-розшуковій діяльності та досудовому розслідуванні Національним антикорупційним бюро України [4].

Отже, через очевидні прояви здійснення корупції в Україні створення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури було зрозумілим рішенням. Як зауважив Вандін Є. В., на неї покладено насамперед процесуальне керівництво розслідуванням у кримінальних провадженнях щодо корупції і підтримання державного обвинувачення при розгляді судами справ цієї категорії [3]. САП підпорядковується Генеральному прокуророві України, це є важливою гарантією незалежності цього органу. І все-таки Україні належить пройти важкий шлях для подолання корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування. Цей шлях полягає не тільки в покращенні законодавчої бази, але й у моральному вихованні самих прокурорів працювати добросовісно та чесно.

Список використаної літератури:

1. Ковальчук І. С. Повноваження Спеціалізованої Антикорупційної прокуратури як відокремленого структурного підрозділу в системі органів прокуратури. *Творчий шлях вченого: до 80-річчя професора В. В. Долежана*: матер. кругл. столу // Творчий шлях вче-

ного: до 80-річчя професора В. В. Долежана / відп. ред. Н. М. Бакаянова; уклад.: І. О. Кісліцина, М. О. Деменчук, С. І. Єленіч; МОН України, НУ «ОЮА». – Одеса: Юридична література, 2018. С. 124–126.

2. Лапкін А. Спеціалізована антикорупційна прокуратура: проблеми організації та діяльності. *Право України*. 2017. № 1. С. 63–70.

3. Вандін Є. В. Організаційно-правові засади діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України. Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2017.

4. Проблемні питання реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2017. Вип. 44(2). С. 32–35.

5. Закон України «Про запобігання корупції» // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1700-VII

6. Наказ України «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора» // Офіс Генерального прокурора. 2020. № 125

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Ковальчук Інна Сергіївна***

Стеля О. О.

*студентка І-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ В РОБОТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО

Явище корупції нерозривно пов'язане з суспільством, яке являючи собою його першооснову, має великий запит щодо подолання і контролю над рівнем корупції. На жаль, місія повністю подолати

корупцію є важкою, але зменшення її рівня дозволить країні змінити порядок наявних взаємовідносин в органах державної влади і в суспільстві загалом.

За даними дослідження Transparency International щодо Індексу сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) у світі за 2020 рік Україна зайняла 117 місце зі 180 країн із списку, отримавши 33 бали зі 100 можливих. За останній рік Індекс сприйняття корупції виріс на 3 бали [2]. Однією із причин, що позитивно вплинула на результат в Україні, є антикорупційні зміни, впроваджені під час «турборежиму» Верховної Ради IX скликання. А саме, нові законодавчі норми щодо надання права самостійно здійснювати негласні слідчі дії для НАБУ.

Національне антикорупційне бюро є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень [1]. Модель українського антикорупційного бюро запозичена з країн, де успішно діють аналогічні органи. Дана модель дуже схожа на сингапурську, де формування антикорупційних органів здійснюється президентом, а на працівників покладено досить багато заборон і обмежень в роботі та в позаробочий час.

Які ж проблемні аспекти існують в роботі Національного антикорупційного бюро?

По-перше, це проведення конкурсу на заміщення посади Директора Національного антикорупційного бюро. Відповідно до статті 7 Закону України «Про національне антикорупційне бюро» проведення даного конкурсу покладено на конкурсну комісію. В її склад входить 9 членів, на призначення яких по три квоти мають Президент України, Кабінет Міністрів України та Верховна Рада. Конкурсна комісія повинна обрати двох або трьох кандидатів на розгляд Президенту України [1]. Але ні вказана стаття, ні Закон не передбачають на який строк обирається Конкурсна комісія, її повноваження після обрання Директора бюро, гарантії та оплата їх діяльності, порядок звільнення члена з комісії. Цей аспект впливає на якість роботи та є слабкою стороною Закону.

По-друге, щодо структури Національного антикорупційного бюро. Повноваження щодо визначення структури Закон покладає на Директора бюро [1]. Від структури центрального і територіального управлінь залежить оперативність, всеохоплюваність та якість роботи. Тому структуру слід розділити на два основні напрями:

- 1) боротьби з корупцією;
- 2) запобіганням корупції.

По-третє, проведення аудиту. Статтею 26 Закону передбачено проведення щорічного аудиту для визначення ефективності діяльності бюро, його оперативності та інституційної незалежності [1]. Однак декілька років аудит не проводять, тому важко зробити висновки наскільки орган є ефективним. Саме проведення аудиту дає можливість вирішити більшість проблем, які існують у діяльності Національного бюро. А також, підвищить рівень довіри народу до антикорупційного органу.

По-четверте, потреба збільшення штатного складу органу. Справи, що розслідує бюро є досить складними, іноді, навіть, п'ять детективів просто неспроможні це потягнути. Адже справи складаються з десятків і більше томів. Збільшення штату дасть можливість оперативніше проводити розслідування і пошукові роботи.

По-п'яте, перегляд суб'єктного складу осіб, відносно яких Національне бюро розслідує кримінальне провадження. Найчастіше антикорупційний орган займається не розслідуванням ТОП-корупції, якої прогне народ, а депутатами райрад, директорами держпідприємств. Звичайно, це є також важливо, але через те, що ці особи вчиняють багато злочинів, однак дрібних Національне бюро мусить їх розслідувати. Суспільство прагне «гучних вироків» верхівки корупції, тому перегляд суб'єктного складу дає можливість бюро зосередити увагу на крупних корупційних махінаціях.

Отже, із вищевикладеного можна зробити висновок, що в діяльності Національного антикорупційного бюро існують проблемні аспекти, які впливають на якість та оперативність роботи органу, ставлення суспільства та довіри до правоохоронних органів. Удосконалення функціонування Національного бюро не лише в теорії,

а й в практиці дасть позитивний результат у сфері антикорупційної діяльності. На сьогодні завдяки роботі Національного антикорупційного бюро та інших антикорупційних органів Україна робить успіхи у боротьбі з корупцією.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 16 вересня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#top>.
2. Індекс сприйняття корупції – 2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Храпенко Олена Олегівна

Стрембій А. А.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Проблема вчинення злочинів вищими посадовими особами в сучасних умовах постає особливо актуально. Корупція є одним з найголовніших ворогів нашої держави. Негативна статистика вчинення корупційних правопорушень підтверджує той факт, що сфера української правоохоронної діяльності потребує реформування, одним з напрямків з реалізації цієї діяльності й виражається в удосконаленні діяльності таких правоохоронних органів, як Державне бюро розслідувань (далі – ДБР) й Національного антикорупційного бюро (далі –

НАБУ), що неможливо без порівняння й аналізу функцій цих двох основоположних органів системи антикорупційного законодавства.

Згідно Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [1]. Однак у законі чітко не окреслені повноваження цього органу. Тому повніше розкрити функції НАБУ допомагає Кримінальний процесуальний кодекс України, у ч. 5 ст. 216 якого зазначено, що детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206–2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366–2, 366–3, 368, 368–5, 369, 369–2, 410 Кримінального кодексу України, якщо наявна хоча б одна з таких умов:

По-перше, злочин вчинено вищою посадовою особою (наприклад Президентом України);

По-друге, розмір предмета кримінального правопорушення або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленої законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків);

По-третє, кримінальне правопорушення, передбачене статтею 369, частиною першою статті 369–2 Кримінального кодексу України, вчинено щодо службової особи, визначеної у частині четвертій статті 18 Кримінального кодексу України або у пункті 1 цієї частини [2].

Тобто, узагальнюючи функції НАБУ, можна виділити три основні функції, погоджуючись при цьому з думкою Р. Гречанюк: 1) оперативно-розшукову; 2) досудового розслідування; 3) превен-

тивну, що полягає у здійсненні інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ [4, с. 43–44].

Стосовно підслідності Державного бюро розслідувань, то у ст. 5 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» прописано, що Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби (військових кримінальних правопорушень), крім передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України [3].

Досліджуючи законодавство, яке регулює діяльність ДБР та НАБУ, можна зробити висновок, що функції НАБУ й ДБР загалом є достатньо схожими. Основна відмінність між цими правоохоронними органами полягає у їх підслідності. Державне бюро розслідувань розслідує усі кримінальні правопорушення службових осіб, які згідно Кримінального кодексу України не відносяться до корупційних,

а Національне антикорупційне бюро в свою чергу розслідує переважно корупційні кримінальні правопорушення.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження можна дійти до висновку, що й Державне бюро розслідувань й Національне антикорупційне бюро за функціями є достатньо спорідненими органами, основна відмінність полягає у підслідності злочинів, які розслідують ці органи. Тому, законодавцю слід внести зміни у нормативно-правові акти стосовно розмежування функцій цих двох органів. Оскільки викорінення корупції – це тривалий процес, який потребує використання багатьох різних методів і способів, вважаю, варто продовжувати проводити різні дослідження у цій сфері для однакового правозастосування правниками.

Список використаної літератури:

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 47. Ст. 2051.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

3. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 р. № 794-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 6. Ст. 55.

4. Гречанюк Р.В. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. 223 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кіслиця Ірина Олександрівна***

Сьомка В. Д.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) – це державний правоохоронний орган, який займається розслідуванням корупційних правопорушень з боку високопосадовців. Головною його функцією є попередити, виявити, запобігти та розкрити корупційні правопорушення, які становлять загрозу національній безпеці України. Тобто, власне кажучи, НАБУ має на меті боротьбу з VIP-корупціонерами – экс-президентами, міністрами, депутатами, прокурорами, суддями, керівниками органів влади та місцевого самоврядування тощо. Слідчі НАБУ мають право відкривати провадження, вимагати інформацію про доходи, майно, видатки осіб, безперешкодно входити до державних установ. Однак НАБУ попри численні спроби не може домогтися дозволу здійснювати прослуховування високопосадовців.

Сьогодні корупція є однією з найсерйозніших проблем, що гальмує розвиток України, тому потреба у створенні НАБУ було однією з ключових вимог Європейського Союзу для подальшого вступу України до нього. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», відповідно якого функціонує даний орган, було прийнято 14 жовтня 2014 року [1].

В січні 2015 року в історії сучасної України вперше було оголошено відкритий конкурс на заміщення вакантної посади керівника державного органу. Ним став Артем Ситник. 16 квітня 2015 року Президент України Петро Порошенко підписав два Укази: про утворення Національного антикорупційного бюро України та про призначення директора Бюро. З цього моменту розпочалось створення нового державного органу.

До основних завдань Національного антикорупційного бюро належать:

1) здійснення досудових розслідувань кримінальних правопорушень, оперативно-розшукових заходів у випадку скоєння правопорушень;

2) перевірка доброчесності та добропорядності уповноважених осіб;

3) взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та іншими державними структурами у сфері попередження та розкриття корупції;

4) здійснення інформаційно-аналітичної та статистичної роботи;

5) діяльність у сфері міжнародного співробітництва.

Варто відзначити, що діяльність даного органу ґрунтується на таких принципах як верховенство права, незалежність, повага та дотримання прав і свобод людини, законність, справедливість тощо. Даний орган підконтрольний суспільству, визначений законом державним органом, політично нейтральний і позапартійний. Задля дотримання прозорості, об'єктивності кадрової політики конкурс до НАБУ є відкритим, хід його проведення та результати є офіційно оприлюдненими на веб-сайті Національного бюро. У даному конкурсі може брати участь кожен громадянин України, який відповідає вимогам до кандидатів на вакантну посаду в Національному бюро, які передбачають складання кваліфікаційного іспиту та проведення співбесіди.

Враховуючи той факт, що Національне антикорупційне бюро є не лише антикорупційним, а й правоохоронним органом, то існує ймовірність виникнення корупції у його внутрішній структурі. Однак законодавцем цей факт було враховано, тому ним створено гарантії незалежності, які мають на меті запобігання корупційним проявам серед співробітників НАБУ. Це особливий порядок відбору Директора Національного бюро, що проводиться на конкурсних засадах та вичерпний перелік підстав припинення його повноважень. Усім працівникам НАБУ надається особливий правовий та соціальний захист, особиста безпека, належні умови оплати праці. Також законом встановлюється порядок фінансування та матеріально-технічного забез-

печення діяльності. Незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських об'єднань, інших осіб у діяльність Національного бюро є забороненим [2].

Система управління заходами протидії корупції у Національному антикорупційному бюро України визнана кращою у Європі. Відповідну нагороду вручено у Бельгії (м. Брюссель) 3 жовтня 2019 року. Були вдосконалені процедури оцінки корупційних ризиків, запроваджені додаткові механізми моніторингу та контролю за працівниками Бюро.

Крім того, у квітні 2019 року НАБУ отримало сертифікат, який підтвердив, що підрозділи та процеси у Бюро функціонують у повній відповідності до вимог міжнародного стандарту. Рішення про його надання було ухвалено на підставі експертного висновку за результатами аудиту, який було здійснено у Канаді (м. Монреаль) [3].

Отже, проаналізувавши Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», можна зробити висновок, що створення цього органу має на меті боротьбу з корупцією в особливо великих розмірах, адже саме корупція на такому рівні найбільш негативно впливає на функціонування політичної та економічної сфер життя суспільства. Даний орган працює над очищення влади від корупції справедливим і законним шляхом, впливаючи тим самим на побудову в Україні громадянського суспільства та перетворення її на державу з високим індексом якості життя. Це – найважливіший антикорупційний проєкт за всю історію незалежної України, адже створення такого органу розпочало реальну дієву боротьбу саме з корупцією у вищих ешелонах влади. НАБУ працює на принципово нових засадах, із врахуванням громадської думки та попереднього досвіду України у сфері протидії корупції.

Список використаної літератури:

1 Про Національне антикорупційне бюро України: Верховна Рада України; Закон від 14.10.2014 № 1698-VII.

2 Про недоліки створюваного в Україні антикорупційного бюро / РБК-Україна, 15.10.2014. URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/>

show/o-nedostatkah-sozdavaemogo-v-ukraine-antikorrupsionno-go-15102014154000

3 Національне антикорупційне бюро – чи відповідає воно вимогам ЄС? ІНФОГРАФІКА. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2014/12/12/7028709/>.

4 Діяльність Національного антикорупційного бюро України: адміністративно-правові аспекти: монографія / О.В. Скомаров, Н.О. Рибалка. Київ: АртЕк, 2017. 210 с.

*Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури, кандидат юридичних наук
Деменчук Марина Олександрівна*

Тараненко Ю. О.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИРЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Високий рівень корупції є свідченням того, що чинники, які його зумовлюють, залишаються незмінними або навіть посилюють свій вплив. Безсумнівно, що на високий рівень корупції у нашій державі впливає цілий комплекс чинників, але серед них важливим залишається низька ефективність діяльності правоохоронних органів із запобігання та протидії корупції. Тому виникає питання: наскільки сьогодні правоохоронна система в Україні має достатній організаційно-правовий ресурс, щоб ефективно забезпечувати запобігання та протидію корупції? Насамперед необхідно зазначити, що за останній період нашій державі повною мірою не вдалось забезпечити створення дієвої правоохоронної системи. Несистемні реорганізації правоохоронних органів, які мали місце, були більше спрямовані на створення лояльної до владної політичної еліти правоохоронної системи. Тому сьогодні є підстави вважати, що політична

воля впливає на формування пріоритетів в діяльності правоохоронних органів, а не правова політика та визначені законом завдання, як би це повинно бути.

Використання потенціалу правоохоронних органів для вирішення політичних та бізнесових інтересів провладної еліти деформувало сутнісний характер правоохоронної системи. Відтак значно знизилась ефективність правоохоронних органів та їх авторитет у населення.

Одним з новостворених органів для боротьби з корупцією є Національне антикорупційне бюро України.

Національне антикорупційне бюро України є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [1].

Керівництво діяльністю НАБУ здійснює Директор, він призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України в порядку визначеному Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України». Директору Національного бюро доступ до державної таємниці усіх ступенів секретності надається за посадою після взяття ним письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці.

Директором Національного бюро може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше десяти років, досвід роботи на керівних посадах в органах влади, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях не менше ніж п'ять років, володіє державною мовою та здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки [1].

Директору Національного бюро доступ до державної таємниці усіх ступенів секретності надається за посадою після взяття ним письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці.

На Директора Національного бюро покладено такі повноваження:

- несе відповідальність за діяльність Національного бюро, зокрема законність здійснюваних Національним бюро оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод осіб;

- організовує роботу Національного бюро, визначає обов'язки першого заступника, заступників Директора Національного бюро;

- координує і контролює діяльність його центрального та територіальних управлінь;

- затверджує кошторис, структуру та штатну чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро;

- визначає відповідно до законодавства в межах граничної чисельності Національного бюро перелік посад, що підлягають заміщенню особами начальницького складу, граничних спеціальних звань за цими посадами;

- видає у межах повноважень накази і розпорядження, дає доручення, які є обов'язковими для виконання працівниками Національного бюро;

- призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного бюро;

- затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Національного бюро;

- встановлює порядок реєстрації, оброблення, зберігання та знищення відповідно до законодавства отриманої Національним бюро інформації; вживає заходи із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, а також забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Національне бюро

- визначає порядок заохочення осіб, які надають допомогу в попередженні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро;

- вирішує питання про заохочення та накладення згідно з рішенням Дисциплінарної комісії Національного бюро дисциплінарних стягнень на працівників Національного бюро;

- у встановленому законодавством порядку присвоює ранги державних службовців працівникам Національного бюро та спеціальні звання особам начальницького складу, вносить Президенту України подання про присвоєння рангів державних службовців та спеціальних звань вищого начальницького складу Національного бюро;

- вносить у встановленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань, що належать до компетенції Національного бюро;

- представляє Національне бюро у відносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, а також органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями тощо;

- має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях Кабінету Міністрів України;

- забезпечує відкритість та прозорість діяльності Національного бюро відповідно до цього Закону;

- звітує про діяльність Національного бюро в порядку, визначеному цим Законом;

- надає дозвіл на використання коштів фонду спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій Національного бюро;

- здійснює інші повноваження відповідно до цього та інших законів.

На сьогоднішній день, основною метою діяльності правоохоронних органів, в тому числі Національне антикорупційне бюро України, повинно бути захист прав та інтересів населення від протиправних посягань, у тому числі і з боку держави. Для цього, безперечно, необхідним є зміна системи правоохоронних органів. При цьому, ці реформи не повинні залишитися у текстах законів чи інших нормативно-правових актів. Реформування правоохоронної системи було і залишається головним завданням із самого початку утворення нашої держави. Проте, необхідно погодитися, що цей процес є доволі

складним, оскільки провести його потрібно у найкоротший термін та для реалізації цього потрібно використовувати цілий комплекс засобів та методів.

Список використаної літератури:

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Храпенко Олена Олегівна

Тетерятник М. Є.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Е-ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ПАНАЦЕЯ ВІД КОРУПЦІЇ

Проблематика корупції з часів її визнання вважається глобальною та такою, що викликає гарячі дискусії, які, загалом, спрямовані на вироблення дієвих методів для її подолання. Питанням боротьби із корупцією присвячено незліченну кількість наукових та публіцистичних праць, а певний масив політичних гасел пов'язані з протидією саме цьому явищу. Останнім часом в Україні на законодавчому рівні схвалено значний об'єм правової бази та утворено відповідні державні органи, які значною мірою впливають на стан справ у цій сфері. Здається, що поле для виправлення ситуації вже підготовлене. Доцільно проаналізувати, як електронне декларування працює та впливає на стан корупції в країні.

Одним з основних заходів протидії корупції на сьогоднішній момент є е-декларування. Цю безпрецедентну систему було впроваджено в Україні Національною агенцією з питань запобігання ко-

рупції 1 вересня 2016 року. Система електронних декларацій стала проривним інструментом запобігання корупції в Україні, оскільки через відкриту цифрову систему з прямим доступом публічно розкривалася інформація про доходи та майно чиновників. На мою думку, цей крок є своєчасним та необхідним для боротьби з корупційними правопорушеннями, отриманням неправомірної вигоди та службових злочинів.

Подання е-декларації – безумовна вимога антикорупційного законодавства. Умисне неподання декларацій тягне за собою адміністративну та кримінальну відповідальність, зокрема:

- несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ч. 1 статті 172–6 КУАП), карається накладенням штрафу від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку в установі банку-нерезидента або про суттєвої зміни у майновому стані карається накладенням штрафу від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян);

- подання завідомо недостовірних відомостей про майно на суму 100–250 мінімальних заробітних плат встановлено штраф (ч. 2 172–6 КУАП) [1];

- умисне внесення суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 4000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (ч. 2 ст. 366–2 КК) [2].

Система е-декларування була запроваджена в два етапи. Перший етап тривав з 1 вересня 2016 по 30 жовтня 2016 року – щорічні декларації за 2015 рік подавали особи, які станом на 1 вересня 2016

року займали згідно зі ст. 51–3 Закону України «Про запобігання корупції» відповідальне та особливо відповідальне становище. Другий етап відбувався з 1 січня 2017 року – електронні декларації подавали всі інші суб'єкти декларування. Суб'єктами, які зобов'язані заповнювати електронну декларацію, є: 1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) особи, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією [3]. Перелік суб'єктів є вичерпним та доволі зрозумілим. Можна сміливо стверджувати, що цей інструмент став широко розповсюдженим феноменом. Незважаючи на критику, яку викликали е-декларації, ця система принесла країні та її народові більше прозорості, але не на тому рівні, який прогнозувався.

Не дивлячись на те, що Україна робить впевнені кроки до подолання корупції за допомогою електронного декларування, можна впевнено сказати, що повна дієвість цього методу контролю ще не повністю проявилась. На першому плані знаходиться порядок перевірки електронних декларацій НАЗК та результати виявлення укривань доходів чи не співрозмірних витрат чиновників [4].

Слід зауважити, що зарубіжний досвід підтверджує практику неможливості посадовця, який скоїв корупційне правопорушення, коли-небудь у подальшому обіймати владні посади. Натомість вітчизняне законодавство передбачає у більшості випадків покарання у вигляді штрафів або, як найсуворіше – позбавлення волі, втім обмеження займатися певним видом діяльності є тільки тимчасовим заходом. Окрім всього вище викладеного, стаття про кримінальну відповідальність за подання завідомо неправдивих даних в елект-

ронній декларації (ст. 366–2 КК України) не містить жодних градацій у кваліфікації, які б визначали більш суворе покарання для всіх високопосадовців. Тобто по факту максимальна відповідальність за сотні тисяч прихованих статків та мільйони, а подекуди і мільярди гривень буде однаковою, та ще й з можливістю через декілька років повернутися на свою попередньо займану посаду [5]. Критики стверджують, що поясненням такому становищу може бути направленість цієї норми на викриття дрібних чиновників, а не насправді протидія великій корупції.

Для подолання корупції в нашій країні необхідно удосконалити систему електронного декларування, посилити межі кримінальної відповідальності за корупційні злочини та здійснити заходи, спрямовані на відновлення довіри суспільства до держави та її представників.

Список використаної літератури:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/>

2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25–26,

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/paran738#n738>

4. Сенік В. Відповідальність за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією. *Голос України: сайт газ.* 23.10.2015. URL: <http://www.golos.com.ua/article/260245>.

5. Цимбал П. В., Кимлик Н. В., Ляшенко М. М. Попередження корупційних злочинів. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2012. № 4 (59). С. 211–216.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Ткаченко А. С.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МІСЦЕ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Антикорупційні органи є важливішими органами на сьогоднішньому етапі розвитку нашої держави. Відповідно до Конвенції Організації Об'єднаних націй проти корупції та ст. 20 Кримінальної конвенції Ради Європи про те, що держава повинна вживати заходи на законодавчому рівні, які потрібні для визнання незаконним збагаченням, яке може перевищувати доходи фізичної особи і які ця особа не може обґрунтувати. Спеціалізовані антикорупційні органи мають здійснювати відповідні функції в умовах свободи без впливу та тиску, мати самостійність, забезпечувати підготовку та ресурси для виконання обов'язків спеціального персоналу. Проти боротьби з корупцією зараз діють: САП, ВАСУ, НАБУ, НАЗК. Також відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» є уповноважені суб'єкти протидії корупції – органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, які також беруть участь у правовідносинах та виконують певну поліфункціональність [1].

1. Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Зазначимо що створення САП відбулося завдяки міжнародного досвіду в інших країнах. Наприклад, в Іспанії спеціальна окружна прокуратура займається попередженням економічних злочинів, пов'язаних із корупцією. В нашій країні уповноважений орган протидії корупції належить САП. Він є самостійним підрозділом Офісу Генерального прокурора. Його роль це підтримання державного обвинувачення та представництво інтересів українців і держави в судах за злочинами, пов'язані з корупцією.

2. Вищий антикорупційний суд. Якщо говорити про ВАСУ, зазначимо що його створення було однією з реформ створення 2016-го року, також це була одна з вимог Міжнародного валютного фонду для продовження співпраці з Україною. Роль суду виключно спеці-

алізується на розгляді кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів.

3. Національне антикорупційне бюро. Основна роль НАБУ є розслідування та виявлення корупційних злочинів. Створення цього органу було програмою Європейської комісії. Його правова особливість НАБУ це протидія корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, які були призначені на виконання функцій держави.

4. Національне агентство з питань запобігання корупції. Його роль полягає в тому, що НАЗК перевіряє декларації держслужбовців на їх правдивість. Чи дійсно їхні витрати відповідають доходам. Якщо є правопорушення, матеріали справ передають до НАБУ. До функцій належать: контроль використання та надходження коштів; виявлення корупції у державних органах; взаємодія з викривальниками корупційних злочинів.

Корупція – одна з глобальних проблем в Україні. Протидія їй складно, адже існує враження нею правоохоронних органів, уповноважених на здійснення антикорупційних заходів. Корупційний лобізм – це технології лобіювання, за якими використовується підкуп осіб, уповноважених на виконання функцій держави та інші корупційні діяння. Досить популярні й інші види корупційних проявів, що мають ще більш латентний характер (фаворитизм, непотизм), які можуть виявлятися у влаштуванні на роботу своїх родичів, знайомих, здійсненні підприємницької діяльності через підставних осіб або родичів чи близьких, отриманні не передбачених законом пільг, привілеїв та інше [2].

Можна виділити такі основні причини корупції:

- 1) пов'язані з тим, що державні службовці використовують надані їм повноваження для задоволення своїх приватних інтересів;
- 2) використання держслужбовцями їх повноважень у сфері управління економікою;
- 3) неефективна система антикорупційних засобів;
- 4) менталітет та дуже низька свідомість громадян;
- 5) одна з проблем появи корупції є низька заробітна плата.

Наслідки корупції проявляється в тому, що вона знижує рівень та легітимність держави, порушує принципи та функціонування, під-

риває політичну структуру. Корупція в таких державах стає системним елементом. Корупція в сучасній Україні досить поширена. Тим самим корупція набула широкого поширення, її важно контролювати, відповідно, боротися з нею. А боротьба повинна бути дуже посиленою, тому що це може призвести до зниження рівня життя людей та економіки в країні.

Корупція поглинула всю країну. Люди самі дали життя поняттю виконувати послуги за «вдячність». Протидія корупції може стати ефективною тільки тоді, коли люди будуть від народження виховуватися в суспільстві з поняттям чесної поведінки. Вмітимуть вирішувати справи без хабаря, а для цього потрібен достатній рівень поінформованості, національної свідомості.

Стосовно запобігання і протидії корупції займається Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) створене в 2015 році. Законом України «Про запобігання корупції» визначені правові засади стосовно запобігання корупції. Правильний та ефективний шлях запобігання корупції – це усунення причин і умов, які дають її породжуватися між суспільством. Для цього потрібно постійно розвивати та фінансувати служби, які з цим працюють, мотивувати у вигляді матеріальної зацікавленості. Також необхідно посилити відповідальність за вчинення корупційних правопорушень.

Враховуючи вищевикладене, спеціалізовані антикорупційні органи працюють, але їх треба вдосконалювати. Потрібно змінювати систему покарання, та змінювати свідомість людей.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про запобігання корупції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Годний С.П. Політичний лобізм як практика і чинник розвитку суспільної свідомості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153775449.pdf>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Храпенко Олена Олегівна

Чеботарьов Н. О.

*студент 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ

Сьогодні тема подолання корупції є однією із найактуальніших світових проблем. Корупція у всіх своїх формах загрожує не лише суспільним і національним інтересам, а й безпеці держави в цілому. Саме тому формуються нові та покладаються відповідні функції на вже створені органи. Нині в Україні налічується близько десятка органів, що займаються реалізацією державної антикорупційної політики та запобігають корупційній діяльності посадових осіб.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» спеціально уповноваженими суб'єктами у діяльності спрямованої на запобігання корупції є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції [1]. У той же час у вищезазначеному нормативно-правовому акті не зазначені інші органи, які запобігають корупції. Окремої уваги заслуговують Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державне бюро розслідувань та ін.

На нашу думку, запобігання корупції є одним із головних завдань здійснення державної політики уповноваженими суб'єктами, оскільки негативні наслідки від корупції спричиняють недовіру суспільства, призводять до зниження інвестиційної перспективи, та зумовлюють небажання європейських та світових фондів працювати з Україною на партнерських засадах. Корупційні правопорушення та системні проблеми запобігання ним призводять до зменшення ймовірності геополітичного, економічного зростання країни.

Одним із важливих кроків для підвищення ефективності боротьби із корупцією стало схвалення парламентом Закону про створення нового автономного органу – Національного антикорупційного

бюро України. НАБУ – центральний антикорупційний правоохоронний орган, що має широкі повноваження у сфері попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами, а також запобігання вчиненню нових. Цей досвід був новим для України. Схожі органи працюють у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії, їх діяльність виявилась досить ефективною у протидії корупції, що стало однією із причин створення аналогу для України.

Ще одним кроком до реалізації системи боротьби із корупцією стало формування Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), одного із центральних органів із спеціальним статусом, що забезпечує створення та реалізацію державної антикорупційної політики. Відповідно до Закону України «Про прокуратуру», в системі прокуратури створена Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, яке здійснюється Національним антикорупційним бюро України, підтримує державне обвинувачення у відповідних провадженнях, а також здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках встановлених законом [2].

В запобіганні корупційним діям важливого значення набуває взаємодія антикорупційних органів, що полягає у спільних заходах щодо здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях, що розслідується Національним антикорупційним бюро України за процесуальним керівництвом Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Детективи НАБУ взаємодіють із прокурорами САП на стадії досудового розслідування з метою дотримання вимог КПК України [3].

Правоохоронці погоджують процесуальні документи, а саме: запит про міжнародну правову допомогу; повідомлення особі про підозру; клопотання про відсторонення від посади; клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; клопотання про тимчасовий доступ до речей та документів та інші. Взаємодія між САП та НАЗК здійснюється шляхом отримання да-

них документального характеру, проведення спільних заходів з обговорення та покращення антикорупційної політики та вирішення питань, пов'язаних із запобіганням та протидією корупції.

Отже, можна дійти висновку, що тема подолання корупції є однією з найактуальніших питань сьогодення, адже небезпека полягає в тому, що вона підриває авторитет державної влади, робить її слабкою, дестабілізує національну безпеку. Корупція негативно впливає на всі сфери суспільства, призупиняє його політичний, економічний та культурний розвиток. Протидія корупції в Україні полягає в створенні системи, яка зможе здійснювати свої функції комплексно. Така система має базуватися на принципах законності, правопорядку та дотримання прав і свобод людини.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України: від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент **Кубасенко Андрій Володимирович**

Секція 3

РОЛЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ У РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Москвич Л. М.

*завідуюча кафедри судоустрою та прокурорської діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

1. Частина 1 Ст. 1 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд України» визначає останній як постійно діючий вищий спеціалізований суд у системі судоустрою України. Спеціалізація Суду визначена законом – кримінальним процесуальним кодексом шляхом визначення предметної підсудності ВАС (ст. 33–1 КПК). Отже, ВАС є елементом державної системи судоустрою, провадження здійснює відповідно до кримінального процесуального закону, його рішення можуть бути в касаційному порядку оскаржені до Касаційного кримінального суду Верховного Суду. Жодного «спрощення» порядку судового розгляду, або зниження гарантій належної судової процедури для проваджень ВАС не передбачено, як це може бути для «особливих» судів, існування яких заборонено в Україні. Отже, ВАС є не «особливим», а спеціалізованим судом.

2. В структурі ВАС діють відокремлені структурні підрозділи із провадження по першій та апеляційній інстанціях. Поєднання в одній судовій установі декількох структурних підрозділів, які здійснюють провадження по різних інстанціях не протирічить Конституції України. Засади судочинства вимагають а) забезпечити права на апеляційний перегляд справи (п. 8 ч. 2 ст. 129 КУ); б) гарантувати незалежність суддів (ч. 1 ст. 129 КУ), складовою якої є безсторонність, об'єктивність судді, що забезпечується процесуальним законом виключенням можливості судді брати участь у розгляді справи одночасно по першій і по апеляційній інстанції. Організація роботи ВАС

максимально націлена на забезпечення розподілу суддів за структурними одиницями суду – суду першої інстанції і апеляційної інстанції (Апеляційна палата). Подібний підхід запроваджено і в організації роботи, наприклад, Верховного Суду, зокрема, в справах, де першою інстанцією виступає КАС ВС, судом апеляційної інстанції виступає ВП ВС. Не можемо назвати такий принцип організації роботи суду оптимальним, проте і не можемо назвати його антиконституційним, оскільки з 2016 р. з Конституції України виключено як принцип побудови судової системи – інстанційність. Реально, замість інстанційності в Україні запроваджено принцип ієрархічності у побудові системи судоустрою, яка не виключає внутрішньосистемної ієрархії структурних підрозділів судів, обсяг компетенції (в тому числі і юрисдикційної) визначається процесуальним законом. В Основному Законі закріплено, що органи державної влади ..., їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19). Закон (матеріальний і процесуальний) чітко розмежовує компетенції (організаційно, процесуально) структурних підрозділів Вищого антикорупційного суду.

3. Стаття 130 Конституції України встановлює, що держава забезпечує фінансування та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів з урахуванням пропозицій Вищої ради правосуддя. Проте, в численних своїх рішеннях, які так чи інакше стосувалися справедливого розподілу бюджету України, КСУ неодноразово наголошував на «соціально-економічних можливостях держави», «фінансових можливостей держави» в тому числі і щодо утримання державного апарату. Це зобов'язує державу дотримуватися частин першої, третьої статті 95 Конституції України згідно з якими бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами; держава прагне до збалансованості бюджету України. У Рішенні від 27 листопада 2008 року № 26-рп/2008 у справі про збалансованість бюджету Конституційний Суд України зазначив, що положення Конституції Украї-

ни стосовно прагнення держави до збалансованості бюджету України у системному зв'язку з положеннями частини другої цієї статті, статті 46 Конституції України треба розуміти як намагання держави при визначенні законом про Державний бюджет України доходів і видатків та прийнятті законів, інших нормативно-правових актів, які можуть вплинути на доходну і видаткову частини бюджету, дотримуватися рівномірного співвідношення між ними та її обов'язок на засадах справедливого, неупередженого розподілу суспільного багатства, враховувати загальносуспільні потреби та пріоритети. Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, викладеної в Рішенні від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011, механізм розподілу бюджетних коштів може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства. Крім того, такі заходи можуть бути обумовлені необхідністю запобігання чи усунення реальних загроз економічній безпеці України, що згідно з частиною першою статті 17 Конституції України є найважливішою функцією держави. Тому цілком виправдано, що кількість суддів в ВАС може визначатися в межах видатків державного бюджету з урахуванням принципу справедливого та пропорційного розподілу державних коштів на утримання державного апарату, і судів в тому числі. В разі зміни дохідної частини бюджету, збільшення витрат обґрунтованим стане питання або про пропорційне зменшення заробітних плат суддів, або про зменшення їх кількості. Стосовно вимоги окремого визначення в законі про державний бюджет витрат на потреби суду першої та апеляційної інстанції – це лише додаткова гарантія інституційної відокремленості структурних одиниць ВАС, підсилення незалежності кожної. І узгоджується з другим реченням ч. 1 ст. 130 КУ: «У Державному бюджеті України окремо визначаються видатки на утримання судів...».

4. Процедура добору суддів ВАС була дещо змінена – замість ГРД залучена ГРМЕ. Треба зазначити, що залучення інституту міжнародних експертів, особливо з країн-донорів, які виділяють кошти на запровадження якогось інституту, є поширеною практикою для країн західної демократії відносно держав перехідного типу. Така участь

міжнародних експертів, з одного боку, є допоміжною у встановленні в країні демократичних цінностей, інститутів, а з іншого – контролюючою, зокрема, щодо цільового використання виділеної фінансової допомоги. Тому підстав визнавати ч. 4 Закону неконституційною лише через залученість міжнародних експертів в процес проведення співбесід з кандидатами на посаду суддів ВАС ми не вбачаємо. Але в даному випадку важливий ступінь впливу міжнародних експертів з іноземним громадянством на процес формування органу державної влади, аби виключити ризик порушення ст. 1, ч. 2 ст. 5 КУ. В цьому контексті важливо оцінити на предмет конституційності ч. 5 ст. 8 Закону про ВАС. Слід зазначити, що ч. 3 ст. 9 ЗУ про ВАС передбачає не виключно іноземців в складі ГРМЕ, але і українців. Через положення про «вирішальний голос» членів ГРМЕ важливо знати точно її склад (в кількісному співвідношенні іноземців і українців), проте закон чітко не встановлює кількісних квот щодо представництва іноземців і українців в складі ГРМЕ, а це не виключає ситуації, за якої ГРМЕ буде повністю сформована із іноземців і голос яких буде мати вирішальний (що є неприпустимим з огляду на положення ст. 1, ч. 2 ст. 5 КУ) вплив на формування органу державної влади.

Крім того, відповідно до правової позиції, сформульованої Конституційним Судом України у Рішенні від 18 квітня 2000 року № 5-рп/2000, «встановлення Конституцією України та законами України певних кваліфікаційних вимог не порушує конституційного принципу рівності, адже всі громадяни, які відповідають конкретним кваліфікаційним вимогам, мають право займати відповідні посади». Тому жодних обмежень права на працю чи дискримінації в у відповідному положенні Закону про ВАС щодо кваліфікаційних вимог до суддів цього суду нами не вбачається. Подібний підхід демонструє і практика ЄСПЛ, визнаючи дискреційним правом держави самостійно визначати кваліфікаційні вимоги до посад державної влади. І таке право держава реалізовує через єдиний свій законодавчий орган – ВРП, шляхом прийняття законів, що також узгоджується з п. 3 ч. 1 ст. 85 та п. 14ч.1 ст. 92 Конституції України.

Хотинська-Нор О. З.

доктор юридичних наук, доцент

завідувач кафедри нотаріального, виконавчого процесу

та адвокатури, прокуратури, судоустрою

Інституту права Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ

Належна організація системи судів (судового устрою) є необхідною умовою забезпечення ефективного судового захисту прав та інтересів осіб у кожній державі. Як наголошує ЄСПЛ, «пункт 1 статті 6 зобов'язує Договірні держави організувати свої судові системи таким чином, щоб їхні суди могли відповідати кожній із його вимог» (рішення у справі «Добертен проти Франції») [1]. Інакше кажучи, питання належної організації судового устрою будь-якої держави – учасниці Конвенції ЄСПЛ пов'язує безпосередньо зі створенням умов для реалізації права на справедливий судовий розгляд в його широкому сенсі. Однак ця вимога стосується результату, держава ж є вільною у виборі способу та засобів його досягнення. Так, у рішенні у справі «Колоцца проти Італії» ЄСПЛ вказав, що «держави – учасниці користуються широким розсудом у тому, що стосується вибору засобів, розрахованих на забезпечення відповідності їх правових систем пункту 1 статті 6. До завдань Суду не належить вказувати ці заходи державам; він лише визначає, чи було досягнуто результату, передбаченого Конвенцією» [2].

В Україні одним із конституційних принципів, який визначає архітектуру судоустрою, є спеціалізація, що передбачає функціональне розмежування юрисдикції судів щодо розгляду окремих категорій справ. Конституційний Суд України зауважив, що організація судоустрою в Україні із застосуванням принципу спеціалізації здійснюється з метою забезпечення найбільш ефективних механізмів захисту прав і свобод людини у відповідних правовідносинах. Додержання цього конституційного принципу при прийнятті законів щодо

організації і діяльності судів України є конституційним обов'язком законодавця [3].

Протягом тривалого часу вважалося, що спеціалізація, як засада організації системи судоустрою, полягає у створенні відповідних спеціалізованих судів для здійснення цивільного, кримінального, адміністративного, господарського судочинства [4]. Тобто, головними критеріями судової спеціалізації виступали предмет спірних правовідносин і властива для його розгляду процедура. Власне, такий підхід збережено у чинному Законі України «Про судоустрій і статус суддів», ст. 18 якого передбачає, що суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Водночас ч. 2 п. 3 ст. 17 цього Закону передбачає, що для розгляду окремих категорій справ у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди, можливість існування яких закріплена у ст. 125 Конституції України. Тобто, їх створення з позиції спеціалізації зумовлено таким критерієм, як категорія справ, що дає змогу говорити про змістовний розвиток принципу спеціалізації як засади судоустрою в Україні.

Аналіз правових систем країн-учасниць Ради Європи дає змогу висувати, що спеціалізовані суди є доволі розповсюдженим явищем в країнах-учасниках¹.

Міжнародні експерти стосовно цього зауважують, що спеціалізація може вводитись різними способами. Залежно від того, які правові рамки дозволяє держава, можуть бути як спеціалізовані суди, які відокремлені та відрізняються від загальної організації судової сис-

¹ В опитувальній анкеті Консультативної ради європейських суддів у межах підготовки Висновку № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо спеціалізації суддів були визначені наступні спеціалізації в якості прикладів, які існують в багатьох європейських країнах: сімейні суди, суди з розгляду справ відносно неповнолітніх, адміністративні суди/ради держави, імміграційні суди/суди стосовно біженців, рахункові суди, військові суди, податкові суди, трудові/соціальні суди, суди з розгляду сільськогосподарських договорів, суди з захисту прав споживачів, суди з розгляду дрібних позовів, суди з розгляду заповітів та спадкових питань, суди з розгляду питань, пов'язаних з патентами, копірайтами, торговими марками, господарські суди, суди з розгляду питань банкрутства, суди з розгляду сімейних спорів, арбітражні суди, суди з розгляду тяжких злочинів, суди з наглядом за кримінальним провадженням (наприклад, надання дозволу на арешт, зняття з каналів зв'язку та ін.), суди з наглядом за виконання вироків та утриманням під вартою.

теми, так і спеціалізовані суди або палати, які є частиною загальної судової системи. Юрисдикція спеціалізованих судів або палат зазвичай відрізняється від юрисдикції загальних судів; вони часто набагато менші від них та знаходяться здебільшого в столицях країн. Спеціалізація судів чи суддів презюмує доскональні знання з окремого кола правових питань, що сприяє поліпшенню якості судових рішень, посиленню авторитету суду, сприяє мультидисциплінарному підходу до вирішення правових питань, покращує ефективність та оперативності розгляду справ судами [5].

Як елемент сучасної системи судоустрою України вищі спеціалізовані суди уособлюють Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд (БАКС). Якщо процес створення першого ще триває, функціонування БАКС, і загалом сам статус цього суду стали предметом гострих дискусій, що яскраво продемонструвало конституційне подання, в якому поставлено під сумнів конституційність його створення з огляду на заборону створення надзвичайних і особливих судів. І тут слід зауважити, що ані на національному, ані на міжнародному рівнях не існує чіткого визначення термінів «спеціалізовані суди», «надзвичайні суди», «особливі суди».

Наведене спонукає звернути увагу на позицію Венеційської комісії в цьому питанні, втілену у висновку щодо проекту Закону України «Про антикорупційні суди» та проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (з приводу введення обов'язкової спеціалізації суддів стосовно розгляду правопорушень, пов'язаних з корупцією) (рішення від 9 жовтня 2017 року № 896/2017). Зокрема, в цьому документі наведено ряд аргументів на користь того, що Вищий антикорупційний суд в Україні загалом є спеціалізованим судом і не порушує заборони створення надзвичайних та особливих судів. Так, Вищий антикорупційний суд не створено для розгляду однієї або обмеженої кількості категорій справ, які можуть бути передбачені для надзвичайних та особливих судів. Навпаки, Вищий антикорупційний суд уповноважений розглядати загальне та абстрактне коло корупційних правопорушень, які характеризуються певною тяжкістю, особливим статусом особи, яку може бути притягнуто до відповідальності за корупційні правопору-

шення, та цінністю предмета злочину або заподіяної шкоди. Вищий антикорупційний суд спеціалізується на певних типах кримінальних правопорушень, які, як правило, пов'язані з виконанням службових повноважень державними посадовими особами, а тому логічно, що спеціалізований антикорупційний суд компетентний лише для обмеженої кількості осіб. Важливо також зазначити, що Вищий антикорупційний суд не наділений спеціальними повноваженнями та не дотримується будь-яких особливих процедур, відмінних від тих, що застосовуються при розгляді інших кримінальних справ. Процесуальна діяльність Вищого антикорупційного суду врегульована національним кримінальним процесуальним законодавством. У протилежному випадку існували б ознаки надзвичайного чи особливого суду. Загалом же Венеційська комісія підкреслила, що створення спеціалізованого антикорупційного суду, адаптованого до специфічних умов боротьби з корупцією в Україні, на високому рівні узгоджується із загальними міжнародними принципами та засадами [6].

Ми підтримуємо зазначені вище доводи та позицію Венеційської комісії та вважаємо, що функціонування Вищого антикорупційного суду, як структурного елементу судового устрою України, є результатом змістовного розвитку принципу спеціалізації, що зазнав трансформацій в силу особливостей сучасного етапу розвитку суспільства та держави, викликом для яких є боротьба з корупцією.

Список використаної літератури:

1. Case of Dobbertin v. France. URL: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57807#{«itemid»:\[«001-57807»\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57807#{«itemid»:[«001-57807»]}).
2. Решение Европейского суда по правам человека по делу «Коллоцца против Италии». 12.02.1985. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461407/2461407.htm>.
3. Рішення Конституційного Суду України від 09 вересня 2010 року № 19-рп/2010 у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвідомчості справ, пов'язаних із соціальними виплатами»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-10#Text>

4. Рішення Конституційного Суду України від 12 липня 2011 року № 9-рп/2011 у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України (щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-11#Text>

5. Висновок № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо спеціалізації суддів / Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. К.: USAID, 2015. С. 156–166.

6. Висновок Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) щодо проєкту Закону України «Про антикорупційні суди» та проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (з приводу введення обов'язкової спеціалізації суддів стосовно розгляду правопорушень, пов'язаних з корупцією), затверджений на 112 пленарному засіданні Венеціанської комісії у Венеції 6–7 жовтня 2017 року (рішення від 9 жовтня 2017 року № 896/2017, Страсбург). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)020-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)020-e).

Стефанчук М. М.

професор кафедри нотаріального, виконавчого процесу та адвокатури, прокуратури, судоустрою Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, доцент

ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: БАЧЕННЯ ЗАКОНОДАВЦЯ

За останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) виросли на три бали. Із 33 балами зі 100 можливих Україна отримала 117 місце зі 180 країн у списку CPI.

З приводу цього в експертному середовищі зазначається про те, що загалом покращення або погіршення на три бали не вважається статистично значущим результатом. Втім відзначається, що СРІ України у 2020 році покращився завдяки запуску Вищого антикорупційного суду з відповідною підсудністю та перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції, оскільки саме ці події нарешті завершили процес створення антикорупційної інфраструктури в Україні, яка до цього могла працювати лише частково. Водночас серед ризиків у сфері подолання корупції експерти зазначають передусім затримку з імплементацією повноцінної судової реформи [1].

Щодо змістовного наповнення останньої, слід зауважити, що низка громадських організацій закликають проведення судової реформи розпочати з перезавантаження Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), яка, на їхню точку зору, є основною перешкодою на шляху до очищення влади [2].

Ба більше, у 2020 році Україна взяла певні зобов'язання перед Міжнародним Валютним Фондом та Європейським Союзом, зокрема і щодо реформи судоустрою. Так, у Меморандумі про економічну та фінансову політику від 2 червня 2020 року окреслені наміри щодо внесення змін до закону, який визначає правовий статус ВРП, з метою посилення якості відбору для того, щоб членами ВРП були люди з бездоганною репутацією та доброчесністю. У цьому документі йдеться також про створення комісії для попередньої перевірки потенційних кандидатів у ВРП та оцінки їх доброчесності, а також про проведення аналогічної одноразової перевірки діючих членів ВРП. Прогнозовано, принаймні половина членів комісії будуть шанованими експертами з визнаними етичними стандартами та судовим досвідом, у тому числі з відповідним досвідом інших країн, яким Комісія надасть вирішальну роль та вирішальний голос [3].

Як наслідок, з метою виконання міжнародних зобов'язань (Меморандуму про економічну і фінансову політику, який був схвалений Радою директорів Міжнародного валютного фонду 9 червня 2020 року, Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником та Національним бан-

ком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда 200 мільйонів євро) [4] та Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-р/2020 [5], яким було визнано неконституційними окремі положення Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування», наразі зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя» № 5068 від 15 лютого 2021 року (далі – Законопроект 5068) [6].

Підтримуючи у цілому пропозицію запровадження конкурсних засад відбору кандидатур для обрання (призначення) члена ВРП, а також розширення переліку вимог до таких кандидатур вимогою відповідності критеріям професійної етики та доброчесності, з приводу деяких положень цього законопроекту слід висловити певні застереження.

Так, Законопроектом 5068 пропонується сформувати нового суб'єкта у процесі конкурсного відбору кандидатур для обрання (призначення) членом ВРП – Етичну раду та наділити її повноваженнями, зокрема, щодо ухвалення та оприлюднення обґрунтованого висновку щодо відповідності кожного кандидата на посаду члена ВРП критеріям професійної етики та доброчесності, складання та оприлюднення списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання (призначення) на посаду члена ВРП; надсилання органу, що обирає (призначає) члена ВРП, висновку щодо кожного кандидата та списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання (призначення) на посаду члена ВРП, який має містити кількість кандидатур, яка щонайменше вдвічі перевищує кількість вакантних посад членів ВРП. Водночас Законопроект 5068 передбачає, що у разі невключення кандидата до списку кандидатів, рекомендованих Етичною радою для обрання на посаду члена ВРП, такий кандидат припиняє участь у конкурсі на посаду члена ВРП. Таким чином, Законопроектом 5068 пропонується запровадити порядок обрання (призначення) на посади

членів ВРП на конкурсних засадах відбору кандидатур для обрання (призначення) членів ВРП виключно серед кандидатів, які рекомендовані Етичною радою, що створює загрозу звуження змісту прав конституційно визначених суб'єктів обрання (призначення) на посади членів ВРП.

З приводу порядку формування складу Етичної ради цей законопроект визначає, що до неї мають увійти три особи з числа суддів або суддів у відставці, визначені Радою суддів України та три особи, визначені міжнародними організаціями, з якими Україна протягом щонайменше останніх трьох років співпрацює у сфері запобігання та протидії корупції та/або у сфері судової реформи відповідно до міжнародних договорів України.

У цьому контексті слід зауважити, що паритетність формування складу не впливає жодним чином на повноважність Етичної ради та прийняття нею рішень, оскільки Законопроектом 5068 закріплюється домінування при прийнятті рішень представників міжнародних організацій, адже їх голос у Етичній раді буде більш юридично вагомим ніж осіб, визначених Радою суддів. Таке положення законопроекту створює потенційну загрозу порушення принципу рівності, а також не враховує рекомендацій, викладених у Висновку КРЄС № 10 (2007) про судову раду на службу суспільству, 21–23 листопада 2007 року, про те, що члени-судді до складу судової ради повинні обиратися іншими суддями без будь-якого втручання з боку політичних органів або судової ієрархії за допомогою методів, котрі гарантують найширше представництво судової влади. Крім того, у Висновку Венеціанської комісії (CDL-AD(2019)027-e) щодо змін до законодавчих актів, які регулюють статус Верховного Суду та органів суддівського врядування, прийнятому на її 121 пленарному засіданні 6–7 грудня 2019 року, звертається увага на те, що участь міжнародних експертів у процедурі формування суддівського корпусу на постійній основі може порушити питання конституційного суверенітету (п. 24), що також потребує врахування.

Нарешті, Прикінцевими та перехідними положеннями цього законопроекту пропонується установити, що Етична рада протягом трьох місяців з дня затвердження її персонального складу однора-

зово здійснює оцінювання відповідності членів ВРП (крім Голови Верховного Суду), обраних (призначених) на посаду члена ВРП до набрання чинності цим Законом, критеріям професійної етики та доброчесності. За результатами такого оцінювання Етична рада може ухвалити рішення про внесення відповідному органу, що обрав (призначив) члена ВРП, мотивованої рекомендації про звільнення члена ВРП з підстав, визначених пунктами 3–5 частини першої статті 24 Закону України «Про Вищу раду правосуддя». З дня внесення Етичною радою зазначеного рішення член ВРП, якого стосується таке рішення, відсторонюється від посади, а його повноваження зупиняються до ухвалення рішення органом, що обрав (призначив) цього члена ВРП. З цього приводу слід зауважити, що такі контрольні повноваження Етичної ради не узгоджуються з метою її створення та функціонування, які Законом 5068 визначені як сприяння органам, що обирають (призначають) членів ВРП, у встановленні відповідності кандидата на посаду члена ВРП критеріям професійної етики та доброчесності.

У цьому аспекті доречно нагадати також про те, що у Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» від 21 вересня 2020 року № 4135 [7] з приводу фактичного проведення повторної процедури перевірки на доброчесність чинного складу ВРП зауважується про те, що пропозиція встановлення доброчесності як обов'язкової законодавчої вимоги до членів ВРП, з подальшою необхідністю проведення оцінки на доброчесність її *чинного складу* та потенційним наслідком у вигляді втрати відповідної посади ставить під сумнів законність вже проведеного призначення чинних членів ВРП та підриває авторитет інституцій/осіб, що брали участь у їх обранні (призначенні), що загрожує на підтримку.

Свідченням спірної правомірності деяких положень цього законопроекту є також Висновок Комітету з питань правової політики* (до предмету відання якого віднесено передусім оцінка відповідності законопроектів та проектів інших актів Верховної Ради України Конституції України) щодо Законопроекту 5068 [8], у якому, запропоно-

вано звернутися до Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) з проханням надати експертний висновок на цей законопроект до змістовного аналізу його положень.

З урахуванням вищевикладеного, можна висувати про те, що впроваджувані заходи судової реформи, як складової сучасної державної антикорупційної політики, передусім потребують узгодження з європейськими стандартами створення та функціонування судових рад, а також такими елементами принципу верховенства права, як юридична визначеність, заборона свавілля, дотримання прав людини.

Список використаної літератури:

1. Індекс сприйняття корупції – 2020. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-sprynyattya-koruptsiyi-2020/> (дата звернення: 29 березня 2021 р.).

2. Справжня судова реформа неможлива без якісного оновлення ВПП, – заява ГО. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/spravzhnya-sudova-reforma-nemozhлива-bez-yakisnogo-onovlennya-vrp> – [zayava-go.html](https://yur-gazeta.com/golovna/spravzhnya-sudova-reforma-nemozhлива-bez-yakisnogo-onovlennya-vrp) (дата звернення: 29 березня 2021 р.).

3. Меморандум про економічну та фінансову політику від 2 червня 2020 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_and_financial_policies_by_the_authorities_of_ukraine-435 (дата звернення: 29 березня 2021 р.).

4. Про ратифікацію Меморандуму про взаєморозуміння між Україною як Позичальником та Європейським Союзом як Кредитором і Кредитної угоди між Україною як Позичальником та Національним банком України як Агентом Позичальника та Європейським Союзом як Кредитором (щодо отримання Україною макрофінансової допомоги Європейського Союзу у сумі до 1 мільярда 200 мільйонів євро): Закон України від 25 серпня 2020 року № 825 -ІХ. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75 Ст. 2374.

5. У справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, «Про внесення змін до Закону України «Про

судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16 жовтня 2019 року № 193-IX, «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII: Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2020 року № 4-рп. *Офіційний вісник України*. 2020. № 30. Ст. 1063.

6. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя від 15 лютого 2021 року № 5068. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71089 (дата звернення: 29 березня 2021 р.).

7. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки» від 21 вересня 2020 року № 4135. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007 (дата звернення: 29 березня 2021 р.).

8. Висновок Комітету з питань правової політики щодо проекту Закону про внесення змін до деяких законів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя (реєстр. № 5068 від 15 лютого 2021 року). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71089 (дата звернення: 29 березня 2021 р.).

Свида О. Г.

*доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат*

ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД: СПЕЦІАЛЬНИЙ ЧИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ

В Україні тривалий час продовжується реалізація судово-правової реформи, що супроводжується наразі прийняттям значної кількості законодавчих актів, вдосконаленням системи судоустрою,

статусу суддів. Одним із суттєвих кроків стало прийняття 7 червня 2018 року Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», а 5 вересня 2019 року цей судовий орган розпочав здійснювати правосуддя.

Водночас, не дивлячись на те, що вказаний новий судовий орган вже успішно працює більш, як півтора року, в Україні не вчухає полеміка щодо конституційності запровадження ВАКС. Зокрема, 22 липня 49 народних депутатів України направили до Конституційного Суду України подання щодо невідповідності Конституції України Закону України про ВАКС, обґрунтовуючи, що цей суд є спеціальним, а не спеціалізованим судовим органом та не відповідає принципу територіальності [1].

Автори конституційного подання вказують, що «Принцип територіальності характеризує побудову системи судів в контексті мережевого поширення судової юрисдикції на територію держави» (с. 3 подання). Водночас таке розуміння принципу територіальності видається дещо спрощеним та не точним. Такий висновок можна зробити з того, що Конституція України жодним чином не висуває критеріїв до реалізації принципу територіальності, а отже висунення у цьому разі такого критерію до конституційного принципу територіальності, як «мережевість» жодним чином є необґрунтованим. Більш того, зміст принципу територіальності не визначається і в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року. Як вірно вказує І. В. Назаров, «принцип територіальності встановлює правила формування судових територій (районів, округів, дільниць), тобто певного територіального простору, на який поширюється юрисдикція конкретного суду. Цей принцип повинен забезпечити здійснення судової влади на всій території країни. Ще одне його завдання – обмежити можливість органів влади й органів місцевого самоврядування впливати на суд і суддів при винесенні ними рішень... Як виняток можна розглядати тільки діяльність вищого (верховного) суду країни, юрисдикція якого поширюється на всю територію держави, тобто збігається із загальнонаціональними кордонами, або якщо йдеться про федеративну державу, де судовий округ вищого суду

суб'єкта федерації може збігатися з кордонами того чи іншого суб'єкта федерації» [2, с. 225].

Отже, можна зробити висновок, що юрисдикція Вищого антикорупційного суду цілком відповідає принципу територіальності, оскільки в силу того, що він є вищим спеціалізованим судом, його юрисдикція поширюється на всю територію держави. Саме таким чином реалізується принцип територіальності в організації і Верховного Суду. Більш того, виходячи з положень міжнародних стандартів забезпечення незалежності судових органів існуюче розташування Вищого антикорупційного суду максимально мінімізує можливий вплив місцевих органів влади на цей суд, зважаючи на особливу значущість справ, що віднесені до його юрисдикції.

Щодо відповідності утворення та функціонування Вищого антикорупційного суду принципу спеціалізації слід вказати наступне. Цей принцип закріплений у ч. 1 ст. 125 Конституції України та ст. 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року й дещо деталізований у ч. 1 ст. 18 вказаного Закону: «Суди спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення».

Автори конституційного подання, обґрунтовуючи свою позицію, вказують: «Принцип спеціалізації полягає насамперед у тому, що суди мають бути організовані з урахуванням особливостей предмета судових справ за відповідною юрисдикцією та зумовленого цими особливостями виду судочинства. Спеціалізована юрисдикція передбачає процесуальну спеціалізацію, відповідно до якої особливості процедури розгляду конкретних справ, що підлягають юрисдикції певних спеціалізованих судів, мають бути оптимізовані до властивостей справ, які вони розглядають. Інакше кажучи, спеціалізовані суди повинні здійснювати правосуддя за нормами спеціальних процесуальних кодексів, які максимально пристосовані до розгляду тих категорій справ, що віднесені до їх компетенції» (с. 3 подання).

Проте виділення такої імперативної ознаки принципу спеціалізації, як обов'язкість наявності спеціалізованого процесуального законодавства, видається принципово невірним.

Науковці зауважуються, спеціалізація судів і суддів у розгляді визначених категорій справ сприяє поглибленню їхніх знань з окремих галузей законодавства і практики його застосування, а відтак – підвищенню їхнього професіоналізму [3]. «Принцип спеціалізації у побудові судової системи є одним із факторів забезпечення права на правосуддя, оскільки ця вимога пов'язана з необхідністю розгляду справи компетентним судом. Компетентний суд – це не лише суд, уповноважений здійснити правосуддя у повному обсязі з винесенням рішення по суті, а й суд, фаховість якого не підлягає сумніву» [4, с. 56]. В.В. Сердюк виділяє різні критерії спеціалізації – галузевий (створення підсистем спеціалізованих судів), суб'єктний (створення судів у справах неповнолітніх, військових судів), внутрішню спеціалізацію суддів у межах одного окремо взятого суду [5, с. 161]. Якщо узагальнити позиції науковців, то можна виділити декілька основних підходів до тлумачення спеціалізації судів, одним з основних є виділення зовнішньої спеціалізації, що передбачає існування у системі судів, поряд із судами т.зв. «загальної» юрисдикції, спеціалізованих (наприклад, господарські, цивільні, адміністративні, військові суди, суди у справах неповнолітніх тощо) [6, с. 161]. Тут варто зауважити, що у вітчизняній системі судоустрою до 2010 року діяли військові суди, що розглядали кримінальні та цивільні справи, при цьому не маючи спеціалізованого процесуального законодавства. Крім того, у Російській імперії існували спеціалізовані суди для молодих людей, які порушили закон, їх називали «дитячими судами», які до Жовтневої революції 1917 р. діяли в декількох містах України, зокрема, Києві, Харкові, Катеринославі (нині – Дніпрі), Миколаєві та Одесі [7], а в СРСР у 1930-х роках діяли й залізничні лінійні суди [8].

Щодо виділення авторами конституційного подання такої обов'язкової риси спеціалізації судів, як «здійснення правосуддя за нормами спеціальних процесуальних кодексів» слід звернутися до положень Висновку № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про спеціалізацію суддів, в якому зазначено: «Загалом у спеціалізованих судах мають застосовуватися загальні процесуальні норми. Упровадження особливої процедури для кожного спеціалізованого суду може призвести

до надмірного поширення цих процедур, створення ризику щодо доступу до правосуддя та визначеності права. Спеціальні процесуальні норми допустимі, тільки якщо вони відповідають підставам створення спеціалізованого суду (наприклад, процеси, пов'язані з сімейним правом, де допит дітей є предметом спеціального регулювання, покликаного захищати їхні інтереси) (пункт 32) [9].

Більш того, зарубіжний досвід свідчить, що створені в інших країнах спеціалізовані суди (ювенальні, митні, податкові, трудові, суди у справах опіки, торговельні трибунали, суди з розгляду земельних справ, військові, економічні тощо) далеко не завжди мають спеціалізоване процесуальне законодавство.

Таким чином, проведений аналіз цілком обґрунтовано дає можливість зробити висновок, що запровадження Вищого антикорупційного суду жодним чином не порушує закріплених у статті 125 Конституції України вимог територіальності та спеціалізації, як принципів побудову судової структури нашої держави.

Список використаної літератури

1. Конституційне подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про Вищий антикорупційний суд») від 7 червня 2018 року № 2447-VIII. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/3_349_2020.pdf
2. Назаров І.В. Принципи територіальності побудови судової системи в законодавстві України та європейських держав. *Проблеми законності*. 2009. № 104. С. 223–231.
3. Притика Д.М. Вищі спеціалізовані суди як конституційна гарантія демократизації судової влади. *Право України*. 1999. № 12. С. 11–14.
4. Організація судової влади в Україні: Навч. посіб. За ред. І.Є. Марочкіна, Н.В. Сібільової. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2009. 184 с.
5. Сердюк В.В. Територіальність як принцип побудови системи судів загальної юрисдикції: нові підходи до реалізації. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 2 (33). С. 161–169.
6. Нестерчук Л.П. Принцип спеціалізації в побудові судової системи України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Т. 2. Вип. 2. С. 160–163.

7. Історія правосуддя щодо неповнолітніх в Україні. Інформаційно-ресурсний центр «Дитинство без насильства» URL: <https://rescentre.org.ua/dytyna-svidok/istoriia-pravosuddia-schodo-nerovnovolitnikh-v-ukraini>

8. О железнодорожных линейных судах: Постановление Центрального исполнительного комитета и Совета народных комиссаров от 27 октября 1930 года. URL: <http://istmat.info/node/51091>

9. Висновок № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про спеціалізацію суддів. 6 листопада 2012 року. URL: <https://rm.coe.int/opinion-n-15-2012-on-the-specialisation-of-judges-/16806a1fc2>

Овсяннікова О. О.

*доцент кафедри судоустрою та прокурорської діяльності
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент*

КАРТКИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ЗВІТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ РОБОТИ СУДУ ТА ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ

Сьогодні в Україні склалась потреба у чіткому визначенні стандартів якості роботи судів, що є особливо актуальним в умовах ефективної роботи з подолання корумпованості в судових органах. Важливим моментом у цьому процесі є активізація громадян – відвідувачів суду, з метою з'ясування їх думки та оцінки якості роботи конкретних судів, а також визначення проблем, які, на думку громадян, є найбільш поширеними у роботі суду. При цьому, викликають найбільшу цікавість та дають максимальну об'єктивність не опитування громадської думки українського суспільства загалом стосовно проблем судової влади, а саме оцінка якості судових послуг очима тих громадян, що безпосередньо брали участь у судових процесах або які з інших причин були відвідувачами суду. Думка відвідувачів суду є необхідною умовою отримання уявлення про фактичні результати діяльності суду, тому українським судам необхідно проводити різно-

манітні опитування, після яких мали б враховуватися зауваження та пропозиції респондентів.

Варто також зауважити, що Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП), яка була створена Комітетом Міністрів Ради Європи у вересні 2002 року задля розробки прийнятних для всіх країн – членів Ради Європи рішень, спрямованих на ефективне виконання існуючих засад Ради Європи щодо організації правосуддя, забезпечення відповідності державної політики з функціонування судів потребам та очікуванням користувачів судових систем та зменшення навантаження на Європейський Суд з прав людини, приділяє значну увагу моніторингу та оцінюванню діяльності судів у країнах – членах Ради Європи. Так, в своїх документах ЄКЕП зазначає, що «моніторинг та оцінювання набувають дедалі більшого значення як інструмент, який дає змогу проводити вимірювання ситуацій, визначати результати реалізації політики та асигнувати ресурси, яких стає дедалі менше». Крім того, на думку ЄКЕП, «системи моніторингу та оцінювання повинні сприяти підвищенню дієвості правосуддя та якості роботи судів, а отже, забезпечувати більш узгоджену реалізацію завдань» [2].

З метою оцінювання якості роботи українських судів в 2008 році за підтримки проекту USAID «Україна: Верховенство права» було розпочато пілотну програму опитування громадян – учасників судових проваджень стосовно якості роботи суду за методологією карток громадянського звітування (КГЗ). Методологія карток громадянського звітування є одним із підходів до вивчення якості роботи державних установ (в нашому випадку – судів) з точки зору користувачів їхніх послуг, з метою виявлення недоліків і розробки плану дії по їх усуненню. Використання методології карток громадянського звітування забезпечує виявлення ступеню задоволеності населення якістю судових послуг, а також оцінку ефективності діяльності судів через вибіркове опитування населення, яке не потребує застосування дуже точних інструментів вимірювання [1, С. 10].

Методологія карток громадянського звітування виникла на початку 90-х років в м. Бангалор (Індія), ставши результатом проведеного групою місцевих постачальників муніципальних послуг опитування споживачів щодо якості цих послуг, і, виявивши свою ефективність, активно впроваджувалась в багатьох країнах світу,

включаючи США, Канаду, Пакистан, Бангладеш, Філіппіни, В'єтнам, Шрі Ланка, Перу, Уганду, Ефіопію, Конго, та інші.

Метою оцінювання роботи суду за допомогою КГЗ є вдосконалення організації роботи суду, а саме підвищення продуктивності, ефективності та якості судових процедур. При цьому, оцінювання якості роботи суду жодним чином не має на меті оцінку роботи окремих суддів. Оцінювання якості роботи суду дає можливість вирішувати такі важливі завдання, як отримання інформації про поточну ситуацію в роботі суду; обґрунтування поточних та стратегічних рішень; визначення пріоритетів для змін; моніторинг інновацій, оцінка їхньої результативності та ефективності; оцінювання відповідності роботи суду існуючим стандартам та нормативам. Оцінювання роботи суду є найбільш ефективним, якщо його основою є встановлені стандарти якості та перевірені методи оцінки відповідності суду цим стандартам. Основою таких стандартів є суспільні очікування щодо якості судових послуг (наприклад, повноти інформації, зручності та комфортності судових приміщень тощо), а також показники роботи суду (наприклад, тривалість судових проваджень, питома вага розглянутих справ тощо).

За період здійснення оцінювання роботи судів за допомогою методології КГЗ відвідувачі судів різних областей України при відвідуванні судів заповнювали анонімні анкети, в яких оцінювали роботу конкретного суду за декількома критеріями: 1) доступність суду; 2) зручність та комфортність перебування в суді; 3) повнота та ясність інформації; 4) прийнятність витрат, пов'язаних зі зверненням до суду; 5) доступність правової допомоги у разі необхідності; 6) дотримання термінів судового розгляду; 7) сприйняття роботи працівників апарату суду; 8) сприйняття роботи судді.

При цьому, цікавість викликає той факт, що здебільшого відвідувачі вказували на схожі проблеми в діяльності судів. Так, наприклад, при оцінюванні доступності суду вказувалося на проблеми з доступом до приміщення суду людей з інвалідністю, неможливістю оплатити послуги адвоката тощо. Загалом висловлювалися зауваження щодо посилення охорони судів, обладнання місць для очікування та місць для заповнення заяв, більш розширеного подання інформації

на інформаційних стендах, особливо щодо зразків заяв, скарг, клопотань, забезпечення наявності інформації про розташування кабінетів, встановлення необхідних вказівників, збільшення інформаційного наповнення сторінок судів тощо. Щодо роботи працівників апаратів судів та самих суддів, відвідувачами судів зауважувалося на підвищенні неупередженості суддів, більшої аргументованості позиції на судових засіданнях, а також на дотриманні таких етичних вимог, як коректність та ввічливість.

Отже, за роки використання методології КГЗ можна з впевненістю констатувати її ефективність та дієвість у контексті розробки планів та стратегій, спрямованих на вдосконалення роботи судів, а також говорити про ефективність використання КГЗ у сфері подолання корупції в судовій системі. Використання методології КГЗ дозволяє встановити, чи відповідає суд встановленим стандартам діяльності, адже суд, який відповідає встановленим стандартам, можна назвати, відповідно до міжнародних засад судової досконалості, досконалим судом.

Список використаної літератури:

1. Дослідження якості роботи судів з використанням методології карток громадянського звітування: Навчальний посібник / Проект USAID «Україна: верховенство права». Київ, 2010. 128 с.
2. Система оцінювання роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS26409>.

Пушкар С. І.

*аспірант 3-го курсу заочної форми навчання
кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЛЬ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Судова влада реалізує свою функцію здійснення правосуддя, у тому числі при розгляді в межах повноважень усіх суто процесуальних питань, пов'язаних з боротьбою із корупцією. У той же час

вона є суб'єктом антикорупційної політики держави. Найбільш активну роль в цій царині серед органів судової влади чинне законодавство відводить Вищій раді правосуддя. Нагадаємо, що відповідно до частини 1 статті 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року N1798-VIII з подальшими змінами і доповненнями (далі також «Закон N1798») Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів. Як бачимо, законодавцем встановлена дуальна природа повноважень Вищої ради правосуддя, оскільки вона є одночасно і органом державної влади, і органом суддівського врядування. Це, серед іншого, невідворотно вимагає в її діяльності дотримання **розумного балансу** між завданнями, що мають так би мовити універсальний характер для державних органів вищого рівня, і, одночасно, завданнями, яких вимагає, наприклад, забезпечення авторитету правосуддя і незалежності суддів (пункт 9 частини 1 статті 3 Закону N1798). Яскравий приклад необхідності такого «балансування» в діяльності Вищої ради правосуддя – активне опрацювання двома уповноваженими державними органами проекту Закону про Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки, про яке ми говоритимемо далі.

«Базовий» антикорупційний законодавчий акт – Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року N1700-VII з подальшими змінами і доповненнями (далі також «Закон N1700») – наділяє Вищу раду правосуддя рядом повноважень щодо запобігання корупції в судовій системі з одночасним наголосом на необхідності дотримання засад незалежності суддів. Так, відповідно до частини 6 статті 12 Закону N1700 Національне агентство з питань запобігання корупції (далі також «Національне агентство») у випадках виявлення

порушення вимог цього Закону щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб, захисту викривачів або іншого порушення Закону N1700 вносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації **припис** щодо усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності. При цьому зазначений припис Національного агентства є обов'язковим для виконання та про результати його виконання посадова особа, якій його адресовано, інформує Національне агентство упродовж десяти робочих днів з дня одержання припису.

Однак із загального правила законодавцем зроблено винятки: припис Національного агентства не вноситься з питань, які безпосередньо стосуються здійснення суддею правосуддя, а також припис не вноситься у разі виявлення порушення вимог Закону N1700 щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності **судді**. Про виявлення таких порушень Національне агентство інформує Вищу раду правосуддя, яка відповідно до наданих законом повноважень вирішує питання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку. Слід зазначити, що з точки зору бажаної бездоганності нормотворчої техніки при підготовці та прийнятті Закону N1700 доречним було би посилання не тільки на передбачені Законом N1798 повноваження Вищої ради правосуддя, а й на форму і порядок самого інформування Національним агентством. Адже статтею 107 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року N1402-VIII зі змінами та доповненнями чітко визначено, хто, яким чином має право на звернення зі скаргою щодо дисциплінарного проступку судді, з повідомленням про вчинення дисциплінарного проступку суддею (дисциплінарною скаргою) та які саме відомості вона (дисциплінарна скарга) має містити. На практиці перші звернення Національного агентства до Вищої ради правосуддя з інфор-

мацією про обставини, які могли свідчити про скоєння суддею дій/ бездіяльності, що мали б наслідком притягнення до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження, не відповідали вимогам статті 107 та поверталися заявнику без розгляду. В подальшому Національне агентство стало використовувати зразок дисциплінарної скарги, затверджений Рішенням Вищої ради правосуддя від 14 лютого 2017 року № 269/0/15–17 [1]. Зазначимо також, що згідно з абзацом 2 частини 7 статті 12 Закону N1700 у разі виявлення ознак *адміністративного правопорушення*, пов'язаного з корупцією, вчиненого суддею, протокол про таке правопорушення складає Голова Національного агентства або його заступник та направляє його до суду у визначеному законом порядку, а також *інформує* про це Вищу раду правосуддя. А в разі виявлення ознак *іншого* корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, вчиненого суддею, обґрунтований висновок затверджує Голова Національного агентства або його заступник та надсилає його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, а також *інформує* про факт затвердження такого висновку Вищу раду правосуддя (абзац 4 частини 7 статті 12 Закону N1700).

Іншими прикладами взаємодії Вищої ради правосуддя та Національного агентства в сфері запобігання корупції є також:

- Участь Вищої ради правосуддя в процесі оцінювання ефективності діяльності Національного агентства шляхом направлення до Комісії з проведення незалежної оцінки інформації щодо дотримання Національним агентством при здійсненні його повноважень гарантій незалежності суддів (абзац п'ятий частини четвертої статті 14 Закону N1700)

- Погодження Національним агентством звільнення керівника уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції секретаріату Вищої ради правосуддя (стаття 13¹ Закону N1700)

- Письмове повідомлення Національним агентством Вищої ради правосуддя про факт неподання декларації суддею (стаття 51² Закону N1700)

– Погодження Вищою радою правосуддя визначеного Національним агентством порядку здійснення повної перевірки декларації, поданої суддею, моніторингу способу життя судді та подальша взаємодія цих державних органів під час проведення відповідних перевірок та моніторингу (стаття 52² Закону N1700). Слід зазначити, що ця норма, як і попередні дві, внесені до Розділу VII Закону N1700 нещодавно – згідно із Законом України від 15.12.2020 р. N1079-IX. Вже в січні 2021 року Національне агентство направило до Вищої ради правосуддя проекти Порядку проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, поданої суддею, та Порядку здійснення моніторингу способу життя судді, а після надання Вищою радою правосуддя зауважень і пропозицій до згаданих проектів – в лютому 2021 року повторно направило доопрацьовані проекти на погодження. Однак своїми рішеннями від 1 березня 2021 року №№ 499/0/15–21, 498/0/15–21 Вища рада правосуддя повторно відмовила у погодженні кожного із проектів, наголосивши, зокрема, що Національне агентство не врахувало більшість істотних зауважень і пропозицій Вищої ради правосуддя до раніше підготовлених проектів, надаючи оновлений, зокрема, проект Порядку моніторингу, не вказало на причини відхилення цих зауважень, так само не запропонувало альтернативні шляхи узгодження спірних пунктів Порядку, а проект Порядку перевірки декларації містить ряд положень, які не усувають, а навпаки – створюють передумови для можливого незаконного впливу та втручання у діяльність судді в ході проведення перевірки. [2]. Підкреслимо, що прийняттю згаданих рішень передувало їх фахове обговорення у Вищій раді правосуддя за участі представників Конституційного Суду України, Верховного Суду, Ради Суддів України, Національної школи суддів України, Асоціації адвокатів України, а представники Національного агентства на запрошення Вищої ради правосуддя взяли участь в цьому обговоренні не відгукнувшись [3].

– Погодження Національним агентством у визначеному ним порядку антикорупційної програми Вищої ради правосуддя та змін

до неї (стаття 19 Закону N1700). Проєкт антикорупційної програми Вищої ради правосуддя на 2021 рік знаходиться на погодженні Національного агентства. Одночасно наголосимо, що відповідно до частини 2 статті 19 Закону N1700 антикорупційні програми повинні, зокрема, передбачати визначення засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходи з їх реалізації, а також з виконання *антикорупційної стратегії* та державної антикорупційної програми. Згідно з частиною 1 статті 18 Закону N1700 засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України. Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії (частина 3 статті 18 Закону N1700). Вища рада правосуддя проаналізувала проєкт Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки, підготовлений Національним агентством, та надала свою попередню позицію щодо вказаного проєкту в порядку консультацій, прийнявши відповідне рішення від 10 липня 2020 року № 2098/0/15–20, та зазначивши, що цей документ не відповідає вимогам нормотворчої техніки, має декларативний характер, містить суперечливі твердження та непідтверджені положення [4]. Проєкт Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки став також предметом широкого обговорення суддівської спільноти. Так, судді Запорізького окружного адміністративного суду, місцеві суди Херсонської області підтримали наведену позицію Вищої ради правосуддя [5]. Наразі проєкт Закону про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки, яким передбачається затвердження Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки, прийнято Верховною Радою України за основу та готується на друге читання.

Запобігання корупції і боротьба з нею відносяться до найактуальніших питань діяльності сучасної Української Держави. Мінімізація корупції як негативного соціально-правового явища є не тільки внутрішньо-політичним питанням, а й предметом зовнішньополітичних зобов'язань України. Успішність реалізації своїх повно-

важень Вищою радою правосуддя в ефективній взаємодії з іншими державними органами слугує, зокрема, виконанню (чи невиконанню) суто антикорупційних завдань, а з іншого боку – безумовно і прямо впливає на авторитет правосуддя в Україні. Формування правої межі між належним виконанням членами ВРП своїх обов'язків (що має особливо важливий суспільний інтерес), і втручанням в їхню діяльність є одним із постійних завдань членів Вищої ради правосуддя в їх щоденній діяльності.

Список використаної літератури:

1. НАЗК звернулося до ВРП щодо полтавського судді, який вирішив закрити справу, оскільки «Рішенням КСУ скасовано як кримінальну, так і адміністративну відповідальність за вчинення корупційних діянь». *Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/nazk-zvernulosya-do-vrp-shhodo-poltavskogo-suddi-yakyj-vyrishyv-zakryty-spravu-oskilkyy-rishennyam-ksu-skasovano-yak-kryminalnu-tak-i-administratyvnu-vidpovidalnist-za-vchynennya-koruptsijnyh-diyany/>.

2. НАЗК не врахувало істотні зауваження ВРП до проєктів порядків здійснення моніторингу способу життя судді та проведення перевірки їхніх декларацій. *Офіційний сайт Вищої ради правосуддя*. URL: <https://hcj.gov.ua/news/nazk-ne-vrahuvalo-istotni-zauvazhennya-vrp-do-proyektiv-poryadkiv-zdiysnennya-monitoringu>.

3. Правнича спільнота: проєкти порядків перевірки декларацій суддів та моніторингу їхнього життя потребують суттєвого доопрацювання в НАЗК. *Офіційний сайт Вищої ради правосуддя*. URL: <https://hcj.gov.ua/news/pravnycha-spilnota-proyekty-poryadkiv-perevirky-deklaracyi-suddiv-ta-monitoringu-yihного>.

4. ВРП: проєкт Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки суперечить чинному конституційному регулюванню суспільних відносин. *Офіційний сайт Вищої ради правосуддя*. URL: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-proyekt-antikorupciynoyi-strategiyi-na-2020-2024-roky-superechyt-chynnomu-konstytuciyному>.

5. Схвалення проєкту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки у редакції, запропонованій НАЗК, порушить конституційний принцип верховенства права в Україні. *Офіційний сайт Вищої ради правосуддя*. URL: <https://hcj.gov.ua/news/shvalennya-proyektu-antykorporciynoyi-strategiyi-na-2020-2024-roky-u-redakciyi-zaproporovaniiu>; Місцеві суди Херсонської області підтримали позицію Вищої ради правосуддя щодо проєкту Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки. *Портал «Судова влада України»*. URL: <https://court.gov.ua/archive/972475/>.

Науковий керівник: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор **Бакаянова Нана Мезенівна**

Амельченко В. В.

студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ

Преамбулою Конституції України закріплено орієнтири, висхідні цілі розвитку нашої держави, основними з яких є побудова демократичної, соціальної, правової держави [1]. Корупція є однією з основних проблем розвитку української держави. Саме корупція гальмує економічний розвиток держави та вітчизняного бізнесу. З метою подолання та зменшення рівня корупційних проявів були створені: Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС). Найбільшої уваги з усіх перелічених органів заслуговує саме ВАКС.

БАКС розпочав свою діяльність 5 вересня 2019 року. З цієї подією суспільство пов'язувало підвищення ефективності боротьби спеціалізованих антикорупційних органів з корупцією, адже саме з цієї метою і було створено даний суд.

Перший рік діяльності будь-якої установи, як правило, є часом, коли вона лише набирає обертів: виникає потреба у формуванні персоналу, структури та налагодження всіх процесів, тому показники роботи Вищого антикорупційного суду можуть виглядати дещо сумно. Це відзначають експерти, які здійснюють моніторинг судової реформи в Україні, та юристи, які стикаються з нею на практиці [2].

Для когось початок роботи Вищого антикорупційного суду може ознаменуватися почуттям невиправданої надії. Частина суспільства очікувала результату у боротьбі з корупцією у формі швидкого за-судження. Крім того, досить часто ці очікування ставали причиною інформаційного тиску на суд з боку ЗМІ, активістів, політиків. Однак, така думка про ефективність роботи суду є хибною, оскільки це суперечить самій суті правосуддя. Основним завданням кримінального судочинства є неминучість покарання винної особи за належного судового розгляду з дотриманням прав і свобод людини та презумпцією невинуватості [3].

Нині, можемо сказати, що Суд не повністю відповідає очікуванням, які покладає на нього суспільство, враховуючи ідею боротьби з корупцією. Гарним «сигналом» є те, що цей суд здатний притягувати до відповідальності корупціонерів, всупереч тенденціям останніх років, коли навіть найменших винуватців корупційних схем в Україні не чіпали [4]. І це дає надію, що після завершення гучних справ, які він приймав до розгляду, будуть винесені обвинувальні вироки проти відомих політиків.

Проте, як влучно зазначив В.О. Зеленський: «...завдання Вищого антикорупційного суду дуже просте: корупціонер – покараний, держава, суспільство та інвестор – захищені» [6]. І це дійсно так, цікавим є саме кінцевий результат – кількість осіб, які понесли покарання і коштів повернутих до державного бюджету. Виникає питання щодо

доцільність функціонування такого суду, враховуючи те, що держава витрачає значні кошти на його утримання. Згідно додатку № 3 до Закону України «Про державний бюджет на 2020 рік» було закладено на 2020 рік на фінансування ВАКС 291 413,5 тис. грн [7].

Цікавою є ч. 4 ст. 7 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», де встановлені обмеження для кандидатів на посаду судді ВАКС. Викликають питання обмеження встановлені п.п. 1, 2, 5, 6 ч. 4 ст. 7 згаданого вище Закону, згідно них суддею ВАКС не може бути особа, яка, наприклад, упродовж десяти років, що передують призначенню працювала (проходила службу) в органах прокуратури України, внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державному бюро розслідувань, інших правоохоронних органах (органах правопорядку), податковій міліції, Службі безпеки України, митних органах і так далі у відповідності до Закону.

Заборона особам за політичні переконання у минулому бути суддею ВАКС є незрозумілою. Адже, якщо діяльність політичної партії, з якою була пов'язана особа, не була визнана незаконною і така партія не була заборонена, то в яких протиправних діях, у такому випадку можна обвинувачувати особу? За таких умов це нагадує політичне переслідування.

Також потрібно зазначити, що оскільки переліченим вище особам відмовляють у зайнятті посади судді ВАКС без наявності обвинувального вироку суду, такими діями порушуються вимоги ч. 1 ст. 62 Конституції України [1] та ч. 2 ст. 2 Кримінального кодексу України [8], згідно яких особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Тобто, виходить, що спочатку потрібно щоб винуватість конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення була встановлена обвинувальним вироком суду, а потім вже їй законно можна заборонити брати участь у конкурсі на зайняття посади судді ВАКС.

Так само, перелічені вище положення, суперечать і ст. 46 Конституції України, якою гарантується право кожного на працю, яку він вільно обирає, держава гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності. Зрозуміло, що при застосуванні п.п. 1, 2, 5, 6 ч. 4 ст. 7 ЗУ: «Про Вищий антикорупційний суд» ні про які рівні можливості для всіх громадян України при участі в конкурсі на посаду судді ВАКС не може йти мова [5].

Перевагами Суду є низький відсоток порушень у роботі суддів, а також залучення всіх сторін до провадження у переважній більшості справ. Розгляд та оголошення вироків у справах про корупцію пришвидшились, у них є реальні терміни та менша кількість угод зі слідством, порівняно з періодом до створення Антикорупційного суду. Судді, як правило, не порушують процедурних строків, працюють без часового тиску, у більш ніж 80% випадків вони не відкладають засідання і достатньо завантажені справами. Судді переважно викладають (формулюють) судові рішення якісно, що свідчить про якісний відбір кандидатів на етапі конкурсу. Більшість суддів ВАКСу та їх керівництво відкриті для спілкування з професійною спільнотою та ЗМІ.

Таким чином, проведений аналіз діяльності Вищого антикорупційного суду дає підстави стверджувати на необхідності підвищення його ефективності. З урахуванням рівня фінансування вказаного суду, вважаємо, що у суддів цього Суду є всі можливості для проведення якісної, швидкої та результативної роботи з розгляду проваджень. Корупція, як і раніше, залишається однією з найважливіших проблем. Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Опитування бізнесу демонструють, що поширеність корупції та недовіра до її судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій, отже Антикорупційний суд як уповноважений орган має працювати ефективніше в своїй діяльності задля добробуту громадян своєї держави.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Перший рік роботи Антикорууду: «зрада» чи «перемога». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pershyy-rik-roboty-antykorsudu-zrada-chy-peremoha-/30822651.html>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88
4. Справи Онищенко, Насірова, Труханова та інших: чи стане 2021-й «роком гучних посадок»? URL: <https://hromadske.ua/posts/spravi-onishenka-nasirova-truhanova-ta-inshih-chi-stane-2021-j-rokom-guchnih-posadok>
5. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 р. № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 24. Ст. 212.
6. Завдання Вищого антикорупційного суду просте: корупціонер покараний, держава, суспільство та інвестор захищені – Володимир Зеленський. Веб-сайт Офіційного інтернет-представництва Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zavdannnyavishogo-antikorupciijnogo-sudu-proste-korupcioner-p-57125>
7. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14 листопада 2019 р. № 294-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 5. Ст. 31.
8. Кримінальний Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент **Кубасенко Андрій Володимирович**

Затворницька Є. С.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ

В останні роки в державі постало гостре питання про виникнення антикорупційних органів які регулюватимуть дотримання прав і свобод у судовому провадженні. Внаслідок цього в Україні почали створювати нові антикорупційні установи ще з 2015 року. Серед перших: Національне антикорупційне бюро (НАБУ) – відповідальне за розслідування справ віднесених до категорії корупції найвищого рівня, Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) – для здійснення процесуального керівництва у справах, а також Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) – відповідальне за розробку та впровадження національної антикорупційної політики.

Восени 2019 року новий парламент перезапустив НАЗК, що незабаром принесло позитивні результати, прикладами яких є проект нової антикорупційної стратегії та вдосконалений формат декларацій про майновий стан та доходи для державних службовців.

Останнім антикорупційним органом, який був створений в Україні, є Вищий антикорупційний суд, необхідність якого стала очевидною, коли НАБУ та САП почали направляти свої справи до звичайних судів, де вони тривалий час перебували без зрушень. Вищий антикорупційний суд, до складу якого входить 38 суддів, створений спеціально для розгляду справ щодо топ-корупції, і він розпочав свою діяльність 5 вересня 2019 року.

Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС) – це вищий спеціалізований суд, утворений відповідно до судової реформи 2016 року.

ВАКС здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у кримінальних провадженнях щодо злочинів зі всеукраїнською юрисдикцією визначених процесуальним законом. Крім того, він інформує матеріалами результатів узагальненими судовими практиками Верховний Суд та надає йому пропозиції щодо проєктів законодавчих актів, що безпосередньо стосуються організації ВАКС, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності.

Головним завданням ВАКС є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства, з метою захисту особи, суспільства й держави від корупційних і пов'язаних злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питань про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

Місія ВАКС полягає в забезпеченні та здійсненні справедливого правосуддя в кримінальних провадженнях, незалежним та неупередженим судом.

За своїм статусом ВАКС – це постійно діючий вищий спеціалізований суд у системі судустрою. Метою його діяльності є захист особи, суспільства і держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю досудових розслідуванням цих злочинів, дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Формальний початок роботи цього суду відбувся 5 вересня 2019 року, протягом першого тижня суд мав можливість розглядати 197 процесуальних документів. За перший рік роботи судді винесли 16 вироків: 15 обвинувальних і 1 виправдувальний; 6 рішень із реальним покаранням у вигляді позбавлення волі.

Однією із визначальних засад діяльності антикорупційного суду насамперед має бути обов'язкова можливість розгляду справ щодо антикорупційних злочинів у трьох інстанціях, при цьому включаючи можливість оскаржити рішення у четвертій інстанції, адже оскарження судового рішення є конституційним правом громадян, незалежно від виду злочину, у вчиненні якого вони обвинувачуються.

Взагалі в ідеалі у новоствореному антикорупційному суді порядок оскарження рішень суду щодо корупційних злочинів має бути таким, як і порядок оскарження щодо інших злочинів (вбивство чи крадіжка), однак у Законі України «Про Вищий антикорупційний суд» про це не йдеться [1].

Ще одним важливим критерієм є процедура призначення осіб на посаду судді антикорупційного суду. Відбір кандидатів повинен

на посаду буде будуватися на засадах прозорості та чесності. Кандидати повинні мати значний юридичний стаж, бути досвідченими фахівцями в галузі права та користуватися довірою у громадян та суспільства.

Задля забезпечення ефективності свого функціонування антикорупційний суд повинен керуватися практикою Верховного Суду. Єдність судової практики має позитивно вплинути на антикорупційну систему правосуддя. Про це свідчить досвід провідних країн світу (США, країни Західної Європи) [2].

На великий жаль, наше суспільство не довіряє існуючій судовій системі, а корупціонери всіма способами уникають притягнення до відповідальності. Саме тому існувала критична потреба у створенні спеціалізованої незалежної судової інституції, яка б здійснювала розгляд справ, слідство у яких ведеться Національним антикорупційним бюро України (НАБУ).

Задля забезпечення ефективного та незалежного судового розгляду справ у провадженнях щодо вчинення корупційних злочинів необхідним є існування судової інституції, сформованої на принципах незалежності та професіоналізму. Інстанції, яка зможе стати етапом для органів судової влади – Вищого антикорупційного суду [3].

Саме новостворений антикорупційний судовий орган зможе реально вплинути на зниження рівня корупції в Україні. Що безпосередньо матиме вплив на економіку в нашій країні.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про вищий антикорупційний суд» № 2447-VIII від 07.06.2018 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.
2. Чому важливі антикорупційні суди. URL: https://biz.nv.ua/ukr/experts/kostetskyu_m/chomu-ekonomichno-vazhlivo-mati-antikoruptionsi-sudi-2008723.html.
3. Довга дорога до антикорупційних судів. URL: <http://nv.ua/ukr/>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Храпенко Олена Олегівна

М'якота О.В.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЛЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Сьогодні існує низка проблем та питань у сфері боротьби із корупцією, які потребують негайного вирішення. Це обумовлено не лише зловживаннями з боку суддів при здійсненні правосуддя, але і діяльністю окремих суддів в інтересах певних груп суспільства. Для того, щоб виправити недоліки в діяльності органів судової влади, уряд нашої держави вніс низку законопроектів, спрямованих на справедливий судовий розгляд для захисту кожного громадянина нашої країни від корупції та іншого свавілля з боку працівників державних установ.

Підкуп працівників органів державної влади, зловживання службовим становищем, непритягнення до кримінальної відповідальності, тиск при винесенні рішення – все нагальне питання, яке хвилює кожного українця. Отже, з метою запобігання корупційних та інших злочинних дій 07.06.2018 року було прийнято Закон України «Про Вищий антикорупційний суд», основним завданням якого є здійснення правосуддя відповідно до чинного законодавства України та для захисту особи, суспільства та держави від корупції та пов'язаних із нею злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотримання прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Дослідження створення та функціонування Вищого антикорупційного суду України з метою встановлення справедливого правосуддя щодо боротьби з корупцією неодноразово привертало увагу таких відомих вчених, як: Мусінський О.В., Банах С.В., Рогатинська Н.Ц., Багін В.П., Бояров В.І., Варфоломій Т.В., Гончаренко В.Г. та інших, проте багато питань залишаються невирішеними, що обумовлює необхідність подальших наукових досліджень.

Пройшовши багато різних змін та обговорень з метою остаточного вирішення питання української корупції, Вищий антикорупційний суд в Україні нарешті розпочав свою роботу 5 вересня 2019 року. Таким чином, маємо надію, що українське суспільство назавжди позбудеться таких негативних явищ, як підкуп, політичний тиск та інші прояви впливу з метою незаконної вигоди або отримання нелегального доходу.

На мою думку, головна ідея створення антикорупційного суду полягає у відновленні справедливого правосуддя для всіх верств суспільства. Крім того, діяльність Вищого антикорупційного суду сприяє запобіганню а також будь-яким проявам корупції, покаранню тих, хто причетний до будь-яких корупційних схем і шахрайства в цілому. Всі подібні злочини повинні бути припинені, а винні в злочинах – покарані. Верховенство права, чесність, законність, професіоналізм, чесність, доброчесність, відповідальність – все це основні принципи, яких повинен дотримуватися Вищий антикорупційний суд і застосовувати їх на практиці для підвищення ефективності антикорупційного правосуддя.

Зрозуміло, що судово-правова реформа не може за короткий термін повністю викоринити прояви корупції в нашій країні. Судова реформа повинна змінити економічне становище громадян на краще та захистити кожну людину від свавілля та несправедливості. Тому головною функцією Вищого антикорупційного суду є захист та відновлення прав і свобод людини і громадянина.

На мою думку, особливістю Вищого антикорупційного суду є те, що він є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України [4, с. 2]. Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, що належать до його юрисдикції (юрисдикції) згідно з процесуальним законодавством. Також цей суд аналізує судову статистику, досліджує та узагальнює судову практику у кримінальних провадженнях, що належать до її юрисдикції, інформує про результати синтезу судової практики Верховний Суд та надає йому висновки щодо проектів законодавчих актів.

З огляду на нові зміни, діяльність Вищого антикорупційного суду має як позитивні, так і негативні сторони.

На мій погляд, позитивними моментами створення нового судового органу є:

- можливість ефективного знищення корупції та відновлення справедливості;
- введення нового органу за прикладом зарубіжного досвіду та міжнародного права;
- професіоналізм працівників суду, їх неупередженість та незалежність згідно із Законом України «Про Вищий антикорупційний суд»;
- налагоджене партнерство та співпраця з Національним антикорупційним бюро України та іншими антикорупційними органами;
- використання нових інструментів та методів у боротьбі з корупцією та супутніми злочинами.

На мою думку, проблемними аспектами створення нового органу судової влади є:

- недостатньо чітко визначена судова юрисдикція;
- постійні зміни до законодавства України у сфері боротьби із корупцією;
- недостатня взаємодія Вищого антикорупційного суду з аналогічними судовими установами інших країн.

Таким чином, створення та функціонування Вищого антикорупційного суду в Україні має більше позитивних тенденцій, ніж негативних. Перш за все, це проявляється в тому, що новий орган є одним із кроків на шляху до європейської інтеграції України.

Посилення незалежності суддів та судової гілки влади, відновлення довіри громадськості, розробка цілеспрямованого стратегічного планування та розвиток законодавства – все це перспективи розвитку новоствореного органу. Тісна взаємодія всього суддівського корпусу, правоохоронних органів, є пріоритетами, які допоможуть Вищому антикорупційному суду здійснити в повній мірі свої повноваження та функції. Професіоналізм та досконалість у роботі є основою діяльності цього органу, яка спрямована на зміцнення всієї

судової гілки влади. Такі контрольні показники допоможуть новим суддям виконувати свої функції в рамках закону [5, с. 7–10]. Дотримання принципів доброчесності при здійсненні правосуддя, довіра громадськості, використання інноваційних технологій та вдосконалення судового процесу є одними з ключових принципів у діяльності суду.

Отже, з огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що на Вищий антикорупційний суд покладаються великі сподівання українського народу стосовно боротьби із корупцією та встановлення справедливого правосуддя. Тільки такий орган зможе забезпечити стан, в якому всі члени суспільства будуть повністю дотримуватись закону. Завдяки тісній співпраці з правоохоронними органами, які протидіють різним проявам корупції, можливим є повне викоренення такого негативного явища, як корупція. Усі зусилля Вищого антикорупційного суду мають бути спрямовані на усунення корупції та ефективне виконання роботи у цій сфері відповідно до законодавства України. Таким чином, Вищий антикорупційний суд є однією з провідних ідей встановлення справедливості в нашій країні, перспективи розвитку якої сьогодні є досить високими, враховуючи сучасні реалії та технології.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: *Відомості Верховної Ради України*, 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Кримінальний процес: навч. С.В. Банах, Н.З. Рогатинська, А.М. Сараман. Тернопіль: Економ. Висновок ТНЕУ, 2016. 264 с.
4. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 р. № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 24. Ст. 212.

5. Стратегія судового розвитку в Україні на 2015–2020: Затверджено Рішенням Ради суддів України від 11.12.2014 № 71. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr071414–14#Text>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Ткаченко А. Ю.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ

Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС) – вищий спеціалізований суд у системі судустрою України. Відповідно до чинного законодавства, ВАКС:

- здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства;

- аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього

суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті [1].

Розглянемо аналіз здійснення правосуддя Вищим антикорупційним судом. У 2019 році ВАКС розглянув 83% справ та матеріалів. Слід зазначити це є позитивним результатом роботи суду, як для початку його діяльності. Тепер звернемо увагу на здійснення правосуддя за 2020 рік. Усього судом було розглянуто більше 11 тисяч справ і матеріалів. Кількість нерозглянутих справ становило лише 3%.

Дивлячись на статистику 41% населення України підтримує створення Вищого антикорупційного суду та бачить його ефективність.

Звертаючись до відгуків фахівців у галузі права, можна виокремити за що хвалять та критикують ВАКС. По-перше, Катерина Риженко вказує на низький відсоток порушень у роботі суддів ВАКС, а також залучення до засідань всіх сторін у переважній більшості випадків. По-друге, Максим Шевердін та Гліб Канєвський відзначили якісне формулювання судових рішень та якісний відбір кандидатів на посаду суддів. Крім того, судді не зривають процесуальних строків, у більшості випадках не переносять засідань. Щодо критики, то Максим Шевердін звернув увагу на досить повільний старт роботи суду та деякі формальні порушення, наприклад, інколи судді приходять на засідання без нагрудних знаків, а передачу документів виконує не судовий розпорядник, а секретар [2].

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що існують як позитивні, так і негативні відгуки щодо ефективності роботи Вищого антикорупційного суду. Взагалі, ВАКС створили для того щоб показати суспільству активну та ефективну боротьбу з корупцією. На жаль, попри позитивні кроки, більшість фахівців в галузі права висловлюють невдоволення створенням Антикорупційного суду та не вірять в його ефективність (62% українців говорять про проблему корупції в країні).

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>

2. Аналіз здійснення правосуддя Вищим антикорупційним судом (як судом першої інстанції). URL: <https://hcac.court.gov.ua/hcac/gromadyanam/analysis/>

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Деменчук Марина Олександрівна**

Фіалко А. В.

*студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національного університету «Одеська юридична академія»*

АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД – ОРГАН БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Антикорупційний суд – один з важливих кроків на шляху створення в Україні незалежної судової антикорупційної інституції. На думку Директор Національного бюро Артем Ситник, з ухваленням закону про Вищий антикорупційний суд, нарешті закінчилась дискусія, яка тривала довгі роки, щодо того, чи потрібна така інституція в Україні. Сьогодні, беззаперечно, зроблено дуже важливий крок вперед на шляху створення в країні незалежної судової антикорупційної інституції, яка покликана дати відповіді у тих справах, які розслідує Національне антикорупційне бюро України [1; 2].

Вищий антикорупційний суд – вищий спеціалізований суд, утворений відповідно до судової реформи 2016 року. Крім здійснення правосуддя, ВАКС аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює її, а також здійснює інші повноваження відповідно до закону. Судді цього суду призначаються виключно на підставі результатів відкритого конкурсу. Спочатку вважалося, що Вищий антикорупційний суд розглядатиме справи виключно за поданням Національного антикорупційного бюро України [3], проте у прийнятому Законі компетенція суду була значно розширена. Це означало передачу до ВАКС

тисяч кримінальних проваджень, які не стосуються топ-корупції, та «закоркування» його роботи на роки. Згодом було ухвалено закон, що вирішує цю проблему. Відповідно до діючого законодавства, Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України, є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Правову основу діяльності Вищого антикорупційного суду становлять Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» та інші закони України, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, це законодавство визначає засади організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальні вимоги до суддів цього суду та гарантій їх діяльності. Вищий антикорупційний суд визначається як постійно діючий вищий спеціалізований суд у системі судоустрою України, завданням якого є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів. Організаційне забезпечення роботи Вищого антикорупційного суду здійснюється апаратом Вищого антикорупційного суду відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Вивчаючи матеріали, можна дійти висновку що перевагою Вищого антикорупційного суду є якість та час. Наприклад, у справі екс-судді та прокурора із Луганщини колегії суддів Антикорупційного суду знадобилося менше 2 місяців для призначення справи до судового розгляду. Натомість з моменту направлення цього обвинувального акту вперше до загального місцевого суду у березні 2016 року і до призначення справи до судового розгляду тоді пройшло майже 15 місяців, а справа змінила три суди. Тобто судді Антикорупційного суду провели підготовче засідання у 7,5 разів швидше, ніж це було раніше. Є також справи, де судді ВАКС проводили підготовчі засідання в 11–12 разів швидше, ніж їх проводили загальні суди. На-

приклад у вже згаданій справі щодо судді у відставці, яка не подала електронні декларації, справу призначили до судового розгляду за 18 днів, натомість місцевий загальний суд витратив на це 209 днів [4]. У другій завершеній справі вирок було ухвалено щодо заступника директора ТОВ «Фармаплант Україна». Останній здійснював фінансові операції з коштами, які було одержано внаслідок вчинення злочину, що передувало відмиванню доходів на загальну суму більше 6 млн доларів США, за попередньою змовою групою осіб. Вирок у цій справі було ухвалено на підставі угоди про визнання винуватості. Обвинуваченому призначили покарання у вигляді позбавлення волі на строк 4 роки без позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та без конфіскації майна. При цьому його було звільнено від позбавлення волі з іспитовим строком у 2 роки. Між отриманням обвинувального акту Антикорупційним судом та прийняттям остаточного рішення минуло менше 1 місяця. Натомість у Шевченківському районному суді міста Києва ця справа перебувала на розгляді понад 7 місяців, але прийняти остаточне рішення судді там так і не змогли [7].

Однозначно позитивним моментом є підвищення ясності, чіткості та структурованості судових рішень, які ухвалюють судді Вищого антикорупційного суду. Разом з цим варто пам'ятати, що високий ступінь довіри до суддів та судових рішень, які вони ухвалюють, досягається не темпами розгляду справ, а через законність та обґрунтованість цих рішень. Авторитет Вищого антикорупційного суду формується насамперед через доброчесність, професійність, безсторонність та непідкупність його суддів та працівників. Хочеться сподіватися, що в Антикорупційному суді вони саме такі.

Список використаної літератури:

1. Боротьба з корупцією в Україні: «чорна діра» судової системи URL: <https://www.dw.com/uk/боротьба-з-корупцією-в-україні-чорна-діра-судової-системи/a-47976859>.
2. Національне антикорупційне бюро України. Історія становлення. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/uhvalennya-zakonu-pro>

antikorupciynyy-sud-vazhlyvyy-krok-na-shlyahu-do-stvorenniya-v-ukrayini.

3. Успішна судова реформа – каталізатор інтеграції України в ЄС і НАТО. URL: https://censor.net/ua/news/390419/u_ramkah_sudovoyi_reformy_zaplanovano_stvorenniya_vyschogo_antykorrupsiynogo_sudu_ta_vyschogo_patentnogo.

4. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 № 2447 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>

5. Що треба знати про Антикорупційний суд в Україні. URL: <https://www.dw.com/uk/що-треба-знати-про-вищий-антикорупційний-суд-україни/a-50277875>

6. Проміжні результати роботи Антикорупційного суду: рейтинг суддів і темпи розгляду справ URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/12/27/7235988/>

7. Висновок РГК НАБУ на звіт Національного антикорупційного бюро України <https://rgk-nabu.org/uk/news/rhk/viroki>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Ковальчук Інна Сергіївна

Секція 4

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У СПРАВАХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Крук Є. В.

заступник Голови Вищого антикорупційного суду

ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ЯК РІЗНОВИД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЙНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Корупція – полісегментне, транснаціональне явище, яке своїми коренями сягає усіх сфер суспільного і державного життя, спричиняючи шкоду правам та інтересам конкретного індивіда, негативно впливає на розвиток суспільства та держави загалом. Способи вчинення корупційних та пов'язаних з ними правопорушень постійно змінюються та осучаснюються, що вимагає від держави оперативного реагування та застосування новітніх методів протидії цьому негативному явищу.

Запобігання корупції та її викорінення є обов'язком усіх держав і для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони повинні співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп, які не належать до державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад – визначено в преамбулі до Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року, ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року [1].

05 вересня 2019 року здійснення судочинства розпочав Вищий антикорупційний суд, що, без перебільшення, ознаменувало запровадження нового інституційного рівня запобігання корупції. Відповідно до статті 3 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» до завдань Вищого антикорупційного суду відносяться, по-перше, здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та

процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень; по-друге, здійснення судового контролю за досудовим розслідуванням корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні; по-третє, вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства [2].

Запровадження інституту визнання необґрунтованими активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та стягнення таких активів у дохід держави відповідає світовій практиці боротьби з корупцією, оскільки схожий інститут запроваджено у Великобританії, США, Австралії, Канаді, Албанії, Грузії, Італії, Ізраїлі, Ліхтенштейні, Словенії, Швейцарії, Таїланді, Південній Африці, Філіппінах. Окрім того наявність в національному законодавстві відповідного правового інституту відповідає міжнародним зобов'язанням нашої держави, а саме положенням статті 20 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, відповідно до якої кожна Держава-учасниця розглядає можливість вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином умисне незаконне збагачення, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати [1].

Інститут визнання необґрунтованими активів та стягнення їх у дохід держави має специфічну правову природу, його дослідження слід здійснювати комплексно з дослідженням інституту кримінального права – незаконного збагачення. Криміналізація такого діяння як незаконне збагачення, тобто набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи, здійснена Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і по-

карання за набуття таких активів» від 31 жовтня 2019 року № 263-IX [3]. До прийняття вказаного закону вже була спроба доповнити Кримінальний кодекс України відповідною статтею про незаконне збагачення, однак Рішенням Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368–2 Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 відповідну статтю, що криміналізувала незаконне збагачення, було визнано неконституційною на підставі невідповідності принципу правової визначеності, презумпції невинуватості та зворотної дії закону в часі [4].

Окрім того, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року 198-VIII було доповнено цивільний процесуальний закон главою 9 «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування» [5]. Вказані норми передбачали можливість пред'явлення в інтересах держави позову прокурором про визнання необґрунтованими активів та їх витребування після набрання законної сили обвинувальним вироком щодо особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, однак зазначений механізм так і не мав практичного втілення.

Незаконне збагачення є комплексним явищем, для подолання його негативних наслідків недостатньо тих механізмів, якими оперує закон про кримінальну відповідальність та кримінальний процесуальний закон. Коли мова йде про актив, законність походження якого не встановлена, то необхідною є наявність спеціального механізму впливу на такий актив, тобто по суті втручання в речове право особи. Правовідносини з набуття необґрунтованих активів за своєю правовою природою є майновими, а тому втручання держави у такі відносини повинно мати цивільно-правову природу. На сьогодні законодавство України передбачає кримінальну відповідальність за незаконне збагачення (стаття 368–5 Кримінального кодексу України) та

цивільно-правову відповідальність за набуття у власність активів, законність походження яких не підтверджена (стягнення активів в дохід держави, тобто припинення права власності у випадку визнання активів необґрунтованими), що відповідає меті боротьби з корупційними явищами.

В Україні поки що не сформована практика правозастосування норм, що регламентують визнання активів необґрунтованими.

Практика Європейського суду з прав людини щодо питань конфіскації необґрунтованих активів сформована більшою мірою при розгляді справ про злочини в сфері незаконного обігу наркотичних речовин, мафії та організованої злочинності. У судових рішеннях сформульовані наступні позиції: а) якщо конфіскація передбачена в законі чітко і комплексно, вона вважається законною; б) якщо конфіскація застосована незалежно від наявності кримінального обвинувачення і є радше результатом окремого «цивільного» судового провадження, метою якого є повернення майна, набутого незаконним шляхом, такий захід, незважаючи ні на що, кваліфікується як контроль держави за користуванням майном у розумінні другого абзацу статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод; по-третє, суд визнає наявність «справедливого балансу» між загальними потребами суспільства і вимогами захисту основоположних прав людини при застосуванні цивільної конфіскації за умови, якщо така конфіскація є частиною комплексних національних стратегій щодо боротьби з тяжкими злочинами; відповідачам за такими справами забезпечена обґрунтована можливість доведення власних аргументів у національних судах як у письмовій, так і в усній формі; слухання проводяться в змагальному порядку; докази разом з підтверджувальними документами розглядаються належним чином [6].

Ураховуючи викладене, варто зазначити, що вітчизняний правовий інститут визнання активів необґрунтованими та стягнення їх в дохід держави не позбавлений вразливих сторін, які повною мірою допоможе визначити, а деякі навіть усунути, правозастосовча практика. Стягнення в дохід держави активів, законність походження яких не встановлена, є різновидом цивільно-правової відповідальності за

корупційні та пов'язані з корупційними правопорушення, елементом системи заходів, спрямованих на запобігання корупції, запровадження в національному законодавстві якого обумовлено міжнародними зобов'язаннями України та світовими тенденціями боротьби з корупцією. Визнання активів необґрунтованими лежить в публічно-приватній площині, оскільки передбачає втручання в приватноправову сферу з метою забезпечення публічного інтересу – запобігання корупції та подолання її негативних наслідків.

Список використаної літератури:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року, ратифікована Україною 18 жовтня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення 20 березня 2021 року).

2. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07 червня 2018 року № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text> (дата звернення 20 березня 2021 року).

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31 жовтня 2019 року № 263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20#Text> (дата звернення 20 березня 2021 року).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368–2 Кримінального кодексу України від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text> (дата звернення 20 березня 2021 року).

5. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року 198-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19#Text> (дата звернення 20 березня 2021 року).

6. Хутор Т. Цивільна конфіскація необґрунтованих активів крізь призму захисту права власності. Київ: ТОВ РЕД ЗЕТ, 2020. 40 с. URL: <https://acrec.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/research.pdf> (дата звернення 20 березня 2021 року).

Дубас В. М.

суддя Вищого антикорупційного суду

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

I. Щодо підстав кримінальної відповідальності за вчинення корупційних кримінальних правопорушень.

Новий етап боротьби з корупцією в Україні пов'язаний з ратифікацією 18 жовтня 2006 року Конвенції ООН проти корупції 2003 року, Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією 1999 року та Додаткового протоколу до неї, що поклало на Україну низку зобов'язань у сфері протидії корупції. Важливим кроком у боротьбі з корупцією стало прийняття 18 квітня 2013 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією».

Так, підставами кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення є наявність в діяннях винних осіб складу відповідних кримінальних правопорушень. Однак, починаючи з 2014 року норми Кримінального кодексу України (далі – КК України), які передбачають кримінальну відповідальність за вчинення відповідних злочинів, зазнали суттєвих змін. Крім того, в грудні 2020 року КК України було доповнено двома новими статтями, які передбачають кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації (ст. 366–2) та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 366–3). Загалом, суттєво оновлену сис-

тему норм КК України, які передбачають кримінальну відповідальність за вчинення корупційних кримінальних правопорушень варто охарактеризувати позитивно, адже, в цілому, вона відповідає вимогам міжнародних угод і загальноєвропейським стандартам, а норми, що утворюють цю систему, є якісними і такими, що забезпечують правоохоронні органи та суд можливістю більш ефективно протидіяти корупції.

Варто погодитись з думкою, що чим якісніше виписано норми КК України, тим легше здійснювати процес доведення, тим перспективнішим є досудове розслідування та судовий розгляд відповідних проваджень. Тому якість цих норм здатна помітно вплинути і на забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності.

II. Про караність за вчинення за корупційних кримінальних правопорушень.

Караність – це ознака, яка прямо не вказана у законодавчому визначенні поняття злочину, а впливає з інших ознак і полягає у правомірній загрозі застосування за вчинення злочину покарання, встановленого у кримінально-правовій санкції. На нашу думку, «справедлива караність» за корупційне кримінальне правопорушення, яка реалізується в призначеному покаранні здатна забезпечити високу ефективність у запобіганні корупційних кримінальних правопорушень у подальшому.

Аналізуючи караність корупційних кримінальних правопорушень, варто відзначити, що за найменш небезпечні види, кримінальним законом альтернативно передбачено кілька видів основних покарань (як правило штраф, обмеження волі та позбавлення волі). Інколи за такі корупційні кримінальні правопорушення передбачено громадські роботи або арешт.

За більш небезпечні види корупційних кримінальних правопорушень, кримінальним законом, як правило, передбачено покарання у виді обмеження волі та/або позбавлення волі.

Крім того, майже всі норми, що встановлюють кримінальну відповідальність, передбачають додаткове обов'язкове покарання у виді

позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, а також додаткове покарання у виді конфіскації майна.

Варто відзначити, що факт вчинення корупційного злочину, як правило, є підставою для застосування так званої «спеціальної конфіскації». Згідно з ч. 1 ст. 96–2 КК спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно:

1) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна;

2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення;

3) були предметом кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), а у разі, коли його не встановлено, – переходять у власність держави;

4) були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, крім тих, що повертаються власнику (законному володільцю), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання.

Слід наголосити, що в чинному кримінальному законі України визначено і підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (штраф, конфіскація майна або ліквідація) у випадку вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368⁻³, частинах першій і другій статті 368⁻⁴, статтях 369 і 369⁻² КК України.

III. Аналіз судочинства по корупційних кримінальних правопорушеннях.

5 вересня 2019 року розпочав свою діяльність по здійсненню правосуддя Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС). Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» визначено, що завданням ВАКС є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом

засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

І, хоча, в Законі безпосередньо не зазначено, що ВАКС здійснює превентивну функцію у запобіганні корупційним злочинам, нам видається, що він її реалізує через правозастосування ч. 2 статті 50 Кримінального кодексу України, яка визначає мету покарання, серед іншого і як засіб запобігання злочинності.

Як слушно зазначила, суддя-спікер ВАКС Інна Білоус: «Створення ВАКС підкреслило відданість України задекларованій меті щодо протидії корупції, а створення спеціалізованого антикорупційного суду відповідає міжнародним практикам. Створення такого суду не суперечить і положенням статті 6 Конвенції з прав людини щодо права на справедливий розгляд справи незалежним та неупередженим судом. Ба навіть Європейський суд з прав людини зазначив, що «боротьба з корупцією та організованою злочинністю цілком може вимагати заходів, процедур та інституцій спеціалізованого характеру».

Аналіз здійснення правосуддя свідчить про позитивну динаміку розгляду справ і матеріалів по корупційним кримінальним правопорушенням. Так, станом на 15.03.2021 року в провадженні ВАКС перебувало 16500 справ і матеріалів, а саме:

- 293 кримінальні провадження;
- 16207 клопотань, скарг, заяв, поданих під час досудового розслідування;
- 3 справи за клопотанням про звільнення від кримінальної відповідності, з яких 1 повернуто прокурору;
- 2 справи за клопотанням прокурора про закриття кримінального провадження на підставі пункту 4 частини 1 статті 284 КПК;
- 7 заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами;

- 4 заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

Станом на 22.03.2021 року результати розгляду кримінальних проваджень є такими:

- 29 винесених вироків, із яких 2 виправдувальні (1 скасовано Апеляційною палатою ВАКС, 1 на розгляді Апеляційної палати ВАКС); 11 із затвердженням угоди про визнання винуватості;
- 2 відмовлено у затвердженні угоди;
- 3 повернуто прокурору;
- 58 надіслано за підсудністю;
- 26 проваджень у справі закрито;
- 2 відмовлено в задоволення клопотання про закриття кримінального провадження.

Висновки. Створення ВАКС було важливим і правильним кроком, який тільки підкреслив актуальність корупційних проблем у державі. До такого суду очевидно є підвищені вимоги та очікування суспільства та юридичної спільноти. Проте, ВАКС демонструє абсолютно новий рівень правосуддя, організації діяльності та взаємовідносин з учасниками процесу, поваги до сторін. Ситуація з притягненням до кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення демонструє неухильний вектор на боротьбу з корупцією в Україні.

Список використаної літератури:

1. Білоус І. Суд відповідає євростандартам // Режим доступу: <https://pravo.ua/iii-mizhnarodnyi-kryminalno-pravovyi-forum-sposterihaietsia-posylennia-institutsiinoi-rol-i-antykorupsiinykh-orhaniv-i-vaks/> (дата звернення 22.03.2021)
2. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / [Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 242 с.

Михайленко Д. Г.

*суддя Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду,
доктор юридичних наук, доцент*

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ

За перший рік роботи (з 05.09.2019 по 31.03.2021) у провадженні Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду (далі також – АП ВАКС) перебувало 1830 апеляційних скарг на ухвали слідчих суддів. Судова практика щодо застосування запобіжних заходів займає центральне місце в діяльності суду апеляційної інстанції на стадії досудового розслідування. Зазначене зумовлене декількома факторами: (1) запобіжні заходи найбільшим чином у порівнянні із іншими кримінально-процесуальними заходами здатні обмежити права людини на стадії досудового розслідування; (2) застосування запобіжного заходу передбачає вирішення широкого спектру питань факту та права, зокрема, оцінки достатності доказів за різними стандартами доказування щодо різних питань факту (підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, наявності ризиків, які дають достатні підстави вважати, що особа може перешкоджати кримінальному провадженню, недостатності застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику), необхідності врахування значної кількості обставин у сукупності (стаття 178 КПК) тощо; (3) запобіжні заходи характеризуються значними відмінностями один від одного, що впливає на порядок їх застосування та номенклатуру питань, які при цьому вирішуються; (4) застосування більшості запобіжних заходів відкриває право на доступ до судового контролю через апеляційний перегляд рішення слідчого судді; (5) скороченими термінами розгляду апеляційних скарг (три дні) тощо.

Особливістю апеляційного перегляду судових рішень про застосування запобіжних заходів АП ВАКС є те, що значна частина матеріалів за такими скаргами стосується складних корупційних злочинів та є дуже об'ємними.

Для суддів АП ВАКС характерним є слідування своїй попередній практиці, тобто одні і ті ж самі правові питання вирішують-

ся конкретним суддею однаково у кожній справі. При цьому судові рішення детально мотивуються, що якраз і є необхідною умовою формування та подальшого слідування судовій практиці. Зазначене сприяє формуванню недискримінаційного ставлення, правової визначеності, правової передбачуваності і послідовності в судовій практиці АП ВАКС.

АП ВАКС було сформовано ряд нових підходів чи розвинуто існуючі практики щодо застосування запобіжних заходів. Метою цієї публікації є висвітлення зазначених підходів.

Було введено в судову практику категорію *рівень обґрунтованості підозри* при застосуванні запобіжних заходів.

Рівень обґрунтованості, доведеності підозри має корелювати зі ступенем обмеження прав і свобод підозрюваного, що впливають (можуть бути пов'язані) із прийняття відповідного процесуального рішення (вчинення процесуальної дії): чим більшим є втручання в права, свободи і законні інтереси людини, тим більшою має бути «вага» і «якість» доказів, якими обґрунтовується її причетність до скоєння відповідного кримінального правопорушення. При цьому стандарти доказування (переконання) поступово зростають з перебігом ефективного розслідування та потребують більш глибокого обґрунтування, що повного мірою узгоджується із об'єктивним розширенням можливостей сторони обвинувачення в цьому напрямку [ухвали АП ВАКС у справі № 991/2074/19 від 05.12.2019; від 10.12.2019]. Зазначене, зокрема, пов'язане із обов'язком слідчого судді, суду при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним кримінального правопорушення (пункт 1 частини 1 статті 178 КПК) та вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини (пункт 11 частини 1 статті 178 КПК).

Визначені *стандарти доказування (переконання)*, які використовуються при застосуванні запобіжних заходів.

Стандарт *«достатніх підстав (доказів)»* для мети повідомлення особі про підозру є нижчим ніж стандарт «обґрунтованої підозри», адже останній згідно до пункту 1 частини 3 статті 132 КПК вико-

ристовується для обґрунтування необхідності значно серйознішого обмеження прав, свобод і законних інтересів людини через, зокрема, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та не зумовлює наділення підозрюваного додатковими правами. Для цілей повідомлення особі про підозру він передбачає наявність доказів, які лише об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним кримінальним правопорушенням (демонструють причетність до його вчинення) і вони є достатніми, щоб виправдати подальше розслідування для висунення обвинувачення або спростування такої підозри [ухвала АП ВАКС від 03.10.2019 у справі № 760/24486/19].

При встановленні ризиків, передбачених статтею 177 КПК, суд використовує *стандарт доказування «обґрунтованої ймовірності»* щодо реальної можливості здійснення підозрюваним зазначених у цій статті дій в майбутньому, при цьому враховує рівень обґрунтованості підозри. Ризики, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний може здійснити спробу протидії кримінальному провадженню у формах, що передбачені частиною 1 статті 177 КПК, слід вважати наявними за умови встановлення обґрунтованої ймовірності можливості здійснення підозрюваним зазначених дій. При цьому КПК не вимагає доказів того, що підозрюваний обов'язково (поза всяким сумнівом) здійснюватиме відповідні дії, однак вимагає доказів того, що він має реальну можливість їх здійснити у конкретному кримінальному провадженні в майбутньому.

Суд також враховує, що вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним кримінального правопорушення як обставина, яка впливає на вибір слідчим суддею, судом виду запобіжного заходу (пункт 1 частини 1 статті 178 КПК), має опосередкований вплив й на оцінку рівня ймовірності вчинення підозрюваним тих чи інших дій, які кваліфікуються як ризики за статтею 177 КПК. Чим меншою є вагомість зібраних у доказів на підтвердження обґрунтованої підозри та чим нижчим є рівень її обґрунтованості, тим меншою є вірогідність незаконного втручання підозрюваною особою у хід досудового розслідування чи переховування її від правосуддя, і навпаки [ухвали АП ВАКС від 05.12.2019 у справі № 991/2074/19; від 10.12.2019 у справі № 991/2074/19; від 07.11.2019 у справі № 991/908/19; від 21.11.2019

у справі № 991/1463/19; від 06.02.2020 у справі № 991/590/20; від 30.01.2020 у справі № 991/425/20; від 31.01.2020 у справі № 991/591/20].

Розроблено та впроваджено правило, за яким можуть бути **визнані докази недопустимими при визначені обґрунтованості підозри на стадії досудового розслідування**.

На стадії досудового розслідування визнання доказів слідчим суддею, судом недопустимими можливе лише у випадках, коли: (1) такі докази, отримані внаслідок істотного та очевидного порушення прав та свобод людини і (2) їх недопустимість обумовлена такими обставинами, які у будь-якому випадку не можуть бути усунуті в ході подальшого розслідування чи судового розгляду або шляхом надання додаткових матеріалів, які вже є у розпорядженні сторони кримінального провадження, тобто висновок про недопустимість відповідного доказу є категоричним навіть із врахуванням відповідних особливостей стадії досудового розслідування [ухвали АП ВАКС від 30.01.2020 у справі № 991/425/20; від 31.01.2020 у справі № 991/591/20].

Систематизовано критерії, які впливають на **визначення розміру застави**.

Положення КПК та практика Європейського суду з прав людини орієнтують на такі критерії, які слід врахувати при визначенні розміру застави: (1) обставини кримінального правопорушення; (2) особливий характер справи; (3) майновий стан підозрюваного; (4) його сімейний стан, у тому числі матеріальне становище близьких осіб; (5) масштаб його фінансових операцій; (6) даних про особу підозрюваного; (7) встановлені ризики, передбачених статтею 177 КПК; (8) «професійне середовище» підозрюваного; (9) помірність обраного розміру застави та можливість її виконання, а також за певних обставин (10) шкода, завдана кримінальним правопорушенням. З одного боку, розмір застави повинен бути таким, щоб загроза її втрати утримувала б підозрюваного від намірів та спроб порушити покладені на нього обов'язки, а з іншого не має бути таким, щоб через очевидну неможливість виконання умов цього запобіжного заходу це фактично призвело б до подальшого його ув'язнення, яке в останньому випадку перетворилося б на безальтернативне [ухвали АП ВАКС від 22.10.2019 по справі

№ 760/25235/19; від 07.11.2019 по справі № 991/908/19; від 24.02.2020 по справі № 991/981/20; від 30.01.2020 по справі № 991/425/20].

З плином часу у зв'язку зі зміною обставин, що враховувались при визначенні первинного розміру застави, та тривалим невнесенням застави, визначеної ухвалою про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, розмір застави може підлягати зміні [ухвала АП ВАКС від 02.06.2020 по справі № 991/3685/20].

Розмір застави як самостійного запобіжного заходу чи альтернативного тримання під вартою не може перевищувати обґрунтований у клопотанні прокурором розмір застави. За умови відсутності в законі формальних вимог щодо обмеження позицією прокурора (у разі її висловлення на засадах диспозитивності) у клопотанні про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно обґрунтованого прокурором розміру застави як альтернативи тримання під вартою, слідчий суддя при виконанні обов'язку, передбаченого частиною 3 статті 183 КПК, не може встановити розмір застави більш обтяжливий, ніж той, про який просить прокурор, в тому числі у випадку відмови в задоволенні клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і обранні більш м'якого запобіжного заходу у вигляді застави [ухвала АП ВАКС від 07.11.2019 по справі № 991/908/19].

Подання апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді застави не впливає на необхідність її безумовного виконання, в тому числі в частині внесення грошових коштів та на розгляд по суті слідчим суддею клопотання про зміну запобіжного заходу в разі невнесення грошових коштів як застави. Внесення грошових коштів є невід'ємною складовою запобіжного заходу у вигляді застави. Саме цієї сумою грошових коштів забезпечується належна процесуальна поведінка підозрюваного. Без фактичного внесення грошових коштів застава по суті зводиться до особистого зобов'язання, адже не забезпечується можливість застосування кримінально-процесуальної відповідальності в вигляді можливості звернення застави в дохід держави при порушенні її умов. За таких обставин застава втрачає дієвість в розумінні частини 1 статті 182 КПК [ухвала АП ВАКС від 30.04.2020 по справі № 991/3051/20].

Обґрунтовано та застосована підхід, за яким *звернення застави в дохід держави має бути пропорційним втручанням в права і свободи людини*.

Звернення застави в дохід держави в порядку частини 8 статті 182 КПК має відбуватися з урахуванням вимоги пропорційного втручання у права і свободи особи, встановленої пунктом 2 частини 3 статті 132 КПК. Звернення застави в дохід держави на підставі частини 8 статті 182 КПК передбачає дотримання вимог Конституції України та КПК щодо принципу верховенства права, статті 6 Конвенції та статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції, які для цього випадку встановлюють необхідність дотримання принципу пропорційності [звернення застави у дохід держави (1) повинно спрямовуватися на досягнення легітимної мети та (2) бути співмірним з нею, а (3) сам розмір стягнутої застави має бути пропорційним з огляду на порушення умов застави під час кримінального провадження, тобто таке звернення повинно призвести до справедливого балансу між вимогами суспільного інтересу та вимогами дотримання права на мирне володіння майном]. Дотримання принципу пропорційності при зверненні застави в дохід держави передбачає диференціацію негативних наслідків у вигляді повного чи часткового звернення в дохід держави грошових коштів, внесених в якості застави як запобіжного заходу, при порушенні умов звільнення під заставу, залежно від (1) характеристик порушення підозрюваним (обвинуваченим) покладених на нього обов'язків (тривалості, інтенсивності, повторності, ступеню і форми вини, кількість порушених обов'язків, негативних наслідків для кримінального провадження, що настали чи могли настати від такого порушення тощо) та (2) мети, заради досягнення якої застосовувались відповідні обов'язки [ухвали АП ВАКС від 29.04.2020 по справі № 991/2529/20; від 29.04.2020 по справі № 991/2890/20].

У практиці АП ВАКС залишилося декілька складних питань щодо застосування норм процесуального законодавства на досудовому розслідуванні, які застосовуються суддями не одностайного та знаходяться в процесі знаходження оптимального і стабільно підходу до їх вирішення.

Михайленко В. В.

суддя Вищого антикорупційного суду, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ПІДСУДНИХ ВИЩОМУ АНТИКОРУПЦІЙНОМУ СУДУ

Повідомлення про підозру має важливе значення у кримінальному провадженні. З ним пов'язано притягнення особи до кримінальної відповідальності і обрахування строків досудового розслідування; воно має значення для наділення особи процесуальним статусом і, відповідно, початку реалізації процесуальних прав і обов'язків підозрюваного. З огляду на це дата та час повідомлення про підозру невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч. 4 т. 278 КПК України).

Підозра являє собою фактологічний і юридичний базис меж збирання доказів, що становить зміст досудового розслідування, а своєчасне повідомлення про неї є одним із елементів реалізації права на захист. Повідомлення про підозру можна розглядати як процесуальне рішення, процесуальний акт, процесуальну дію, а також як комплекс процесуальних рішень і дій, спрямованих на притягнення особи до кримінальної відповідальності.

У практиці слідчих суддів Вищого антикорупційного суду часто виникає необхідність встановити набуття особою статусу підозрюваного. Це підлягає обов'язковому встановленню, зокрема, при наданні дозволу на застосування спеціального досудового розслідування *in absentia*; надання дозволу на затримання з метою приводу; обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності підозрюваного; накладення арешту на майно з метою забезпечення конфіскації як виду покарання тощо. З повідомленням про підозру пов'язана можливість оголошення особи в розшук та зупинення досудового розслідування.

Стаття 42 КПК України пов'язує набуття статусу підозрюваного з одним із трьох юридичних фактів:

1) особи у порядку, передбаченому статтями 276–279 цього Кодексу, повідомлено про підозру,

2) особу затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення,

3) щодо особи складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень.

Нормативне регулювання інституту повідомлення про підозру ставить велику кількість проблемних питань в практиці застосування закону. Наприклад, чи може вважатися належним і таким, що відбулося, повідомлення про підозру під час лікування особи або перебування в медичній установі, в тому числі в реанімаційному відділенні? Або у випадку, якщо особа заявляє про намір отримати правову допомогу, однак уповноважена особа, не очікуючи прибуття адвоката, вручає повідомлення, а відмову від підпису до прибуття адвоката фіксує актом? Чи можна вважати належною процедуру повідомлення про підозру, якщо воно не вручається із рук в руки, а, наприклад, закидається у вікно автомобіля з відповідною технічною фіксацією? Чи набуває особа статусу підозрюваного, якщо їй особисто вручене лише повідомлення про зміну раніше повідомленої підозри, а первісне повідомлення надсилялося за адресою місця, в якому така особа не проживає? Які процесуальні наслідки має безпосереднє вручення повідомлення про підозру не в день його складення, а на наступний день чи через тиждень?

Але найбільше питань виникає тоді, коли потенційний підозрюваний не з'являється за викликом або переховується від органу досудового розслідування. Актуальна концепція кримінально-процесуального регулювання відображає неможливість проведення жодних процесуальних дій по відношенню до підозрюваного без фактичного наділення його відповідним статусом. Одночасно норми КПК України не передбачають можливості зупинення так званого «фактового» досудового розслідування. Тобто неможливість безпосереднього вручення повідомлення про підозру в багатьох випадках на певному етапі блокує рух кримінального провадження.

Із практики можна навести випадки, коли особа, не з'являючись на виклик до слідчого, прокурора, через захисників надає повідомлення про своє перебування і адресу в іншій державі і навіть обіцяє з'явитися за викликом, якщо відповідний виклик буде направлений в порядку міжнародної правової допомоги. Інший приклад – громадянин України, який займав посаду в органі державної влади України, а після порушення кримінального провадження перебуває в Російській Федерації і під час міжнародно-правової допомоги виявилось, що він одночасно має паспорт громадянина РФ. В який момент він вважається повідомленим про підозру і яким чином, якщо влада Російської Федерації на запит в порядку міжнародної правової допомоги відмовляється вручати повідомлення про підозру з огляду на те, що особа є громадянином РФ?

Закріплення у ст. 42 КПК України можливості набуття статусу підозрюваного без особистого вручення повідомлення про підозру, на перший погляд, має сприяти недопущенню такого блокування. Однак, чинний КПК України містить прогалини з приводу того, з якого саме моменту особу, місце знаходження якої не встановлено, можна вважати повідомленою про підозру і, відповідно, такою, що набула цього процесуального статусу.

На підставі ч. 1 ст. 278 КПК України письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, *а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень*. При чому «вручення» включає в себе низку процесуальних дій, які мають бути виконані слідчим або прокурором, а саме: виклик особи відповідно до вимог чинного законодавства; встановлення особи, якій повинно бути вручено повідомлення про підозру; усне оголошення їй такого повідомлення стосовно вчинення конкретного кримінального правопорушення, роз'яснення суті підозри; повідомлення особі про її процесуальні права, передбачені ст. 42 КПК; підпис слідчого, прокурора, який здійснив повідомлення, місце, дату, час його вручення, підпис особи, яка отримує повідомлення; фактична передача письмового повідомлення про підозру особі [1, с. 608]. У випадку невстановлення

місцезнаходження особи очевидною є неможливість виконання більшості цих процесуальних дій, тому ч. 1 ст. 42 КПК України відсилає до вжиття заходів для вручення повідомлення про підозру у спосіб, передбачений для вручення повідомлень (глава 6 КПК України).

В свою чергу, повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію. Повідомлення учасників кримінального провадження з приводу вчинення процесуальних дій здійснюється у випадку, якщо участь цих осіб у таких діях *не є обов'язковою*. Тобто вбачається, що за умови невстановлення місцезнаходження особи участь такої особи у повідомленні їй про підозру не є обов'язковою.

Не зважаючи на те, що ст. 42 КПК України вимагає вжиття заходів для вручення повідомлення про підозру у спосіб, передбачений для вручення повідомлень, поширеною практикою для таких цілей є використання способу, передбаченого для виклику, як заходу забезпечення кримінального провадження (глава 11 КПК України). Якщо у слідчого, прокурора відсутні конкретні дані про місце проживання особи на території України чи за її межами, застосовується ч. 1 ст. 42 КПК України (*підозрюваним є особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений Кодексом для вручення повідомлень*) у сукупності з ч. 2 ст. 135 КПК України (*у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи*). Такий підхід в цілому можна вважати правильним із зауваженням на розвиток інформаційних технологій. В практиці стороною захисту до сих пір заперечується можливість виклику в інший спосіб ніж повісткою, а його підтвердження – в інший спосіб, ніж розпис особи про отримання повістки.

При тому, що відповідно до ч. 1 ст. 135 КПК України передбачено не лише вручення повістки про виклик, а також надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону.

У світлі умов набуття статусу відсутнього підозрюваного відсутні більш менш узгоджені критерії *«невстановлення місцезнаходження особи»* та *«вжиття заходів»* для вручення повідомлення про підозру. Логічно, що ці категорії мають оціночний характер, не можуть бути втілені в одній стандартній схемі, а мають з'ясовуватися і оцінюватися при кожному виникненні питання, виходячи із обставин кримінального провадження та наявних в його матеріалах відомостей. Разом з тим, при дослідженні набуття статусу відсутнім підозрюваним слід відповісти на ряд питань:

- чи існували об'єктивні перешкоди для встановлення органом досудового розслідування місця знаходження особи, щодо якої передбачалося складення повідомлення про підозру;

- які конкретні дії були вчинені для того, щоб до складення повідомлення про підозру з'ясувати місце знаходження особи і з якою періодичністю;

- в якій спосіб особі направлено повідомлення про підозру та чи залишилися нереалізованими інші форми комунікації, за допомогою яких особа могла його отримати. Наприклад, в ухвалі Апеляційного суду міста Києва від 13.06.2017 зазначено, що матеріали клопотання містять дані, що ОСОБА_4 мав сторінку у всесвітній мережі «Інтернет», що давало змогу, зокрема, направити повідомлення про підозру ОСОБА_5 і в такий спосіб [2];

В будь-якому випадку вжитих стороною обвинувачення заходів має бути достатньо для висновку, що приписи закону стосовно належного повідомлення особі про підозру виконані з достатньою ретельністю.

При вирішенні процесуальних питань, під час якого потребує з'ясування факт набуття особою процесуального статусу підозрюваного, має значення також обізнаність особи про наявне щодо неї кримінальне провадження і зміст підозри. Зазвичай така обізнаність

проявляється через залучення адвоката як захисника, долучення через нього матеріалів до кримінального провадження (часто медичних довідок про стан здоров'я, який не дозволяє прибути в Україну, або документів, пов'язаних з подією кримінального правопорушення), направлення заяв і клопотань (в тому числі, про участь у процесуальних діях дистанційно з території іншої держави). Той факт, що відповідна особа обізнана про наявне щодо неї кримінальне провадження, не має бути визначальним для висновку про набуття нею статусу підозрюваного, але повинен враховуватися кумулятивно зі способами повідомлення про підозру. Адже набуття процесуального статусу підозрюваного пов'язується не з самим фактом обізнаності особи про наявне щодо неї досудове розслідування, а з діями, які відповідно до кримінального процесуального закону з достатньою ретельністю має вчинити уповноважений суб'єкт.

Перелік проблемних питань, пов'язаних з повідомленням про підозру, можна продовжувати. Але всі вони мають єдине коріння – відсутність належної регламентації повідомлення про підозру відсутнім особам та прогалини щодо моменту і фактичних підстав набуття ними статусу підозрюваного. З огляду на це виникає цілий спектр можливостей фігурантів кримінальних проваджень для блокування досудового розслідування шляхом заперечення наявності статусу підозрюваного. З іншого боку, актуальна нормативна регламентація вручення повідомлення про підозру дозволяє органу досудового розслідування формально ставитися до виконання вимог закону щодо особистого вручення повідомлення про підозру, що також не сприяє реалізації завдань кримінального провадження.

Список використаної літератури:

1. Грошевий Ю.М. Кримінальний процес: підруч. / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Х.: Право, 2013. 824 с.
2. Ухвала Київського апеляційного суду від 13.06.2017 у справі № 11-сс/796/2543/2017. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67257170>.

Мойсак С. М.
суддя Вищого антикорупційного суду,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Процес створення антикорупційних інституцій, що відбувався протягом 2014–2019 років, продемонстрував, що закріплений у нормативно-правових актах потенціал із запобігання корупції не зміг знайти своє максимальне відтворення, як через тривалість їх формування, так і недосконалість процесуального законодавства.

У певних випадках, через прогалини у процесуальному законодавстві, недоліки дій органів досудового розслідування, відсутність злагодженої роботи антикорупційних інституцій не сприяло досягненню мети і завданню кримінального провадження та очікувань громадськості. Через це, у прагненні відповісти на запити суспільства, певні учасники кримінального провадження можуть привнести до діяльності антикорупційних органів істотну суб'єктивну складову, що може викривити очікуваний результат.

У кримінальному процесі закріплена значна кількість процесуальних гарантій для сторони обвинувачення, захисту й інших осіб, права чи законні інтереси якої обмежуються. Вони спрямовані на те, щоб досягнути завдання кримінального провадження визначеного у ст. 2 КПК України.

Одним із процесуальних механізмів, який сприяє досягненню завдання кримінального провадження є усунення певної особи від участі у кримінальному провадженні. Відведення особи від участі у кримінальному провадженні у передбачених кримінальним процесуальним законом випадках є засобом забезпечення того, що потенційна особиста зацікавленість учасника у результатах кримінального провадження не зможе впливати, як на окремі процесуальні дії, так і в підсумку на результат кримінального провадження, а отже перешкоджати встановленню об'єктивної істини.

Інститут відводу у кримінальному процесі запроваджений головним чином з метою усунути учасника, який може своїми рішеннями, дією, бездіяльністю впливати на його рух та досягнення кінцевого результату, через свою особисту зацікавленість.

Ключовими особами від яких залежить встановлення об'єктивної істини у кримінальному процесі під час досудового розслідування є слідчі, прокурори, дізнавачі.

Саме відносно вказаних осіб маємо дослідити застосування інституту відводу.

Норми КПК України, порівняно з іншими процесуальними кодексами, містять більший перелік підстав, коло осіб, яким може бути заявлено відвід та відносну деталізацію порядку його розгляду.

У чинному КПК України питання застосування відводу закріплено переважно у ст. 75–83 КПК України [1].

Підстави відводу слідчому (детективу), прокурору, дізнавачу знаходимо у ст. 77 КПК України.

Уповноважена особа, яка розглядає підстави для відводу, що обумовлені сумнівами в неупередженості слідчого, прокурора, дізнавача, має взяти до уваги особисті переконання та поведінку конкретного слідчого, прокурора, дізнавача у конкретній справі – тобто, слідчий, прокурор, дізнавач не мають проявляти будь-якої особистої прихильності або упередження та з'ясувати чи були у слідчого, прокурора, дізнавача достатні гарантії для того, щоб виключити будь-яку зацікавленість, що може бути перевірена.

Норми КПК України не містять ознак або властивостей, які б розкривали сутність упередженості, що вказує на оцінюваність цієї обставини у кожному конкретному випадку. З цього приводу буде слушним звернути увагу на досить сталу практику ЄСПЛ відносно незалежності та безсторонності суддів.

Відповідно до практики ЄСПЛ (при розгляді справ відносно незалежності суддів при здійсненні судочинства) «упередженість» розглядається як складова частина поняття «безсторонності». Безсторонність головним чином визначається за допомогою суб'єктивного та об'єктивного критеріїв. За суб'єктивним критерієм оцінюється осо-

бисте переконання та поведінка конкретного судді, тобто чи виявляв суддя упередженість або безсторонність у даній справі. Відповідно до об'єктивного критерію визначається, серед інших аспектів, чи забезпечував суд як такий та його склад відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності. Особиста безсторонність суду презумується, поки не надано доказів протилежного (п.п. 66–67 Рішення ЄСПЛ від 10 грудня 2009 року, заява № 4785/02 справа *Mironenko та Martenko* проти України) [2].

У тлумачному словнику української мови слово «упередженість» означає негативну, несправедливу думку, яка складається щодо кого-, чого-небудь наперед, і пов'язане з нею відповідне ставлення [3].

Також для повноти уявлення про безсторонність доцільно дослідити й таку ознаку як зацікавленість. Зацікавленість може бути розкрита з огляду на зміст п. 35 Резолюції ООН від 07.09.1990 «Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією», – щодо дотримання принципу неупередженості при усуненні від служби будь-яких службовців. Резолюція зазначає, що ті службовці, які мають будь-який особистий або фінансовий інтерес у даному питанні повинні бути позбавлені кваліфікації, тобто усунуті від прийняття відповідного рішення. «Правило дискваліфікації легко реалізується, воно може легко стати моральним імперативом, що галасує: сумніваєшся – позбавляй кваліфікації!» [4].

Досліджуючи питання неупередженості та зацікавленості слідчих, прокурорів, дізнавачів, необхідно врахувати положення п.п. 12–16 Керівних принципів ООН щодо ролі обвинувачів, прийнятих восьмим Конгресом ООН із запобігання злочинності і поведження з правопорушниками від 07.09.1990 [5]. Так, особи, які здійснюють судові переслідування, у відповідності до закону виконують свої обов'язки справедливо, послідовно і швидко, поважають і захищають людську гідність та захищають права людини... При виконанні своїх обов'язків особи, які здійснюють судові переслідування виконують свої обов'язки неупереджено та уникають будь-якої дискримінації...діють об'єктивно належним чином враховують становище під-

озрюваного та жертви і звертають увагу на всі обставини, що мають відношення до справи, незалежно від того, вигідні чи не вигідні вони для підозрюваного... Особи, які здійснюють судове переслідування, не порушують та не продовжують судове переслідування або вчиняють все можливе для призупинення судового розгляду у тих випадках, коли неупереджене розслідування свідчить про безпідставність звинувачення.

Отже з наведеного можна дійти до висновку, що підставами для відводу слідчих, прокурорів, дізнавачів, можуть бути не уявні припущення про зацікавленість та неупередженість цих осіб, а твердження, які можуть бути перевірені та оцінені.

Розглядаючи питання відводу, необхідно розмежовувати дійсно зацікавленість та неупередженість від непрофесіоналізму та несумлінного виконання покладених обов'язків, наслідком якого також може бути відсторонення слідчого, дізнавача та призначення іншого прокурора, що узгоджується з положеннями ст. 37, 39 та 39–ІКПК України. Враховуючи це, суб'єктам звернення та суб'єктам розгляду заяв про відвід необхідно ретельно підходити до оцінки підстав для відводу, оскільки неналежне виконання своїх обов'язків, які призводять до неефективного досудового розслідування для слідчих та неефективне здійснення прокурором нагляду за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування, може бути викликано, як особистою зацікавленістю та неупередженістю, так і звичайною недбалістю, нехтуванням службовими обов'язками.

Через те, що на відміну від обставин, які є безумовними підставами для відводу, про які зазначає науковець Глинська Н.В., а саме, якщо слідчий, прокурор, дізнавач є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача, брав участь у цьому ж провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, перекладач [6], можуть мати місце й оціночні підстави: зацікавленість та упередженість, при до-

слідженні яких істотне значення має особа, яка буде їх перевіряти та приймати остаточне рішення.

Норми КПК України у зв'язку із тим, що не мають достатньої чіткості відокремлення випадків відсторонення слідчого, дізнавача та заміну прокурора від підстав відводу породжують певні суперечності щодо визначення суб'єкта розгляду таких звернень та обґрунтувань заяв про відвід, що надходять до слідчого судді.

Так, положення ч. 2 ст. 81 КПК України закріпило, що усі інші відводи під час досудового розслідування розглядає слідчий суддя, а під час судового провадження – суд, який його здійснює. У той же час, п. 2 ч. 2 ст. 39 КПК України містить повноваження керівника органу досудового розслідування відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування.

Враховуючи все наведене, вважаємо, що ст. 37, 39 та 39–1 КПК України необхідно конкретизувати таким чином, щоб надати можливість керівнику органу досудового розслідування та керівнику відповідного органу прокуратури вирішувати питання відсторонення слідчого, дізнавача та заміну прокурора також з підстав зазначених у п. 1, п. 2 ч. 1 ст. 77 КПК України, за власною ініціативою керівника органу досудового розслідування та керівника відповідного органу прокуратури, за заявою слідчого, прокурора, дізнавача або сторони кримінального провадження, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявника.

У той же час заяви про відвід з підстав зазначених у п. 1, п. 2 ч. 1 ст. 77 КПК України доцільно закріпити за слідчими суддями на досудовому розслідуванні, лише якщо такі обставини стали відомі безпосередньо до розгляду конкретної справи слідчим суддею, а з підстав зазначених у п. 3 ч. 1 ст. 77 КПК України – під час всього досудового розслідування.

Подібна конкретизація дозволить всім переліченим учасникам реалізувати свої права на встановлення об'єктивної істини неупередженим слідчим, прокурором, дізнавачем, розвантажити слідчих суддів від розгляду безспірних підстав відводу. Розмежувати повноваження керівників органу досудового розслідування, органу дізнання, відповідного органу прокуратури при вирішенні питання відсторонення слідчого, дізнавача, заміні прокурора від повноважень слідчих суддів при розгляді заяв про відвід зазначеним особам.

Підсумовуючи зазначимо, що вдосконалення норм КПК України повинно торкатися питання розмежування підстав відводу з урахуванням можливої зацікавленості та упередженості слідчого, прокурора, дізнавача та підстав відсторонення заміну на іншу особу, яке можуть здійснювати керівник органу досудового розслідування, дізнання та керівник відповідного органу прокуратури. Для забезпечення дієвості унеможливлення участі слідчого, прокурора, дізнавача на досудовому розслідуванні з підстав зазначених п. 1, п. 2 ч. 1 ст. 77 КПК України та можливості самостійного ініціювання питання про відсторонення від здійснення досудового розслідування цих осіб у конкретному кримінальному провадженні, доповнити ст. 37, 39 та 39–1 КПК України, можливістю вирішувати питання про відсторонення слідчого, дізнавача та покладення обов'язків на іншого прокурора із зазначених підстав. Для гарантування встановлення об'єктивної істини слідчими, прокурорами, дізнавачами, закріпити можливість також для сторони кримінального провадження, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третьої особи, щодо майна

якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особи, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявника, звернутися до керівника органу досудового розслідування, дізнання та керівника відповідного органу прокуратури з підстав п. 1, п. 2 ч. 1 ст. 77 КПК України, про їх відсторонення та заміну на іншого слідчого, дізнавача, прокурора.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 1 лют. 2021 р. К.: ПАЛИВОДА А. В., 2021. 452 с.
2. Рішення ЄСПЛ від 10 грудня 2009 року, заява № 4785/02 справа Mironenko та Martenko проти України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_567#Text.
3. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. Том 10.– С. 457.
4. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією: Резолюція ООН від 07.09.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_785#Text.
5. Керівні принципи ООН щодо ролі обвинувачів, прийнятих восьмим Конгресом ООН із запобігання злочинності і поведження з правопорушниками від 07.09.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_859#Text.
6. Глинська Н.В. Стандарт неупередженості сторони обвинувачення в розумінні ч. 1 ст. 9 КПК України: значення та критерії. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 27.

Цісельський О. В.
суддя Господарського суду Одеської області

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ

Підходи до вивчення і зниження рівня корупції в господарській юстиції значно відрізняються від шляхів запобігання корупції в інших гілках влади, що пов'язано з багатьма причинами.

Зменшення впливу корупційних ризиків в сфері розгляду господарських спорів є одним із найважливіших питань антикорупційної політики, тому що Конституція України наділила суддів особливим недоторканим статусом і широтою дискреційних повноважень, що випливають з конституційної природи правосуддя. Тому широту дискреції не можна формально відносити до поняття корупційного ризику, хоча для інших органів державної влади вона таким ризиком визнається. Разом з тим контроль з боку кваліфікованих і освічених представників громадянського суспільства необхідний для того, щоб широта дискреційних повноважень суддів не використовувалася у корупційних цілях.

Враховуючи відмінність форм здійснення судочинства, зі сфери корупційних ризиків свідомо слід виключити конституційне правосуддя, а також діяльність Пленуму Верховного Суду з підготовки відповідних постанов і діяльність науково-консультативних рад. Також з точки зору методології слід розділяти діяльність апаратів судів та діяльність суддів по здійсненню правосуддя. Для останньої важливо враховувати принципову відмінність між судочинством у справах, які вирішуються за правилами Господарського процесуального та Цивільно-процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, а також кримінальних проваджень, які розглядаються відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України. Важливо зазначити, що в сфері господарської юстиції корупційні ризики дуже високі.

Особливий підхід до цієї теми необхідний ще й тому, що стан громадської думки про рівень корупції в сфері судочинства не може

бути достовірним індикатором судової корупції по окремій категорії справ. В першу чергу, це стосується господарських спорів, оскільки сторона, яка незадоволена прийнятим судовим рішенням, як правило, ніколи не звинувачує у цьому саму себе (хоча в переважній більшості випадків причиною винесення рішення на користь іншої сторони є слабкість початкової правової позиції або некомпетентність судових представників) і вважає негативний результат справи наслідком змови між своїми опонентами і судом. Разом з тим повністю виключити вплив корупційних факторів на винесення судових рішень неможливо. Про наявність корупційних ризиків можуть свідчити дані моніторингу за певний період, що відображають загальну кількість винесених кожним суддею (або за участю кожного судді) рішень, не підтриманих в процесі оскарження у вищих судових інстанціях. Якщо кількість таких рішень по конкретним суддям або судовим колегіям значно відрізняється із загальної кількості справ, то це може бути підставою для віднесення даного судді до певної групи корупційного ризику для подальшого обліку.

Порушення суддями як суб'єктами, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» [1] правил декларування відомостей про їх доходи і видатки, доходи та витрати членів їх сімей також ніяк не може впливати на виявлення ознак корупції при здійсненні правосуддя у конкретних справах. Однак ознаки незаконного збагачення суддів повинні особливо ретельно вивчатися. Сукупність фактів перевищення майна і великих витрат над офіційними доходами з помітно більшою у порівнянні з іншими суддями кількістю рішень, які були успішно оскаржені в вищих інстанціях, повинна означати віднесення таких суддів до групи вищого корупційного ризику.

Виявлення фактів корупції шляхом затримання на місці злочину під час передачі неправомірної вигоди, яке широко використовується по відношенню до інших державних службовців, не може вважатися ефективним методом виявлення корупції в сфері господарської юстиції, оскільки можливість оперативно-розшукових дій стосовно суддів істотно обмежена чинним законодавством (ч. 3. ст. 126 Конституції України [2], ч. 1 ст. 49 Закону України «Про судоустрій та статус суд-

дів» [3]). Проте зацікавлені особи можуть звернутися з корупційними пропозиціями до судді через рідних і близьких знайомих або через посадових осіб, які можуть вийти на суддю з поза процесуального зверненням.

В основу методології виявлення корупційних ризиків при здійсненні правосуддя у конкретних справах в сфері господарської юстиції повинні бути покладені інші групи фактів і обставин.

Першу групу умовно можна назвати «формальні обставини», другу – «змістовні обставини».

До формальних можна віднести обставини, які дають підстави припускати відсутність незалежності та неупередженості у розподілі справ між суддями, непропорційно короткий термін судового засідання, створення фактичних перешкод для своєчасного ознайомлення учасників процесу з матеріалами судових справ та ін. Такі факти необхідно фіксувати.

До змістовних обставин насамперед слід віднести пряме порушення судом норм матеріального та процесуального права, яке підтверджене судом вищої інстанції. Це маркер корупційних ризиків самого загального, базового характеру. Однак можна виділити і комплекс інших корупційних ризиків, перелік яких не буде закритим через постійну зміну законодавства і судову практику.

Найбільш явно свідчать про наявність корупційних ризиків порушення правил підсудності та підвідомчості. Крім цього, корупційні ризики високі в тих випадках, коли судові тлумачення правових норм відрізняється від усталеного і домінуючого в правовій науці. До корупційних ризиків слід віднести випадки невмотивованих відмов щодо задоволення клопотань, в тому числі у витребуванні, залученні доказів, які обґрунтовують правоту позиції однієї зі сторін, відмови в призначенні експертизи, відсутність в судовому акті оцінки доказів або їх частини, на які посилалися учасники справи та ін.

Для мінімізації корупційних ризиків у сфері господарської юстиції необхідні сучасні канали зворотного зв'язку з громадськими інститутами. У той же час необхідно передбачити, щоб такі канали зворотного зв'язку не використовувалися недобросовісними заявни-

ками для скарг і заяв щодо суддів як спосіб впливу на їх незалежність і неупередженість.

Високий рівень корупційних ризиків повинен враховуватися при розгляді Вищою радою правосуддя питання про припинення повноважень судді за численні скасування судових актів і дисциплінарні порушення, виявлені в процесі проведення такої оцінки.

Корупційні ризики безпосередньо пов'язані з поняттям недоброчесності судді, оскільки підставою для дисциплінарної відповідальності судді, що може призвести до припинення його повноважень, є допущення суддею недоброчесної поведінки, в тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам; не підтвердження суддею законності джерела походження майна.

Таким чином, аналізуючи методи та способи зменшення рівня корупції в сфері господарської юстиції, необхідно враховувати, що не існує єдиного комплексу методів, які гарантовано знижували б корупцію в будь-якій ситуації. Для кожної окремо взятої країни цей комплекс рекомендацій є індивідуальним. Разом з тим, загальні рекомендації щодо зниження корупційних ризиків є орієнтиром для реформування сфери господарської юстиції з метою підвищення її незалежності та підконтрольності, що тягне за собою зниження рівня корупції.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545

Стеблинська О. С.

*помічник судді Вищого антикорупційного суду,
кандидат юридичних наук, доцент*

НЕВІДВОРОТНІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

I. Невідворотність кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення.

Беззаперечним досягненням Кримінального кодексу України є встановлення кримінальної відповідальності за корупційні злочини, при цьому, каральні кримінально-правові засоби відіграють значну превентивну роль у системі боротьби з корупційними злочинами. З огляду на відсутність законодавчого регулювання та практичної реалізації кримінологічного моніторингу програм соціально-економічних перетворень (експертизи проектів законодавчих та нормативно-правових актів), майже повну відсутність профілактичної діяльності, як з боку органів кримінальної юстиції, так і громадськості, неспроможність системи виконання покарань перевиховувати винних, засоби кримінально-правового впливу, на сьогодні, є найбільш ефективними у системі протидії злочинності в цілому та з корупційними злочинами зокрема.

Говорячи про невідворотність відповідальності за вчинення корупційних кримінальних правопорушень, вважаємо, що вона забезпечується трьома основними факторами:

- 1) наявністю системи норм, що передбачають таку відповідальність (підстави юридичної відповідальності);
- 2) наявністю ефективних механізмів виявлення фактів учинення зазначених правопорушень (або отримання інформації про них), їх фіксації та розслідування;
- 3) неупередженим розглядом відповідних проваджень (справ) та призначенням справедливого покарання.

Станом на даний час, ситуація з невідворотністю кримінальної відповідальності суттєво покращилась з початком діяльності Вищим антикорупційним судом України.

Як зазначено у звіті Transparency International Ukraine «БАКС – унікальна судова установа у системі судів України. Антикорупційний суд постійно у фокусі уваги суспільства, правоохоронних органів та політичного керівництва країни. Така увага, з одного боку виконує контрольно-запобіжну функцію, а з іншого доволі часто створює перепони у роботі суду».

Також вважаємо, що ситуація з невідворотністю відповідальності і покарання за корупційні кримінальні правопорушення, покращується в зв'язку з тим, що:

- у 2016 році почало функціонувати НАЗК, наділене правом реалізації значного арсеналу заходів (зокрема контрольно-наглядових), які дозволяють більш ефективно виявляти факти вчинення відповідних злочинів;

- у 2015 році утворено та почало функціонувати Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ). Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» N1698-VII, НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Серед його завдань є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Створення НАБУ було програмним пунктом Коаліційної угоди парламентської більшості та вимогою Міжнародного валютного фонду, яке повинно виявляти та здійснювати досудове розслідування фактів корупційних злочинів, вчинених вищими посадовцями, суддями і прокурорами. Воно наділене необхідним рівнем незалежності від усіх гілок влади та укомплектоване найкращими детективами;

- у 2015 році утворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (далі – САП), яка практично незалежна від Генерального прокурора України. На неї покладаються функції здійснення нагляду за

додержанням законів під час проведення досудового розслідування, яке здійснюється НАБУ; підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями. Також у межах реалізації своїх функцій САП здійснює міжнародну співпрацю;

Як слушно зазначила Олена Панченко, «ВАКС – це завершальна ланка в антикорупційній реформі. Тому за такий невеликий проміжок часу ми вже бачимо результати і в нас є, з чим порівняти».

II. Кримінально-правові заборони при призначенні покарання.

Чинний кримінальний закон містить низку положень, які стосуються саме корупційних кримінальних правопорушень, і які суттєво обмежують можливості суду в контексті звільнення корупціонерів від кримінальної відповідальності, покарання або його відбування.

Так, із прийняттям Закону № 1698-VIII від 14 жовтня 2014 року (набрав чинності 26 січня 2015 року) *до осіб, які вчинили корупційні злочини:*

1) неможливо застосування положень КК щодо:

- звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям, примиренням з потерпілим, передачею на поруки, зміною обстановки (статті 45, 46, 47 і 48 КК);
- призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ч. 1 ст. 69 КК);
- звільнення від покарання «з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці» (ч. 4 ст. 74 КК);
- звільнення від покарання з випробуванням (ч. 1 ст. 75, ч. 1 ст. 79 КК);
- дострокового зняття судимості (ст. 91 КК);

2) суттєво обмежено застосування положень КК щодо:

- умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (п. 1 і 2 ч. 3 ст. 81 КК);

- заміни невідбутої частини покарання більш м'яким (п. 1 і 2 ч. 4 ст. 82 КК);
- повного або часткового звільнення від відбування покарання за амністією та помилюванням (ч. 4 ст. 86, ч. 3 ст. 87 КК).

Крім того, у ст. 89 КК передбачено, що особи, засуджені до позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, вважаються не судимими, якщо вони протягом року з дня відбування покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину.

Всі ці кримінально-правові заборони мають важливе значення в контексті забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення, адже раніше саме ці механізми використовувалися судами для того, щоб корупціонери залишалися непокараними.

III. Інші кримінально-правові засоби КК щодо корупційних кримінальних правопорушень.

Поруч з каральними кримінально-правовими засобами в КК України, не менш важливими та ефективними засобами захисту прав і свобод суб'єктів правовідносин є заохочувальні кримінально-правові засоби боротьби з корупційними кримінальними правопорушеннями в якості превентивного інструментарію регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з вчиненням корупційних кримінальних правопорушень.

Так, частина 1 статті 75 КК України визначає, що якщо суд, крім випадків засудження за корупційне кримінальне правопорушення, при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням. Одночасно, частина 2 статті 75 КК України визначає, що суд приймає рішення про звільнення від

відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про примирення або про визнання вини, якщо сторонами угоди узгоджено покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, позбавлення волі на строк не більше п'яти років, а також узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням. Тому вважаю, що чинні норми як КК України, так і КПК України передбачають можливість укласти угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях про корупційні злочини з можливістю звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Висновки. Не зважаючи на велику кількість превентивних механізмів у боротьбі з корупційними кримінальними правопорушеннями, в теорії кримінального права та правозастосовної діяльності немає єдиного розуміння корупційного злочину. Також відсутнє і чітко визначене коло кримінально-правових засобів боротьби з корупцією при тому, що останні являють собою саме закріплення в законодавстві адекватних форм і підстав кримінальної відповідальності корупціонерів, а також впливають на невідворотність відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / [Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. К.: ФОП Москаленко О. М., 2017. 242 с.
2. Найголовніші тенденції роботи ВАКС: результати моніторингу ТІ Україна // Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/news/najgolovnishitendentsiyirobotyvaksrezultaty-monitoryngu-ti-ukrayina/> (дата звернення: 30.03.2021)
3. Що впливає на Вищий антикорупційний суд: дослідження // Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/research/shho-vplyvaye-navaks/> (дата звернення: 30.03.2021)

Фляжнікова Я. В.

*аспірант кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МОРАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХИСТУ В ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Право та мораль є найважливішими соціально регулюючими проявами людському суспільстві й посідають особливе місце у формуванні духовного світу особистості, її культури та свідомості, а також активної життєвої позиції, оскільки вони включені до системи суспільних відносин. Відтак, безпосередньо й суттєво впливають на трансформацію свідомості особистості. Особливого значення ці категорії набувають під час професійного захисту в провадженнях про корупційні правопорушення, де охорона прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб так чи інакше невід’ємно пов’язана з моральними засадами відповідного суспільства.

При цьому, варто відзначити, що у наш час, моральні основи професійного захисту в провадженнях про корупційні правопорушення, на жаль, не є досконалими. Водночас, слід вказати, що моральні основи професійного захисту в провадженнях про корупційні правопорушення регулюються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Законом України «Про запобігання корупції», Правилами адвокатської етики й іншими нормативно-правовими актами. Проте, важливо підкреслити, що єдиний кодекс, який регулював би етичні основи участі адвоката у справах про корупційні правопорушення, в умовах сьогодення відсутній. Зважаючи на те, що корупційні правопорушення, в сучасних умовах, викликають підвищену увагу, дана проблематика набуває особливої актуальності.

До того ж, слід звернути увагу на те, що в умовах сьогодення вимогам високої моральності у провадженнях про корупційні правопорушення повинні відповідати як чинне законодавство, так і правозахисна діяльність, особисті якості суб’єктів, які здійснюють професійних захист інших осіб у цій сфері.

Загалом, відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами,

згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання нормативно-правовими актами [1, ст. 2].

Власне, в Україні при наданні професійного захисту іншим особам у провадженнях про корупційні правопорушення останнім часом усе більшу увагу викликають проблеми моралі. Зокрема, мораль – це система формальних, у вигляді правових приписів, поглядів, уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку людей у суспільстві, практична реалізація положень якої забезпечується громадським осудом та іманентним імперативом соціалізованого індивіда [2], моральності (синонім моралі, іноді – етики; у більш вузькому значенні моральність – це внутрішня установка індивіда діяти відповідно до своєї совісті і свободи волі, на відміну від моралі, яка, поряд із законом, є зовнішньою вимогою до поведінки індивіда; етика ж – назва науки про мораль [3], а тому цікавлять не тільки науковців, правоохоронців, але й громадськість. У свою чергу, суспільство дуже занепокоєне занепадом сталих основ моральності, які зустрічаються і при наданні професійного захисту у провадженнях про корупційні правопорушення, появою нових форм деструктивної субкультури, зростанням рівня деформації свідомості тощо.

Для того, щоб визначитись з моральною складовою, яка присутня у будь-якому провадженні, у тому числі й про корупційні правопорушення, потрібно здійснити аналіз цих основ. Тобто, із цього випливає: без глибокого наукового аналізу визначити моральну складову професійного захисту у провадженнях про корупційні правопорушення буде досить складно, а то й майже не можливо.

На підставі огляду спеціальної літератури, можемо відзначити, що більшість сучасних науковців вважають, що уява людини про справедливість або несправедливість (як частина уяви про моральність) виникає та розвивається разом з виникненням та розвитком суспільної самосвідомості, і перш за все моральної самосвідомості суспільства. У цьому контексті, моральні основи професійного захисту у провадженнях про корупційні правопорушення знаходять свій прояв крізь призму справедливості. Справедливість є засобом розповсюдження та здійснення моральних уявлень [4, с. 28].

Таким чином, адвокат, перебуваючи в центрі боротьби дозволеного з недозволеним, морального з аморальним, приймає в цій боротьбі активну участь. Ризикуючи стати співником беззаконня, пособником аморальності, він повинен бути найбільш уважний, чесний і коректний у своїх діях і промовах. Адже в більшості випадків клієнта не цікавить справа з моральної точки зору і які засоби необхідно вжити, щоб досягти бажаного результату. У таких ситуаціях варто пам'ятати, що закон і моральність в професії адвоката понад усе, а моральними рисами адвоката повинні бути чесність, незалежність, об'єктивність, глибока повага до закону, інтересів правосуддя та інших учасників процесу.

Тому, моральні основи професійного захисту в провадженнях про корупційні правопорушення є малодослідженими. Попри те, вони у будь-яких провадженнях, у тому числі й про корупційні правопорушення при наданні правової допомоги вважаються пріоритетними. Відтак, моральні основи професійного захисту в провадженнях про корупційні правопорушення потребують подальшого вивчення та удосконалення.

Список використаної літератури:

1 Про запобігання корупції: Закон України від 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 205.

2 Матеріали вільної Вікіпедії. Мораль. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C>. (дата звернення: 16.03.2021).

3 Матеріали вільної Вікіпедії. Моральність. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>. (дата звернення: 19.03.2021).

4 Аширова Л. М. Проблемы реализации принципа справедливости в уголовном процессе: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. М.: РГБ, 2007. 261 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент ***Кубаєнко Андрій Володимирович***

Болдир Я. Ю.

*студентка 1-го курсу магістратури
судово-адміністративного факультету*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНА ПОВЕДІНКА СУДДІВ В КОНТЕКСТІ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Корупція серед суддів є однією з головних загроз суспільству та функціонуванню демократичної держави. Корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей (п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції») [1]. Вона підриває суддівську доброчесність, яка є основоположним принципом верховенства права. Суддівська доброчесність – найважливіша передумова ефективних, дієвих та неупереджених національних систем правосуддя. Вона тісно пов'язана з концепцією незалежності суддів: остання забезпечує доброчесність, а доброчесність посилює незалежність. Питання суддівської доброчесності в наш час стає все більш актуальним з огляду на те, що вона підриває довіру громадян до судової системи своєї країни. Судді відповідальні за виявлення та реагування на випадки корупції, а також контроль за етичною поведінкою своїх колег.

Однією з умов недопущення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією є дотриманням суддями правил суддівської етики. Так, відповідно до ст. 58 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2] питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України за пропозицією Ради суддів України. Суддівська етика – це су-

купність правил і норм поведінки, які визначають спектр морально-етичних стосунків між суддею та учасниками судового процесу в час служби та поза службою. В основі судової етики лежить визнання високого авторитету, яким об'єктивно володіє правосуддя в очах людей і суспільства в цілому.

В Кодексі суддівської етики, який був прийнятий з'їздом суддів України, визначаються загальні правила суддівського етикету, які включають правила поведінки суддів як під час здійснення правосуддя, так і позасудову поведінку суддів. Ці норми зазначають, що суддя повинен здійснювати правосуддя незалежно, виходячи виключно з фактів, установлених на підставі власної оцінки доказів, розуміння закону, верховенства права, що є гарантією справедливого розгляду справи в суді, не зважаючи на будь-які зовнішні впливи та втручання, здійснювати судочинство в межах та порядку, визначених процесуальним законом, і виявляти при цьому тактовність та повагу до учасників судового процесу та інших осіб, також суддя повинен дотримуватись правил сумісництва і також повинен враховувати, що сімейні, соціальні взаємовідносини чи будь-які інші стосунки та втручання з боку органів державної влади не мають впливати на його поведінку чи ухвалення ним судових рішень. Такі правила для суддів є дуже важливими, адже відсутність правил етичної поведінки судді, відсутність загальної обізнаності про небезпеку корупції та неналежний нагляд за здійсненням правосуддя може призвести до байдужості судді до вимог об'єктивного та неупередженого правосуддя.

Насамперед, кодекс суддівської етики, його правила та принципи здійснення правосуддя існують для того, щоб виховувати та навчати суддів етичної поведінки і щоб вони не допускали навіть потенційному виникненню корупційного злочину. Але, на жаль, через неналежну реалізацію справжньої культури доброчесності в судовій системі та неналежного навчання з питань етичної поведінки, судді часто нехтують своїми обов'язками щодо етичної поведінки. Внаслідок чого, недотримання цих правил, може призвести до вчинення суддею корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією. Корупційне діяння, вчинене суддею, повинно

розглядатися відповідно до принципу пропорційності та з урахуванням його тяжкості. За вчинення корупційних злочинів повинно бути застосоване покарання, передбачене кримінальним законодавством, в тому числі й позбавлення волі на певний строк. Тяжкість злочину може бути оцінено, зокрема, з огляду на його вплив на довіру суспільства до судової системи. Наприклад, допущення суддею поведінки, що порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, дотримання інших норм суддівської етики та стандартів поведінки, які забезпечують суспільну довіру до суду, прояв неповаги до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу може призвести до настання дисциплінарної відповідальності, за результатами дисциплінарного провадження (ч. 3 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [2]. Внаслідок порушення суддею встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу (ст. 172–4 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [3]. А, наприклад, за прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища настає кримінальна відповідальність, у вигляді штрафу, арешту або навіть позбавлення волі, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (ст. 368 Кримінального кодексу України) [4].

Очевидно, що адекватні кримінальні, адміністративні або дисциплінарні стягнення за корупційну поведінку судді та жорсткі реальні санкції, застосовані відносно корумпованих суддів, можуть бути сильним стримуючим чинником і, як наслідок, матимуть пре-

вентивний ефект. Але в першу чергу, держава повинна виховувати у судді саме дух етичної поведінки та забезпечувати офіційну підготовку з питань етики. Таке виховання повинно у судді викликати бажання застосовувати етичні норми у повсякденній роботі, адже кожен суддя несе персональну відповідальність не тільки за свою поведінку, але і за судову владу в цілому.

Отже, можна зробити висновок, що судді мають бути повністю незалежними та дійсно ухвалювати рішення винятково за законом та своїм внутрішнім переконанням, суворо дотримуючись норм етичної поведінки. Та, на жаль, трапляються випадки, коли судді з тих чи інших причин недобросовісно виконують покладені на них державою високі обов'язки, що призводить до вчинення ними корупційних діянь. Відтак, держава обов'язково повинна мати діючі механізми контролю та навчання суддів саме етичної, добросовісної поведінки. Адже, весь звід етичних норм, принципів, в першу чергу існує для того, щоб не допускати навіть потенційного виникнення у суддів корупційного діяння. Правильне виховання етичної поведінки та дотримання етичних норм є одним із єдиних діючим засобів запобігання корупції. Саме через це, держава та судові органи повинні не тільки складати звід таких правил та принципів, але і супроводжувати її реалізацію шляхом підготовки рекомендацій для суддів з питань етики із практичними прикладами.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700- VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
2. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073- X URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 26.03.2021).

4. Кримінальний кодекс України від 01.09.2001 р. № 2341-III
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 26.03.2021).

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Нестерчук Лілія Петрівна**

Вальтер Є. С.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У СПРАВАХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

5 вересня 2019 року почав функціонувати Вищий антикорупційний суд України, створений відповідно до судової реформи 2016 року з метою здійснення правосуддя спеціалізуючись лише на корупційних та пов'язаних з ними правопорушеннях.

На сьогодні Україна займає 117-те місце в індексі сприйняття корупції. Тому у Вищий антикорупційний суд судді обирались дуже ретельно. У комісії з відбору вперше були присутні іноземні фахівці, які мали ключовий вплив на прийняття рішень. В результаті з 349 кандидатів, які змагались за посаду у Вищому антикорупційному суді пройшли 38 претендентів, 27 з яких будуть обіймати посаду судді. Також аби їх професійна діяльність була прозорою, Національне агентство з питань запобігання корупції здійснює перевірку їхніх декларацій доброчесності. Але чому тоді до роботи Вищого антикорупційного суду є низка питань?

Діяльність Вищого антикорупційного суду можна вважати неефективною на думку політологів, адвокатів та ЗМІ. Отже, якщо розглянути головні проблеми, пов'язані з ефективністю діяльності Вищого антикорупційного суду можна виокремити відсутність вироків.

Суддям варто пріоритизувати свої справи, зосередивши увагу на тих, де закінчуються строки притягнення до відповідальності.

Так, епопея з постійним приміщенням для цього органу досі не завершилася. Тільки одна із будівель відповідає санітарним нормам та будівельним правилам. Вищий антикорупційний суд не підключений до системи “Електронний суд”. Варто згадати про необхідність впровадження спільної із Національним антикорупційним бюро України та Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою системи електронного обліку кримінальних проваджень, яка має значно спростити документообіг та суттєво зменшити кількість паперових матеріалів, які надходять до Вищого антикорупційного суду України.

Окрім цього, гарантії безпеки суддів та членів їхніх сімей не забезпечені в повному порядку. Також службове житло суддів Вищого антикорупційного суду не оснащене тривожними кнопками та сигналізацією.

Існують проблеми, пов’язані із відсутністю законодавчої процедури визначення пріоритетності розгляду справ, можливістю багаторазового відкладення підготовчого судового засідання, тривалими відпустками окремих суддів тощо.

Корупційні справи проти топ-посадовців занадто довгий час замовчуються і затягуються, але народ чекає розгляд резонансних справ.

В підсумок, можна сказати, що можливо в Вищому антикорупційному суді також є корупція, про це свідчить, наприклад, скасування арештів у справах топ-корупціонерів, родинні зв’язки між співробітниками [1].

Неефективність роботи антикорупційного органу спостерігається на фоні «завалу» по справам дрібних корупційних злочинців-це можна вважати головною проблемою.

Засмучує факт про те, що більшістю засуджених Вищого антикорупційного суду є колишні або нинішні судді, депутати, адвокати – це в черговий раз доказує «несправедливість» правосуддя і непрозорість судових засідань.

Проблеми були та залишаються, але є позитивні сторони. Спостерігається низький відсоток дисциплінарних порушень у роботі суддів, керівництво Вищого антикорупційного суду відкрито до співпраці з медіа, справи про корупцію нарешті почали розглядатись.

Список використаної літератури:

1. Валько В. Історія становлення Вищого антикорупційного суду. *Політична газета он-лайн Українська Правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2020/04/8/7247003/>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Храпенко Олена Олегівна**

Неродик І. А.

*студентка І-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В СУДОВІЙ ГІЛЦІ ВЛАДИ

Відомий сингапурський діяч Лі Куан Ю стверджував, що корупція здатна роз'їсти будь-яку систему незалежно від філософії чи ідеології батьків-засновників, адекватності уряду або географічного розташування. Україна у цьому випадку, на жаль, не стала винятком.

15 травня 2020 року у форматі вебінару Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні разом з Національним агентством з питань запобігання корупції оприлюднила результати опитування підприємців, експертів і населення «Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність». Info Sapiens, соціологічна компанія, провела опитування з 4 березня по 8 квітня 2020 р. За допомогою цього дослідження відбувся моніторинг ситуації у сфері запобігання і протидії корупції. Він зафіксував динаміку показників поширеності корупції у галузях освіти, охорони здоров'я, судових органів, правоохоронних

органах та інше. Дослідження проводилось по всій території України, крім АР Крим, окремих районів Донецької та Луганської областей.

Були зроблені наступні висновки: населення вважає, що корупція є другою за значущістю суспільною проблемою після війни, такої думки дотримуються 72, 7% українців; 44,2% українців стикалися з корупційними практиками; бізнесмени та інші громадяни України стверджують, що найперше потрібно подолати корупцію в судах, так вважають 56,9% підприємців та 52,2% від усього населення [1].

Рівень довіри населення до судової системи вкрай низький, про це свідчать результати Опитування громадської думки, яке було проведене 2014 року Фондом демократичних ініціатив Ілька Кучерова. Проаналізувавши результати експерти дійшли таких висновків: 81% українців зовсім не мають довіри до судів, 80,5% стверджують, що судді «залежні від політиків» [2].

Такий низький рівень довіри до судів спричинений, в першу чергу, низьким рівнем довіри до інституцій державної влади загалом, а також важливе значення має те, з яких джерел громадяни отримують інформацію. Низький рівень довіри спричинений також тим, що українці вважають саме суди найбільш корумпованими органами. Часто, причиною цього стає численне елітне майно незрозумілого походження, влучно щодо цієї проблеми висловився Лі Куан Ю «Якщо керівні працівники отримують хорошу зарплату, вони заслуговують найсуворішого покарання за хабар». Прикладом такої ситуації є історія, яка сталася з головою Конституційного суду України – Олександром Тупицьким.

Існують такі види корупції в судах, їх виділяє Міжнародна асоціація юристів:

- хабарництво;
- надмірний політичний вплив на результат або політичне втручання в судовий процес;
- вимагання потерпілих та свідків;
- зловживання державними коштами та ресурсами [3].

Крім того слід зазначити, що Україна в Індексі сприйняття корупції-2020 (Corruption Perceptions Index – CPI) виросла на 3 бали. Із

100 можливих наша держава отримала 33 і зайняла 117 місце у рейтингу зі 180 можливих [4].

Взагалі термін «корупція» походить з латинської мови та означає псувати. У Академічному тлумачному словнику це слово трактується як підкупність, продажність урядовців і громадських діячів.

У Законі України «Про запобігання корупції» у статті 1 дано таке визначення: «корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [5].

Зробивши аналіз цього поняття та розібравшись, яке відношення воно має до нашої держави, можна розглянути шляхи протидії корупції в судах на даний момент, і найважливішим кроком була б спроба сформувати незалежну та професійну судову владу.

Спершу варто відновити роботу Вищої кваліфікаційної комісії суддів, яка із набранням чинності 07 листопада 2019 року Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16 жовтня 2019 року № 193-IX повноваження членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України припинено.

Крім того, щодо порушеного питання, Венеціанська комісія вказала наступне: «Оскільки український законодавець планує зобов'язати НАЗК періодично подавати звіт про свою діяльність щодо суддів, Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККС) видається найбільш доцільним органом, який відіграватиме цю роль у контексті України, завдяки своїм повноваженням перевіряти декларації доброчесності суддів» [6].

У проекті Венеціанської комісії також вказано, що потрібно позбавити волі тих, хто умисно не подав декларації та умисно подав

недостовірні відомості. Це говорить, про те, що аби зменшити відсоток корупціонерів у судах та збільшити відсоток довіри населення до них, варто встановити більш жорсткий контроль за відповідністю задекларованих доходів, їхнім витратам, виявленням фактів незаконного збагачення.

Зазначимо, що варто звернути увагу і на інші положенні, про які згадується у цьому проекті, аби протидіяти корупції у системі правосуддя, можливе розробка нового законопроекту на основі наданих висновків.

Потрібно вдосконалити систему відбору суддів та здійснити забезпечення відкритого конкурсу.

Опитування, яке проводило у 2016 році Агентство США з міжнародного розвитку, показало, що 58,6% суддів у судах вищих інстанцій стикалися з випадками «зовнішнього впливу» на їхні рішення, а 22% зазначили, що цей зовнішній вплив чинили політики.

У статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» вказано, що суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання [7].

Якщо ж будуть здійсненні втручання у діяльність судді, то закон зобов'язує звернутись до Вищої ради правосуддя та Генерального прокурора. Проте, як зазначається у Щорічній доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2019 рік Вищою радою правосуддя не було зафіксовано жодного факту проведення службового розслідування Генеральним прокурором щодо осіб, які чинили певний тиск на суд. Тому гарантія незалежності суддів є досить слабкою на даний момент.

Варто створити необмежений доступ до державних ресурсів для більшості населення країни. Це забезпечить безпосередній контроль громадської підзвітності. Також можливість контролю влади, доступність інформації посилює економічну та політичну конкуренцію, а вона, у свою чергу, стимулює до уникнення корупції для всіх державних посадових осіб, також держава зможе надавати якісніші державні послуги. Доступ до інформації дозволить здійснювати вплив на прийняття певних рішень, а це в свою чергу може збільшити рівень довіри до судової системи.

Отже, корупція є поширеним явищем у судовій системі, вона не дає можливості здійснювати захист прав людини справедливо, розхитує громадську довіру до судової системи та і до держави в цілому, у громадян виникає відчуття нерівності перед законом.

Кожен суддя зобов'язаний дотримуватися високих стандартів поведінки, утверджуючи непідкупність і незалежність судової влади. Важливо, щоб судова система держави гарантувала чесне та ефективне судочинство. Хороший суддя зобов'язаний дотримуватися належної поведінки, утверджувати непідкупність судової влади, адже корумпований суддя може підірвати авторитет не лише системи правосуддя, а і держави.

Список використаної літератури:

1. Презентація результатів дослідження «Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність». URL: <https://euaci.eu/ua/news/prezentaciya-doslidzhennya-korruptsiya-v-ua-2020>
2. Judiciary reform: public opinion poll, judges and experts surveys. URL: <https://dif.org.ua/article/judiciary-reform-public-opinion-poll-judges-and-experts-surveys>
3. The Judicial Integrity Initiative-MAY-2016 URL: https://www.ibanet.org/Legal_Projects_Team/judicialintegrityinitiative.aspx.
4. Індекс сприйняття корупції 2020 URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#>
6. On the legislative situation regarding Anti-corruption mechanisms following decision no. 13-r/2020 of the Constitutional court of Ukraine. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2020\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2020)018-e)
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#>

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Деменчук Марина Олександрівна***

Снісарчук Т. М.
студентка 1-го курсу магістратури
судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИЛЕМА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ЕКСПЕРТІВ З ПИТАНЬ ПРАВА

Корупція здавна детермінується як негативне явище, що чинить деструктивний вплив на всі сфери суспільного життя. Зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян та суспільства від її негативних наслідків можливе завдяки реалізації антикорупційної політики держави. Важливою складовою такої політики є розробка та запровадження антикорупційної стратегії, метою якої є підвищення ефективності взаємодії у системі запобігання та протидії корупції. Одним із ключових напрямків цієї стратегії є зменшення корупційних ризиків при здійсненні правосуддя у судах, зокрема у Вищому Антикорупційному суді України. Але стосуються вони не лише суду, а й інших учасників процесу подолання корупції в Україні (Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Національне агентство з питань запобігання корупції, діяльність яких регулюється спеціальними законами) та виникають, зокрема, як результат недоліків законодавства та порушення принципу юридичної визначеності в процесі його формулювання.

З описаною проблемою можна зіткнутись в результаті аналізу ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» (далі – Закон № 1700-VII), де вказано вичерпний перелік осіб, на яких він поширює свою дію, серед них в п. п. б п. 2 ч. 1 згаданої статті зазначені «особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також **експерти**, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом)» [1]. Привертає увагу такий цікавий аспект, що Закон № 1700-VII в цьому переліку не передбачив «експертів з питань права», тому

експліцитно не зрозуміло чи ототожнюються такі особи з експертами в етимологічному значенні, чи взагалі не є суб'єктами антикорупційного впливу. З'ясування відповіді на окреслене запитання має важливе прикладне значення, а тому є надзвичайно актуальним.

Перш за все, варто наголосити, що «експертом» в розумінні Закону № 1700-VII є не будь-яка особа, а саме надавач публічних послуг, спеціально уповноважений на це законом суб'єкт, який здійснює експертну діяльність за рахунок публічних коштів. З огляду на наведене вище, не є експертами в розумінні підпунктів «б» п. 2 ст. 3 Закону № 1700-VII. Наприклад, експерти Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія), інші міжнародні експерти, експерти, які проводять наукову експертизу не за рахунок державного або місцевих бюджетів, експерти, які проводять громадську екологічну, гендерну, кримінологічну, антикорупційну тощо експертизу [2, с. 95].

З приводу судових експертів, то не виникає сумнівів щодо їх антикорупційної суб'єктності, адже правовий статус таких осіб визначається Законом України «Про судову експертизу» та іншими нормативними актами, а також більшість положень ст. 15 згаданого Закону стосуються фінансування проведення експертиз за рахунок Державного бюджету України чи місцевого бюджету. Поруч із судовими експертами в процесуальних кодексах згадуються «експерти з питань права». Вони є відносно новою категорією, введеною до законодавства в процесі його реформування. Вказана новела є неоднозначною, так як правове регулювання цього інституту недостатнє, недосконале та сповнене суперечностей. При цьому, процесуальні кодекси розмежовують поняття експерта загалом та експерта з питань права, визначаючи статус останнього окремою статтею. Однак, на регулюванні різними статтями відмінності між цими категоріями не завершуються.

По-перше, в процесуальних кодексах, зокрема Цивільно-процесуальному кодексі України до таких осіб встановлюються різні вимоги, відповідно до ч. 1 ст. 72 «експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відпо-

відних обставин справи» [3], а щодо експерта з питань права, то це «особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права» (ч. 1 ст. 73 ЦПК України). Принагідно, в Законі України «Про судову експертизу» сказано: «судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань (абз. 1 ст. 10)» [4], а також зазначається обов'язкова вимога до такої особи щодо проходження атестації та отримання відповідної кваліфікації, однак не вказано нічого про «науковий ступінь» та «бути визнаним фахівцем у галузі права».

По-друге, процесуальні кодекси передбачають різну процедуру їх залучення до процесу. Щодо експерта з питань права не визначено чіткі положення в аспекті: хто повинен заявити відповідне клопотання чи суд самостійно зі своєї ініціативи залучає такого експерта. Лише вказується: «Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом», а відносно експерта зазначається: «Експерт може призначатися судом або залучатися учасником справи».

По-третє, результат діяльності таких осіб має різне доказове значення для суду. Якщо висновок експерта є доказом, то «висновок експерта у галузі права не є доказом, має допоміжний (консультативний) характер і не є обов'язковим для суду».

По-четверте, статусні характеристики експертів визначені в низці нормативно-правових актів, серед них і Закон України «Про судову експертизу», положення якого деталізуються в Наказі Міністерства юстиції України від 08.10.98 року № 53/5, де немає жодної згадки про експертів з питань права. Взагалі, положення про таких учасників містяться лише в процесуальних кодексах, адже в згаданому Наказі Міністерства юстиції України перераховано такі види експертиз як криміналістична, інженерно-технічна, економічна, товарознавча, експертиза у сфері інтелектуальної власності, психологічна, мистецтвознавча, екологічна, військова, судово-ветеринарна, гемологічна та інші види експертиз (крім судово-медичної та судово-психіатричної), у тому числі й ті, що перебувають у стадії наукової розробки, що проводяться з метою більш повного задоволення потреб

слідчої та судової практики щодо вирішення питань, які потребують застосування наукових, технічних або інших спеціальних знань та організовуються *експертними установами* [5]. Здавалося б, експертизу з питань права можна віднести до «інших експертиз», однак таке припущення є доволі сумнівним, так як по-перше, в наказі закріплені науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень для всіх вищеперерахованих видів експертиз, крім, так званих «інших». А по-друге, в Інструкції чітко зазначається, що «інші види експертиз» організовуються експертними установами, а відносно експертизи з питань права немає обов'язкової вимоги про її проведення спеціалізованою установою.

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що експерт з питань права не є судовим експертом. Не регулюється його діяльність і Законом України «Про наукову і науково-технічну експертизу», адже зазначені в ст. 5 та ст. 7 цього нормативно-правового акта об'єкти та підстави проведення наукової і науково-технічної експертизи [6] не корелюються з відповідними положеннями стосовно експертизи з питань права.

Виникає логічне запитання: чи може експерт з питань права взагалі вважатись експертом, якщо майже відсутнє нормативне регулювання його статусу, а тому відповідно не закріплені методики та стандарти діяльності, відсутні вимоги щодо працевлаштування, стажу, кваліфікації, такі особи не вносяться до жодного реєстру, не атестуються, не мають автентифікаційного свідоцтва, їх діяльність не ліцензується, критерії визнання певної особи експертом з питань права є оціночними та не конкретними. Тому фактично будь-який юрист, що має науковий ступінь і його авторитет визнається хоча б одним із учасників або судом, має право займатись такою діяльністю. Описана ситуація є свідченням значних недоліків юридичної техніки, які призводять до праксеологічних проблем в царині дотримання антикорупційного законодавства при здійсненні правосуддя, тому все вищезазначене дає підстави особам, які надають висновок з питань права, оскаржувати свою приналежність до «експертів» в розу-

мінні Закону № 1700-VII і, як наслідок, сховатись під своєрідну «мантію невидимку» від передбачених ним заборон та обмежень. Проте, видається доцільним стверджувати, що відповідно до Великого тлумачного словника української мови, експерт – це фахівець у будь-якій галузі, що проводить експертизу та здатний на підставі своїх знань та досвіду надавати кваліфіковану консультацію [7], тому, не зважаючи на значну статусну невизначеність, примітивність та недовершеність правового регулювання діяльності експертів з питань права, досліджувані суб'єкти все ж є експертами в загально-етимологічному значенні. А, надаючи висновок з питань права, який хоч і не є доказом, але суд може посилатися в рішенні на цей документ, як на джерело відомостей, які в ньому містяться, чинить вплив на правосуддя та правозастосування, тому діяльність таких осіб є публічною. Таким чином, можна зробити висновок, що експерт з питань права, внаслідок публічного характеру виконуваних ним завдань, має визнаватись суб'єктом антикорупційного впливу під час здійснення відповідних функцій у Вищому антикорупційному суді України, на стадії досудового розслідування у Національному бюро розслідувань України, Державному бюро розслідувань тощо.

Отже, підбиваючи підсумки, доречно стверджувати, що дотримання обмежень та заборон в сфері запобігання та протидії корупції під час здійснення правосуддя, зокрема, у Вищому антикорупційному суді є необхідною гарантією його законності та ефективності. Квінтесенція діяльності експертів з питань права дозволяє робити висновок про їх антикорупційну суб'єктність під час фактичного виконання своїх функцій, однак вони не є судовими експертами в розумінні чинного законодавства. Тому, з метою врегулювання розбіжностей та існуючих дилем, нормативний масив, який стосується таких суб'єктів, потребує значних змін в аспекті прийняття спеціального законодавства, яке б чітко визначало їх статус, та внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції», а саме доповнення п. п. б п. 2 ч. 1 ст. 3 словосполученням «експерти з питань права».

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> (дата звернення: 25.03.2021).
2. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Банчук О.А. та ін.; наук. ред. Хавронюк М.І., К.: Ваіте, 2018. 472 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
4. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#top> (дата звернення: 25.03.2021).
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/conv#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
7. Великий тлумачний словник сучасної мови. URL: <https://slovnkyk.me/dict/vts/%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82> (дата звернення: 25.03.2021).

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» Нестерчук Лілія Петрівна

Секція 5 ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Новиков О.

*генеральный секретарь Национального союза судебных
исполнителей Республики Молдова*

ПОЛНОМОЧИЯ АНТИКОРРУПЦИОННЫХ ОРГАНОВ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Коррупция – одна из наиболее серьезных проблем, подрывающих правовое государство и верховенство закона в Молдове. Существуют мнения, что коррупция не поддается измерению прямыми методами, однако все национальные и международные исследования, опросы и рейтинги констатируют широкое распространение данного явления во всех странах. Несмотря на то, что Республика Молдова, как и другие государства, объявила войну коррупции, она продолжает влиять на каждую структуру общества: медицину, образование, правосудие и т.д.

Говоря о борьбе с коррупцией, следует отметить, что в Республике Молдова есть несколько органов, отвечающих за данный сегмент.

В первую очередь следует отметить Национальный Центр по борьбе с коррупцией (НЦБК), который является специализированным органом по предупреждению и борьбе с коррупцией, смежными с коррупцией актами и фактами коррупционного поведения. НЦБК является юридическим лицом публичного права, полностью финансируется из государственного бюджета, имеет казначейские счета, печать с изображением Государственного герба Республики Молдова и другие необходимые атрибуты.

НЦБК является аполитичным органом, не предоставляет помощь и не поддерживает ни одну политическую партию. Центр явля-

ется независимым в своей деятельности и подчиняется только закону. НЦБК располагает организационной, функциональной, операциональной независимостью в соответствии с условиями, установленными законом.

Согласно положениям Закона № 1104 от 06.06.2002 о Национальном центре по борьбе с коррупцией [1], среди задач НЦБК можно отметить предупреждение, выявление, расследование и пресечение правонарушений и преступлений в виде актов коррупции, смежных с ними актов и фактов коррупционного поведения; осуществление антикоррупционной экспертизы проектов законодательных актов и проектов нормативных актов Правительства, а также других представленных в Парламент законодательных инициатив в целях установления соответствия их государственной политике по предупреждению и пресечению коррупции; осуществление оценки институциональной неподкупности в соответствии с требованиями Закона об оценке институциональной неподкупности № 325 от 23 декабря 2013 года, мониторинга реализации планов по неподкупности и оценки достигнутого прогресса; проведение оперативного и стратегического анализа актов коррупции, смежных с коррупцией актов и фактов коррупционного поведения, информации об аналитических исследованиях явления коррупции; возмещение добытого преступным путем имущества.

Задачи НЦБК являются исчерпывающими и не могут быть изменены или дополнены иначе, как законом.

Деятельность НЦБК подлежит мониторингу со стороны *общества, парламентскому контролю* и контролю *органа судебной власти* в пределах установленных полномочий. Внешний публичный аудит расходования бюджетных средств, выделенных для содержания НЦБК, осуществляется Счетной палатой.

Парламентский контроль за деятельностью НЦБК осуществляется Комиссией по национальной безопасности, обороне и общественному порядку и Комиссией по вопросам права, назначениям и иммунитету. Центр представляет отчет о своей деятельности ежегодно до 31 марта. По требованию депутатов директор может быть

заслушан по отчету о деятельности НЦБК на пленарном заседании Парламента. Депутаты могут потребовать заслушивания директора на пленарном заседании Парламента, заседаниях постоянных, специальных или следственных комиссий по связанным с деятельностью НЦБК вопросам. Директор НЦБК вправе отказаться от участия в указанных заседаниях, если представление требуемой информации нарушает интересы уголовного преследования, принципы законности, презумпции невиновности, защиты персональных данных и конфиденциальность уголовного преследования.

Деятельность Центра также подлежит контролю со стороны гражданского общества на основании законодательства, регулирующего прозрачность процесса принятия решений, доступ к информации и деятельность общественных объединений. Дополнительный контроль за деятельностью НЦБК со стороны гражданского общества осуществляется на основании настоящего закона Гражданским советом, который участвует с правом голоса в Коллегии НЦБК и в Дисциплинарной коллегии НЦБК; анализирует отчеты о деятельности НЦБК; следит за судебными заседаниями по делам, расследуемым НЦБК, и за судебными процессами, которые инициированы бывшими работниками НЦБК, уволенными по решению Дисциплинарной коллегии НЦБК; рассматривает жалобы граждан на работников НЦБК.

В качестве органа, осуществляющего борьбу с коррупцией в Республике Молдова, следует отметить и Антикоррупционную прокуратуру [2], которая является специализированной прокуратурой, которая действует в определенных конкретных областях и осуществляет свои полномочия на всей территории Республики Молдова. Специализированная прокуратура является независимым подразделением в составе Прокуратуры, которое функционирует в соответствии с принципами организации и деятельности Прокуратуры и прокурора, предусмотренными Законом о Прокуратуре.

Антикоррупционная прокуратура специализируется на борьбе с коррупционными преступлениями, актами, смежными с актами коррупции, и обладает следующими специфическими полномочиями:

ми: осуществляет согласно уголовно-процессуальному законодательству уголовное преследование по делам, отнесенным к ее компетенции; руководит уголовным преследованием по делам, находящимся в производстве Национального центра по борьбе с коррупцией; представляет обвинение в суде первой, апелляционной и кассационной инстанций по вышеуказанным делам.

Немаловажную функцию в обеспечении антикоррупционного режима в государства выполняет Национальный орган по неподкупности [3], который является органом публичной власти, независимым от других публичных организаций, иных юридических лиц публичного или частного права и физических лиц, действующим как единая структура на национальном уровне.

Если говорить о задачах органа, то нужно отметить, что он обеспечивает неподкупное исполнение государственной или ответственной государственной должности и предупреждение коррупции посредством реализации контроля имущества и личных интересов, соблюдения правового режима конфликта интересов, несовместимости, запретов и ограничений.

В целях реализации своей задачи Национальный орган по неподкупности выполняет следующие функции: осуществление контроля имущества и личных интересов; осуществление контроля соблюдения правового режима конфликта интересов, несовместимости, запретов и ограничений; установление и наложение наказаний за нарушение правового режима декларирования имущества и личных интересов, конфликта интересов, несовместимости, запретов и ограничений; сотрудничество с другими учреждениями как на национальном, так и на международном уровне; обеспечение надлежащей организации Органа и управление деятельностью по продвижению неподкупности субъектов декларирования; и др. Полномочия Национальный орган по неподкупности *реализуются: в области обеспечения контроля имущества и личных интересов; в области осуществления контроля соблюдения правового режима конфликта интересов, несовместимости, запретов и ограничений; в области сотрудничества с национальными и международными*

учреждениями; в области обеспечения надлежащей организации и управления деятельностью по продвижению неподкупности субъектов декларирования.

Интересно отметить в рамках борьбы с коррупцией и такой орган как Агентство по возмещению добытого преступным путем имущества[4]. Агентство по возмещению добытого преступным путем имущества является специализированным автономным подразделением в составе Национального центра по борьбе с коррупцией. В полномочия Агентства по возмещению добытого преступным путем имущества входит: проведение параллельных финансовых расследований и составление протоколов по их результатам, а также установление запрета на распоряжение добытым преступным путем имуществом в порядке, предусмотренном Уголовно-процессуальным кодексом; оценка, администрирование и использование добытого преступным путем имущества, распоряжение которым запрещено; ведение учета в отношении добытого преступным путем имущества, распоряжение которым запрещено, в том числе на основании запросов компетентных иностранных органов; ведение переговоров о репатриации добытого преступным путем; международное сотрудничество и обмен информацией с компетентными иностранными органами; сбор и анализ статистических данных о предусмотренных настоящим законом преступлениях; представление интересов государства и юридических лиц публичного права в гражданских процессах по возмещению добытого преступным путем имущества, а также ущерба, причиненного вследствие нарушения законодательства Республики Молдова и других государств; и др.

Борьба с коррупцией в Республике Молдова представляет собой систему уполномоченных органов, работа которых направлена на создание благоприятной среды для правового государства, в котором акты коррупции сведены к минимуму. И даже если показатели коррупции на данном этапе не всегда утешительны, создание системы органов борьбы с данным явлением, а также примеры иных государств создадут благоприятную почву для недопущения проявления коррупции в любой из ее форм.

Список использованной литературы:

1. О Национальном центре по борьбе с коррупцией: Закон № 1104. URL: от 06-06-2002. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121236&lang=ru.
2. О Прокуратуре: Закон № 3 от 25.02.2016. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125236&lang=ru.
3. О Национальном органе по неподкупности: Закон № 132 от 17.06.2016. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120704&lang=ru.
3. Об Агентстве по возмещению добытого преступным путем имущества. Закон № 48 от 30.03.2017: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105676&lang=ru.

***Brandman K.
policeman, New York, USA***

ON THE PREVENTION OF POLICE CORRUPTION IN USA

One relevant factor that can contribute reducing the level of corruption in Ukraine, is the study and implementation of foreign experience in combating this extremely negative social phenomenon. Unfortunately, USA isn't free from corruption and due to the Transparency International report on the Corruption Perceptions Index United States recorded a high level. It is enough strange situation because United States anti-corruption legislation is extremely strict.

In this report we will focus on police corruption as one of the component of this negative phenomenon. Thus, legislation on the police is aimed mainly at preventive measures. For example, USA Model rules of prevention of corruption in police include definition and observance of professional standards: each police officer is obliged to adhere to the code of professional ethics, each new employee is obliged to get acquainted with this code and to put on one of copies of his signature in agreement with his instructions.

Speaking about methods of combating corruption, we can say that they all start with careful selection, because it depends not only on the professionalism and competence of police officers, but also their resistance to material temptations. Particular attention is paid to:

- maintaining a high level of prestige of the police profession in society;
- each candidate's education;
- knowledge of a foreign language;
- impeccable biography not only of the candidate but his relatives;
- high degree of stress resistance, moral qualities.

The quality and completeness of the verification of the information collected about the candidates, which should be as complete and objective as possible, increases every year.

In the United States, recruitment to the police takes a special oath, which obliges the applicant to honestly disclose everything known about himself. In this case, any false information is called perjury and is considered as a violation of the oath. The policeman exposed in this case is released without the right to a pension.

In the United States police provide special declarations. In this case, the information is accumulated and is subject to periodic inspection throughout the life of the police officer.

It is interesting to mention, that the US police have organized special work to prevent misconduct. This is done through the implementation of a departmental control system, which is based on two elements:

- monitoring the material well-being of employees and their relatives, which includes declaring income, expenses and property of employees; control of the employee's credit card balance; obtaining information from credit institutions about employees who are debtors;
- daily control over the official activities of the employee, which includes: moral and material incentives for compliance with the law by the police officer; transfer of a police officer who has established himself well to a more paid and prestigious position; conducting special psychophysiological examinations with the

use of a polygraph for access to information that constitutes an official secret, as well as in the framework of an official inspection; obligatory provision of explanations by the employee regarding the circumstances under which the official inspection is carried out.

Thus, it can be mentioned that Ukraine could tighten the selection of candidates, who want to become a police officers, and measures, related to monitoring daily life.

Деменчук М. О.

*асистент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури*

*Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук*

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Корупція – негативне явище, що вже протягом тривалого часу існує в кожній країні світу. Зміна характеру злочинності, спрощення порядку перетину кордонів між державами, розвиток мережі Інтернет та технічних можливостей сприяло вдосконаленню механізмів вчинення корупційних правопорушень. Отже, сьогодні можна впевнено стверджувати, що корупція набула міжнародного характеру. Зусилля кожної з країн поодиночі є неефективними, що обумовлює необхідність розвитку міжнародних зав'язків між державами, міжнародного співробітництва, заснування міжнародних організацій та підписання міжнародних договорів, спрямованих на протидію та попередження поширення корупції.

Керівництво нашої держави та правоохоронних органів, усвідомлюючи небезпеку корупції, докладають всіх зусиль для того, щоб максимально використовувати міжнародні інструменти боротьби з корупцією.

Розглянемо декілька з них.

1. Участь у міжнародних заходах (круглих столах, симпозіумах тощо). Так, до прикладу, України разом із представники антикорупційних органів інших держав (Польщі, Словаччини, Румунії, Угорщини та Молдови) взяла участь у заході, організованому за підтримки програми «Антикорупційна ініціатива ЄС в Україні» [1].

2. Укладання меморандумів про співробітництво. Вказаний напрямок створює достатній базис для розвитку робочих та дружніх стосунків між державами. Зазначимо, що формами організації такої співпраці можуть виступати:

- обмін інформацією та реалізація проектів, що становлять спільний інтерес;
- спілкування та обмін кращими практиками у сфері запобігання корупції відповідно до законодавства своїх держав;
- обмін досвідом та позитивною практикою у сфері превентивної діяльності;
- інформаційні заходи, спрямовані на підвищення обізнаності громадськості щодо запобігання корупції;
- забезпечення регулярного проведення зустрічей експертів, тренінгів та семінарів, організованих на основі принципу взаємності, з питань, що становлять спільний інтерес.

До прикладу, Національне антикорупційне бюро України уклало Меморандум про співробітництво разом із Комісією з протидії корупції та конфіскації незаконних активів Республіки Болгарія (спеціалізований державний орган, який здійснює політику у сфері протидії корупції та конфіскації незаконно набутого майна; орган складається з п'яти членів: голова, заступник голови та три члени, які обираються простою більшістю голосів Народними зборами Болгарії на шість років) [2].

3. Посилення вже існуючої співпраці з урахуванням викликів сучасності. До прикладу, прикладу, 15 червня 2017 р. Національне антикорупційне бюро України, Генеральний секретаріат та Секретаріат Комісії з контролю за файлами Інтерполу домовились про посилення співпраці у розслідуваннях кримінальних проваджень сто-

совно українських топ-посадовців та оголошення їх у міжнародний розшук [3].

4. Долучення до міжнародних стандартів та договорів. У якості прикладу таких міжнародних документів можна назвати Кримінальну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.), Цивільну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.), Двадцять принципів боротьби з корупцією (1997 р.), Модельний кодекс поведінки для державних службовців (2000 р.), Єдині правила протидії корупції при фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній (2003 р.).

Зазначимо, що контроль за дотриманням зазначених документів доручено Групі держав Ради Європи проти корупції. До цієї групи входять сорок дев'ять держав Європи, у тому числі, Україна.

5. Врахування міжнародних документів, що мають рекомендаційний характер. У якості прикладів таких документів можна назвати резолюцію Генеральної Асамблеї ООН «Боротьба з корупцією» від 12 грудня 1996 року (A/RES/51/59), Декларацію ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних операціях» (1996 р.), Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.), Керуючі принципи для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1989 р.).

Таким чином можна стверджувати про наявність достатнього кола інструментів міжнародного характеру, кожний з яких сприятиме подоланню та протидії корупції в Україні. На нашу думку, їх використання покращить імідж нашої держави на міжнародній арені, що в сучасних умовах є вкрай актуальним.

Список використаної літератури

1. Для протидії корупції на митниці консолідують зусилля правоохоронці шести країн. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/dlya-protydyi-korupciyi-na-mytny-ci-konsoliduyut-zusylyla-pravoohoronci-shesty-krayin>.

2. НАБУ розпочинає співпрацю з Комісією з протидії корупції та конфіскації незаконних активів Болгарії URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/nabu-rozpochynaye-spivpracyu-z-komisiyeyu-z-protydyi-korupciyi-ta-konfiskaciyi-nezakonnih>.

3. НАБУ посилює співпрацю з Генеральним секретаріатом Інтерполу. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/nabu-posylt-spivpracyu-z-generalnym-sekretariatom-interpolu>.

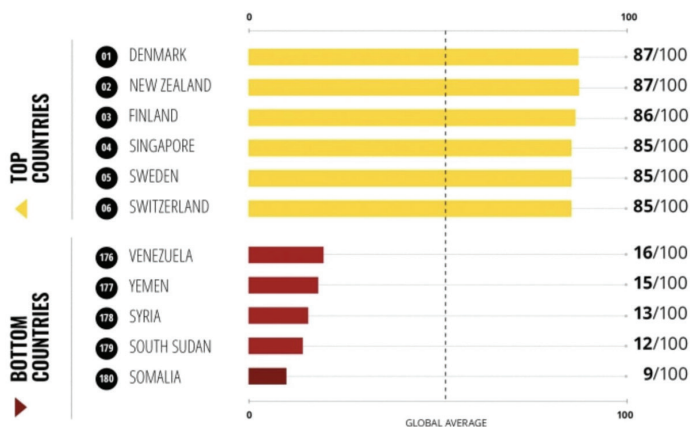
Vladyshenska V.

*assistant of the Department of Judiciary, Law Enforcement Authorities
National University «Odessa Law Academy»*

SPECIALIZED ANTI-CORRUPTION COURTS: THE EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES

The scale and speed of the spread of corruption in the world is a global problem of our time, exerting a negative impact on absolutely all spheres of state and public life, including the judicial system. Today this issue is extremely relevant because corruption reduces the ability of state authorities to resist crime, undermines the prestige and trust in the judiciary, harms the rights and legitimate interests of citizens of any country, including Ukraine.

This is confirmed by the results of CPI. The CPI is the most widely used indicator of corruption worldwide. In the Corruption Perceptions Index (CPI) 2020, 180 countries and territories were assessed for perceptions of public sector corruption based on 13 peer-reviewed assessments and interviews with senior executives. The index uses a scale from 0 to 100, where 0 means a high level of corruption and 100 means a low level of corruption. CPI released today by Transparency International reveals that Denmark, New Zealand, Finland, Singapore, Sweden and Switzerland have a high score on the index globally. The governments of these countries are open and transparent their communication regarding the different measures in place to fight the corruption.

Ukraine is one of the countries with the highest levels of corruption. According to the sociological survey of the Ukrainian Institute for the Future (UIF), conducted from January 27 to February 5, 49% of Ukrainians are confident that corruption is the main obstacle to the development of the state.

After 2014, a system of anti-corruption bodies in Ukraine was created: the National Anti-Corruption Bureau Ukraine (NABU), the Specialized anti-corruption the prosecutor's office (SAP), the National Agency for the Prevention of Corruption and the Highest Specialized anti-corruption court. The functioning in Ukraine of a separate system of courts that will deal with anti-corruption cases, was a requirement of the G7 countries (G7), the IMF and other international partners of our country. Thus, the President of the Venetian Commission Giovanni Buquicchio expressed the need for creating a specialized anti-corruption court to restore trust to the Ukrainian judicial system.

Frustration with the capacity of the ordinary machinery of justice to deal adequately with corruption has prompted many countries to develop specialised anti-corruption institutions. Specialized anti-corruption courts successfully operate in 20 countries and S. Schütte proposes to classify them (according to their place in the judicial hierarchy and the degree of autonomy) as follows:

- a single judge who is appointed or authorized to deal with corruption cases in the general courts – the process of appealing decisions remains as follows the same as for all other cases (Kenya, Bangladesh);
- specialized anti-corruption court, which is a court of the first instance in corruption cases, appeals are heard by the Supreme Court (Croatia, Slovakia);
- mixed anti-corruption courts: the court may function as a court of first instance in some (more important) corruption cases and as an appellate court in other cases in first instance by general local courts. Appeal complaints against decisions of such an anti-corruption court are filed to the Supreme Court (Uganda, Botswana, Palestine, Thailand, Tanzania, Mexico and the Philippines);
- model of a universal parallel court, when the anti-corruption court system includes both courts of first instance and courts of appeal (Afghanistan, Indonesia and Malaysia) [1].

Thus, the institution of anti-corruption courts on the present stage is typical for medium- and highly corrupt countries and has shown its effectiveness not in all countries. Although Denmark, for example, has no dedicated anti-corruption strategy, agency and court, in place, it has established an Anti-Corruption Forum that improves coordination for authorities to produce their own anti-corruption-related arrangements. The anti-corruption system is to a large extent based on informal rules on ethics and integrity as well as social norms and public scrutiny. Several authorities are involved in preventing corruption, promoting good administrative practice and compliance with the legal framework. This includes amongst others the Financial Supervisory Authority, the Parliamentary Ombudsman and the Auditor General. The Employee and Competence Agency and the Prime Minister's Office have responsibilities with regard to the promotion of integrity among civil servants and Ministers. A specialized unit for corruption and foreign bribery cases within the State Prosecutor for Serious Economic and International Crime has special competences to investigate serious corruption cases [2].

Finland does not have a separate anti-corruption agency too, and instead several authorities and agencies contribute to anti-corruption work.

The prevention of corruption in Finland is a part of wider general policies based on the rule of law and legality. In Finland, suspected corruption related crimes are investigated and prosecuted in a same manner than other types of suspected crimes, so there are no special criminal processes for corruption related crimes [3]. To consider allegations of corruption crimes against such a category of officials as members of the government, the Chancellor of Justice, members of the Supreme or Administrative Courts, there is a special institution – the State Court.

Analyzing the experience of foreign countries, it is necessary to emphasize the need of creating specialized anti-corruption courts for greater efficiency in resolving corruption cases promptly and the associated need to signal to various domestic and international audiences that the country takes the fight against corruption seriously

References:

2. Specialised anti-corruption courts: A comparative mapping URL: <https://www.cmi.no/publications/6030-specialised-anti-corruption-courts>
3. 2020 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Denmark URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/dk_rol_country_chapter.pdf
4. The Rule of Law Report: Input of Finland URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020_rule_of_law_report_-_input_from_member_states_-_finland.pdf.

Sova A.

*Master degree student, Exchange Master's student
at The Faculty of Law at University of Zurich
Zurich, Switzerland*

THE COMPARISON OF ANTI CORRUPTION POLICY IN EU AND UKRAINE

Corruption is now a new phenomenon. When researching corruption, it is apparent from the outset that there is no single and agreed definition as to what constitutes corruption. The concept of corruption is subject to

an ongoing debate among political scientists, lawyers, economists and social scientists, who all focus on different aspects of corruption. As has been pointed out, «no precise definition of corruption can be found which applies to all forms, types and degrees of corruption, ow which would be accepted universally as covering all acts, which are considered in every jurisdiction as constituting corruption» [1].

The classical definition of corruption refers to destruction of public morality and «a decline ... of the virtues ... of a state or a ruler», modern definitions focus on the actions of individuals and their ‘discretionary freedom or power in the decision making process» [3].

The European Parliament (EP) provided its first definition of corruption in 1995 as «the behaviour of persons with public or private responsibilities who fail to fulfil their duties because a financial or other advantage has been granted or directly or indirectly offered to them in return for actions or omissions in the course of their duties» [3].

The Treaty on the Functioning of the EU recognizes corruption as a «euro-crime». It lists it among the particularly serious crimes with a cross-border dimension for which minimum rules on the definition of criminal offences and sanctions may be established [4]. With the adoption of the Stockholm Programme, the Commission has been given a political mandate to measure efforts in the fight against corruption and to develop a comprehensive EU anti-corruption policy, in close cooperation with the Council of Europe Group of States against Corruption (GRECO).

Specific anti-corruption acquis includes the 1997 Convention on fighting corruption involving officials of the EU or officials of Member States and the 2003 Framework Decision on combating corruption in the private sector aims to criminalise both active and passive bribery.

European legislation in other areas such as anti-money laundering and public procurement include important anti-corruption provisions. Further measures have been taken or are under discussion to increase transparency, for example, concerning beneficial ownership and corporate tax transparency, or the contacts between EU decision-makers and interest representatives. One of the corner stones of anti-corruption policy framework to establish a European Public Prosecutor’s Office and the

directive on the protection of the financial interests of the EU testify is definitely work to fight fraud and corruption risks in the implementation of EU funds.

Concerning the field of asset recovery, in December 2016, the Commission adopted a proposal for a Regulation on the mutual recognition of freezing orders, and will further explore the possibility of introducing non-conviction based confiscation.

On the global stage, the EU has played an important role in the adoption of the resolution on the fight against corruption [5] adopted by the UN General Assembly in June 2020. This resolution paved the way for the Special Session of the UN General Assembly on challenges and measures to prevent and combat corruption and strengthen international cooperation, planned for June 2021.

The United Nations Convention against Corruption is the only legally binding international anti-corruption treaty. The Convention aims to improve measures to prevent and combat corruption, promote the proper management of public affairs, and facilitate international cooperation and technical assistance against corruption. Its reach is comprehensive in terms of both geographic coverage and issues covered. All EU Member States are parties to the Convention and the EU became a party to the Convention in 2008. So far, the EU is the only regional organization that is a party to the Convention.

All parties to the Convention must undergo a review of the implementation of the Convention. International agreements concluded by the EU are binding upon the institutions of the Union and on its Member States and the review mechanism established under this Convention is binding upon all the parties to the Convention.

The EU has underlined its commitment to the review process. The European Parliament and the Council have specifically recalled the importance for the EU to fulfil the review obligation.

Talking about Ukraine, The Council of Europe is currently implementing a project on «Strengthening measures to counter money laundering and financing of terrorism in Ukraine» as part of the joint EU/CoE Partnership for Good Governance II programme (2019–2021).

Since the independence of Ukraine in 1991, it has been plagued by pervasive corruption. Following the 2014 Maidan Revolution, Ukraine launched a comprehensive institutional reform project that included the creation of four new anti-corruption bodies: (a) the National Anti-Corruption Bureau (NABU), which investigates high-level corruption cases; (b) the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAPO), an independent unit within the Prosecutor General's Office that oversees NABU's investigations and prosecutes its cases; (c) the National Agency for Prevention of Corruption (NAPC), which administers the asset declaration system and participates in anti-corruption policy making; and (d) the Asset Recovery and Management Agency (ARMA), which focuses on recovery of stolen assets [6].

Legal framework of Anti-corruption in Ukraine includes The Law of Ukraine «On the National Anti-corruption Bureau of Ukraine, The Law of Ukraine «On Public Service», The Law of Ukraine «On State Secrets» The Law of Ukraine «On Preventing Corruption» and The Law of Ukraine «On Preventing and Combating Corruption».

On 7 June 2018, after a lengthy political struggle, the Ukrainian parliament, known as the Verkhovna Rada, enacted a law creating a High Anti-Corruption Court (HACC). This specialised judicial body, with nationwide jurisdiction over high-level corruption cases, began operations in September 2019. Comparing to EU countries, Ukraine is the only country with Anti-Corruption Court. There are still some debates about the lawfulness and constitutionality of such court.

References:

1. Concil of Europe, «Programme of Action Against Corruption, Multidisciplinary Group on Corruption», (1996) GMC (96), at 14.
2. Alemann U. von, «The unknown Depth of Political Theory: The Case for a Multidimensional Concept of Corruption», (2004) 42 Crime, Law & Social Change 25–34, at 26.
3. Duyne P. C. van, «Will “Caligula” Go Transparent?», (2001) 1(2) Forum on Crime and Society 73–98, at 74.

4. European Parliament, «Resolution on Combating Corruption in Europe», (1995), A4–0314/1995, OJ C017/443, 22.1.1996

5. TFEU Art. 83.1 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008E083> TFEU Art. 83.1 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12008E083>

6. Resolution adopted by the General Assembly on 1 June 2020, General Assembly. 2 June 2020. A/RES/74/276, URL: <https://undocs.org/en/A/RES/74/276>

7. SPECIAL REPORT NO. 448. May 2019. Ukrainian Activism for Transparency and Accountability: Two Steps Forward, One Step Back By Olena Tregub. URL: https://www.usip.org/sites/default/files/2019-07/sr_448-ukrainian_activism_for_transparency_and_accountability_two_steps_forward_one_step_back.pdf

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Кондрич В. В.

помічник адвоката, аспірант кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЙНИМИ ПРОЯВАМИ

Реалії сьогодення демонструють, що одним із напрямків протидії корупції у світовій практиці є створення спеціальних антикорупційних інституцій, діяльність яких спрямована на активну протидію та запобігання цьому негативному явищу. У ст. 36 Конвенції ООН проти корупції передбачається зобов'язання держав-учасниць цієї конвенції забезпечити: 1) існування органу або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних засо-

бів; 2) надання такому органу або особам необхідну самостійність для того, щоб вони могли ефективно виконувати свої функції без неналежного впливу; 3) достатню кваліфікацію та ресурси для співробітників такого органу [1]. Так само у ст. 20 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 1999 р. (ратифіковано Законом України від 18.10.2006 р.) зазначено, що кожна сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із корупцією. Для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невинновданого тиску, вони повинні мати необхідну самостійність відповідно до основних принципів правової системи сторони. Сторони забезпечуватимуть персоналу таких органів підготовку та фінансові ресурси, достатні для виконання його завдань.

Варто звернутися до досвіду Великої Британії (традиційне місце в десяти найменш корумпованих країн світу), яка має достатньо кейсів щодо інструментів подолання та упередження корупції. Чинне британське антикорупційне законодавство має складний характер. Відповідні норми розосереджені в цілому ряду джерел загального (прецедентного) та статутного (що складається з прийнятих Парламентом Великобританії актів) права. Перший закон про корупцію в державних органах Великої Британії було прийнято ще в 1889 році – розквіт буржуазної революції. На відміну від традиційного права, в антикорупційному законодавстві прийнята презумпція винності посадовця – тобто обвинувачуваний має доводити свою правоту. Ще один важливий приклад для України – надзвичайно висока увага до громадської думки, як інструмента формування політичної культури. Протягом 1906–1916 роках під тиском громадянського суспільства були прийняті закони про упередження корупції. Британці вважають їх зрозумілою реакцією суспільства на прояви корупції як соціально-політичного явища.

Сьогодні найбільша увага громадськості прикута до питань, лобіювання і купівлі політичного впливу, проблем зміни кордонів приватної та державної власності, морального клімату в країні, ха-

барництва та зловживання службовців місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо. В сучасній історії Британії є приклад результатів роботи Комітету Нолана, який працює з жовтня 1994 року.

Фокус роботи було зосереджено на:

- колишніх міністрах та інших посадовцях, що працюють в тих галузях, регулюванням яких займалися за часи роботи на посадах.
- членах парламенту, які працюють чи працювали консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику;

За результатами роботи Комітету було розроблено низку стандартів та прийнято рішення про розголошення сторонніх заробітків членів парламенту. З 2010 року у Великобританії діє закон «Про боротьбу з хабарництвом» (Bribery Act, набув чинності 1 липня 2011 року), який має екстериторіальну дію та вводить у британське законодавство складові чотирьох злочинів – дачі і отримання хабаря, підкупу іноземних посадовців і неналежного попередження хабарництва в комерційній компанії [2]. Лобістом та головним органом стало Управління по боротьбі з шахрайством у особливо великих розмірах (The Serious Fraud Office – далі SFO). Система органів державної влади, що займаються боротьбою з корупцією, надзвичайно розгалужена, включає усю структуру кримінального правосуддя. Вагоме місце в цьому процесі грає Управління по боротьбі з шахрайством у особливо великих розмірах яку було створено в 1988 році відповідно до Закону про кримінальне судочинство 1987 року (Criminal Justice Act 1987). Права Управління не поширюються на територію Шотландії, острова Мен і Нормандських островів. Глава Управління призначається і підпорядковується Генеральному прокурору Великобританії. З 2012 року при Управлінні працює спеціальний відділ по збору інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб щодо діяльності чиновників, організацій та фізичних осіб, які порушують положення Закону про хабарництво. Інформація збирається конфіденційним шляхом і надає істотну допомогу органам влади Великобританії в розслідуванні корупційних злочинів.

Даний орган займається справами, пов'язаними з внутрішньою корупцією, попри те, що відповідальність за розгляд даної категорії справ лежить на поліції та Королівській прокурорській службі. У компетенцію SFO входить збудження і розслідування справ, що відносяться до найбільш резонансних випадків. Критерієм підключення SFO до розслідування є перевищення розміру грошових коштів, виведених із законного обороту, в 1 млн фунт стерлінгів. Вся робота поділяється на два напрями – хабарництво/корупція і шахрайство, кожне з яких очолює один з керівників SFO спільно з декількома професійними менеджерами (вони відповідають за поточну справу). Менеджерами є або слідчі, або адвокати. Характер справи та стадія його розгляду впливають на те, хто буде призначений для його розгляду: адвокат або слідчий. Відповідно до того, які потрібно навички і досвід для розгляду справи, залучаються вузькопрофільні фахівці.

Ще одним вагомим інструментом у боротьбі з корупцією являється інститут громадянського суспільства (ЗМІ, неурядові організації), але дані сигнали проходять ретельну перевірку перш ніж почати конкретизовані превентивні дії.

Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що Україні варто б було запозичити міжнародний досвід у боротьбі з корупцією як на теоретичному рівні (шляхом вивчення законодавчих норм аналіз минулих кейсів) так і на практичному (проведення тренінгів для працівників відповідних інституцій). Як наслідок, покращення позиції у рейтингу Transparency international (наразі Україна посіла 117 місце із 180 країн. Рівень корупції 33 бали із 100 можливих) [3].

Список використаної літератури:

1.Руководство для законодательных органов по осуществлению Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции [Электронный ресурс].– [2-е исправл. и доп. изд.] / Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности. URL: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_R.pdf

2.Bribery Act. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents>

3.Transparency international corruption perceptions index, results table. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/ukr>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Ковальчук Інна Сергіївна

Богачук Е. Р.
*студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Наближення України та її законодавства, а також функціонування державних органів до європейських стандартів, знаменує собою необхідність перейняття зарубіжного досвіду для врегулювання суспільних відносин у різних сферах, зокрема, у сфері протидії та запобігання корупції. Саме вивчення та обрання найбільш ефективних методів протидії корупції в зарубіжних країнах завжди було важливим прикладом для реформування та удосконалення організації та діяльності даних органів на теренах України. Наприкінці 2014 р. Верховна Рада України прийняла пакет антикорупційних законів, якими передбачалося введення низки змін до чинного антикорупційного законодавства. Корупція була визнана однією з найвагоміших причин революційних зрушень у державі 5]. Проблема запобігання корупції набула не тільки державного, але й світового характеру.

Тож, пропонуємо розглянути зарубіжний досвід створення та діяльності антикорупційних органів в окремих державах з метою прогнозування ефективності їх роботи в нашій державі. Крім того, да-

ний метод дослідження допоможе внести корективи до нормативно-правового забезпечення їх діяльності. Однак, незважаючи на високу актуальність проблеми, тема адаптації та впровадження зарубіжного досвіду щодо створення спеціалізованих антикорупційних органів недостатньо розроблена в нашій державі.

До країн, які створили ефективний механізм протидії корупції, можна віднести: Фінляндію, Данію, Швецію, Канаду, Нідерланди, Великобританію та ін. Кожна з країн має свої особливості в організації антикорупційної діяльності, але спільним для них є: зусилля щодо організації активної протидії корупційним проявам; створення відповідної правової бази; об'єднання громадських організацій для протидії корупційним проявам [1, с. 167]. Крім того, в зарубіжних країнах особливо активну роль у протидії зловживання владою відіграють ЗМІ. Світовий досвід доводить, що позитивних результатів у протидії корупції досягають ті країни, де влада перебуває під сильним тиском опозиції, яка контролює її, що вигідно і самій владі.

У Франції структури антикорупційних служб є державними і фінансуються з бюджету. Одночасно французькі фахівці вважають, що створення таких служб й органів боротьби із корупцією має розглядатися не як основна мета, а як засіб для її досягнення. На інституційному рівні протидію корупції в органах державної влади Франції очолюють: Комісія з фінансової гласності політичного життя, що контролює майнове становище парламентаріїв та проводить розслідування у справах про корупційні злочини; Національна комісія з рахунків виборчих кампаній і фінансування політичних партій (наділена контрольними функціями); правоохоронні органи, Міністерство юстиції, Відділ з боротьби проти корупції, а також Центральна служба запобігання корупції, яка співпрацює з вищенаведеними правоохоронними структурами.

У 2011 році у Великобританії набрав чинності закон «Про боротьбу з хабарництвом», який встановив відповідальний Інститут за подолання корупції – Комітет зі стандартів публічної сфери, діяльність якого зосереджена на моніторингу діяльності членів парламенту, колишніх міністрів та інших посадових осіб, що працюють у тих

галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займались в уряді [2, с. 30–31].

Уряд Польщі у 2002 році затвердив Державну програму боротьби з корупцією під назвою «Антикорупційна стратегія». Крім того, активно застосовується Закон Республіки Польща від 16 листопада 2000 р., яким створено новий державний орган фінансової розвідки, що виконує такі завдання: припинення злочинних дій у фінансовому секторі та створення банку даних для всіх державних інститутів, які протидіють використанню нелегальних джерел права. Необхідним також було створення інститутів контролю за виконанням норм, якими стали: Найвища палата контролю, Департамент публічних замовлень та Агентство внутрішньої безпеки.

Особливістю у системі протидії корупції у Швеції є діяльність Омбудсмена, який реалізує свої повноваження в таких сферах: нагляд за судами, прокуратура й поліція; соціальні питання – освіта, охорона здоров'я, податки, транспорт. Також активну участь у запобіганні корупції здійснюють різноманітні громадські організації. Зокрема, незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в різних сферах суспільства здійснює шведська громадська організація «Інститут проти хабарів», який здійснює свою роботу за допомогою такого інструменту, як суспільна мораль [2, с. 27]. Таким чином, це допомагає громадянам простежити межу між діями, які визнаються корупційними, і тими, що лежать в межах закону.

Прикладом найменш корумпованих країн є Скандинавські держави, зокрема Фінляндія. У Кримінальному кодексі поняття «корупція» відсутнє, лиш зазначається про хабарництво чиновників, відповідальність корелюється від штрафу до позбавлення волі. Спеціального закону про корупцію там немає, це питання розглядається як частина кримінальної злочинності і завжди піддається під дію Конституції, Кримінального кодексу, Законодавства про цивільну службу[3, с. 4]. Важливим фактором в сприянні протидії корупції є високий рівень розвитку громадянського суспільства, повага до законів та самодисципліна громадян[8, с. 268]. Саме запровадження освітньої діяльності в сфері протидії корупції в Україні змогло б підняти

самосвідомість та правову культуру громадян, що дозволило б розвинути систему добросовісних доповідей щодо корупційних діянь.

Прикладом комплексної боротьби з корупцією є антикорупційна стратегія Нідерландів, яка включає такі заходи, як: постійна звітність і гласність щодо виявлення корупції; щорічно Міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, які там працюють; основною мірою покарання за корупційну дію є заборона працювати в державних організаціях та втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба, наприклад пенсійного і соціального обслуговування[4]. Уповноваженим органом у сфері боротьби з корупцією у Нідерландах є Національна Антикорупційна служба-незалежний поліцейський орган у складі Міністерств юстиції.

У Данії не існує окремого закону, який би стосувався проблем корупції, адже це врегульовується кримінальним законодавством. В Данії не існує єдиного централізованого органу протидії та запобігання корупції, оскільки їй характерна інформаційна прозорість та відкритість державних органів [6, с.44]. Ця відкритість та прозорість системи державної служби, доступ ЗМІ до інформації про корупційні порушення та запровадження корупційних державних і приватних ініціатив забезпечили Данії створення ефективної системи протидії корупції [7, с. 87]. Для України досвід Данії є позитивним в аспекті діяльності неурядових організацій, які протидіють корупції.

У якості висновку, можемо сказати, що дослідження міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали факторами, що створюють загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя. Що стосується перспектив подальших досліджень, то вони полягають передусім у з'ясуванні можливостей імплементації основних механізмів протидії корупції у країнах ЄС у законодавство та практичну діяльність України.

Список використаної літератури:

1. Публічно – правова протидія корупції: навчальний посібник / В. В. Топчій, В. А. Шкелебей, Т. М. Супрун. Ірпінь: УДФС, 2016. 206 с.
2. Теоретико – правові засади протидії корупції: науково – аналітична доповідь / авторський колектив: Дейнека В. Ф., Кармаліта М. В., Розум О. М., Шавло І. А., Шкуренко Н. Г. Ірпінь: НДІ фінансового права, 2014. 39 с.
3. Семенов В. Кому по силам победить коррупцию? / В. Семенов // Вечерний Харьков. 2009. № 143. 22 декабря.
4. Прохоренко О. Я. Протидія корупційним проявам у системі державної служби України (організаційно-правовий аспект): дис. ...канд. наук з держ. упр.: 25.00.03 / О. Я. Прохоренко. К., 2004. 206 с.
5. Про засади державної антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII // Відомості Верховної Ради. 2014. № 46 ст. 2047.
6. Романюк Б. М. Законодавство України та зарубіжних країн щодо протидії корупції. Міжнародний досвід боротьби з корупцією / Романюк Б. М., Бусол О. Ю., Рада нац. безпеки і оборони України, Міжвідом. н.-д. центр пробл. боротьби з орг. Злочинністю. К.: Поліграф-Сервіс, 2010. 626 с.
7. Бусол О. Ю. Вплив деяких чинників боротьби з корупцією на її загальний рівень у країнах світу. *Актуальні питання протидії корупційній діяльності*. 2009. № 22. С. 85–93.
8. Немержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є. В. Немержицький. К.: КНТ, 2008. 368 с.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович**

Боженко М. О.
*студентка I-го курсу факультету
цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Корупція, на жаль, є дуже розповсюдженою проблемою сьогодення. Сьогодні багато осіб, які хочуть отримати вигоду через свої службові повноваження діють поза рамками закону, цим самим вони розвивають на території держави корупцію. Корупція підриває імідж усіх державних служб країн. Крім того, вона загрожує цінностям суспільства та його суверенітету. Інші держави зазвичай не хочуть співпрацювати з країнами, в яких є корупція. Здатність державних служб впливати на те, що корупція не повинна розвиватись є досить важливою цінністю. Взагалі держава повинна впроваджувати антикорупційні заходи з початку заснування держави, адже це її найважливіше завдання. Антикорупційна політика є дуже важливою для становлення та розвитку будь-якої держави. Від того як запроваджується ця політика залежить майбутнє життя країни.

Формування антикорупційної політики допомагає краще розвивати економіку країни. У загальному формування антикорупційної політики розглядається як скоординована співпраця усіх органів державної служби, якщо таке не відбувається, тоді подолання корупції є неможливим.

Величезну увагу на протидію корупції в усіх сферах публічного управління звертає ЄС. На всій його території особливо наголошується на реалізації антикорупційних механізмів: правового, інституційного, інформаційного та політичного. Це пояснюється тим, що інститути ЄС прагнуть виробити єдині правові стандарти у вигляді комунітарних актів та спільні для країн-членів ЄС інституції зі здійснення координації та інформаційно-аналітичного забезпечення антикорупційних заходів на міждержавному рівні (Europol, Eurojust, Olaf, Венеціанська комісія, Gresco тощо). Аналіз рівня корупції, який проводить щороку Міжнародна організація з вивчення прозорості (Transparency

International) за показниками світового індексу сприйняття корупції (CPI – Corruption Perception Index) За останній 2020 рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) виросли на 3 бали. Із 33 балами зі 100 можливих ми отримали 117 місце зі 180 країн у списку CPI. Поруч із нами у рейтингу Єгипет, африканська Есватіні (Свазіленд), Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія – всі ці країни так само у CPI-2020 набрали по 33 бали. Перша десятка CPI за рік не змінилася, абсолютними лідерами списку залишаються Нова Зеландія та Данія – вони додали по одному балу та тепер мають по 88 зі 100. Єдиною країною-лідеркою, яка втратила в Індексі, стала Фінляндія – мінус 1. Однак із 85 балами вона, як і торік, посідає 3 сходинку – разом із Сінгапуром, Швецією та Швейцарією.

У кінці списку опинилися Сирія (14), Сомалі (12) та Південний Судан (12) – країни, в яких уже тривалий час нестабільна політична ситуація та де уряди лише частково контролюють територію країн.

Щоб підвищити ефективність взаємодії у системі запобігання та протидії корупції потрібно:

- 1) запровадити єдину уніфіковану систему збору, узагальнення та візуалізації державних служб;
- 2) під час досліджень спиратись тільки на точні, не застарілі, підтверджені факти;
- 3) виділяти достатньо фінансування на протидію з корупцією;
- 4) забезпечувати повноту, достовірність, об'єктивність та публічність результатів моніторингу та оцінки ефективності антикорупційної політики.

На думку П. Гамана, рівень корупції можна знизити лише шляхом реалізації таких завдань: попередження корупційних правопорушень; створення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, що мають публічний статус; забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, безпосередньо передбачених нормативно-правовими актами; відшкодування збитків, заподіяних корупційними правопорушеннями; моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики; формування антикорупційної суспільної свідомості; сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції, а також на їх вільне висвітлення в засобах масової інформації; створення стиму-

лів для заміщення державних посад, посад державної і муніципальної служб непідкупними особами [1, с. 6]. Основною метою державної політики в галузі протидії корупції є створення ефективної системи запобігання і протидії корупції, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків, викриття корупційних діянь, обов'язкової відповідальності винних. Успішна протидія корупції можлива за умов наявності належного антикорупційного законодавства, ефективного його застосування відповідними органами державної влади та координованості, поінформованості громадськості про здійснення заходів із запобігання та протидії корупції, взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів громадянським суспільством. Тому ефективність реалізації заходів щодо запобігання корупційній злочинності не може бути досягнута шляхом поодиноких і несистемних дій на різних рівнях, необхідні довгострокові соціально-економічні, політичні та правові перетворення. Ця діяльність має ґрунтуватися на поєднанні низки запобіжних і репресивних заходів.

Для вдосконалення формування й реалізації антикорупційної політики в системі державної служби доцільно здійснити такі антикорупційні заходи: розробити концепцію державної антикорупційної політики та затвердити антикорупційну програму; прийняти закон «Про лобіювання» та кодекс етичної поведінки державного службовця; забезпечити виконання принципу рівності всіх перед законом; увести кримінальну відповідальність за корупційну діяльність не лише для фізичних, а й для юридичних осіб; впровадити перевірку державних службовців на поліграфі; забезпечити відсутність імунітету для посадових осіб будь-якого рівня, включно президента.

Отже, для ефективного функціонування та розвитку будь-якої держави, у тому числі України, формування антикорупційної політики має бути обов'язковим та першочерговим заходом. Для цього також повинна існувати взаємодія як між органами, які створені для боротьби з корупцією, так і між всіма гілками влади та й між громадянами. Лише чітко сформована антикорупційна політика та точне її дотримання приведе країну до рівня країн з низьким рівнем корупції та високим рівнем економічного розвитку.

Список використаної літератури:

1. Гаман П.І. *Антикорупційна державна політика: проблеми та перспективи розвитку*. Гаман П.І. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018.
2. Западинчук О.П. *Механізми мінімізації корупції в системі державної служби* Западинчук О.П., Гончарук Н.Т. *Стратегічні пріоритети: наук.-аналіт. щокварт. зб.* 2014. С. 26–33.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Владишевська Вікторія Вікторівна**

Бондаренко В. С.

студентка 1-го курсу

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Корупція – це одна із проблем світового масштабу, адже явище це можна зустріти в кожній країні. Вона несе велику загрозу, так як може проникнути у будь-яку сферу суспільного життя, підірвати авторитет держави в очах людей та довіру населення до влади. Складність даного явища полягає в тому, що воно легко та непомітно може з'явитися в житті держави та суспільства, а от, щоб викоринити його та подолати наслідки, прийдеться прикласти значних зусиль. Тому кожна держава має свій інструментарій, як і з запобігання, так і з протидії корупції. У кожного він свій, пристосований до існування тої чи іншої країни та до процесів, що у ній відбуваються

Згідно динаміки зміни Індексу сприйняття корупції в Україні, у 2013 році Україна мала 25 балів, потім спостерігалась тенденція до підвищення цього показника і станом на 2018 рік він склав 31 бал, у 2019 році пішов на спад, але у 2020 році вже становив 33 бали. Малими кроками, але ми просуваємось у рейтингу, але так як макси-

мальний бал сягає позначки 100 балів, то доцільно пройти ще довгий шлях до омріяних позицій. І в цьому може допомогти огляд досвіду діяльності зарубіжних країн у антикорупційному полі. В даній статті потрібно звернути увагу на ті країни, які займають лідерські позиції у боротьбі з корупцією, а це: абсолютні лідери – Нова Зеландія та Данія і 3 сходинку разом займають – Фінляндія, Сінгапур, Швеція та Швейцарія [2].

Так, Нова Зеландія провела безліч змін в законодавчому полі (Закон «Про організовану злочинність та антикорупційне законодавство», ратифіковано Конвенцію ООН проти корупції тощо). В цій державі основна правоохоронна організація по боротьбі із корупцією – SFO (the Serious Fraud Office – Управління по боротьбі з великим шахрайством). До речі, законодавство не містить визначення корупції, тому SFO вирішує питання про те, чи відноситься дана справа до його компетенції, на основі таких критеріїв, як: вплив; масштаб; складність; громадський інтерес та запобіжний вплив, який може бути досягнутий у разі успішного судового переслідування. Даний орган наділений дуже широкими повноваженнями: його працівники мають можливість провести допит будь-якого громадянина своєї держави; підозрювані мають давати показання і докази, навіть якщо вони викривають їх самих; свідки можуть відповідати на запитання під примусом. У разі відмови від виконання вищезазначених зобов'язань, особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності (штраф чи ув'язнення). Громадянам надана можливість подавати електронні скарги до поліції і SFO анонімно. Для того, щоб запобігти корупції, держава займається просвітою громадян у сфері виявлення ознак корупційної поведінки та протидії їй. У даному процесі активну участь приймає Міністерство Юстиції [3].

У Данії важливу роль у запобіганні корупційним правопорушенням відіграють громадські та приватні антикорупційні ініціативи. Це зумовлено тим, що держава характеризується розвинутим громадянським суспільством, що має свій прояв також і в існуванні ефективної системи громадського контролю за діяльністю виконавчої гілки влади [4]. Згідно Закону «Про поліцію», громадяни мають пра-

во звертатися анонімно. На деяких приватних підприємствах запроваджена політика нульової толерантності, яка заключається в тому, що антикорупційні положення включаються до всіх урядових угод та контрактів з компаніями. При прийняття на роботу особа має підписати спеціальну угоду, що містить заборону давати чи брати хабарі. Члени уряду зобов'язані щорічно публікувати інформацію про свої доходи та майно, тому інформація про рух коштів у країні є прозорою та відкритою. За доходами міністрів здійснюється також парламентський контроль. Міністри зобов'язані з установленною періодичністю на засіданнях парламенту відповідати на запити депутатів. Данія має цілий пакет законів, який передбачає кримінальну та адміністративну відповідальність осіб за корупційну діяльність, але не має спеціалізованих антикорупційних органів. В основному розслідуванням таких правопорушень займається поліція, за винятком міжнародних злочинів, які віднесені до компетенції відділу прокуратури з особливих економічних злочинів [3].

В Фінляндії особливе місце займає соціальний контроль з боку суспільства. Це обумовлено невеликою кількістю населення та двостороннім зв'язком між муніципалітетами та громадянами. Усі записи обговорень у державних органах є відкритими для кожного громадянина [4]. Корупція розглядається як частина кримінального законодавства і як частина законодавства щодо неналежного управління, тому у Фінляндії немає спеціального антикорупційного законодавства. Неправомірна вигода завжди підпадає під дію адміністративних інструкцій Законодавства про державну службу, Кримінального кодексу, Конституції. У Кримінальному кодексі є лише поняття «хабарництво», покаранням за яке є штраф або позбавлення волі на термін до чотирьох років. Основні засади профілактики та боротьби з корупцією викладені у загальнонаціональній Програмі по боротьбі зі злочинами в економічній сфері 1996 року. Натомість, Фінляндія має багато підписаних міжнародних договорів. Чинником, що значно зменшив рівень корупції, було підвищення матеріально-го і соціального забезпечення державних службовців. В основному питаннями щодо корупції займається Міністерство юстиції. Більш

складні та серйозні справи передаються до Національного бюро розслідувань, а простіші – до поліції.

Першим кроком для Сінгапуру було прийняття Акту про запобігання корупції, в якому чітко сформулювали поняття «корупція» та посилили покарання за таке правопорушення. В даній країні діє незалежна судова система, що забезпечує ізоляцію від політичного втручання. Судова система визнає серйозність корупції і приймає позицію стримування шляхом жорстких штрафів і позбавлення волі. Суди мають право конфісковувати у корупціонера всі грошові кошти, якщо він не може довести їх законне походження. Державна служба керується Кодексом поведінки, у якому зазначаються високі стандарти поведінки державних службовців. Чиновники зобов'язані повідомляти про будь-які корупційні прояви. Закон «Про запобігання корупції» забезпечує захист особистості інформаторів. Всі держслужбовці позбавлені недоторканості. Їм виплачуються високі зарплати і практично немає пільг і заохочень. Вони щорічно надають звіти про свої доходи і витрати. Чиновникам заборонено приймати подарунки у будь-якій формі, а також заборонено приймати запрошення, які здатні поставити їх в будь-яку залежність. За дачу хабаря або відмову від участі в антикорупційних розслідуваннях запроваджено штрафи, а за помилкове звинувачення в корупції передбачений навіть тюремний термін [5]. В Сінгапурі основна роль відведена постійно діючому спеціалізованому органу, Бюро по розслідуванню випадків корупції, яке є політично і функціонально самостійним та має широкі повноваження. Бюро має право без санкцій суду, але обов'язково за наявності обґрунтованої підозри, заарештовувати або обшукувати будь-яку людину. Так, Бюро перевіряє випадки зловживань державних чиновників і повідомляє про них відповідні органи для вживання необхідних заходів; вивчає методи роботи потенційно схильних до корупції державних органів з метою виявлення можливих слабкостей в системі управління та у випадку необхідності рекомендує вжити відповідних заходів главам цих відділів [1].

Наступна країна – Швеція. Її основними перевагами у боротьбі з корупцією є незалежність судової системи й ефективність

нормативно-правової бази (Закон «Про державні закупівлі», Закон «Про свободу друку» тощо). Вважається однією з кращих країн у свободі преси. Її законодавство захищає свободу слова, а засоби масової інформації визнає незалежними. У Швеції посадові особи не подають декларацій про доходи, тому що всю інформацію громадяни можуть отримати, зателефонувавши в податкову. Також активно займаються антикорупційною діяльністю громадські об'єднання, такі як, наприклад, «Інститут проти хабарів» при Торговій палаті Стокгольма. Важливу роль також відіграють церква і громадська думка. Якщо є привід ставитися з підозрою до бізнесмена або до чиновника, то їх можна позбавити недоторканності. Громадська думка при цьому така впливова, що змусить їх піти з посади і не дозволить повернутися ні на державну службу, ні у приватний бізнес. У Швеції діє принцип доступу до офіційних документів, який забезпечує поінформованість громадськості та засобів масової інформації про діяльність органів влади та допомагає виявити невідповідності у їх роботі. Були введені високі етичні стандарти для чиновників. (зарплати чиновників скоротили в два рази). В парламенті немає спеціалізованої структури парламентського антикорупційного контролю. Але за необхідності, до такої роботи залучаються Конституційний комітет і Комітет у справах юстиції. Важлива роль відведена парламентському омбудсмену юстиції, адже він має повноваження порушувати кримінальні справи проти посадових осіб [5].

Отже, бачимо, що кожній країні притаманні особливі, специфічні риси в здійсненні антикорупційної діяльності, які обумовлені, зокрема, політичним, економічним, адміністративним устроєм держав, але можна виокремити характерні спільні ознаки, серед яких: організація активної протидії корупційним проявам; створення антикорупційного правового підґрунтя; залучення громадського елементу до механізму боротьби з корупцією. Україні є що запозичити, зокрема вона потребує нових, більш жорстких змін в антикорупційному законодавстві. Запропонований досвід зарубіжних держав може виступати певним орієнтиром для подальшого розвитку та вдосконалення національної антикорупційної політики Української держави.

Список використаної літератури:

1. Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції / Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Вип. 2–3 (6–7). 2017. С. 199–204.
2. Індекс сприйняття корупції-2020 Transparency International UKRAINE. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>.
3. Міщенко В. Рецепти антикорупційного успіху Нової Зеландії. Антикорупційний досвід Данії. Портал «Гурт». URL: <https://gurt.org.ua/about/>
4. Новікова М. В. Наливайко Л. Р. Міжнародний досвід участі громадянського суспільства у запобіганні корупції дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства. *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 17.11.2020)*. С. 267–269.
5. Цимбал П. В., Манзюк О. І. Зарубіжний досвід організації інституцій у сфері антикорупційної діяльності: правові засади вдосконалення діяльності державного бюро розслідувань у світлі адаптації до міжнародних стандартів. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9/2020. С. 32–34.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент **Ковальчук Інна Сергіївна**

Веремчук К. Ю.

студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Корупція в сучасних умовах є однією з основних загроз економічній безпеці України. Корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні стосунки між людьми, із аномалії посту-

пово перетворюються у норму поведінки. Корупція, як негативне суспільно-економічне явище, дискредитує будь-яку країну, в тому числі Україну, на міжнародній арені, перешкоджає надходженню інвестицій у реальний та фінансовий сектори національної економіки, створює несприятливі умови для ведення бізнесу тощо. На міжнародному рівні Україна має репутацію корумпованої країни. Корупція – одне з найнебезпечніших для суспільства та держави явищ, що підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні принципи, на котрі спирається будь-яка демократична держава, принципи рівності громадян перед законом, справедливості, неупередженості правосуддя, захищеності людини правовохоронними структурами від різного роду протиправних посягань і свавілля чиновників та ін. Вищезазначене актуалізує дослідження зарубіжного досвіду організації та діяльності антикорупційних органів та перспектив розвитку антикорупційної діяльності в публічній службі України.

З моменту підписання Угоди про партнерство і співробітництво (УПС) між Європейським Союзом та Україною 14 червня 1994 року розпочався політичний діалог, що, в рамках інтеграційного процесу, передбачає приведення у відповідність до стандартів ЄС законодавства України у сфері протидії й запобігання корупції. Необхідність гармонізації встановлена комплексом нормативно-правових актів України, зокрема, Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року, Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо виконання в 2012 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 28 березня 2012 року та ін.

Взагалі, поняття корупції в загальноприйнятому розумінні вперше було сформульовано на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 1979 року як «виконання посадовими особами будь-яких дій або ж бездіяльність у сфері виконання їхніх посадових повноважень за винагороду в будь-якій формі в інтересах того, хто надає цю ви-

нагороду, як з порушенням посадових інструкцій, так і без такого порушення» [1].

Найвагомішою подією в історії міжнародно-правових відносин у сфері запобігання та протидії корупції є підписання міжнародною спільнотою 9 грудня 2003 року в м. Меріда (Мексика) Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, яка спрямована на запобігання та боротьбу з корупцією як у світовому, так і в національному масштабі. Конвенцію ООН слід розглядати як основу для адаптації законодавства країн-учасниць, тобто для приведення національного законодавства у відповідність до загальновизнаних методів і заходів щодо попередження й протидії корупції. Норми міжнародного антикорупційного законодавства знайшли своє відображення в національному законодавстві провідних країн світу, що визначають перелік діянь, які належать до корупційних, коло осіб, котрі підпадають під дію антикорупційних законодавчих актів (Конвенцію ООН ратифікували 167 країн світу). Деякі країни ухвалили комплекс заходів як нормотворчого, так і організаційного характеру для приведення національних законодавств у відповідність до вимог Конвенції ООН проти корупції. Наприклад, у Сінгапурі діє спеціалізований структурний підрозділ – Бюро з розслідування випадків корупції. Такий орган має повноваження для проведення слідчих дій і зобов'язаний передбачити комплекс заходів превентивного характеру.

Досвід монархічної Японії цікавий для врахування в українських реаліях з метою запровадження суворих обмежень у фінансуванні виборчих кампаній, окремих партій, інших політичних організацій, громадських формувань.

Чітка й ефективна система боротьби з корупцією, яка спирається на ефективну нормативно-правову базу й підтримку суспільства, діє у Фінляндії. Міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією «Трансперенсі Інтернешнл» визначає Фінляндію як одну з найменш корумпованих країн світу [2].

У Федеративній Республіці Німеччина в основу боротьби з корупцією покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається шляхом конфіс-

кації майна і створення належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей.

У законодавстві США під поняттям корупції розуміють комплекс протиправних діянь, передбачених в основному в чотирьох главах розділу 18 Зводу Законів: «Хабарництво, нечесні доходи і зловживання своїм положенням публічними посадовцями»; «Посадовці і службовці за наймом»; «Здирство і погрози»; «Вибори і політична діяльність». Кримінальному переслідуванню за хабарництво в США піддаються не тільки ті, хто одержує хабарі, а й ті, хто їх дає. Важливо, що покаранню за хабарництво разом з нині функціонуючим, підлягає як колишній, так і майбутній службовець.

Отже, для боротьби з корупцією низка країн вживає заходи організаційного характеру – створюють спеціалізовані установи, організації, метою діяльності яких є вироблення відповідної стратегії й тактики, розробка превентивних заходів нормотворчого й функціонального змістового наповнення. Проте необхідно, з огляду на актуальність проблеми, переглянути комплекс організаційно-правових та інших заходів на національному рівні з метою їхнього вдосконалення та інтенсифікувати діяльність у міжнародних організаціях.

За умов наявності масштабної корупції пріоритетними є заходи щодо усунення її причин, а вже потім – боротьба з конкретними виявами. Причому, для правових систем деяких розвинених країн не є характерним використання в законодавстві терміна «боротьба», численними є закріплення в нормативно-правовому акті (часто – кодифікованому) принципів запобігання правопорушенням [3, с. 7].

Однією з головних складових формування й реалізації ефективної системи боротьби з корупцією є чітка взаємодія держав, насамперед, їхніх правоохоронних органів, спільна участь у заходах, ініційованих Організацією Об'єднаних Націй, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними інституціями.

Практика роботи правоохоронних органів зарубіжних країн у цьому напрямі свідчить про те, що досконалість нормативно-правового забезпечення протидії та наявність ефективної системи

протидії корупції на національному й міжнародному рівнях є однією з головних умов успішного подолання зазначеної проблеми [4, с. 8].

Практичний досвід правових держав світу у сфері боротьби з корупційними злочинами дає змогу сформуванню уявлення про основи передової національної антикорупційної стратегії, вироблення якої сьогодні необхідне в Україні. Таким чином, важливим є розробка єдиної державної політики в сфері боротьби з корупцією, яка містила б комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру; формування спеціальної антикорупційної служби, незалежної від усіх гілок влади, яка забезпечила б контроль за діяльністю державних органів різних рівнів; забезпечення незалежного функціонування судової влади, за прикладом правоохоронних систем Італії, США, Великої Британії чи Франції.

Справді, найбільш результативним шляхом боротьби з корупцією є усунення передумов і причин, що сприяють її появі та процвітанню. Основними з них є економічні, позбавитися яких швидко та ефективно неможливо. Для цього потрібні серйозні економічні, політичні та інші реформи, що потребують значного часу та витрат.

Для подолання корупції недостатньо лише піднесення економіки, зміцнення контрольних органів та створення інших антикорупційних інституцій, необхідна також політична воля влади, але не тільки, бо корупція може виявитися і у владних структурах, і в громадянському суспільстві. Головне завдання публічної влади – забезпечити законодавчу базу, яка відповідатиме міжнародним стандартам, посилити роль органів контролю [5, с. 162].

Необхідний ресурс для протидії будь-яких протиправних посягань, в тому числі корупції, можуть надати інститути громадянського суспільства. Це помітно у законодавстві та практиці багатьох країн, де стимулюється та заохочується розвиток недержавних служб безпеки: охоронних фірм, служб безпеки та різного роду громадських правоохоронних формувань. Саме сукупність таких інститутів, яким можуть належати деякі із суто правоохоронних функцій та ознак, становлять базис правоохоронної системи.

Як вбачається, в Україні необхідно створити дієву систему протидії корупції. В її основі має бути усвідомлення того, що антикорупційна діяльність досягне успіху лише за умови комплексного підходу, здійснення її державними органами у тісній співпраці з неурядовими організаціями, засобами масової інформації, іншими інституціями громадянського суспільства. Боротьба з корупцією повинна стати загальнонаціональним завданням з чітко визначеними пріоритетами та належною координацією. Реалізація зазначеного наблизить Україну до рівня розвинутих європейських країн та усуне перешкоди для інтегрування нашої держави в європейське співтовариство.

Боротьба з корупцією повинна стати загальнонаціональним завданням з чітко визначеними пріоритетами та належною координацією. Реалізація зазначеного наблизить Україну до рівня розвинутих європейських країн та усуне перешкоди для інтегрування нашої держави в європейське співтовариство.

Список використаної літератури:

1. Боднарчук О.Г. Теоретичні основи та адміністративно-правові механізми протидії корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України. Монографія. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 462 с.
2. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
3. Чубата Л. Міжнародний досвід боротьби з проявами корупції. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 5–11.
4. Онищук О. Концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні. *Адвокат*. 2012. № 9 (120). С. 2–9.
5. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Горбань П. М.
*студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ: МОДЕЛІ ФІНЛЯНДІЇ, ГОНКОНГУ, США, ХОРВАТІЇ

Незважаючи на посилення боротьби з корупцією, що призвело до створення потужної нормативно-правової бази, проблема запобігання корупції в Україні залишається актуальною. Вивчення досвіду організації та діяльності антикорупційних органів зарубіжних країн надає можливість зазначити переваги і недоліки різних моделей антикорупційних інституцій, що сприяє подальшому формуванню та розвитку української моделі протидії корупції.

В світовій практиці значна кількість країн з ефективним механізмом запобігання корупції. Серед них: країни Європейського союзу (Францію, Великобританію, Естонію, Польщу та Швецію, Фінляндію, Нідерланди, Німеччину, хоча цей перелік не є вичерпним), а також країни Організації Американських держав (США, Канада, Чилі). Кожна із країн має свої особливості в організації антикорупційної діяльності, але спільними для них є: зусилля щодо організації активної протидії корупційним проявам; створення відповідної правової бази; залучення громадських організацій до протидії корупційним проявам [1, с. 173].

Серед держав, що досягли успіху у боротьбі з корупцією, можна виділити 3 моделі боротьби з корупцією. Перша модель представлена країнами Північної та Західної Європи (особливо добре простежується у Скандинавських країнах) [2, с. 89]. Для цієї моделі характерна максимальна підзвітність перед суспільством державних органів, при їх активній участі у перерозподілі державних коштів.

Наприклад, Фінляндія, як член Європейського Союзу, є учасником його основних нормативно-правових документів, але основним принципом реалізації європейських законів у правовій системі країни є суміщення європейського законодавства з національним із мі-

німальними змінами останнього. У кодексах країни зазначається про хабарництво посадових осіб, з передбаченою відповідальністю, а поняття корупції зовсім відсутнє. З цієї причини у Фінляндії не створювали закону про корупцію. В країні діє формальна антикорупційна мережа, яка контролюється міністерством юстиції та об'єднує державні органи та органи місцевого самоврядування, недержавні та дослідницькі організації. Але спеціалізовані антикорупційні органи відсутні. Розслідуванням правопорушень, що стосуються корупції, займається поліція, а в більш серйозних випадках – Національне Бюро Розслідувань. Забезпеченням виконання органами державної влади їх обов'язків займаються Парламентський омбудсман та Канцлер юстиції. До того ж роботу спеціалізованих омбудсменів законодавство регулює окремо. Незважаючи на відсутність спеціальних антикорупційних органів та законів, низку доволі непростих норм у законодавстві, що провокують ризик виникнення політичної корупції в системі державної служби, загальні принципи відкритості, транспарентності й гласності державного управління вважаються головними в діяльності публічних служб у Фінляндії [3, с. 21]. Слід зазначити, Фінляндія є однією з найменш корумпованих країн переважно завдяки високому рівню політичної культури посадовців, а також високій довірі громадян та їх громадській активності.

Друга модель антикорупційної боротьби представлена країнами Південно-Східної Азії, в першу чергу, у Сінгапурі, Гонконгу, Тайвані, Малайзії [2, с. 90]. Особливості моделі полягають у створенні спеціалізованих антикорупційних установ, незалежних від органів державної влади, а також у суворому покаранні за корупційні злочини.

Значними успіхами у подоланні корупції відзначився Гонконг. Створена у 1974 році Незалежна комісія проти корупції Особливого адміністративного району Гонконг (НКПК) наділена широкими повноваженнями, такими як доступ до фінансової інформації, обшук, вилучення, конфіскація активів, арешт. НКПК виконує три основні функції: попередження та протидія корупції, проведення розслідування, просвітницька робота. Структура НКПК включає голову комісії (Комісар), Департамент із запобігання корупції, Департамент

з оперативної роботи та Департамент у зв'язках з громадою. Однак незважаючи на те, що НКПК є незалежною та самостійною структурою за її роботою наглядають чотири незалежні комітети, що мають консультативні функції, до яких входять лідери місцевих громад або шановані громадяни, призначені Головою уряду Особливого адміністративного району Гонконг: Консультативний комітет з боротьби проти корупції; Комітет із спостереження за оперативною діяльністю; Консультативний комітет із запобігання корупції; Громадський комітет щодо зв'язків з громадою [4, с. 95].

Третя модель («американська» модель) представлена, в більшості, США та Канадою. Її особливою рисою є наявність жорстких обмежувальних законів, що межують із системою заохочень заради запобігання корупції.

Так, в США повноваження щодо запобігання та протидії корупції розділяють між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади. Функції запобігання корупції покладено на декілька державних органів. Міністерство юстиції США має керівну роль, воно розробляє стратегію боротьби із злочинністю та керує цією роботою. Безпосередню боротьбу зі злочинністю покладено на ФБР (Федеральне бюро розслідувань), а також ще три служби, які входять до складу міністерства юстиції країни: 1. Служба міграції та натуралізації, яка здійснює заходи щодо попередження незаконного ввезення в країну наркотиків та наркотичних засобів; 2. Служба судових виконавців США, або Служба Маршалів, що здійснює захист свідків та членів їх сімей під час розслідування справ, пов'язаних з організованою злочинністю; 3. Служба юридичної допомоги, досліджень та статистики, що координує роботу Національного інституту юстиції, який є головною організацією міністерства юстиції у галузі фундаментальних та прикладних досліджень проблем злочинності, причин криміногенної поведінки особистості та розробки заходів попередження злочинності [5, с. 135].

З одного боку, така система не дає монополізувати антикорупційну сферу, а з іншого – призводить до роздроблення засобів та сил, а також до конкуренції між органами.

Великою перевагою антикорупційної роботи США є наявність заходів щодо захисту свідків, закріплених у Федеральній програмі безпеки свідків та Програмі екстреної допомоги свідкам. Відповідно до цих програм свідок та його родина мають право на переміщення у безпечне місце та допомогу облаштування за рахунок державних коштів, надання допомоги у пошуку роботи, забезпечення охорони, а також, за необхідністю, видачу документів із зміненими даними про його особу. Це дає змогу розслідувати і залучати до суду осіб найвищих рангів.

В деяких країнах світу (Афганістан, Хорватія, Бангладеш, Кенія, Болгарія, Словаччина, Малайзія, а також Україна) створюють антикорупційні суди. У міжнародних документах він розглядається як суд, що розглядає справи про корупцію (але не обов'язково виключно).

Антикорупційна система Хорватії, наприклад, базується на створених у 2009 році Судових відділах з питань провадження у кримінальних справах, які були віднесені до компетенції УСКОК (Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala; або УПКОЗ – Управління з припинення корупції та організованої злочинності).

Відповідно до ст. 32 Закону “Про протидію корупції та організований злочинності”, Судові відділи з питань провадження у кримінальних справах, віднесених до компетенції УСКОК, створені в окружних та муніципальних судах Осієку, Рієки, Спліту та Загребу. Судді відділів призначаються головою суду на щорічній основі після винесення відповідного рішення радою суду. Так само, як і в Словаччині, у Хорватії спеціалізований антикорупційний суд має первісну юрисдикцію над справами про корупцію, а апеляційні скарги розглядаються у верховному суді [5, с. 195].

Список використаної літератури:

1. Публічно-правова протидія корупції: навчальний посібник / В.В. Топчий, В.А. Шкебелей, Т.М. Супрун.– Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016.– 173 с.
2. Суханов В.А. Международное сотрудничество в борьбе с коррупцией в органах власти: Диссертация на соискание уче-

ной степени кандидата политических наук: 23.00.04 / Суханов В. А./ МГИМО МИД – Москва, 2013. С. 89–90.

3. The Finnish legal system / edited by Jaakko Uotila.– Helsinki: Finnish Lawyers Pub. Co., 2000.– 21 p.

4. О. Скомаров Досвід Сінгапуру та Гонконгу щодо функціонування спеціальних антикорупційних органів та можливість його застосування в Україні // Актуальні проблеми правознавства: зб. наук. пр. / Гол. ред. Теремецький В. І. – Вип. 4 (8). 2016 р. – 95 с.

5. О. І. Пархоменко-Куцевіл Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія / О.І. Пархоменко-Куцевіл. – Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. – 135–137 с., 197 с.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович**

Гринюка О. С.

*студентка 1-го курсу магістратури
судово-адміністративного факультету*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОЦІЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ: УКРАЇНА ТА ЗАРУБІЖНІ КРАЇНИ

Корупція – одне з найбільш поширених явищ, яке проникає в усі сфери життя. Визначити її безумовно важко, оскільки вона має здатність з'являється у різних формах та у різному контексті. Існують різні рівні корупції (корупція високого, середнього та низького рівня), усі вони присутні в Україні й кожен з них по-своєму шкодить демократичному прогресу держави.

Боротьбі з корупцією присвячено низку наукових праць, проведено і не малий процес реформування. Протягом останніх декількох років в Україні запроваджено реформи в антикорупційній сфері, створено низку антикорупційних органів, серед яких: Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ) до повноважень якого входить розслідування злочинів пов'язаних з корупцією, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, яка є самостійним підрозділом у складі Офісу Генерального прокурора й здійснює нагляд за додержанням законів НАБУ, підтримує обвинувачення у справах, пов'язаних з корупцією. Не оминула модернізація законодавства і судову владу. Важливим кроком у цьому процесі є прийняття у червні 2018 року Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» (далі – Закон) і створення нового органу в системі судоустрою.

Згідно законодавства, Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС) є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України [1]. Суд здійснює правосуддя згідно визначених Законом засад та процедур, основною метою його діяльності є захист особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень. Крім цього, до завдань ВАКС належить судовий контроль за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у передбачених законодавством випадках [2].

Проаналізувавши чинне законодавство, спостерігаємо, що спеціалізований суд функціонує, як суд першої та другої інстанції. З одного боку, це забезпечує менше навантаження, наприклад, на місцеві суди судоустрою й створює своєрідний фільтр «вузьких спеціалістів», які уповноваженні вирішити «топ-корупційні справи». З іншого боку, дискусійним є питання щодо перегляду справ в Апеляційній палаті ВАКС, адже правосуддя здійснюють судді з такими ж навичками і знаннями, як і в Вищому антикорупційному суді, оскільки вимоги до суддів обох інстанцій однакові.

Визначальним принципом функціонування Антикорупційного суду має бути можливість розгляду справ з антикорупційних злочинів у трьох інстанціях, при цьому повинно бути передбачено й оскарження рішення у наступній інстанції – четвертій (для прикладу, рішення касаційного суду у кримінальній справі щодо вбивства можна оскаржити до Великої Палати Верховного суду), адже оскарження судового рішення є конституційним правом особи незалежно від виду злочину, у вчиненні якого вона обвинувачується. Тобто, проаналізувавши чинне законодавство, розуміємо, що в ідеалі у новоствореному Антикорупційному суді порядок оскарження рішень суду щодо корупційних злочинів має бути таким, як і порядок оскарження щодо інших злочинів (вбивство чи крадіжка), однак у Законі України «Про Вищий антикорупційний суд» про це не йдеться.

Дослідивши діяльність Вищого антикорупційного суду, варто звернути увагу на те, що п. 2 ч. 5. ст. 216 КПК України передбачено підслідність ВАКС справ розмір предмету злочину яких, або завданої злочином шкоди в 500 і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб встановленого законом на час вчинення злочину [3]. Цей критерій позбавляє антикорупційний суд розгляду ще низки справ.

Впливає на ефективність функціонування суду не тільки законодавство, але і низка інших факторів. Зокрема, судді скаржаться на втручання у здійснення правосуддя, що суперечить нормам 126 та 129 Конституції України [4]. У листопаді 2020 року Колегією суддів ВАКС було надіслано повідомлення до Вищої ради правосуддя (далі – ВРП) й Генерального прокурора України. В листі зазначалось про втручання у діяльність суддів щодо здійснення правосуддя. Один із членів ВРП здійснив витребування матеріалів справи задля оцінки процесуальних дій та ухвалення рішень судді. Цікавим є той факт, що розгляд даної судової справи тривав, а витребування матеріалів було здійснено разом з попередженням про притягнення до відповідальності у разі їх ненадання. Судді зазначають, що запит документів було здійснено по справі, де одним із суб'єктів є НААУ, членом якого є і член ВРП який здійснював витребування. Тобто, зазначене на дум-

ку суддів вказує на наявність у діяльності члена Вищої ради правосуддя приватного інтересу й реалізацією своїх повноважень з метою втрутитись у діяльність суддів у здійсненні правосуддя [5].

Крім того, доцільність функціонування даного спеціалізованого суду викликала сумніви у депутатського корпусу Верховної Ради України. У липні 2020 року було направлено конституційне подання до Конституційного Суду України, у якому група народних депутатів аргументує свою позицію тим, що суд здійснює свою діяльність виключно для певної категорії справ, «руйнує» чіткість підсудності. Натомість існує інша точка зору, прихильники якої стверджують, що діяльність та функціонування суду є абсолютно законними й існує аналогічно іншому Вищому спеціалізованому суду – Вищому суду з питань інтелектуальної власності [6].

Зазначаючи ефективність ВАКС, варто порівняти його діяльність з функціонуванням антикорупційної системи в загальному сенсі. За час роботи спеціалізований суд ухвалив 28 рішень, до його функціонування судами було ухвалено 33 вироки. Юристи наголошують, що Вищий антикорупційний суд покращив розгляд антикорупційних проваджень не тільки кількісно, але й якісно.

Досліджуючи дану тематику, цікавим є досвід зарубіжних країн у функціонуванні подібних антикорупційних суддів. С. Шютте було здійснено класифікацію спеціалізованих антикорупційних судів, що діють в 20 країнах. Він прийняв за критерій поділу їх місце в судовській ієрархії і ступінь автономності й виділив: «...одноособовий суд, спеціалізований антикорупційний суд та антикорупційний суд змішаного типу» [7].

Одноособовому суду належать провідні корупційні справи в загальних місцевих судах, які працюють в Кенії і Бангладеші. Спеціалізовані суди першої інстанції діють в Хорватії та Словаччині. Рівень корупції в цих країнах на момент створення антикорупційних судів не був критичним, і за кілька років їх функціонування показник індексу сприйняття корупції тут незначно покращився. Проте, діяльність даних судів є неефективною й позитивних результатів не принесла. Яскравим прикладом є країни Болгарія та Словаччина. Якщо

у Болгарії суд «не виправдав покладених надій» та існує декларативно, то у Словаччині після чотирьох років існування закон про створення спеціалізованого антикорупційного суду було скасовано. Суди змішаного типу створені в Уганді, Палестині, Таїланді, Танзанії, Мексиці і на Філіппінах. Універсальні антикорупційні суди досить ефективно працюють в Афганістані, Індонезії та Малайзії, де рівень корупції знизився з початку їх функціонування на декілька пунктів [7]. Тобто, видається, що здійснення правосуддя окремим спеціалізованим органом не завжди є гарантією дієвості боротьби з корупцією.

Проаналізувавши практику закордонних країн й нашої держави у сфері протидії корупції, можемо дійти до висновку, що доцільність діяльності та функціонування антикорупційного судового органу залежить від низки факторів. Серед яких професійна робота суддів, що повинна підтвердитися низьким рівнем процесуальних порушень і належним обґрунтуванням ухвалених рішень й чітко визначене законодавство. Кульмінацією української антикорупційної реформи стало прийняття Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» й створення у 2018 році в системі судоустрою нового органу – Вищого антикорупційного суду. На даний час за період роботи органом було винесено 28 вироків, таку незначну кількість ухвалених рішень пояснюють складністю антикорупційних справ. Для більшої ефективності роботи суду, варто удосконалити законодавство та спробувати перейняти позитивний досвід функціонування антикорупційного суду іноземних держав.

Список використаної літератури:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2.06. 2016 р. № 1402-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
2. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018р. № 2447-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

5. Колегія суддів ВАКС звернулася до Голови ВРП і Генпрокурора щодо втручання в їхню діяльність. URL: <https://hcac.court.gov.ua/hcac/pres-centr/news/1031185/?weP0KhDsg0>

6. ЦПК не вбачає підстав для визнання закону про ВАКС неконституційним. Висновок громадської організації // Центр Протидії Корупції. URL: <https://antac.org.ua/news/vysnovok-tspk-shchodo-konstytutsiynosti-stvorennia-ta-diial-nosti-vaks/>

7. Антикоррупционные суды: опыт зарубежных стран и украинская модель // Актуальные проблемы научного обеспечения государственной политики Российской Федерации в области противодействия коррупции: сб. тр. по итогам Третьей Всерос. науч. конф. с междунар. участием. Екатеринбург: Ин-т философии и права Урал. отд-ния Рос. акад. наук, 2019. С. 599–619.

Науковий керівник:** старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Нестерчук Лілія Петрівна

Грушак Я. О.

*студентка 1-го курсу магістратури факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Корупція виступає одним з чинників, які перешкоджають нормальному функціонуванню державної влади, крім того, в результаті поширення корупційних проявів рівень довіри населення до структурних підрозділів держави суттєво знижується.

Вважаю, що розробці антикорупційних заходів в Україні має бути приділена значна увага, насамперед має бути сформована про-

грама для усунення причин проявів корупції та ефективні заходи знищення корупції загалом. Для цього, на нашу думку, необхідно звернути увагу на досвід зарубіжних країн у реалізації боротьби з корупцією, зокрема на інструменти подолання корупції у Великобританії.

Активна боротьба з корупційними проявами у Великобританії розпочалась ще у 19 столітті. Так, у 1889 році було прийнято перший антикорупційний законодавчий акт, який мав назву «Закон про корупцію в державних органах». Згодом у 1906 та 1916 роках було прийнято наступні закони про попередження корупції. Згадані нормативно-правові акти містять певні особливості, які не є притаманними для законодавства України та, які, на мою думку, мають велике значення для боротьби Великобританії з поширенням корупції.

Отже, на відміну від традиційних принципів права у даних законах відсутній правовий принцип презумпції невинуватості, за яким щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, припускається невинуватість до того часу, поки її вину не буде доведено в порядку, передбаченому законодавством, і встановлено обвинувальним вироком суду, який набрав законної сили. В антикорупційному законодавстві Великобританії має місце прийнята презумпція винності посадовця – обвинувачений має доводити свою правоту і вважається винним, до того часу, поки його вина не буде спростована в порядку, передбаченому законодавством.

Проаналізувавши дану особливість, можна дійти висновку, що процедурі протидії корупційним злочинам Великобританії притаманна певна жорсткість порівняно з іншими злочинами. Вважаю, що в результаті поширення корупційних проявів, такі методи боротьби є досить правильними та необхідними, оскільки в результаті проявів корупції зазнає шкоди механізм державної влади, що може спричинити значну шкоду інтересам населення країни шляхом перешкоджанню проведення соціальних перетворень та підризу ефективності національної економіки.

Наступною особливістю антикорупційної політики Великобританії є громадська думка, оскільки остання виступає інструментом

формування політичної культури країни загалом. Занепокоєння суспільства щодо корупційних дій з боку посадових осіб держави значно зросло під час минулого століття. Так, згадані закони про попередження корупції 1906 та 1916 років були прийняті в результаті реакції громадянського суспільства на високі прояви корупції в країні.

Окрім того, необхідно згадати надзвичайні скандали населення, які стали результатом зловживання службовим становищем з боку правоохоронних органів. Особлива увага суспільства Великобританії була прикута до виявлення фактів вчинення корупції поліцейськими, які займали високі посади у цьому органі.

Завдяки реакції громадськості на вчинення такого роду дії, у Великобританії було створено автономні поліцейські підрозділи для протидії корупції у органах поліції. Головним завданням даного органу стало виявлення фактів порушення з боку поліцейських та притягнення винних до встановленої законом відповідальності. Автономні поліцейські підрозділи розслідують виключно кримінальні правопорушення, пов'язані з проявами корупції. Під час своєї діяльності вони здійснюють не лише традиційні слідчі дії, які полягають у збиранні доказів, але й проводять численні таємні операції та інформаційні запити. Слід звернути увагу на те, що працівниками цього органу береться до уваги інформація не лише від офіційних джерел, але й неофіційна інформація щодо проявів корупції, отримана конфіденційно від невідомих осіб. Оскільки питання відповідальності за вчинення корупційних дій поліцейськими регулюється кримінальним кодексом і дисциплінарним статутом поліцейської служби, то вже під час слідства вирішується питання щодо притягнення поліцейського до дисциплінарної відповідальності або ж порушення стосовно нього кримінальної справи.

Автономні поліцейські підрозділи Великобританії відіграють значну роль у боротьбі з корупцією. На мою думку, одними з причин ефективності діяльності таких органів виступають належне матеріальне забезпечення та достатнє фінансування. Оскільки оцінка діяльності працівників залежить від результативності розгляду

кримінальних справ про корупційні діяння, а також від кількості застосованих покарань за вчинення корупційних правопорушень, то працівники автономних поліцейських підрозділів зацікавлені у належному виконанні своєї роботи.

Крім того, особливої уваги заслуговує так звана «стратегія профілактики корупції», яка передбачає детальне вивчення та суровий відбір кандидатів на посади поліцейських. І, що найголовніше, особливе місце у відборі кандидатів займає етичне виховання майбутніх поліцейських.

Вважаю, що у нашій країні етичному вихованню кандидатів на посаду працівників як правоохоронного органу, так і будь-якого органу публічної влади має бути приділено більше уваги, оскільки моральні принципи та переконання людини стосовно правильного і неправильного, а також її відношення до честі та гідності є тим підґрунтям, яке керує вчиненням подальших дій особою, в тому числі і під час здійснення нею своїх службових обов'язків.

У боротьбі з корупційними проявами з боку працівників поліції у Великобританії громадська думка стала не лише причиною створення органу для знищення таких проявів, але й продовжує здійснювати контроль щодо ефективності такої боротьби. Так, на даний час, існує велика кількість громадських утворень, які наділені правом здійснювати нагляд за процесом розслідування справи про протиправні діяння працівників поліції.

Порівняно з іншими європейськими країнами рівень проявів корупції у Великобританії не є значним. Цікаво, що причиною цього є активна громадська позиція, яка сприяє виробленню високих моральних засад у державі, а також результативні законодавчі заходи та ефективний контроль за посадовими особами держави.

Хочеться зазначити, що досвід антикорупційної політики Великобританії може бути досить корисним і для нашої країни. На даному етапі розвитку Україні необхідно прийняти кардинальні міри, які стали б ефективними, якщо не для знищення, то хоча б для зменшення корупційних проявів з боку посадових осіб.

На мою думку, запозичення у Великобританії позиції презумпції винності посадовця за вчинення корупційних дій відіграло б велику роль у антикорупційній боротьбі нашої країни. І хоча це суперечить нормам Конституції України на теперішній час, вважаю, що такі зміни у Основному законі нашої держави були б виправданими.

Також, необхідно враховувати, що державні службовці зарубіжних країн, зокрема працівники правоохоронних органів, забезпечені належними умовами під час проходження служби, що сприяє здійсненню ними правомірної поведінки.

Однак, слід вказати, що не високий рівень заробітної плати державних службовців у зарубіжних країнах слугує вирішальним антикорупційним чинником. Підтримую думку, що саме етичне виховання відіграє значну роль, оскільки повага до честі та гідного виконання своїх обов'язків з боку громадськості, а також осуд населення щодо нечесної ганебної праці є для посадових осіб тим орієнтиром, що впливає на здійснення ними правомірної поведінки.

Тому зміни в антикорупційному законодавстві України, приділення більшої уваги етичному вихованню наших посадових осіб та залучення громадської думки у антикорупційну політику могли б стати початком нового етапу у боротьбі з корупцією та результатом суттєвого збільшення рівня довіри населення до державної влади.

Список використаної літератури:

1. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією.
URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html>.

2. Матюхіна Н. П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління. Нац. ун-т внутр. справ. Х.: Консум, 2001. 131 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Грязнова К. О.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

У наш час рівень корупції становить велику загрозу національній безпеці не лише в Україні, а й в зарубіжних країнах. Активна боротьба країн призвела до створення ефективних програм, які спрямовані на протидію хабарництву та корупції. На жаль, Україна не змогла досягти такого успіху, але ми маємо можливість запозичити позитивний приклад закордону.

Доречно розглянути досвід країн та їх досягнення у антикорупційній сфері. Головна ідея антикорупційної політики Японії ґрунтується на створенні початкових умов для обдарованих та працелюбних людей. Встановленні суворі обмеження щодо основ фінансування виборчих кампаній політичних партій та організацій у країні. Також наявний високий рівень заробітної плати.

У Великобританії система антикорупційних схем врегульована на законодавчому рівні. У 1889 році було прийнято перший закон про корупцію в державних органах. У 1906–1916 роках були прийняті закони про попередження корупції. Також дієвим інструментами у боротьбі з корупцією є неурядові організації ЗМІ. У жовтні 1994 року було засновано Комітет Нолана, результатами роботи було розроблено певну сукупність стандартів та прийнято рішення про інформування сторонніх заробітків членів парламенту[1].

На наш погляд, Україні буде корисний досвід протидії з корупцією в Данії, ця країна має найменший рівень корупції в Європі. В Данії існує результативна система громадського контролю, яка спостерігає за діями політиків та чиновників. Саме у 2002 році був прийнятий закон, що зобов'язує урядовців щорічно інформувати про свої доходи та майно. Як наслідок, міністри стали продавати свої акції в іноземних компаніях, щоб не наражатися на підозри у використанні службового становища.

Одною із найкращих країн у протидії корупції є Сінгапур. Основна ціль Сінгапуру – зменшення умов для процвітання коруп-

ційних дій. В основу антикорупційної політики покладені такі принципи:

- 1) зміцнення верховенства закону;
- 2) створення Бюро з розслідування випадків корупції з розширеними повноваженнями. Цей орган перевіряє випадки зловживань серед чиновників в державному секторі. Жодний міністр не може вплинути на цей орган;
- 3) підвищення рівня заробітку державним службовцям;
- 4) скорочення кількості підписів при оформленні документів для запобігання махінацій.

Для України є корисною можливість скористатися досвідом зарубіжних країн, що майже змогли або вже подолали корупцію. Треба обмежити умови для створення неправового особистого «контакту» приватних осіб з посадовцями [2].

Також повинен бути сформований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за всією структурою державного адміністрування, слід покращити рівень життя населення.

Необхідно виховувати таке суспільство, яке здатне керуватися у своїй поведінці моральними нормами, відчуває межі припустимої поведінки.

Зараз Україна продовжує протидіяти цьому негативному явищу, розроблено нову Антикорупційну стратегію 2020–2024 рік, яка на меті має досягнення суттєвого прогресу у боротьбі з корупцією[3].

Список використаної літератури:

1. ВГО «Успішна Україна». URL: www.uspishnaukraina.com.ua.
2. Проект «Регіональна Антикорупційна Мережа». URL: <https://gurt.org.ua/articles/49562/>
3. Антикорупційна стратегія на 2020–2024 роки. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент
Храпенко Олена Олегівна

Жук С. С.

*студент 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Корупція – негативний феномен, який завдає шкоди державі, суспільству, економіці, формуванню демократичного устрою. Це явище присутнє в усіх країнах світу без винятку. Корупція підриває основи держави, блокує надходження іноземних інвестицій, приводить до появи «тіньової економіки».

В юридичній літературі до причин розвитку та поширення корупції відносять ряд факторів. Серед них, наприклад, політичні, економічні, правові тощо. Отже, актуальність цього питання полягає у тому, що корупція буквально паралізує функціонування держави у всіх її напрямках. Через це регіональні та міжнародні організації в останні роки почали активно працювати у цій галузі.

Першим міжнародним документом, який засуджує корупцію є резолюція Генеральної Асамблеї ООН яка була ухвалена 15 грудня 1975 року. Вона закликає уряди всіх країн вжити на національному рівні заходів щодо запобігання та протидії корупції, які вони вважають за потрібні [1].

Важливе місце серед документів у цій сфері є Конвенція ООН проти корупції, прийнята на 58 сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 року. Конвенція визначає стандарти, заходи та правила, які всі країни можуть застосувати у сфері боротьби з корупцією. Дослідники права характеризують цей документ як «антикорупційний документ глобального значення», який, на їх думку, може стати одним із засобів міжнародного співробітництва у боротьбі та протидії корупції.

Ще однією організацією, яка активно діє у даній сфері є Рада Європи. Результатом діяльності якої стали такі документи, як, наприклад, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, Двадцять принципів боротьби з корупцією, Модельний кодекс поведінки для державних службов-

ців, Єдині правила протидії корупції при фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній [2].

З урахування цих актів змінюється національне законодавство, приймаються нові закони, спрямовані на протидію корупції, такі як, наприклад, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації державної антикорупційної політики» тощо.

З огляду на вищевказані положення можна зробити висновок, що міжнародні стандарти мають безпосередній вплив на поточне законодавство нашої держави. Вони дають можливість заповнити прогалини, визначати нові джерела права, доповнювати старі та затверджувати нові закони

І, як наслідок, можливе покращення діяльності судових та правоохоронних органів, поява нових реформ і законодавче закріплення їх проведення, розвиток економіки, підвищення життєвого рівня населення, посилення міжнародного авторитету тощо.

Хочу акцентувати вашу увагу на тому, що без чинників успішної протидії корупції, таких як відкритість влади, прозорість і розумілість законодавства, свобода слова, свобода і незалежність ЗМІ антикорупційна політика буде загальмованою, що призведе до появи тільки нових прогалин для зловживань поточним законодавством.

Список використаної літератури:

1. Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_35749

2. Міжнародно-правові стандарти боротьби з корупцією: сторінка 49. URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream>

3. Концепція реформування системи запобігання корупції в Україні. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_47773.

4. Участь України у міжнародних організаціях. Міністерство закордонних справ України. URL: <http://old.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations>.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури, кандидат юридичних наук
Деменчук Марина Олександрівна

Кілішок М. А.

*студент I-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У сучасних умовах розвитку суспільних відносин відбуваються значні зміни законодавства щодо правового регулювання досудового розслідування та судового розгляду корупційних злочинів та подолання корупції в Україні. На жаль, в Україні законодавчі новації перебувають у перехідному періоді, в той час, як в ряді іноземних країн антикорупційне законодавство реформоване та ефективно досягає поставленої мети – подолання корупції. З огляду на це, важливо приділити увагу дослідженню особливостей організації антикорупційної політики, діяльності антикорупційних органів та провести порівняльну характеристику антикорупційного законодавства України та зарубіжних країн.

Загалом, слово «корупція» в розумінні Закону України «Про запобігання корупції» означає використання особою, наданих цій особі владних повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки, пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка, пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам

з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Корупція становить загрозу національній безпеці, уповільнює економічний розвиток держави, що не сприяє надходженню іноземних інвестицій, а також нівелює довіру населення до державних органів та органів місцевого самоврядування. Крім того, масштаби корупційних проявів негативно позначаються на міжнародному іміджі України. Ключовими здобутками у сфері інституційного забезпечення запобігання та протидії корупції в Україні стало створення спеціалізованих органів по боротьбі з корупцією, а саме, НАЗК, САП, ВАКС, НАБУ, НПУ, АРМА, а також ДБР. Проте, антикорупційні органи в Україні все ж функціонують не досконало [3].

Загалом, проблема запобігання корупції набула не тільки державного, але й світового характеру. Світовий досвід надає можливість порівняти національне законодавство із законодавством провідних країн світу з питання запобігання корупції. Для проведення аналізу порівняємо законодавчі положення антикорупційної політики у Франції, Нідерландах, Великобританії та інших країнах.

Так, наприклад, у Франції існує така структура спеціалізованих служб у сфері боротьби із корупцією: Центральна рахункова Палата (виявляє порушення); Служба попередження корупції; Центральна дирекція юридичної поліції; Центральна дирекція загального інформування; Центральний офіс покарання фінансових порушень у фінансовій сфері. Вказані структури є державними і фінансуються з бюджету, які працюють у визначеній для неї сфері.

Прикладом комплексної боротьби з корупцією є антикорупційна стратегія Нідерландів, яка включає такі процедурні та інвестиційні заходи, як: постійна звітність і гласність щодо виявлення корупції та обговорення наслідків – покарання за корупційні дії; щорічно Міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції; розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, які там працюють; створення системи

прав і обов'язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та корупційні прояви; основною мірою покарання за корупційну дію є заборона працювати в державних організаціях та втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба, наприклад пенсійного і соціального обслуговування; у всіх організаціях, зокрема у міністерствах, є служби внутрішньої безпеки, обов'язком яких є реєстрація та виявлення помилок чиновників, їхніх навмисних чи випадкових порушень діючих правил і відповідних наслідків таких порушень. Уповноваженим органом у сфері боротьби з корупцією у Нідерландах є Національна Антикорупційна служба – незалежний поліцейський орган у складі Міністерства юстиції.

Національне законодавство Великобританії у сфері боротьби з корупцією є досить розгалуженим. У 2011 році у Великобританії набрав чинності закон «Про боротьбу з хабарництвом», який встановив відповідальний Інститут за подолання корупції, а саме: Serious Fraud Office – Британське бюро з розслідування махінацій. Закон інтегрував у собі всі необхідні норми чинних законодавчих актів у цій сфері, додав ряд нових положень, закріпив принципи антикорупційної політики, такі як: екстериторіальність; своєчасність оцінки корупційних ризиків; обов'язковість вимог антикорупційного законодавства для службовців усіх без винятку рівнів; систематичної перевірки кадрів на предмет їхньої благонадійності; доступність інформації, що стосується корупційної складової; систематичний контроль і нагляд. Нововведенням стала норма про кримінальну відповідальність юридичних осіб, зокрема за незапобігання хабарництву. Корупційні прояви у Великобританії відстежує Комітет зі стандартів публічної сфери, діяльність якого зосереджена на моніторингу діяльності членів парламенту, які працюють консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику; колишніх міністрів та інших посадових осіб, що працюють у тих галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займалися в уряді [4].

У Швеції проблема корупції не розглядається як така, що становить значну небезпеку для суспільства, відповідно, у країні не існує будь-яких спеціальних урядових програм чи спеціалізованих

державних органів боротьби з корупцією. Питання корупції та хабарництва виписані у загальному шведському законодавстві, зокрема Кримінальному кодексі, Кодексі про судочинство, Акті про аудит та інших законодавчих і підзаконних актах, а важливу роль у протидії корупції у Швеції відіграє Омбудсмен [2].

Можна зробити висновок, що різні іноземні держави по-різному регулюють питання попередження і виявлення корупції: деякі держави активно впроваджують антикорупційну політику, в той час як невелика сукупність інших країн не приймає суттєвих дій по боротьбі з корупцією, оскільки це явище в цих країнах не поширене. Загалом, у світі відсутній єдиний системний підхід до законодавчого закріплення механізму протидії та запобігання корупції протягом тривалого часу, що відзначилося і на відсутності єдиного підходу до становлення самого поняття «корупція».

Дослідження міжнародного досвіду запобігання та протидії корупції свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали чинниками, що створюють загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя. Що стосується перспектив подальших досліджень у цьому напрямі, то вони полягають передусім у з'ясуванні можливостей імплементації основних механізмів протидії корупції у іноземних країнах у відповідну практику України.

Список використаної літератури:

1. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://gov.ua/laws/showzakon.rada/1700-18#Text> (дата звернення 10.03.2021 р.)
2. Как в Швеции борются с коррупцией. URL: <http://pryamayaruch.ru/text/2015-10-8-provesti-chertu-rabota-shvedskih-antikorruptionnyih-organizatsij>.
3. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році: схвалена Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції 29 березня 2019 № 885. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf>

4. Дейнека В. Ф., Кармаліта М. В., Розум О. М., Шавло І. А., Шкуренко Н. Г. Теоретико-правові засади протидії корупції: науково-аналітична доповідь. Ірпінь: НДІ фінансового права. 2014. 39 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Ковалевский Е. С.

*студент 2-го курса юридического факультета
Белорусского государственного университета*

ПРАВОВАЯ ОСНОВА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ

Проблема коррупции в разных направлениях деятельности органов государственной власти и управления является актуальной в современных условиях и имеет глобальный и системный характер. Коррупция является угрозой национальной безопасности, препятствует развитию в нашей стране институтов демократии и гражданского общества, реализации гражданами своих конституционных прав в сфере образования, здравоохранения, социального обеспечения, имущественных отношений. К тому же, коррупция негативно влияет на развитие экономики, а также финансовой системы и всей инфраструктуры любого современного государства.

Эффективная антикоррупционная политика, сильные антикоррупционные органы не могут существовать в государстве с несовершенным законодательством. Считаем, что именно нормативно-правовая база играет ключевую роль в создании и реализации антикоррупционной политики. Рассмотрим некоторые правовые акты, которые действуют в Республики Беларусь и направлены на противодействие коррупции.

1. Закон Республики Беларусь от 15 июля 2015 года № 305-З «О борьбе с коррупцией». Именно этот закон создает правовые основы государственной политики в сфере борьбы с коррупцией и в целом он направлен на защиту прав и свобод граждан, общественных интересов от угроз, вытекающих из проявлений коррупции, обеспечение эффективной деятельности государственных органов, иных организаций, государственных должностных и приравненных к ним лиц путем предупреждения, выявления, пресечения правонарушений, создающих условия для коррупции, и коррупционных правонарушений, устранения их последствий.

Считаем, что особый интерес данного закона представляет статья 4. «Принципы борьбы с коррупцией», которая предусматривает приоритет мер предупреждения коррупции. То есть, можно сказать, что законодатель делает акцент на превентивных мерах, что является более эффективным.

2. Декрет Президента Республики Беларусь № 3 от 10 мая 2019 года «О дополнительных мерах по борьбе с коррупцией». Этот Декрет закрепил, что не подлежат представлению к условно-досрочному освобождению или замене неотбытой части наказания более мягким наказанием лица, осужденные за совершение коррупционных преступлений.

3. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Можно отметить, что ответственность за коррупционные преступления предусмотрена ст. 210 УК (хищение путем злоупотребления служебными полномочиями); ч. 2 и ч. 3 ст. 235 УК (легализация («отмывание») средств, полученных преступным путем); ст. 424 УК (злоупотребление властью или служебными полномочиями); ст. 425 УК (бездействие должностного лица); ч. 2 и ч. 3 ст. 426 УК (превышение власти или служебных полномочий при совершении из корыстной или иной личной заинтересованности); ст. 429 УК (незаконное участие в предпринимательской деятельности); ст. 430 УК (получение взятки); ст. 431 УК (дача взятки); ст. 432 УК (посредничество во взяточничестве); ст. 455 УК (злоупотребление властью, превышение власти либо без-

действие власти при совершении из корыстной или иной личной заинтересованности).

4. Приказ МВД Республики Беларусь, 30 марта 2016 г. № 75 «О некоторых вопросах передачи имущества, в том числе подарков, полученного государственным должностным лицом, проходящим службу (военную службу) или осуществляющим трудовую деятельность в органах внутренних дел, внутренних войсках Министерства внутренних дел Республики Беларусь, с нарушением порядка, установленного законодательными актами, в связи с исполнением им своих служебных (воинских, трудовых) обязанностей».

5. Положение о деятельности координационного совещания по борьбе с преступностью и коррупцией, утвержденное Указом Президента Республики Беларусь от 17 декабря 2007 года № 644. В соответствии с указом, координационное совещание является постоянно действующим межведомственным органом по координации правоохранительной деятельности государственных органов, осуществляющих борьбу с преступностью, противодействие, незаконному обороту наркотических средств, психотропных веществ и их прекурсоров, распространению наркомании и борьбу с коррупцией, и деятельности по борьбе с преступностью и коррупцией государственных органов и иных организаций, участвующих в борьбе с преступностью и коррупцией.

6. Правила профессиональной этики сотрудников органов внутренних дел Республики Беларусь, утвержденные Приказом МВД Республики Беларусь от 04 марта 2013 г. № 67.

Таким образом, мы можем сделать вывод, что все правовые акты группируются в зависимости от:

- органа, принявшего акт (акты общего характера, акты специального характера);
- сферы отношений (акты, которые регулируют профессиональную деятельность, повседневную, морально-этическую сторону поведения).

Безусловно, все они взаимосвязаны между собой и только укрепляют антикоррупционную политику в государстве.

Котик В. Ю.

студент 1-го курсу магістратури

судово-адміністративного факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ІНСТИТУЦІЙ З БОРОТЬБИ ПРОТИ КОРУПЦІЇ

Феномен корупції полягає в тому, що виникнення цього соціального явища можливо в будь-якому суспільстві, тому що воно пов'язане з особливостями людської натури і недосконалістю державних інститутів. Недавня (і не тільки) історія людства – це хроніка постійної боротьби з корупцією – незаконного використання чиновниками і політиками своїх службовими повноваженнями діє для особистого збагачення. Там, де переважає корупція, державна влада стає владою клептократів, що неминуче веде до соціальних катаклізмів, революційних потрясінь, а там, де їй успішно протидіють, переважають закон і економічне процвітання. Приклади успішної реалізації державних програм по боротьбі з цим ганебним явищем – досвід Гонконгу, Сінгапуру, країн Балтії, Польщі та Грузії.

У своєму звіті під назвою «Спеціалізовані антикорупційні органи: огляд моделей», ОЕСР спробувала класифікувати існуючі інститути за трьома моделями (типами):

1) багатоцільові спеціалізовані органи. Вони наділені як превентивними, так і правоохоронними функціями, а також широким спектром повноважень, що виходять за рамки традиційного кримінального розслідування, таких як: розробка політики, аналітична діяльність, консультування та технічна допомога, поширення інформації, етичний моніторинг, навчання і дослідження [1].

Зосередивши всі антикорупційні функції в компетенції одного органу, забезпечується комплексний підхід до вирішення проблем, пов'язаних з корупцією. При цьому зазвичай кримінально-правова реакція на вчинення злочинів у сфері корупції залишається окремою функцією. Незалежна комісія з боротьби з корупцією в Гонконзі і Сінгапурське бюро розслідувань були побудовані на цій моделі. Успіх цих агентств в боротьбі з корупцією привів до створення аналогіч-

них інститутів в інших країнах: Спеціальної слідчої служби в Литві; Антикорупційне бюро знаходиться в Латвії, Центральне антикорупційне бюро знаходиться в Польщі, а Національний антикорупційний центр знаходиться в Республіці Молдова. Деякі елементи гонконгської і сингапурської моделей протидії корупції простежуються в Кореї, Таїланді, Аргентині та Еквадорі [2, с. 41];

2) спеціальні підрозділи в структурі поліції чи прокуратури. У деяких випадках такі органи об'єднують повноваження з розслідування та судового переслідування корупційних правопорушень, наприклад Національне управління по боротьбі з корупцією Румунії. Іноді ці установи наділені ще й превентивними функціями, що значно ускладнює їх класифікацію за моделлю спеціальних антикорупційних органів [1].

Ця модель спеціалізованих антикорупційних органів найбільш поширена в Західній Європі. Приклади: Норвегія (Норвезьке національне управління з розслідування і переслідування економічних і екологічних злочинів), Бельгія (Центральне антикорупційне управління), Іспанія (Спеціальна прокуратура по боротьбі з економічними злочинами, пов'язаними з корупцією), Хорватія (Управління по запобіганню корупції). корупції). по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю), Угорщина (Центральне слідче управління). До цієї категорії також входять відділи внутрішньої безпеки – підрозділи правоохоронних органів з вузькою юрисдикцією щодо виявлення та розслідування корупції серед своїх співробітників. Типових прикладів два – в Німеччині (Департамент внутрішніх розслідувань) і Великобританії (Підрозділ по боротьбі з корупцією в столичній поліції) [3];

3) установи з виключно профілактичними функціями. Ці органи уповноважені проводити дослідження з питань корупції, розробляти і координувати антикорупційну політику, відстежувати і розробляти пропозиції щодо зниження корупційних ризиків у державному та приватному секторах, контролювати правила вирішення конфліктів інтересів і декларування власності; надання проектів кодексів поведінки і їх виконання; надання допомоги державним служ-

бовцям з питань, пов'язаних з корупцією, сприяння міжнародному співробітництву в цьому питанні, а також виконання функцій уповноваженого посередника між громадянським суспільством і державними органами [1].

Ці органи не мають повноважень правоохоронних органів. Однак вони можуть виконувати особливі контрольні функції і тому наділені особливими правами. Таким чином, органи, які контролюють декларації про доходи посадових осіб, можуть мати право доступу до конфіденційної інформації. Установи, створені за цією моделлю, діють: у Франції (Центральна служба із запобігання корупції); в Албанії (Група моніторингу боротьби з корупцією); на Мальті (Постійна комісія з боротьби з корупцією); в Сербії і Чорногорії (Департамент по боротьбі з корупцією); в США (Управління державної етики); в Індії (Центральна служба пильності); на Філіппінах (Управління омбудсмена); в Болгарії (Комісія з координації антикорупційної діяльності) [3].

Сьогодні немає єдиної стандартної моделі спеціального антикорупційного органу. Кожна країна формує їх з урахуванням своїх національних традицій, правової системи та соціальної необхідності. Однак всі вони повинні відповідати міжнародним стандартам.

У своєму звіті під назвою «Спеціалізовані антикорупційні органи: огляд моделей», ОЕСР спробувала класифікувати існуючі інститути за трьома моделями (типами):

- 1) багатоцільові спеціалізовані органи;
- 2) спеціальні підрозділи в структурі поліції чи прокуратури;
- 3) установи з виключно профілактичними функціями.

Тому, роблячи висновки, слід зазначити, що під час формування антикорупційних органів у нашій країні та наділення їх певними функціями, можливо, слід змістити акцент з каральної функції та надати їм статус органів (а можливо залишити один такий орган), які уповноважені проводити певні дослідження з питань корупції, розробляти і координувати антикорупційну політику, відстежувати і розробляти пропозиції щодо зниження корупційних ризиків у державному та приватному секторах, контролювати правила вирішення

конфліктів інтересів і декларування власності, не підмінюючи органи досудового розслідування, що створені і діють в Україні тощо.

Список використаної літератури:

1. Jasper Johnson How to monitor and evaluate anti-corruption agencies: Guidelines for agencies, donors, and evaluators //Jasper Johnson, Herald Mathisen, Hannes Hechler, Luís de Sousa. URL: <http://www.u4.no/publications/how-to-monitor-and-evaluate-anti-corruptionagencies-guidelines-for-agencies-donors-and-evaluators-2/>

2. Зарубіжний досвід створення та діяльності спеціальних антикорупційних органів: наук.-практ. посібник / за заг. ред. першого заступ. Генерального прокурора України В. Гузиря. К.: Національна академія прокуратури України, 2015. 313 с.

3. Клеменчич Г. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції. Огляд моделей / Г Клеменчич, Я. Стусек, І. Гайка / [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/7/51/39972270.pdf>.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Нестерчук Лілія Петрівна**

Кузьма Я. І.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

В Україні постійно здійснюються заходи, спрямовані на боротьбу із корупцією, проте проблема корупції не втрачає своєї актуальності. Дослідження досвіду зарубіжних країн у сфері боротьби із корупцією дозволить виокремити позитивний досвід у цій сфері та запровадити діючі механізми боротьби із корупцією в Україні.

Підводячи підсумок боротьби з корупцією за останні роки, Генеральний прокурор України Ірина Венедіктова заявила, що сума встановлених збитків від корупційної діяльності зросла у вісім разів у 2020 році до 278 млн грн. У 2019 році цей показник склав 34 млн гривень. У 17 разів зросла сума пред'явлених позовів з метою забезпечення відшкодування збитків – з 14 млн грн до майже 237 млн гривень та на 90% – арештованого майна, що складає майже 63 млн гривень [1].

Наведені цифри виявляють, що в Україні організована протидія корупції, а також розроблена та запроваджена державна антикорупційна політика, яка представляє собою комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції і усунення причин її виникнення, проте вказані дії не в повній мірі дозволяють боротись із корупційними проявами.

Формування правової та інституційної основи протидії корупції в Україні здійснюється за участі міжнародної практики боротьби з цим небезпечним явищем. Перш за все, врахований досвід країн, які успішно реалізують антикорупційну стратегію на державному рівні, таких як США, Сінгапур, Франція та ін.

Більшість країн можна розділити на дві великі групи:

- 1) країни, які благополучно справляються із завданням протидії корупції;
- 2) країни, в яких боротьба з корупцією викликає нерозв'язні труднощі.

Проаналізуємо більш детально закордонні методи боротьби з корупцією.

Так, Нідерланди належать до держав з невисоким рівнем корупції, а концепції боротьби з корупцією містять наступні заходи:

1. Створення концепції моніторингу ймовірних пунктів виникнення корупційних операцій та жорсткого контролю за роботою осіб, що знаходяться в даних місцях.

2. Головним критерієм застосування покарань вважається збона праці в муніципальних організаціях та втрата абсолютно всіх

пільг. Сітка санкцій містить у собі штрафи та відсторонення від виконання посадових обов'язків.

3. Непереривна публічність та звітність у питаннях виявлення та запобігання корупції. Кожен рік міністр внутрішніх справ презентує звіт парламенту про прецеденти корупції та встановлені критерії покарання осіб, які були задіяні в корупційних схемах.

4. Формування переліку зобов'язань посадових осіб із приписом їх відповідальності через невідповідність службовій етиці. Формування в міністерствах та організаціях внутрішньої захищеності від корупції.

5. Усі без виключення використані матеріали, пов'язані з корупційними проступками, якщо вони ніяк не загрожують державній безпеці, обнародуються. Державні службовці повинні фіксувати епізоди корупції, передаючи ці відомості в міністерство внутрішніх справ та юстицію [2].

У США стабільно діє сформована ще в 70–90-і роки нормативно-правова база з протидії корупції, починаючи з відповідних глав Зводу Законів США до спеціальних кодексів честі чиновників, таких як «Про етику в урядових установах», «Принципи етичної поведінки урядовців і що служать», «Модельні правила профілактики корупції» для начальників поліцейського відомства і так далі.

Нормативні акти США забороняють держслужбовцям отримувати дохід за межами загальнодержавної сфери, виражати які-небудь суспільно-політичні або індивідуальні уподобання. За будь-яке захоплення, присвоєне окрім легітимних сум, державний службовець буде покараний штрафом аж до 500 доларів США або позбавленням волі в період до 6 місяців з втратою повноважень [3].

Французькі закони встановлюють для службовців кримінальну відповідальність з позбавленням волі за будь-яку участь в діяльності підприємств, за яким вони повинні спостерігати або забезпечувати хоч би часткове керівництво.

Сінгапур є однією з менш корумпованих держав у світі. Основною ланкою в протидії корупції є Бюро з розслідувань випадків корупції, що має суспільно-політичну і багатофункціональну само-

достатність. Бюро проводить перевірку випадків зловживання корупцією серед муніципальних держслужбовців і інформує керівні органи з метою вжиття необхідних заходів в дисциплінарній сфері. Підсумки антикорупційних заходів в Сінгапурі помітні абсолютно в усіх сферах життєдіяльності суспільства, особливо – в економіці[4].

Світова практика демонструє, що ефективнішим інструментом протидії корупції є незалежні ЗМІ. Саме вони як інститути громадянського суспільства за наявності справжнього демократичного режиму допомагають викривати факти корупції.

В Ізраїлі, Нідерландах, Ірландії успішно діє система «дублювання моніторингу» за корупційними діями службовців державних і неурядових установ та організацій. Отримані в процесі слідства відомості доводяться до громадськості. Закон Південної Кореї «Про боротьбу з корупцією» вважається еталоном в цій роботі. Згідно із законом право розслідувати справу про корупцію надається будь-якому повнолітньому громадянину країни, а Комітет з аудиту і інспекції зобов'язаний почати розслідування обвинувачення у цьому злочині за будь-якою заявою.

Суворе антикорупційне законодавство введене в Китаї. Абсолютно усіх держслужбовців, що засуджені за корупційні злочини, чекає жорстоке покарання аж до страти. Так, за даними інформаційної агенції Сінхуа, з 2000 до 2010 р. у Китаї було розстріляно за корупцію та службові зловживання понад 10 тис. чиновників, ще 120 тис. потрапили до в'язниці на термін від десяти до двадцяти років. Серед них і віце-мер Пекіна Лю Чжихуа, який сім років очолював управління китайською «Силіконовою долиною» [5]. Незважаючи на це, високий рівень корупції в Китаї зберігається.

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що тільки заходами покарання, яким суворим воно не було, проблему корупції не розв'язати. Потрібний широкий комплекс соціальних, економічних, організаційних і інших заходів.

Важливу роль у боротьбі з корупцією повинні зіграти заходи профілактичного характеру, спрямовані на руйнування корупційної системи і чинників, що її обумовлюють. Необхідно виробити куль-

туру антикорупційної поведінки громадян, а для цього потрібно більше уваги приділяти питанням розробки ідеології боротьби з корупцією, антикорупційному просвітництву та методичному забезпеченню цієї роботи.

Застосовуючи на практиці іноземний досвід, слід прагнути, щоб нетерпимість до корупції стала частиною нашої загальнонаціональної культури. Ця мета на сьогодні повинна вирішуватися по всіх напрямках: удосконаленням законодавства, підвищенням ефективності діяльності правоохоронної і судової системи, освіти і навчання, виховання у громадян нетерпимості до явища корупції, у тому числі й побутовим проявам цього соціального зла.

Список використаної літератури:

1. Сума корупційних збитків України зросла в 2020 році в вісім разів – *Ліга. Новини*. URL: <https://ua-news.liga.net/economics/news/suma-koruptsiynih-zbitkiv-ukraini-zroslo-v-2020-rotsi-v-visim-raziv-genprokurorka>
2. Бочарников І.В. Зарубіжний досвід протидії корупції. *Слідчий*. 2014. № 10. С. 56–63.
3. Гілевський М.А. Передові національні антикорупційні стратегії. URL: <http://www.corrupti.net/rus/2/html>
4. Шмаль Л. Сінгапурська модель протидії корупції: досвід для України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 110–118.
5. Державне управління. Збірник наукових праць. URL: <http://official.chdu.edu.ua/article/view/60090>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Ландейс А. А.
студент 1-го курса факультета
гражданской и хозяйственной юстиции
Национального университета «Одесская юридическая академия»

СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЕ ИНСТИТУТЫ ПО БОРЬБЕ С КОРРУПЦИЕЙ: ОБЗОР МОДЕЛЕЙ

Решение проблемы коррупции является одной из первоочередных задач для нашей страны. На данный момент Украина проходит сложный процесс реформирования государственного управления, связанного с усовершенствованием нормативно-правового обеспечения и создания новых институций в целях борьбы с коррупцией. Так, в 2014 г. в ВРУ был принят пакет антикоррупционных законов, в результате которых был создан специальный антикоррупционный орган Украины – Национальное антикоррупционное бюро Украины. Очевидно, что в процессе разработки закона «Про Национальное антикоррупционное бюро Украины», рассматривался опыт зарубежных стран по борьбе с коррупцией и созданию эффективных антикоррупционных органов, анализировались проблемы, плюсы и минусы разных систем, в целях создания эффективного органа. Чтобы лучше разобраться в теме и дальнейший вектор развития НАБУ, стоит детально изучить опыт создания похожих органов в разных странах, их модели, деятельность и качество работы.

Анализируя разные научные исследования и публикации на тему создания специализированных институций по борьбе с коррупцией, можно прийти к выводу, что наличие антикоррупционных органов – один из самых эффективных и распространённых способов противодействия коррупции. Многие авторитетные зарубежные организации настаивают на таком системном подходе противодействию коррупции. В различных международных договорах говорится о создании специальных институций для противодействия и избегания коррупции. Например, ст. 36 Конвенции ООН против коррупции гласит, что страны-участницы обязаны обеспечить наличие органа, органов или лиц, специализирующихся на борьбе с коррупцией при помощи правоохранных мер, такому органу или органам до-

лжна обеспечиваться необходимая самостоятельность, а также, что такие органы должны обладать достаточными ресурсами и квалификацией для выполнения своих задач [1, с. 52]. Далее в ст. 20 Уголовной конвенции о борьбе с коррупцией 1999 г. (ратифицировано Законом Украины от 18.10.2006 г.) сказано, что каждая сторона принимает такие меры, которые могут быть необходимыми для обеспечения специализации органов по борьбе с коррупцией. Для эффективного функционирования, без какого-либо неправомерного давления, им необходима определенная доля независимости. Стороны должны обеспечивать персоналу таких органов подготовку и финансовые ресурсы, достаточные для выполнения его задач [2, с. 43].

Так, после анализа международных договоров, можно выделить такие основные функции по борьбе с коррупцией, как: расследование, уголовное преследование, предупреждение, образование и просветительская работа.

Учитывая мировой опыт, можно говорить о позитивных и негативных моментах при создании таких антикоррупционных институций. К позитивным можно отнести ниже перечисленные факторы [3, с. 54]:

- возможность создания высококвалифицированных и узкоспециализированных органов;
- высокий уровень независимости и самостоятельности такого органа;
- высокий уровень доверия у граждан при создании.

Основными недостатками являются:

- повышение административных затрат на содержание нового правоохранительного органа;
- изолированность от других правоохранительных органов;
- снижение значимости других подразделений по борьбе с коррупцией.

В публикации ОЭСР «Специализированные учреждения по борьбе против коррупции: обзор моделей» выделяется три основных модели специализированных институций по борьбе с коррупцией в зависимости от их функций:

- многоцелевые органы, которые имеют полномочия правоохранительных органов, а также осуществляют превентивные функции;
- специализированные службы, управления и/или отделы по борьбе с коррупцией в системе правоохранительных органов;
- институты по предотвращению коррупции.

Можно отметить, что первая модель обладает более широкой специализацией, так как соединяет в себе сразу все функции, а вторая и третья не обладают этим достоинством [4].

Примерами стран, которые создали эффективные антикоррупционные органы с правоохранительными полномочиями, являются такие страны как КНР (Гонконг) и Сингапур. В Сингапуре было создано Бюро Расследования коррупционной Деятельности Сингапура, а в Гонконге – Независимая комиссия против коррупции. По их примеру были созданы похожие органы в Литве, Латвии, Австралии и т.д. Следует отметить, что в Сингапуре и Гонконге, правительству удалось достигнуть максимального уровня борьбы с коррупцией. Так, в Сингапуре, эффективность работы органа по борьбе с коррупцией и проработанность нормативно правовых-актов дали успешный результат и можно сказать, что коррупция в этой стране побеждена.

Примером стран, использующих вторую модель, где созданы специализированные службы по борьбе с коррупцией в системе правоохранительных органов, являются такие западноевропейские страны, как: Германия, Великобритания, Бельгия, Испания. Так, например, в Германии – Департамент внутренних расследований, а в Великобритании – Отряд по борьбе с коррупцией, действующий в полиции метрополии. Высокая эффективность государственного управления и наличие правового общества в этих странах помогают антикоррупционным органом более продуктивно осуществлять свою деятельность.

Третья модель представлена в таких странах, как: США, Болгария, Филиппины, Франция. В этих странах, антикоррупционные органы прежде всего исполняют превентивные функции и препятству-

ют коррупции, помогают в анализе ситуации в стране для выработки эффективной стратегии по борьбе с коррупционной деятельностью.

Как отмечают специалисты ОЭСР, обзор деятельности специализированных антикоррупционных органов показывает больше неудачных, чем успешных примеров. К факторам, отрицательно влияющим на работу таких органов, можно отнести, как:

- политические факторы;
- экономические факторы;
- недостатки государственного управления;
- недостатки правовой системы;
- ошибки организационной структуры;
- несоответствие реальных результатов деятельности прогнозируемым и ожидаемым;
- низкое общественное доверие.

Следует сделать вывод, проанализировав сильные и слабые стороны создания подобных институтов по борьбе с коррупцией в зарубежных странах, для обеспечения дальнейшей эффективной работы НАБУ, в виду ее недостаточности в данный момент. Стоит, например, принять во внимание опыт Сингапура по борьбе с коррупцией, так как они достигли больших успехов в этом направлении, перенять основные принципы и переложить их на наши национальные особенности для достижения результата.

Список использованной литературы:

1. Конвенція організації об'єднаних націй проти корупції офіційний вісник України офіційне видання від 22.02.2010–2010 р., № 10, / № 44, 2006, ст. 2938 /, стор. 52, стаття 506, код акта 49570/2010.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією офіційний вісник України офіційне видання від 12.03.2010–2010 р., № 15, / № 44, 2006, ст. 2939 /, стор. 43, стаття 717, код акта 49562/2010.
3. О. Новіков світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів // Збірник наукових праць.– 2015.– Вип. 43 “ефективність державного управління”.

4. Спеціалізовані інституції у боротьбі проти корупції: огляд моделей [Електронний ресурс] / Організація економічного співробітництва і розвитку; Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії; OECD, 2007. – С. 18, 19. – URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf> (дата звернення: 27.03.2020).

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Владишевська Вікторія Вікторівна**

Маслінкова К. М.

*студентка 1-го курсу факультету
цивільної та господарської юстиції*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Проблема запобігання корупції набула не тільки державного, але й світового характеру. Важливість боротьби з корупцією визнається всіма країнами, викликає стурбованість їхніми урядами. Корупція в сучасному світі є однією з найбільш серйозних проблем глобального характеру, яка загрожує політичному і соціально-економічному розвитку, підриває демократичні і моральні підвалини суспільства.

У багатьох державах вдалося створити такі механізми, які обмежили вплив корупції масштабами, що не становлять серйозної небезпеки для нормального функціонування державного апарату. До країн, які створили ефективний механізм протидії корупції, можна віднести: Фінляндію, Данію, Нову Зеландію, Ісландію, Сінгапур, Швецію, Канаду, Нідерланди, Люксембург, Норвегію, Австралію, Швейцарію, Великобританію, Австрію, Ізраїль, США, Чилі, Ірландію, Німеччину та інші. Кожна із країн має свої особливості в організації антикорупційної діяльності, але спільними для них є: зусилля щодо організації активної протидії корупційним проявам; створення відповідної пра-

вової бази; залучення громадських організацій до протидії корупційним проявам [1, с. 34].

Актуальним для нашої держави може стати досвід Фінляндії, яка згідно з результатами дослідження «Барометр світової корупції» (Global Corruption Barometer), що проводиться міжнародною антикорупційною організацією «Трансперенсі Інтернешнл» («Transparency International») уже багато років поспіль, визнається однією з найменш корумпованих країн світу. Так, у Фінляндії не існує спеціальної стратегії стосовно протидії корупції. Так само тут відсутні спеціальні закони та спеціальні антикорупційні органи. Замість цього, діють заповідні антикорупційні норми, виписані в низці правових актів про державну службу й фінансування політичних партій. Роль спеціальних антикорупційних органів відіграють Канцлер юстиції та Парламентський омбудсмен. Вони контролюють діяльність публічної влади через виконання обов'язків спостереження за законністю дій членів уряду та президента. Розподіл повноважень здійснюється за домовленістю [2].

Важливу роль в антикорупційному механізмі Фінляндії відіграють освіта і виховання як основний чинник формування правосвідомості, що проявляється у повазі до прав та свобод, законів і формування негативного ставлення до питань, пов'язаних з учиненням незаконних дій.

Іншим прикладом організації діяльності у сфері запобігання корупції є Швеція. Тут особливу роль відіграє Омбудсмен. Тут діє декілька таких інститутів: із нагляду за судами, прокуратурою й поліцією; із соціальних питань – освіти, охорони здоров'я, податків, транспорту. Фактично всі сфери життя суспільства охоплені контролем. Відповідно до визначення Міжнародної асоціації юристів, омбудсмен – це служба, передбачена Конституцією чи іншим законодавчим актом, яку очолює незалежна публічна особа високого рангу і розглядає скарги громадянина дії державних органів, їхніх службовців та інших посадових осіб; уповноважена проводити службове розслідування, рекомендувати коректувальні дії і представляти доповіді вищим 36 керівникам держави. Не менш важливе антикоруп-

ційне значення у цій соціально-правовій державі відіграють механізми з максимального обмеження розшарування доходів різних верств населення. Співвідношення найнижчих і найвищих заробітних плат становить 1 до 4 [1, с. 35].

Для Франції характерною є типова для більшості країн Західної Європи структура спеціалізованих служб: Центральна рахункова палата, Служба попередження корупції, Центральна дирекція юридичної поліції, Центральна дирекція загального інформування, Центральний офіс покарання фінансових порушень у фінансовій сфері [3, с. 173]. Всі ці структури є державними та фінансуються з бюджету країни.

На інституційному рівні протидію корупції в органах державної влади Франції очолюють: Комісія з фінансової гласності політичного життя, що контролює майнове становище парламентаріїв; Національна комісія з рахунків виборчих кампаній і фінансування політичних партій (наділена контрольними функціями); правоохоронні органи, такі як організація з боротьби проти відмивання грошей ТРАСФІН, Міністерство юстиції, Відділ з боротьби проти корупції (ВБК).

Слід також зазначити, що у Франції велику роль у протидії корупції відіграють засоби масової інформації (ЗМІ). Фактично кожен крок влади перебуває під їх контролем.

Яскравим прикладом комплексного підходу боротьби з корупцією є Нідерланди. Країна включає наступні процедурні та інвестиційні заходи: 1) постійна звітність і гласність щодо виявлення корупції та обговорення наслідків – покарання за корупційні дії; 2) щорічно Міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції; 3) розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, які там працюють; 4) створення системи прав і обов'язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та корупційні прояви; 5) основною мірою покарання за корупційну дію є заборона працювати в державних організаціях та втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба, наприклад пенсійного і соціального обслуговуван-

ня; 6) у всіх організаціях, зокрема у міністерствах, є служби внутрішньої безпеки, обов'язком яких є реєстрація та виявлення помилок чиновників, їхніх навмисних чи випадкових порушень діючих правил і відповідних наслідків таких порушень [3, с. 180–181].

В Нідерландах діє уповноважений орган в сфері боротьби з корупцією – Національна Антикорупційна служба, що представляє собою незалежний поліцейський орган у складі Міністерства юстиції.

Естонія – одна з країн пострадянського простору, яка наразі вважається однією з найменш корумпованих у Європі. На території країни в 2013 році була створена Антикорупційна комісія міністрів, до якої увійшли міністри юстиції, внутрішніх справ, фінансів, економіки та комунікацій, а також державний секретар. Метою комісії була розробка антикорупційної стратегії “Чесна держава і нагляд”. [4, с. 34]

На основі аналізу закордонного досвіду протидії корупції можна зробити висновок, що провідне місце у перешкодженні зловживання владою посідають інститути громадського суспільства. Провадиться активна антикорупційна позиція громадян.

Важливу роль відіграють принципи прозорості та підзвітності влади; невідворотність покарань за вчинення корупційних дій; гласність (засоби масової інформації)

Отже, прогресивний досвід зарубіжних країн у організації та діяльності антикорупційних органів може виступати своєрідним орієнтиром для подальшого розвитку антикорупційної політики Української держави та бути використаним у практичній діяльності органів публічної влади, покликаних боротися з корупцією.

Список використаної літератури:

1. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ, 2012. с. 237
2. Косякин И. А. Канцлер юстиции в Финляндии / И. А. Косякин // Студенты в правовой науке: материалы науч. студ. конф. (Воронеж, 9–14 апреля 2007 г.): сб. науч. трудов. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та., 2007. Вып. 7. С. 43–46.

3. Публічно-правова протидія корупції: навчальний посібник / В.В. Топчій, В.А. Шкелебей, Т.М. Супрун. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 208 с.

4. Теоретико-правові засади протидії корупції (авторський колектив: Дейнека В. Ф., Кармаліта М. В., Розум О. М., Шавло І. А., Шкуренко Н. Г.) / науково-аналітична доповідь. – Ірпінь: НДІ фінансового права, 2014. 39 с.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Владишевська Вікторія Вікторівна**

Мельник М. В.

студентка І-го курсу

факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Корупція, як негативне суспільне явище, яке проявляється в злочинному використанні правами та можливостями, громадськими, політичними та іншими посадовими діями, та має наметі особисте збагачення – виникає саме в суспільних відносинах. В наш час корупція є дуже поширеною та й досі активно розвивається, тому боротьбу з нею потрібно розпочинати саме зі зміни суспільних відносин. Для цього в Україні існують спеціальні органи, до них відносяться: НАБУ, НАЗК, САП, ДБР, ВАКС. Ми можемо провести порівняння між країнами в яких є успішний досвід у боротьбі з корупцією. Можливо їхні досягнення та методи стануть хорошим прикладом для країн, які досі не можуть подолати цю проблему, та допоможуть ефективніше вести боротьбу з корупціонерами.

Ось, наприклад, в Китаї, Сі Дзіньпінь вважає, що боротьба з корупцією, з такими протизаконними діями, як хабарництво, допоможе створити чистий уряд, видалити перешкоди, та створить більш

сприятливе інвестиційне і бізнес-середовище. І для цього під його керівництвом за корупційні злочини – хабарництво, здирництво, зловживання владою та посадами, було засуджено понад 71 тисячу осіб [3]. Велику кількість партійних чиновників було доведено до суду, звільнено з своїх посад, засуджено до вічного ув'язнення. Нормою навіть були страти засуджених чиновників. І незважаючи на жорстокі заходи по боротьбі з корупцією, це принесло свій результат, який ми можемо побачити в сучасному розвитку економіки цієї країни.

Своїми успіхами вражає антикорупційна політика Сінгапуру. В цій країні існує діючий спеціалізований орган по боротьбі з корупцією – Бюро з розслідування випадків корупції, що володіє політичною і функціональною самостійністю [1]. Він розслідує випадки корупції та прагне запобігати їм у державному секторі економіки. Головна ідея антикорупційної політики Сінгапуру полягає в тому, аби вилучити умови, які є стимулом до скоєння корумпованих дій. Для цього вони встановили: щорічну звітність держслужбовців про майно, їх активи та борги з наданням широких повноважень для перевірки прокуророві; широкий доступ громадськості до інформації щодо корупції високопосадовців, а також створення позитивного іміджу та моральної підтримки непідкупних політичних лідерів; ліквідація адміністративних бар'єрів для розвитку бізнесу й економіки загалом. І знову ж таки результатом застосування вищезгаданих заходів довели, що протидія корупції є одним із основних факторів економічного розвитку країни.

Лідер серед країн із мінімальним рівнем корупції – Данія. Цій країні притаманна інформаційна прозорість діяльності державних структур і свобода доступу преси до документів, на яких ці рішення ґрунтуються. Тобто для запобігання корупції, в них усі контракти містять антикорупційні Положення, що стосуються всіх умов контракту, компанії повинні підписувати декларацію про заборону хабарництва, як прояву корупції. В разі порушення відповідного положення відбувається розірвання контракту й відмови від подальшого партнерства. Я вважаю, що ця стратегія антикорупції є дуже ефективною, тому що за рахунок контрактів збільшується розвиток економіки, за допомогою якої відбувається власне збагачення та збагачення держави.

Країна, в якій встановлені високі етичні стандарти та де чесність стала престижною нормою серед державних службовців, є популярною своїми методами протидії корупції. Такого успіху Швеція досягла за рахунок політики в умови якої покладено – підвищення заробітної плати державним службовцям, яка перевищувала заробіток робітників у 10–15 разів. Ця система заходів дозволяла забезпечувати всі їхні потреби, та не виникало потреби брати якісь хабарі або ж взятки. Крім того, важливим кроком для боротьби з корупцією, було створення незалежної системи правосуддя. Держава для того щоб завоювати довіру громадян, яка в свою чергу грає дуже важливу роль для ефективної роботи органів по боротьбі з корупцією, відкрила для них доступ до внутрішніх документів державного управління, що дозволив всім бажаючим розуміти, як саме працює держава та ці органи.

Однією з найбільш корумпованих країн світу вважається Україна. Причиною цього, на думку міжнародної спільноти, виступає відсутність дієвих реформ у сфері протидії корупції, та неефективність діяльності антикорупційних органів [2]. Все це зумовлює занепад економічного розвитку країни, тому в першу чергу держава повинна запровадити організаційні заходи спрямовані на реалізацію антикорупційної політики. Необхідно більше уваги приділяти своєчасному реагуванню на повідомлення громадян, має бути створено умови, які б обмежували безпосередній контакт з клієнтом і таким чином відсоток скоєння корупційних діянь державними службовцями значно зменшиться. Для вирішення цієї проблеми в державі нам необхідно скористатися досвідом зарубіжних країн, оскільки їхні методи та заходи, як ми вже проаналізували, є дуже актуальними та ефективними.

Для боротьби з корупцією використовуються різні методи. Проте, аналізуючи досвід зарубіжних країн в цій сфері, ми можемо дійти висновку, що найбільш ефективними є не репресивні методи, наприклад такі як в Китаї, а певні превентивні заходи, та активне підвищення рівня правової свідомості та культури населення, що дає змогу поступово боротися з корупцією в державі.

Список використаної літератури:

1. Кушнарьов І.В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація: монографія. Вид-во «Юридична думка», 2018. 355 с.
2. Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Збірник наукових праць «ефективність державного управління»*. 2015. 53 с.
3. Трепак В.М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ, № 2 (10)*, 2015. С. 234–242.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Владишевська Вікторія Вікторівна**

Наконечна І. О.

*студентка 1-го курсу магістратури факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

В даний час одним з основних питань порядку денного світового співтовариства є формування глобальної антикорупційної стратегії, яка об'єднує зусилля всіх міжнародних акторів на глобальному, регіональному і локальному рівнях [1, с. 184]. Перш ніж стати членом Європейського Союзу, будь-яка держава зобов'язується привести своє національне антикорупційне законодавство у відповідність до законодавства ЄС. Країни ЄС сильно розрізняються як за рівнем корупції, так і за методами боротьби з нею. Масштаби проблеми у всіх країнах ЄС «вражаючі»: корупція обходиться економіці ЄС в 120 мільярдів щорічно. Корупція в країнах-членах ЄС пов'язана, по-перше, з історичною спадщиною радянського режиму, який характеризувався зміною громадянського суспільства і ринку, вакуум інститутів на

початку процесу трансформації і, по-друге, особливості реальних перехідних процесів.

15 грудня 1975 року Генеральна Асамблея ООН прийняла один з перших антикорупційних документів – резолюцію A / RES / 3514 (XXX) «Заходи проти корупції, що застосовуються транснаціональними та іншими корпораціями, їх посередниками та іншими залученими сторонами». У документі засуджуються всі форми корупції, що практикуються транснаціональними та іншими корпораціями, їх посередниками та іншими залученими сторонами, і пропонується урядам всіх зацікавлених країн вжити всіх необхідних заходів для запобігання такої корупції. Наступна антикорупційна резолюція A / RES / 34/169 Генеральної Асамблеї ООН, прийнята 17 грудня 1979 р вже була спрямована виключно на державний сектор. Цим документом затверджено Кодекс поведінки працівників правоохоронних органів в ст. 7 встановив заборону цим посадовим особам на вчинення будь-яких корупційних дій. У 1996 році Генеральна Асамблея ООН прийняла кілька антикорупційних документів.

Так, 12 грудня 1996 року було прийнято Резолюцію A / RES / 51/59 «Боротьба з корупцією», що є додатком до Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб, в якій викладені основні правила виконання ними своїх функцій і мов. У резолюції також визнається, що корупція – це явище, яке виходить за рамки національних кордонів і зачіпає всі суспільства і економічні системи. 16 грудня 1996 р резолюцією A / RES / 51/191 була прийнята Декларація Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних угодах.

Країни ЄС сильно розрізняються як за рівнем корупції, так і за методами боротьби з нею. В останні роки Данія очолює щорічний рейтинг однієї з найменш корумпованих країн. Для країн, які займають подібне становище в цьому рейтингу, характерні інформаційна прозорість державних структур і свобода доступу преси до різних документів. Цікаво, що в Данії немає спеціалізованого органу, який очолює боротьбу з корупцією, тільки ключові державні та приватні антикорупційні ініціативи, пов'язані з веденням бізнесу, який контролюється громадськими організаціями. Антикорупційна діяльність

в Данії спрямована на профілактичні заходи. Зокрема, данське агентство міжнародного розвитку Danida, яке реалізує програми розвитку і надає безпроцентні позики для фінансування проектів, розробляє політику абсолютної нетерпимості всередині компанії і в співпраці із зовнішніми партнерами. Всі контракти Danida містять антикорупційні положення, які застосовуються до всіх умов контракту, тобто компанії повинні підписати декларацію, яка забороняє хабарництво як прояв корупції. Порушення відповідного положення веде до розірвання договору і відмови від подальшого партнерства [2, с. 233–246].

За даними Transparency International, міжнародної неурядової організації по боротьбі з корупцією, однією з найменш корумпованих країн є Фінляндія, яка є учасником всіх антикорупційних правил ЄС [3]. У цій країні немає ні спеціальної стратегії боротьби з політичною корупцією, ні спеціальних антикорупційних законів. У Фінляндії, з іншого боку, існують попереджувальні антикорупційні правила, закріплені в ряді правових актів. Оскільки тут немає спеціальних органів по боротьбі з корупцією, їх роль виконують канцлер юстиції і парламентський омбудсмен. Незважаючи на відсутність спеціальних антикорупційних органів і законів, ряд досить непрозорих правил в законодавстві, які провокують ризик корупції, загальні принципи відкритості, прозорості та прозорості державного управління вважаються центральними для державних послуг в Фінляндії [4]. Характерною рисою боротьби з корупцією в Фінляндії є формування високого рівня правової культури та правосвідомості громадян, що не дозволяє на моральному рівні давати і брати хабарі, відповідно корупційні відносини неприпустимі ні з одного питання.

Досвід деяких нових членів Європейського Союзу зі Східної Європи, у яких було багато схожих проблем з Україною, але зуміли створити в цілому ефективні механізми боротьби з корупцією в системі державного управління, вельми корисний і показовий з точки зору успіхів і невдач. Таким чином, на початку 2000-х корупція стала серйозною проблемою для демократичного розвитку Словаччини. Сфери з найвищим рівнем корупції включають судову систему, міністерства та інші органи центрального державного апарату. Основними заходами боротьби з корупцією були: постійне надання інформації

про майно високопосадовців; законодавчі санкції за порушення фінансового законодавства політичних партій; створення умов для прозорого фінансування політичних партій з державного бюджету; постійний нагляд за фінансуванням політичних партій, особливо шляхом оголошення їм списку отриманих подарунків і спонсорської допомоги; загальнодоступність регулярних звітів про фінансове становище всіх політичних партій; відомості про причини зловживання владою політиками або представниками державної адміністрації.

Схожа ситуація спостерігається в Румунії. Зокрема, Національна прокуратура по боротьбі з корупцією постійно зазнавала критики за небажання проводити розслідування стосовно високопосадовців, визнаних винними в корупції. Служба не мала повноважень розслідувати справи про боротьбу з корупцією, якщо злочин було скоєно депутатом парламенту. Тільки з 2006 року, коли набула чинності Національне управління по боротьбі з корупцією (аналог українського НАБУ), процедура вибору і призначення генерального прокурора і слідчих стала більш прозорою. На законодавчому рівні вжито додаткових заходів щодо посилення незалежності прокуратури. В даний час частка підтвердження звинувачень Національного антикорупційного управління в судах досягає 90%.

Як ми бачимо, успіх боротьби з корупцією в ЄС залежить не стільки від наявності або відсутності антикорупційної інфраструктури в країні, скільки від економічних, історичних, культурних і багатьох інших чинників, які зазвичай лежать за межами правового поля. У суспільній свідомості образ високопоставленого чиновника ототожнюється з людиною, яка виконує важливі функції – проводить державну політику і обслуговує населення. Корупція сприймається урядами цих країн як серйозна проблема національної безпеки. У той же час корупція розглядається як внутрішня і зовнішня загроза. Важливо відзначити, що зусилля щодо стримування корупції в цих країнах зазвичай носять інституційний характер і вражають за своїми масштабами.

Список використаної літератури:

1. Суханов В. 10 лет конвенции ООН против коррупции: успехи и вызовы. Мировпорядок. 2013. № 10. С. 181–184.

2. Трепак В.М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2015. № 2. С. 233–246.

3. Семинин А.С. Противодействие политической коррупции политико-правовыми средствами в государствах Евросоюза (опит Финляндии и Эстонии): дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02. Воронеж, 2009. 216 с.

4. The Finnish legal system edited by Jaakko Uotila. Helsinki: Finnish lawyers pub. Co., 2000. 254 p.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Негара О. В.

*студентка 1-го курсу магістратури
судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДОСВІД ІТАЛІЇ, СІНГАПУРУ ТА ГРУЗІЇ У БОРОТБІ ІЗ КОРУПЦІЄЮ

Корупція за своєю сутністю є вкрай підступним, мінливим і непрозорим феноменом. Колишній генеральний секретар Генеральної асамблеї ООН К. Аннан у своєму виступі на сесії з нагоди прийняття Конвенції ООН проти корупції влучно порівняв корупцію з «соціальною чумою», до епідемії якої схильні всі сучасні суспільства: «Корупція послаблює демократію і правопорядок, що веде до порушення прав людини, спотворює ринкові механізми, погіршує якість життя людей, сприяє організованій злочинності, тероризму та іншим загрозам міжнародній безпеці. Це найнебезпечніше явище присутнє у всіх країнах – великих і малих, багатих і бідних ... » [1, с. 17].

Саме через існування величезного негативного впливу корупції на світову економіку, міжнародні відносини і принципи демократич-

ного суспільства, боротьба з корупцією повинна набути системного і структурованого характеру. Необхідність такого підходу зумовлюється насамперед тим, що корупція не являє собою просто хабарництво, особливо в умовах ринкової економіки, вільної торгівлі та демократії. Корупція має різні вияви і форми, пронизує собою усі рівні суспільного життя: лобізм, фаворитизм, кронізм, протекціонізм, внески на політичні цілі, традиції переходу політичних лідерів і державних чиновників на посади президентів корпорацій і приватних фірм, інвестування комерційних структур за рахунок держбюджету, переказ державного майна в акціонерні товариства, використання зв'язків злочинних співтовариств – все це завуальовані форми корупції. Форми корупції за своєю природою досить різні: від корупції в вищих ешелонах влади до корупції в приватній сфері.

Україна здійснює важливі кроки на шляху до подолання корупції (приміром, здійснюється створення належного законодавчого регулювання не лише з питань формування правового забезпечення функціонування механізму протидії корупційним злочинам, а й у сфері регулювання діяльності публічних службовців для уникнення появи корупційних ризиків при здійсненні їх професійної діяльності). При цьому рівень корупції в Україні залишається стабільно високим. Основною причиною тут є відсутність національного досвіду боротьби з корупцією. Тому великого значення набуває дослідження міжнародного досвіду боротьби з цим явищем, адже на основі міжнародних досягнень у цій сфері можливо побудувати власний план заходів для викорінення корупції.

Вважається, що найяскравішими прикладами вдалої боротьби з корупцією є досвід таких країн, як Італія, Грузія та Сінгапур.

В Італії довгий час був високий рівень корупція у сфері політики (корупція полягала в основному в протекціонізмі з боку політичних партій тих представників приватного сектору, що здійснювали внески на рахунок політичних партій). У 1990-х Джованні Кесслер працював прокурором у кримінальних судах двох італійських міст – Тренто та Больцано, а також в Управлінні боротьби з мафією на Сицилії. Саме тоді прокурори ініціювали операцію «Чисті руки», яка призвела до

хвилі арештів, самогубств причетних до злочинів та більш ніж 5 тисяч засуджених [2]. Запорукою вдалої боротьби з корупцією в Італії стали наявність демократичного ладу, а це значить, що в Італії ніхто не володіє абсолютною владою; існування вільних ЗМІ та відсутність цензури; незалежна судова влада. Схожу кампанію на теренах України на даний час провести неможливо, причиною чого є відсутність повністю політично незалежної прокуратури і незалежного суду. Але деякі методи все ж можна запозичити. Наприклад, види покарань, які застосовувались до корупціонерів. Так, до засуджених за корупцію осіб в італії часто застосовували конфіскацію майна. На конфісковані кошти здійснювався розвиток інфраструктури, будівництво державних установ.

Цікавим видається процес боротьби з корупцією, застосований Сінгапуром, який здійснювався у декілька етапів. Першим етапом було утворення сильної незалежної служби боротьби з корупцією. З британського колоніального уряду Сінгапуру залишилося Бюро розслідування корупції (далі – БРК). Наступним кроком стало позбавлення всіх чиновників імунітету. Агенти БРК мали право перевіряти банківські рахунки, майно, що належить не тільки посадовим особам, а й їхнім дітям, дружинам, родичам і навіть друзям. Якщо клерк і його сім'я живуть за межами своїх можливостей, Бюро розпочинає розслідування автоматично без будь-яких попередніх дозволів. Працівники БРК були зосереджені на великих хабарниках у вищих ешелонах влади. У той же час суд отримав право автоматично конфіскувати будь-який дохід, отриманий від корупційних дій. Одним із заходів боротьби з корупцією було впроваджено презумпцію «вини чиновника» (тобто будь-яка винагорода, отримана посадовою особою від приватних суб'єктів, повинна вважатися хабарем, поки не доведено інше). Після запровадження перших двох елементів третьій елемент полягав у збільшенні заробітної плати посадових осіб [3]. Окрім того, було відновлено довіру і повагу до професії чиновників. Важливим кроком у подоланні корупції в Сінгапурі став розвиток меритократії («влада гідних»). В цілому модель боротьби з корупцією, застосована Сінгапуром, є доволі закритою та побудована на підвідомості. В умовах децентралізації влади в Україні, прозорості та

відкритості публічною влади, такий метод є незастосовним. Проте, впровадження меритократичної політики, формування корпусу майбутніх високопосадовців на етапі навчання, видається дієвим. Проте, такий процес потребує десятиліть, а ліквідувати корупційні мережі необхідно вже зараз.

Цікавим видається досвід Грузії. Яскравим нововведенням є прозорість в буквальному сенсі слова. Будівля міністерства внутрішніх справ Грузії в Тбілісі схожа на велику скляну хвилю. Всередині – величезні вікна від підлоги до стелі. Ніяких завіс і жалюзі. Так само прозоро і відкрито виглядають все поліцейські ділянки. Грузинські соціальні реформи були всеохоплюючими і включали в себе реорганізацію поліції, звільнення продажних офіцерів, підвищення заробітних плат і безперервне навчання; зниження податків і виплат, пов'язаних з реєстрацією бізнесу (найбільш корумповане поле діяльності держчиновників); приватизацію основних державних об'єктів (таких як залізниця й рудники); заохочення прямих іноземних інвестицій [4, с. 3]. На підставі вивчених конкретних прикладів було виявлено 10 факторів, які пояснюють досягнення Грузії на сьогодні щодо корупції, а саме: наявність сильної політичної волі; встановлення довіри на ранньому етапі; здійснення фронтального наступу; залучення нових кадрів; обмеження ролі держави; впровадження нестандартних підходів; тісна координація; адаптування міжнародного досвіду до місцевих умов; використання нових технологій, а також стратегічне використання засобів масової інформації. Багато з цих факторів можуть здатися очевидними, хоча масштабність, сміливість, темп і послідовність реформ роблять грузинський досвід унікальним [5, с. 99–109]. Проте, така «швидкість» пов'язується із використанням жорстких заходів, заснованих на суворому покаранні, надто вже схожими з тоталітарним режимом.

Таким чином, робимо висновок, що стратегія протидії корупції повинна відрізнятися в залежності від ступеня ураженості корупцією державного апарату та сприйняття корупції суспільством. Ось чому розглядаючи антикорупційну політику Сінгапуру, Італії та Грузії, ми стикаємося з таким розмаїттям механізмів впливу на корупцію. Єдиний аспект, який варто врахувати в трьох досліджених країнах, це

розвиток громадянської самосвідомості. Маючи розвинену самосвідомість, суспільство може контролювати і чиновництво, і бюрократію, і владу. Окрім того, при обранні засобів боротьби з корупцією, має існувати політична воля вищого керівництва держави, утворено механізми громадського контролю, проведення освітніх заходів задля зменшення ступеню сприйняття корупції у суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Десятий Конгрес ООН з попередження злочинності та поведіння з правопорушниками. (Відень, Австрія, 10–17 квіт. 2000 г.): зб. док. / Під ред. А.Г. Волеводз. М.: Юрмітінформ, 2001. 360 с.

2. Єгошина В. Боротьба Джованні: від сицилійської мафії до української корупції. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29029450.html> (дата звернення: 26.03.2021 р.).

3. Бондарчук В. Як побороти корупцію в Сінгапурі. Українська ідея. URL: <https://noosfera.com.ua/%D1%8F%D0%BA-%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BB%D0%B8-%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8E-%D0%B2-%D1%81%D1%96%D0%BD%D0%B3-%D0%B0%D0%BF%D1%83%D1%80%D1%96/> (дата звернення: 26.03.2021 р.).

4. Шахназарян Н. Полицейская реформа и коррупция в Грузии, Армении и Нагорном Карабахе. *PONARS Eurasia*. URL: <https://www.ponarseurasia.org/russ-afrique-russia-france-and-the-central-african-republic/> (дата звернення: 26.03.2021 р.).

5. Боротьба з корупцією у сфері державних послуг. Хроніка реформ у Грузії. Міжнародний банк реконструкції та розвитку, 2012. 132 с. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/ru/317321468244165162/pdf/664490PUB0UKRA0eorgia0Book0Ukranian.pdf> (дата звернення: 26.03.2021 р.).

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Новак Ю. І.

*студентка 1-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Сьогодні напевно не існує держави, яка б не була занепокоєна існуванням та поширенням такого негативного явища, як корупція, яка не тільки шкодить діяльності органів публічної влади, а й уповільнює розвиток економіки та деформує свідомість суспільства. Це стало причиною того, що кожна з держав запроваджує власну стратегію, свою антикорупційну програму, або веде відповідну політику.

Корупція є глобальним, деструктивним явищем. Вона притаманна кожному суспільству та державі, однак поширена вона, як правило, в країнах зі слабкими інститутами, часто порушених нестабільністю і конфліктами. Її відмінність полягає лише в розмірах, об'ємах та формах.

На сьогодні прикладом найменш корумпованих країн є насамперед Скандинавські держави, зокрема Фінляндія, Норвегія, Швеція та Данія, а також Нова Зеландія, Ісландія, Сінгапур, Канада, Люксембург, Великобританія та низка інших країн [1].

За останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) виросли на 3 бали. Із 33 балами зі 100 можливих Україна займає 117 місце зі 180 країн у списку CPI. Поруч із Україною у рейтингу Єгипет, африканська Есватіні (Свазіленд), Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія – всі ці країни так само у CPI-2020 набрали по 33 бали [2].

Актуальним для нашої держави може бути шведська модель боротьби з корупцією, яка характеризується широким громадським впливом на високопосадовців, які вчиняють корупційні діяння, держава забезпечує максимальну можливість свободи слова та прозорості у публічних справах. Так, у Швеції особливо активну участь у протидії та запобіганні корупції здійснюють громадські організації [3]. Слід звернути увагу, що у Швеції діє принцип доступу до офі-

ційних документів, який забезпечує можливість для громадськості та засобів масової інформації бути проінформованими про діяльність органів влади та допомагає виявити невідповідності у їх роботі.

Яскравим прикладом результативної боротьби з корупцією є антикорупційна стратегія Нідерландів, яка включає такі процедурні заходи, як: 1) не приховування виявлення корупції, а навпаки гласність щодо її виявлення та обговорення наслідків – покарання за корупційні дії; 2) раз на рік Міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи стосовно покарання осіб, причетних до корупції; 3) створення системи прав і обов'язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та корупційні прояви; 4) встановлені різні міри покарання за корупційну дію, але основною є заборона працювати в державних організаціях, а також втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба, приміром пенсійного і соціального обслуговування [4].

Цікавими є методи боротьби з корупцією в Сінгапурі, які просто вражають своїми успіхами. В Сінгапурі наявний спеціалізований орган по боротьбі з корупцією – Бюро. Цей незалежний орган перевіряє випадки зловживань серед державних чиновників і повідомляє про них до спеціальних органів для вживання ними відповідних заходів. Бюро досліджує методи роботи державних органів, які потенційно схильні до корупції, щоб виявити можливі слабкості в системі управління й у випадку необхідності рекомендує главам цих відділів вжити необхідних заходів.

Доречно зазначити, що провідною ідеєю антикорупційної політики держави Сінгапур є прагнення виключити умови, що дають як привід, так і можливість для здійснення особою корумпованих дій. Поставлена мета досягається за допомогою низки антикорупційних засад, зокрема: 1) відносно високопоставлених урядовців здійснюється суворо перевірка в справах про корупцію з метою запобігання підкупності політичних лідерів; 2) періодично проводиться контрольована звітність державних посадовців про їх майно, активи та

борги; прокурор має право перевіряти будь-які розрахункові, акціонерні та банківські, рахунки осіб, підозрюваних в порушенні Акту про запобігання корупції [3].

Особливим є механізми протидії політичній корупції в Фінляндії. Фінляндія є країною, яку визначають серед тих, що є найменш корумпованими. Однак Фінляндія належить до тих європейських країн, де відсутні спеціальні антикорупційні органи, цю роль виконують Канцлер юстиції та Парламентський Омбудсмен.

Крім того, у Фінляндії не існує спеціального закону про корупцію. Вона розглядається як частина кримінальної злочинності та завжди підпадає під дію Конституції та Кримінального кодексу. Так, у Фінляндії не існує спеціальної стратегії стосовно протидії політичній корупції в органах державної влади.

Слід зазначити, що саме рівень політичної прозорості національного державного управління, історичний рівень політичної культури посадовців, значна громадська активність, а також висока довіра громадян до органів влади і створюють державу, яка посідає одне з перших місць серед найменш корумпованих країн світу.

Отже, проаналізувавши міжнародний досвід вище зазначених держав, можна стверджувати, що тільки рішуча антикорупційна політика, а також імплементація міжнародних основних механізмів протидії корупції у запропонованих країнах у вітчизняний простір, можуть змінити ситуацію щодо запобігання та протидії корупції на краще. І основними вимогами для боротьби з корупцією в Україні, на наш погляд, є наявність:

- чітко сформованої єдиної державної політики в області боротьби з корупцією, яка б безпосередньо включала комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру;

- сильної політичної волі вищого керівництва держави, а також прийняття ними відповідних, рішень для якісної боротьби з постійно корупцією – явищем, що постійно розвивається і трансформується.

- активної участі інститутів громадянського суспільства у механізмі запобігання корупційним правопорушенням;
- незалежної судової влади;
- жорсткої підзвітності осіб, які наділені владними повноваженнями, перед дійсно незалежним органом, який здійснює моніторинг діяльності державних службовців, а також наділений повноваженнями по притягненню посадовців незалежно від їх місця в ієрархічній структурі влади до юридичної відповідальності.

Зважаючи на особливості кожного суспільства, правові традиції та систему чинного законодавства, слід наголосити, що показники ефективності можуть відрізнятись, але однозначно досвід іноземних держав може виступати певним орієнтиром для подальшого розвитку та вдосконалення національної антикорупційної політики Української держави.

Список використаної літератури:

1. Чемерис І.В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління. *Стратегічні пріоритети*. № 3 (12). 2017. С. 110–118.
2. Україна в Індексі сприйняття корупції-2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
3. Супрун Т.М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3 (6–7). С. 199–204.
4. Прохоренко О.Я. Протидія корупційним проявам у системі державної служби України (організаційно-правовий аспект): дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.03. Київ. 2018. 206 с.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» кандидат юридичних наук, доцент ***Кубасенко Андрій Володимирович***

Стасюк К. В.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Одним із напрямків протидії корупції у світовій практиці є створення та функціонування спеціальних антикорупційних органів, діяльність яких спрямована на запобігання, протидію та розслідування корупції.

Антикорупційний орган покликаний ефективно протидіяти корупції та повинен бути здатним, з одного боку, професійно, а з іншого – комплексно протидіяти корупції, що передбачає багатофункціональність його діяльності.

Статтею 36 Конвенції ООН проти корупції передбачається зобов'язання держав-учасниць цієї конвенції забезпечити: 1) існування органу або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією за допомогою правоохоронних засобів; 2) надання такому органу або особам необхідну самостійність для того, щоб вони могли ефективно виконувати свої функції без неналежного впливу; 3) достатню кваліфікацію та ресурси для співробітників такого органу [1].

У ст. 20 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 1999 р. (ратифіковано Законом України від 18.10.2006 р.) зазначено, що кожна сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із корупцією. Для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невинновданого тиску, вони повинні мати необхідну самостійність відповідно до основоположних принципів правової системи сторони. Сторони забезпечуватимуть персоналу таких органів підготовку та фінансові ресурси, достатні для виконання його завдань [2].

Антикорупційний правовий механізм Франції спрямований на запобігання та протидію корупції у сфері державного управління, боротьбу з посадовими злочинами державних чиновників, незаконною

діяльністю політичних партій, зокрема у сфері незаконних джерел фінансування виборчих компаній.

Основними державними інституціями Франції, які здійснюють боротьбу з корупцією, є: Центральна служба попередження корупції, на неї покладено такі важливі функції, як: розробка та впровадження системи антикорупційних заходів, розгляд випадків фінансових зловживань на службі як з боку державних службовців, так і приватних осіб, хабарництва, дій з корисливою метою, надання незаконних пільг чи переваг при проведенні тендерних торгів. Головою служби є суддя, якого призначає президент Франції. До її складу належать представники різних міністерств та відомств. При надходженні інформації, що свідчить про факти правопорушень, Центральна служба направляє матеріали Прокурору Республіки для проведення розслідування. Також Центральна служба запобігання корупції здійснює інформаційно-просвітницьку діяльність та сприяє прийняттю етичних кодексів в організаціях як державного, так і приватного секторів.

Важливу роль у протидії корупції і, насамперед, у боротьбі з марнотратством та казнокрадством у Франції відіграють Держрада, Рахункова палата і Генеральна інспекція фінансів.

Держрада консультує уряд на предмет відповідності законодавству Франції всіх підзаконних актів міністерств і відомств (наказів, інструкцій, регламентів тощо), а також є вищою інстанцією системи адміністративної юстиції, що розглядає спори між громадянами і чиновниками. Центральна рахункова палата проводить вибіркове вивчення бухгалтерської звітності держустанов, а також державних і змішаних компаній, що використовують бюджетні кошти. Про результати перевірок вона доповідає уряду та доводить їх до відома громадськості. У 1995 р. Національними зборами (нижньою палатою французького парламенту) було ухвалено «закон Сегена», що надав Рахунковій палаті право контролювати процес призначення на державну службу чиновників незалежно від їх відомчої приналежності. Відповідно до цього закону кожен депутат Національних зборів Франції після свого обрання повинен надати інформацію про кошти, витрачені на передвиборчу кампанію, та «декларацію честі» із зазначенням переліку особистої власності.

Генеральна інспекція фінансів належить до системи Міністерства Франції і здійснює поточну ревізію витрачання бюджетних коштів, направляючи бригади ревізорів до державних установ [3].

Важливим чинником, який сприяє проведенню успішної політики протидії корупції у Франції, є активна участь цієї країни в антикорупційній діяльності Європейського Союзу. Францією ратифіковано усі антикорупційні конвенції Євросоюзу.

У Німеччині є чимало ефективних правових інститутів для викриття випадків корупції. Основою боротьби з корупцією є завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової, бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскацією майна і створенням належної правової бази для унеможливлення відмивання «брудних» грошей [4, с. 126].

Банківські установи Німеччини зобов'язані надавати правоохоронним органам інформацію про операції з грошима у розмірі більше 20 тис. німецьких марок за умови, що цю інформацію буде використано виключно для розслідування. Законом закріплено правило: якщо громадянин робить внесок в банк у розмірі понад 50 тис. німецьких марок, він зобов'язаний пред'явити посвідчення особи. Також у Німеччині запроваджено реєстр корумпованих фірм. У випадку внесення до такого реєстру, фірма позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом посиленої уваги з боку правоохоронних органів [5, с. 121].

Цікаво розглянути питання протидії корупції серед державних службовців у Німеччині, оскільки відповідно до німецької доктрини, чиновника у цій країні розглядають як слугу, орган і представника держави, державної ідеї. Правовий статус федеральних чиновників Німеччини регулюється двома найважливішими законами: Федеральним Законом «Про державних службовців» від 27.02.1985 р. і Федеральним Законом «Про правове положення чиновників» від 27.02.1985 р. Кожна із земель Німеччини має власні закони, які регулюють правове положення місцевих чиновників.

У 2006 р. у Німеччині вступив в дію Закон «Про доступ до публічної інформації» в новій редакції. Він гарантує не лише журналістам, але й простим громадянам право доступу до будь-якої чи-

новницької інформації за винятком тієї, що має гриф «таємно». Закон не передбачає прямого покарання чиновників за ненадання інформації. Але на підставі цього закону громадянин може звернутися до суду або до уповноваженого з інформаційної свободи і таки домогтися отримання необхідної йому інформації [4, с. 127].

Особливістю антикорупційної політики Бельгії було створення Королівським Указом від 17 лютого 1998 року Центрального управління боротьби проти корупції (ОЦРК) як провідного органу у сфері боротьби проти корупції. ОЦРК не є абсолютно новим органом, а швидше був перетворенням структури, яка існувала раніше – Вищого контрольного комітету, утвореного ще в 1910 році. ОЦРК є структурним підрозділом Федеральної поліції під управлінням Генерального комісаріату судової поліції. У результаті реформування існуючих правоохоронних органів у 2001 році і створення ОЦРК в Бельгії було сформовано правоохоронну систему боротьби проти корупції. Дане відомство (ОЦРК) має репресивні функції, воно відмовилося від використання лише реактивного підходу у боротьбі з правопорушеннями у сфері корупції, які вже мали місце.

Законом «Про боротьбу проти корупції» від 10 лютого 1999 року було внесено зміни до Кримінального і Кримінально-процесуального кодексів, які заклали правові підвалини діяльності ОЦРК. Директива Міністра від 16 березня 1999 року визначила, що розслідування справ, пов'язаних з корупцією, а також інших серйозних злочинів, які підривають інтереси державної служби, знаходяться у провадженні федеральної поліції, якщо судом (прокурором суду або слідчим суддею) не було прийняте інше рішення.

До компетенції ОЦРК входять: проведення розслідувань складних та серйозних злочинів, а також інших правопорушень, що завдають моральної або матеріальної шкоди інтересам державної служби (включаючи корупцію у приватному секторі); надання підтримки судовій поліції у розслідуванні перерахованих вище злочинів та правопорушень; розслідування або допомога в розслідуванні злочинів, пов'язаних з державними закупівлями, державними субсидіями, видачею ліцензій, дозволів та узгоджень; ведення і аналіз спеціальної до-

кументації. ОЦРК розпочинає виконання цих завдань тільки за розпорядженням прокуратури і не діє за власною ініціативою [6, с. 88–89].

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що завдання боротьби з корупцією у країнах Західної Європи успішно вирішуються загалом за рахунок ефективної діяльності прокуратури, поліції та окремих спеціалізованих підрозділів, а також усіх інших правоохоронних та управлінських структур держави і громадських формувань.

Список використаної літератури:

1. Руководство для законодательных органов по осуществлению Конвенции Организации Объединенных Наций против коррупции. Управление Организации Объединенных Наций по наркотикам и преступности. URL: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_R.pdf

2. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.10.2006 р. *Урядовий кур'єр* [Текст]. 2006. № 210. 8 листоп.

3. Рубинский Ю. Франция: коррупция и борьба с ней. URL: www.ieras-library.ru/documenti/soveurope/2010/rubinskii.doc

4. Антикорупційна політика в країнах західної Європи: досвід для України. *Ефективність державного управління*. – 2013. Вип. 37. С. 123–132.

5. Ростовська К.В. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 4. С. 118–122.

6. Спеціалізовані інституції у боротьбі проти корупції: огляд моделей. Організація економічного співробітництва і розвитку; Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії; OECD, 2007. URL: <http://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf>

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кіслиця Ірина Олександрівна**

Степаненко А. О.
*студент 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Проблема корупції існує ось уже протягом десятиків років і є однією з найбільш значущих сьогодні. Корупція як явище, що носить глобальний характер, являє серйозну загрозу для всієї світової спільноти. Протидія корупції в різних країнах відбувається багато в чому індивідуально, виходячи з особливостей історичного розвитку та існуючої законодавчої системи. Антикорупційна боротьба здійснюється за різними напрямками і має різні ефекти. При цьому реалізація єдиної міжнародної антикорупційної стратегії, в яку входять як профілактичні, так і репресивні заходи, була б більш ефективною, якби вона здійснювалася країнами узгоджено.

Корупція становить значну загрозу для розвитку влади та людства. Це зумовило необхідність розробки засобів захисту світової спільноти, що підтверджується міжнародними антикорупційними ініціативами та фундаментальними міжнародними антикорупційними програмами.

Дослідження досвіду зарубіжних країн у запобіганні корупції є важливим елементом, необхідним для удосконалення національної антикорупційної системи, яка включає в себе різні профілактичні та репресивні заходи. Заслугує на увагу досвід Польщі в цьому питанні.

Сьогодні в Республіці Польща боротьбою з корупцією на всіх рівнях, як в органах державної влади, так і в різних організаціях, що здійснюють свою діяльність в сфері бізнесу, займаються такі установи:

- 1) Центральне антикорупційне бюро (ЦАБ).
- 2) Агентство внутрішньої безпеки (АВБ).
- 3) Центральне слідче бюро поліції (ЦСБП).
- 4) Управління податкового контролю (УПК).

Основна відмінність між зазначеними установами полягає в тому, що для ЦАБ протидія корупції є основним завданням, а для АББ і ЦСБП це виступає лише одним із завдань здійснення їх діяльності.

Зокрема, Агентство внутрішньої безпеки Республіки Польща займається податковими зловживаннями значних масштабів, які шкодять інтересам держави та корупційними злочинами високого рангу. У свою чергу, Центральне слідче бюро поліції Республіки Польща протидіє злочинам, які полягають в незаконній співпраці державних службовців (і організацій, в цілому), а також представників різних сфер бізнесу з кримінальними злочинними організаціями та їх членами [1].

Варто відзначити, що Центральне антикорупційне бюро Республіки Польща (далі – ЦАБ, Бюро) є відносно новим органом, створеним в 2006 р. Основними його завданнями є викорінення корупції всередині польського суспільства і в економіці країни, а також охорона економічних інтересів держави (ЦАБ здійснює моніторинг діяльності як держструктур, так і органів місцевого самоврядування Польщі). У ньому працюють понад 1000 співробітників, а бюджет складає більше 150 млн злотих, що становить приблизно 38 млн дол. США [2, с. 336].

Серед конкретних прикладів успішної роботи Бюро можна виділити виявлення випадку масштабного підкупу чиновників МВС польським представництвом одного з гігантів американського ІТ-ринку, яке таким чином виграло великий підряд на проведення робіт по автоматизації міністерства. Ще одним масштабною кримінальною справою є розслідування звинувачень проти керівника польської Верховної контрольної палати К. Квятковського. Його підозрювали в прийнятті на службу в контрольную палату кандидата по протекції і поза конкурсом [3].

Ще одним важливим органом в системі протидії корупції в Польщі є Управління податкового контролю Республіки Польща, яке підпорядковується Міністерству фінансів Польщі. Його ос-

новним завданням є перевірка майнових декларацій публічних осіб і їх найближчих родичів (в Республіці Польща зазначені декларації щорічно поряд з першими особами держави зобов'язані оприлюднити міністри, депутати і сенатори, судді та прокурори, представники місцевого самоврядування).

Польський досвід показує, що при наявності політичної волі та вдалій організації процесу боротьби з корупцією успішна діяльність на даному напрямку можлива навіть після довгого періоду «застою».

Важливо відзначити, що за останні 10 років було зроблено багато кроків на різних рівнях, щоб побороти складну соціальну проблему, але корупція сьогодні як і раніше турбує Польщу.

Згідно ще одного дослідженням Transparency International [4], проведеним в 2019 р, близько 15% поляків продовжують вважати корупцію однією з найсерйозніших проблем в країні.

На підтвердження вищевикладеного варто відзначити, що різні статистичні дані і матеріали соціологічних досліджень польських соціологів свідчать про те, що в Польщі з початку 2014 року в чотири рази збільшилася кількість обвинувальних висновків в корупції в приватних фірмах [4].

За даними Міністерства юстиції Республіки Польща, в 2019 р в країні зареєстровано близько 18 тис. корупційних злочинів. Вироки у кримінальних справах тоді отримали понад 2,4 тис. осіб. Однак в основному покараннями за злочини корупційної спрямованості в Польщі були лише штрафи або умовні терміни ув'язнення. Вироки у вигляді позбавлення волі були винесені судом лише 41 людини [5].

Варто відзначити, що вдосконалення законодавства в сфері протидії корупції є важливою, але недостатньою мірою для успішної боротьби з цим явищем. Набагато важливіше не тільки наявність досконалого законодавства, а й забезпечення його ефективного застосування, що неможливо без соціально-економічних, ідеологічних, організаційних заходів, в тому числі різних кадрових змін.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що в умовах розширення міжнародних зв'язків проблема боротьби з корупцією не

розв'язна в окремо взятій країні і вимагає адекватних, скоординованих заходів протидії, що передбачає більш тісне міжнародне співробітництво в боротьбі з корупцією, розробка і закріплення антикорупційних заходів в нормах міжнародного права.

Необхідно також підвищувати свідомість суспільства, його обізнаність щодо того, наскільки значною є і може бути проблема корупції як суспільного явища, як з нею боротися і яке значення кожного громадянина в цьому процесі.

Список використаної літератури:

1. Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. URL: <https://www.abw.gov.pl/pl/o-abw/4>, Agencja-BezpieczenstwaWewnetrznego.html

2. Камышанский Д. Ю. Зарубежный опыт борьбы с коррупцией (на примере республики Польша). *Образование и право*. 2018. № 9. С. 334–338.

3 Антикоррупция по-польски – это полное отсутствие «работы на публику». URL: <http://hubs.ua/authority/kak-poborot-korrupsiyu-izuchaya-opy-t-sosedej-54336.html>

4. Badania opinii społecznej. URL: <https://antykorupcja.gov.pl/ak/analizy-i-raporty/badania-opinii>

5 Informacja o wynikach działalności Centralnego Biura Antykorupcyjnego w 2019 roku. URL: <https://antykorupcja.gov.pl/ak/analizy-i-raporty/raporty-dot-cba/14038>, Informacja-o-wynikach-dzialalnosci-Centralnego-Biura-Antykorupcyjnego-w-2019-rok.html

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент Кубасенко Андрій Володимирович*

Хмара П. Ю.

*студентка 1-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ

В останні десятиліття проблема запобігання корупції набула не тільки загальнодержавного, але й світового характеру. Світовий досвід дає нам можливість порівняти українське законодавство із законодавством провідних європейських країн світу з питання запобігання корупції, а також спрогнозувати ефективність роботи національних антикорупційних органів та виробити відповідні корективи до нормативно-правового забезпечення їх діяльності. Тому розгляд та аналіз зарубіжного досвіду створення та діяльності антикорупційних органів є надзвичайно актуальним питанням.

Естонія – це одна із країн пострадянського простору, яка на сьогодні вважається однією з найменш корумпованих у Європі, хоча в 90-х роках була широко поширена організована злочинність, «рекет» і корупція, зокрема, в правоохоронних органах.

Починаючи з 1991 року, уряд країни розробив стратегічний курс на побудову інноваційної моделі електронної держави, що супроводжувалося, зокрема, й прийняттям нового антикорупційного законодавства. У 2002 році було прийнято Кримінальний кодекс Естонії, який встановив жорстоку відповідальність за корупцію. Таким чином, одержання хабара карається ув'язненням до п'яти років (при повторному – до десяти років), посередництво в хабарі – штрафом або позбавленням волі. За надання цінного подарунка, хабара, окрім позбавлення волі, додатковим видом покарання суд може застосувати конфіскацію майна.

Антикорупційною нормативно-правовою базою Естонії є Конституція, КПК Естонії, а також прийнятий у 2007 році Закон Естонії «Про боротьбу з відмиванням грошових коштів та фінансуванням тероризму».

Крім того, важливим досягненням антикорупційної політики Естонії є створена в 2003 році Антикорупційна комісія міністрів, до якої увійшли міністри юстиції, внутрішніх справ, фінансів, економіки та комунікацій, а також державний секретар. Метою комісії була розробка антикорупційної стратегії «Чесна держава і нагляд».

Розслідування факту корупції в Естонії здійснюють три органи: 1) префектура поліції – здійснюють нагляд за чиновниками, що працюють в органах самоврядування, а також у приватних підприємствах або об'єднаннях; 2) поліція безпеки – здійснюють нагляд за найвищими державними чиновниками держави (президент, міністри); 3) державна прокуратура – здійснюють нагляд за працівниками правоохоронних органів [1, с. 34–35].

У Швеції, наприклад, проблема корупції взагалі не розглядається як така, що становить значну небезпеку для суспільства, відповідно, у країні не створюється будь-яких спеціальних урядових програм чи спеціалізованих державних органів боротьби з корупцією. Питання корупції та хабарництва містяться у загальному шведському законодавстві, зокрема Кримінальному кодексі, Кодексі про судочинство, Акті про аудит та інших законодавчих і підзаконних актах.

Особливу роль у протидії корупції у Швеції відіграє Омбудсмен, який реалізує свої повноваження в таких сферах: нагляд за судами, прокуратурою й поліцією; соціальні питання – освіта, охорона здоров'я, податки, транспорт, Омбудсмен у справах споживачів і окремо у справах економічної свободи.

У Швеції найбільш активну участь у запобіганні корупції здійснюють різноманітні громадські організації та об'єднання. Наприклад, незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в різних сферах суспільства займається шведська громадська організація «Інститут проти хабарів», яка була заснована в 1923 році. Даний інститут працює в площині суспільної моралі та допомагає громадянам провести межу між тим, що є хабаром і нормативними діями.

В Швеції також створена в 1994 році громадська організація «Демократичний аудит», учасниками якої є провідні шведські політологи, економісти та інші науковці. Поряд із дослідженням стану

розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві ця організація також вивчає специфічні питання, зокрема ті, що пов'язані із боротьбою з корупцією.

«Інститут проти хабарів» тісно співпрацює з антикорупційними прокурорами у кількості семи осіб на всю Швецію, а у 2012 році було створено Антикорупційну поліцію, штат якої налічує близько 25 осіб, які працюють тільки у сфері корупційних правопорушень [1, с. 27–28].

Безсумнівно, у Швеції велику роль у протидії корупції відіграють церква і громадська думка, яка перетворила прояви корупції, й нечесність загалом, як в приватному бізнесі, так і в державному управлінні у вкрай рідкісне явище. Ніякими заходами законодавчого регулювання або навіть кримінальними покараннями такого результату досягти не вдалося б [2].

Прикладом комплексної боротьби з корупцією є антикорупційна стратегія Нідерландів, яка включає такі процедурні та інвестиційні заходи, як: 1) постійна звітність і гласність щодо виявлення проявів корупції та обговорення наслідків – передбачене покарання за корупційні дії; 2) щорічно Міністр внутрішніх справ повинен доповідати парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції; 3) розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, котрі там працюють; 4) створення системи прав і обов'язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та прояви корупції; 5) основною мірою покарання за вчинену корупційну дію є заборона працювати в державних організаціях та втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба, наприклад пенсійного і соціального обслуговування; 6) у всіх організаціях, зокрема у міністерствах, є служби внутрішньої безпеки, які зобов'язані реєструвати та виявляти помилки чиновників, їхні навмисні чи випадкові порушення діючих правил і відповідних наслідків таких порушень.

Уповноваженим органом у сфері боротьби з корупцією у Нідерландах є Національна Антикорупційна служба – незалежний поліцейський орган у складі Міністерства юстиції [3].

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що механізми протидії корупції в зарубіжних країнах принципово не відрізняються. Основна відмінність полягає в підходах їхнього застосування. Світовий досвід доводить, що позитивних результатів у протидії корупції досягають ті країни, де влада перебуває під сильним тиском опозиції, яка контролює її, що вигідно і самій владі. Однак, за наявності загальних механізмів, кожна держава розробляє власні національні підходи протидії корупції з урахуванням менталітету народу, історії, культури, рівня матеріального забезпечення, оскільки підґрунтя корупції у всіх країнах досить різні. В перспективі подальших досліджень у цьому напрямі лежить передусім з'ясування можливостей втілення основних механізмів протидії політичній корупції у країнах ЄС у відповідну практику національного законодавства України.

Список використаної літератури:

1 Теоретико-правові засади протидії корупції: науково-аналітична доповідь / авторський колектив: Дейнека В. Ф., Кармаліта М. В., Розум О. М., Шавло І. А., Шкуренко Н. Г. Ірпінь: НДІ фінансового права, 2014 С. 27–35.

2 Борьба с коррупцией – зарубежный опыт: от Швеции до Сингапура. URL: <http://argumentua.com/stati/borba-s-korrupsiiei-zarubezhnyi-opyt-ot-shvetsii-do-singapura>.

3 Супрун Т. М. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 2–3. С. 203–204.

Науковий керівник: асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Деменчук Марина Олександрівна**

Шолудько І. О.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З GROUP OF STATES AGAINST CORRUPTION: НА ШЛЯХУ УСПІШНОЇ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з корупцією є необхідною умовою для успішної боротьби зі злочинністю в умовах глобалізації. Корупція вже давно вийшла за межі державних кордонів і стала тим чинником, що створює умови для вчинення серйозних та небезпечних злочинів міжнародного характеру. З метою інтенсифікації міжнародної співпраці держав щодо запобігання корупції Рада Європи і ООН відкрили для підписання низку міжнародних конвенцій. Україна, яка є активною стороною більшості міжнародно-правових договорів, усе частіше бере активну участь у міжнародному співробітництві в боротьбі з корупцією.

З метою контролю за дотриманням державами антикорупційних стандартів Ради Європи в травні 1999 року була створена міжнародна організація – Group of States against Corruption (Група країн проти корупції). У 2006 році після ратифікації Цивільної Конвенції проти корупції Україна приєдналася до GRECO – найбільш авторитетної світової антикорупційної організації. На даний час Група держав проти корупції є єдиним у Європі антикорупційним органом, який контролює дотримання усіх антикорупційних конвенцій Ради Європи та рішень керівних органів Ради Європи у сфері запобігання та покарання корупції.

Відповідно до статті 1 Статуту, метою Групи держав проти корупції є покращення спроможності держав-учасниць боротися з корупцією шляхом динамічного процесу взаємооцінки методів та однакового впливу з боку партнерів. Такий підхід допомагає виявляти недоліки в національній антикорупційній політиці та схиляє до необхідних законодавчих, інституційних та практичних реформ. Тобто,

GRECO виступає своєрідною платформою обміну найуспішнішими заходами щодо запобігання та виявлення корупції.

У своїй діяльності Група держав проти корупції активно формує власну правову практику – так звану «юриспруденцію» у сфері запобігання та покарання корупції, що складається із тлумачення норм конвенцій Ради Європи про боротьбу з корупцією та антикорупційної практики держав-членів [1]. Такі Конвенції надають право висловлювати свої «рекомендації» державам, за допомогою яких GRECO впливає на національне законодавство та практику боротьби із корупцією. Безпосереднє виконання державами таких рекомендацій відбувається шляхом їх внутрішньозаконодавчої імплементації.

Контрольні заходи Групи держав проти корупції здійснюються шляхом проведення, так званих, раундів оцінювання. Перший та другий раунд має на меті криміналізацію корупції, як одне з міжнародних зобов'язань в контексті зміцнення демократії. Для забезпечення такої мети, Група вимагає не лише уніфікації законодавства про покарання корупції держав-членів, а й створення спеціалізованого антикорупційного органу та здійснення громадського контролю за діяльністю таких органів. Наступною вимогою є регулювання імунітетів, які повинні надаватися обмеженій групі осіб та забезпечення принципу невідворотності покарання. Під час третього раунду GRECO оцінює прозорість фінансування політичних партій та виборчих кампаній, зокрема публічну політику у сфері боротьби з корупцією. Оцінювання ґрунтується на аналізі чинного антикорупційного законодавства, аналізі прозорості діяльності органів держави та місцевого самоврядування і дає змогу визначити чи існує політична воля подолати корупцію і державі. Кожний такий етап завершується публікацією звіту, в якому Група надає свої рекомендації щодо ефективної боротьби з корупцією в державі.

Співпрацюючи з Групою держав проти корупції Україна пройшла вже ряд етапів на шляху до протидії корупції. У травні 2009 року GRECO було затверджено звіт щодо виконання Україною антикорупційних рекомендацій цієї організації. Рекомендації надані Україні за результатами Першого та Другого раундів оцінки мали

наступний зміст: створити орган, який не матиме правоохоронних функцій та здійснюватиме нагляд за реалізацією національної антикорупційної стратегії і відповідних планів дій; негайно розробити детальний план дій з реалізації національної антикорупційної стратегії; переглянути систему адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення у бік встановлення кримінальної відповідальності; посилити незалежність прокуратури від політичного впливу та уточнити її повноваження, зосередивши їх на керівництві досудовим розслідуванням і кримінальному переслідуванні; прийняти нові правила конфіскації та арешту доходів, отриманих злочинним шляхом; розширити зовнішній незалежний аудит органів місцевої влади; ретельно переглянути законодавство про державні закупівлі; створити новий модельний кодекс поведінки/етики для службовців публічної сфери; запровадити відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення та інші [2]. Проте, ухваливши звіт про виконання рекомендацій Україною за результатами Першого та Другого раундів, GRECO зазначили, що належним чином із двадцяти п'яти рекомендацій було виконано лише двадцять.

В жовтні 2011 року в рамках Третього раунду Групою держав проти корупції було затверджено оціночний звіт «Інкримінація» та «Прозорість фінансування партій». Рекомендаціями на цьому етапі протидії корупції в Україні стали: встановлення кримінальної відповідальності за корупційні прояви в публічному та приватному секторі; підвищення суворості покарання; гармонізація положення щодо фінансування виборчих кампаній, фінансовий моніторинг виборів та публічний доступ до інформації про звіти партій тощо. Даний раунд оцінювання було завершено у 2017 році, при якому було виконано десять із шістнадцяти рекомендацій.

Оціночний звіт щодо Четвертого раунду оцінювання GRECO, який стосується запобігання корупції серед народних депутатів, суддів та прокурорів розпочався у 2016 році. Організація надала Україні тридцять одну рекомендацію, які спрямовані на подальше зміцнення та посилення координації антикорупційних органів держави, передусім Національного агентства з питань запобігання корупції та На-

ціонального антикорупційного бюро України; посилення контролю з питань запобігання конфлікту інтересів, отримання подарунків та щодо дотримання професійної етики народними депутатами України, суддями і прокурорами; внесення деяких змін до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України, законодавства про судоустрій і статус суддів, про статус народних депутатів та про прокуратуру. Станом на 2019 рік було виконано лише п'ять рекомендацій, проте, як зазначив GRECO такий рівень не є «глобально неприйнятним» через декілька суттєвих реформ, які наразі проводяться в Україні [3].

Голова української делегації в Групі, М.В. Буроменський, виступаючи на засіданні Національної ради з питань антикорупційної політики зауважив, що незабаром може розпочатися вже п'ятий раунд оцінювання, спрямований на запобігання корупції в поліції, а також на рівні вищих посадових осіб державної влади.

Отже, рекомендації Групи держав проти корупції не обмежуються загальними пропозиціями щодо оцінки національної антикорупційної політики, вони спрямовані на уніфікацію антикорупційного законодавства, яка вважається одним із головних міжнародно-правових зобов'язань держав-членів. Наведені приклад участі України в міжнародному співробітництві показує її активну позицію у сфері запобігання та протидії корупції. Передбачена оціночними раундами поступова та систематизована співпраця України з GRECO протягом багатьох років вже створила ефективне підґрунтя та правову базу для ефективної боротьби з корупцією. Тепер залишається єдине – продовжувати слідувати за рекомендаціями Групи та успішно реалізовувати їх на практиці.

Список використаної літератури:

1. Нуруллаєв І.С.О. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією: автореф. дис. на здобуття канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 «Міжнародне право». Харків. 2008. 22 с.

2. Оцінючий звіт GRECO за результатами Спільних 1-го і 2-го раундів оцінювання України. URL: https://oblrada-pl.gov.ua/uploads/kor/GRECO_Zvit_2012_final_20120517.pdf

3. Звіт про виконання Україною рекомендацій за результатами оцінювання у рамках четвертого раунду на тему: «Запобігання корупції стосовно народних депутатів, суддів та прокурорів». URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/Greko.pdf>.

Науковий керівник: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук **Кісліцина Ірина Олександрівна**

Юсуфова С. Ш.

студентка 1-го курсу факультету

прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОСВІД ФІНЛЯНДІЇ ТА ШВЕЦІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Наближення України та її законодавства, а також функціонування державних органів до європейських стандартів, знаменує собою необхідність перейняття зарубіжного досвіду для врегулювання суспільних відносин у різних сферах, зокрема, у сфері протидії та запобігання корупції. Саме вивчення та обрання найбільш ефективних елементів із систем протидії корупції в зарубіжних країнах було ефективним методом в ході реформування та удосконалення організації та діяльності суб'єктів, покликаних протидіяти корупції. Україна є учасницею багатьох міжнародних угод, які спрямовані на боротьбу та протидію корупції, що спонукає на її взаємодію з іншими державами на рівні держав-учасниць міжнародних конвенцій та угод. Пропонуємо розглянути досвід країн, які протягом достатньо тривалого часу займають місце в п'ятірці рейтингу сприйняття корупції Transparency International, зокрема й у 2018 році – це Данія,

Фінляндія та Швеція [2]. Цими країнами сформовані певні власні особливості організації антикорупційної діяльності, проте звичайно ж є й спільні для всіх характеристики, наприклад, рішучість у проведенні дійсно активної антикорупційної діяльності; залучення до провадження антикорупційних заходів громадськості, а також моральне заперечення вчинення корупційних діянь [3, с. 43]. Тож, розглянемо досвід здійснення антикорупційної діяльності двох із зазначених вище країн.

Фінляндія. Фінляндія посіла третє місце у рейтингу сприйняття корупції Transparency International у 2018 році. Доречно зауважити, що згідно із статистичними даними поліції та судів у Фінляндії корупція також майже відсутня. В Фінляндії немає спеціалізованих антикорупційних законів. Основні нормативні положення, пов'язані з корупцією, містяться в Кримінальному кодексі – це норми про хабарництво в публічному та приватному секторах Фінляндії [4, с. 269]. Антикорупційна політика інтегрована в загальну політику країни, адже корупцію розглядають і як частину злочинного світу, і як частину неналежного управління [5, с. 134–135].

Слід відзначити, що для правової системи Фінляндії не характерне застосування у законодавстві категорії «боротьба», фінськими законодавцями закладено принципи попередження вчинення протиправних діянь [6, с. 72]. Окрім належного законодавства, низький рівень корупції у Фінляндії також зумовлений головним важелем – чесною владою. Фіни вважають ганебним отримання хабарів. Взяти хабар – значить бути залежним від особи, яка його дала [4, с. 269].

Важливу роль у запобіганні корупції також відіграє рівень освіти нації, не менш важливим заходом протидії корупції у Фінляндії вважається і «соціальний контроль». Фіни – невелика нація, тому досить важко приховати, наприклад, нечесні доходи від сусідів. Люди не бояться політиків, і політики не бояться народу – вони всі відчувають себе членами одного громадянського суспільства [7, с. 282]. Досить важливими чинниками, які обумовлюють низький рівень корупції у Фінляндії також слід назвати: політична, фінансова та кадрова незалежність системи правосуддя, незалежні засоби масової інформації, мінімізація втручання держави в приватний сектор [8].

Швеція. Запозичення досвіду Швеції може бути корисним для удосконалення антикорупційної діяльності в Україні. Шведська антикорупційна стратегія характеризується своєю суворістю та послідовністю. Парламентом та урядом Швеції запроваджено високі етичні стандарти для чиновників та професійну відповідальність, запроваджено вільний доступ до державних документів. Швеція має добре розроблену систему законодавства для боротьби з корупцією. Більш загальні правила та принципи поведінки, включаючи положення щодо конфлікту інтересів, викладені в ряді законодавчих документів, таких як Конституція, Закон про адміністративну процедуру (1986: 223) та Закон про державну службу (1994: 260)[9].

У Швеції немає спеціалізованих антикорупційних органів, які контролюють виконання антикорупційного законодавства, а основним нормативно-правовим актом, який передбачає покарання за неправомірне отримання винагороди службовими особами являється Кримінальний кодекс Швеції [4, с. 269]. Стосовно відсутності спеціальних антикорупційних органів зазначимо, що хоч Швеція не має антикорупційного агентства, вона має ряд органів, які можуть спільно розглядатися як такі, що виконують еквівалентну функцію. Шведська модель боротьби з корупцією характеризується широким громадським впливом на високопосадовців, які вчиняють корупційні діяння, держава забезпечує максимальну можливість свободи слова та прозорості у публічних справах [10, с. 36].

Так, наприклад, у Швеції особливо активну участь у протидії та запобіганні корупції здійснюють громадські організації. Зокрема, незалежний моніторинг за рівнем поширення корупції у тих або інших сферах суспільства реалізує шведська громадська організація, яка має назву «Інститут проти хабарів», заснована у 1923 році. Отримуючи фінансову підтримку від бізнес-організацій й Стокгольмської торгової палати, Інститут зосередив свою діяльність на більш детальному з'ясуванні тонкощів антикорупційного законодавства та антикорупційної діяльності [11, с. 27] Принцип доступу до офіційних документів забезпечує можливість громадськості та журналістам бути поінформованими про діяльність органів влади та допомагає виявити невідповідності у їх роботі[2].

Основними законами, що визначають та гарантують право на доступ до офіційних документів, є Акт про свободу преси та Акт про свободу вираження поглядів[12].

Отже, у Фінляндії, Швеції та Україні в сфері протидії корупції можна віднайти багато спільних заходів та інструментів, що використовуються, проте, чомусь результати їх реалізації зовсім різні. Зазначимо, що у сфері запобігання і протидії корупції Україною у 2006 році було ратифіковано Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією; Конвенцію Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію, яка набрала чинності у 2010 році; Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією, яку було ратифіковано у 1995 році та яка набрала чинності у 2006 році; 18 жовтня 2006 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» тощо [13, с. 107–108]. Це в цілому пояснюється існуванням процесів інтеграції законодавства, активною міжнародною координацією заходів запобігання та протидії корупції, а також обміном досвіду в сфері реалізації антикорупційних заходів [14, с. 75–76]. Підводячи підсумок зазначимо, що антикорупційний досвід запропонованих країн виглядає певним орієнтиром до якого має прагнути кожна країна, у тому числі, й Україна.

Список використаної літератури:

1. Про засади державної антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII // Відомості Верховної Ради-2014-№ 46-ст.2047
2. Культура, яка протидіє корупції // URL: <http://www.government.se/contentassets/b32568dc6d5c4d17abfab8c9cb8d2e84/a-culture-that-counteracts-corruption.pdf>
3. Ільєнок Т.В. Зарубіжний досвід адміністративно-правової протидії корупції //Юридична наука. 2012. № 12. С. 42–51.
4. Боднарчук О. Скандинавський досвід у сфері боротьби з корупцією на прикладі Швеції, Фінляндії// Юридичний вісник. 2014. № 2. С. 279–284.
5. Харичева М. С. Контроль коррупции в Финляндии // Особенности теории и практики нормативно-правового регулирования общественных отношений и правоприменения различных правовых

семьях мира в призма использования их рационального опыта в правовой системе России, в том числе в системе МВД России: матер. междунар. науч.-практ. конф., 13 мая 2011 г. Калининград: Изд-во КЮИ МВД России, 2011. С. 131–140.

6. Лошицкий М.В., Дрозд О.Ю. Рішення Європейського суду з прав людини як перспектива боротьби з адміністративними корупційними правопорушеннями. Рішення Європейського суду з прав людини. Наукові праці НУ ОЮА. 2014. С. 71–77.

7. Невмержицкий С.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії. Київ: КНТ, 2008. 368 с.

8. Моисеев В. Европейский опыт борьбы с коррупцией. 5 Марта 2014 // URL: <http://www.kaktam.info/2014/03/05/>

9. SWEDEN to the EU Anti-Corruption Report // URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/corruption/anti-corruption-report/docs/2014_acr_sweden_chapter_en.pdf

10. Онищук О.О. Концептуальні засади запобігання та протидії корупції в Україні // Адвокат. 2010. № 9. С. 35–37.

11. Дейнека В.Ф., Кармаліта М.В., Розум О.М., Шавло І.А., Шкуренко Н.Г. Теоретико-правові засади протидії корупції: науково-аналітична доповідь. Ірпінь, НДІ фінансового права, 2014. 39 с

12. Corruption in Sweden Exploring Danger Zones and Change. Staffan Andersson, Department of Political Science, Umeå University, SE-901 87 Umeå, Sweden. 277 с.

13. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. 479 с.

14. Решетников Ф.М. Ответственность за должностные преступления в зарубежных странах. Москва, Юрид. лит., 1994. 128 с.

Науковий керівник: старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Курганський Олександр Валерійович**

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

президента Національного університету «Одеська юридична академія» С. В. Ківалова учасникам Міжнародної науково-практичної конференції «АТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ»	3
--	---

СЕКЦІЯ 1.

ФОРМУВАННЯ АТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Ківалов С. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	5
Пацкан В.В. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ АТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	11
Славицька А. К. ВЗАЄМОДІЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ КОМІТЕТОМ З ПИТАНЬ АТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СПЕЦІАЛЬНО УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	18
Бакаянова Н. М. АДВОКАТУРА У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	25
Каденко О. О. НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	31
Панченко О.О. АТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	37
Однолько І. В. АТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ: ВИКЛИКИ КІНЦЯ 2020 РОКУ	41
Храпенко О. О. ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ АТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	47
Курганський О. В. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ КЕРІВНОГО ТА ОСОБОВОГО СКЛАДУ АТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ	49
Нестерчук Л. П. ВАЖЕЛІ ВПЛИВУ ГРОМАДСЬКИХ УТВОРЕНЬ У ФОРМУВАННІ АТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	53
Надточієва А. П. ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЇ ТА ЛОБІЗМУ ПРИ ФОРМУВАННІ АТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	58

Білоушенко А. Ю. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	64
Бродецька Є. М. ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	69
Гаврилюк А. А. ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ, ЩО УПОВНОВАЖЕНІ РЕАЛІЗУВАТИ ДЕРЖАВНУ АНТИКОРУПЦІЙНУ ПОЛІТИКУ	71
Гур'єва М. М. АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ	74
Гребенюк М. І. АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ .	77
Дойчева У. І. ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ. .	80
Дубина Т. М. ДО ПИТАННЯ ПРИЧИН ТА НАСЛІДКІВ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.	84
Зіньова А. О. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	87
Ізотова С. О. ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ В МЕХАНІЗМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	89
Катанчик Ю. Є. РОЛЬ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ У СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	92
Клименко Ю. А. ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНУ ВЛАДУ	95
Король А. С. ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.	99
Красюк А. С. ДО ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ .	103
Магзер Г. Б. РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.	105
Мартинюк К. В. ВИНИКНЕННЯ КОРУПЦІЇ ЯК НЕГАТИВНОГО СУСПІЛЬНОГО ЯВИЩА: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	107
Мурашко В. О. ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.	111
Олексюк А. А. КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ЗАГРОЗА	117
Омельяненко О. А. ФОРМУВАННЯ НЕГАТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО КОРУПЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	119

Подченко Ю. А.	
УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІІ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	121
Серек-Басан А.А.	
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА 2020–2024 РР.	126
Філевська Є. Р.	
СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	128
Цапушел І. М.	
ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ . .	133
Яровенко Я. В.	
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ .	137

СЕКЦІЯ 2.

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІІ КОРУПЦІЇ

Цуцкірідзе М. С.	
ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	141
Ковальчук І. С.	
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ.	144
Кубасенко А. В.	
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	147
Кісліцина І. О.	
РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ У БОРОТБІ ІЗ КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ.	151
Плахотнік О. В.	
ФУНКЦІЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІІ КОРУПЦІЇ.	156
Кравченко О. В.	
АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ	161
Баклан З. Г.	
НЕДОПУЩЕННЯ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА	164
Василяшко А. В.	
РОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ У РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ.	169
Видойна М. І.	
НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ.	171

Винокур В. В.	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ	174
Вотчал О. В.	
АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІН В УМОВАХ ЕПІДЕМІЇ COVID-19	178
Данилевська М. М.	
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ	181
Зуєва В. С.	
ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ РЕЄСТРУ КОРУПЦІОНЕРІВ	185
Кириченко А. О.	
НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВНЕ БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ В АСПЕКТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	187
Ковальова М. С.	
СУЧАСНИЙ СТАН РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ АНТИКОРУПЦІЙНИМИ ОРГАНАМИ.	190
Малій Ю. С.	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ В ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ.	195
Окопна В. С.	
СПЕЦІАЛІЗОВАНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОКУРАТУРА ЯК САМОСТІЙНА І НЕЗАЛЕЖНА ЛАНКА СИСТЕМИ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ	200
Пашкова П. О.	
ПОВНОВАЖЕННЯ ДИРЕКТОРА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	202
Станева А. В.	
СПЕЦІАЛІЗОВАНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОКУРАТУРА: НОРМАТИВНО- ПРАВОВА ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	205
Стеля О. О.	
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ В РОБОТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО	208
Стрембій А. А.	
АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	211
Сьомка В. Д.	
ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ.	215
Тараненко Ю. О.	
ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИРЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ.	218
Тетерятник М. С.	
Е-ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ПАНАЦЕЯ ВІД КОРУПЦІЇ	222

Ткаченко А. С.	
МІСЦЕ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	226
Чеботарьов Н. О.	
РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЇ	229

СЕКЦІЯ 3.

РОЛЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ У РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Москвич Л. М.	
ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	232
Хотинська-Нор О. З.	
ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОЗВИТКУ ПРИНЦИПУ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДОУСТРОЮ УКРАЇНИ	236
Стефанчук М. М.	
ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: БАЧЕННЯ ЗАКОНОДАВЦЯ	240
Свида О. Г.	
ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД: СПЕЦІАЛЬНИЙ ЧИ СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ	246
Овсяннікова О. О.	
КАРТКИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ЗВІТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ РОБОТИ СУДУ ТА ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ	251
Пушкар С. І.	
РОЛЬ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ У РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	254
Амельченко В. В.	
ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ	261
Затворницька Є. С.	
ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ	266
М'якота О. В.	
РОЛЬ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ	269
Ткаченко А. Ю.	
ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ	273
Фіалко А. В.	
АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД – ОРГАН БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ	275

СЕКЦІЯ 4.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ
У СПРАВАХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
ТА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Крук Є. В. ВИЗНАННЯ НЕОБГРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ЯК РІЗНОВИД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ТА ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЙНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯ	279
Дубас В. М. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	284
Михайленко Д. Г. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПОРЯДКУ	289
Михайленко В. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ, ПІДСУДНИХ ВИЩОМУ АНТИКОРУПЦІЙНОМУ СУДУ	295
Мойсак С. М. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІДВОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	301
Цісельський О. В. КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ	308
Стеблинська О. С. НЕВІДВОРОТНІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	312
Фляжнікова Я. В. МОРАЛЬНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХИСТУ В ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	317
Болдир Я. Ю. ЕТИЧНА ПОВЕДІНКА СУДДІВ В КОНТЕКСТІ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	320
Вальтер Є. С. ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У СПРАВАХ ПРО КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ	324
Неродик І. А. ДО ПИТАННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ В СУДОВІЙ ГІЛЦІ ВЛАДИ	326
Снісарчук Т. М. ДИЛЕМА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ЕКСПЕРТІВ З ПИТАНЬ ПРАВА	331

СЕКЦІЯ 5.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ

Новиков О.

ПОЛНОМОЧИЯ АНТИКОРРУПЦИОННЫХ ОРГАНОВ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА .. 337

Brandman K.

ON THE PREVENTION OF POLICE CORRUPTION IN USA. 342

Деменчук М.О.

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ 344

Vladyshevska V.

SPECIALIZED ANTI-CORRUPTION COURTS: THE EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES 347

Sova A.

THE COMPARISON OF ANTI CORRUPTION POLICY IN EU AND UKRAINE 350

Кондрич В.В.

ДОСВІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЙНИМИ ПРОЯВАМИ 354

Богачук Е.Р.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ 358

Боженко М.О.

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ 363

Бондаренко В.С.

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН 366

Веремчук К.Ю.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ 371

Горбань П.М.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ: МОДЕЛІ ФІНЛЯНДІЇ, ГОНКОНГУ, США, ХОРВАТІЇ 377

Гринюка О.С.

ДОЦІЛЬНІСТЬ СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ: УКРАЇНА ТА ЗАРУБІЖНІ КРАЇНИ 381

Грушак Я.О.

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ 386

Грязнова К.О.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ 391

Жук С.С.

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ. 393

Кілішок М.А.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН 395

Ковалевский Е. С. ПРАВОВАЯ ОСНОВА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ	399
Котик В. Ю. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ІНСТИТУЦІЙ З БОРОТЬБИ ПРОТИ КОРУПЦІЇ.	402
Кузьма Я. І. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ	405
Ландейс А. А. СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЕ ИНСТИТУТЫ ПО БОРЬБЕ С КОРРУПЦИЕЙ: ОБЗОР МОДЕЛЕЙ	410
Маслінкова К. М. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ	414
Мельник М. В. АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН .	418
Наконечна І. О. ОКРЕМІ ПИТАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.	421
Негара О. В. ДОСВІД ІТАЛІЇ, СІНГАПУРУ ТА ГРУЗІЇ У БОРОТЬБИ ІЗ КОРУПЦІЄЮ	425
Новак Ю. І. ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	430
Стасюк К. В. ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ.	434
Степаненко А. О. ВИКОРИСТАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ДОСВІДУ ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ	439
Хмара П. Ю. ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ	443
Шолудько І. О. СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З GROUP OF STATES AGAINST CORRUPTION: НА ШЛЯХУ УСПІШНОЇ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ	447
Юсуфова С. Ш. ДОСВІД ФІНЛЯНДІЇ ТА ШВЕЦІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ	451

Наукове видання

**АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ:
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ,
РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 9 квітня 2021 р.)

Редакційна колегія:

д.ю.н., проф. Бакаянова Н.М. (голова);

к.ю.н., доц. Кісліцина І.О.;

к.ю.н., ас. Деменчук М.О.

Підписано до друку 05.04.2021 р.

Формат 60х84/16. Ум-друк. арк. 26,25. Наклад 100 прим. Зам. № 2104-08.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»

(Свідectво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).

Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.

Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160

e-mail: fenix-izd@ukr.net

www.feniksbooks.com